

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

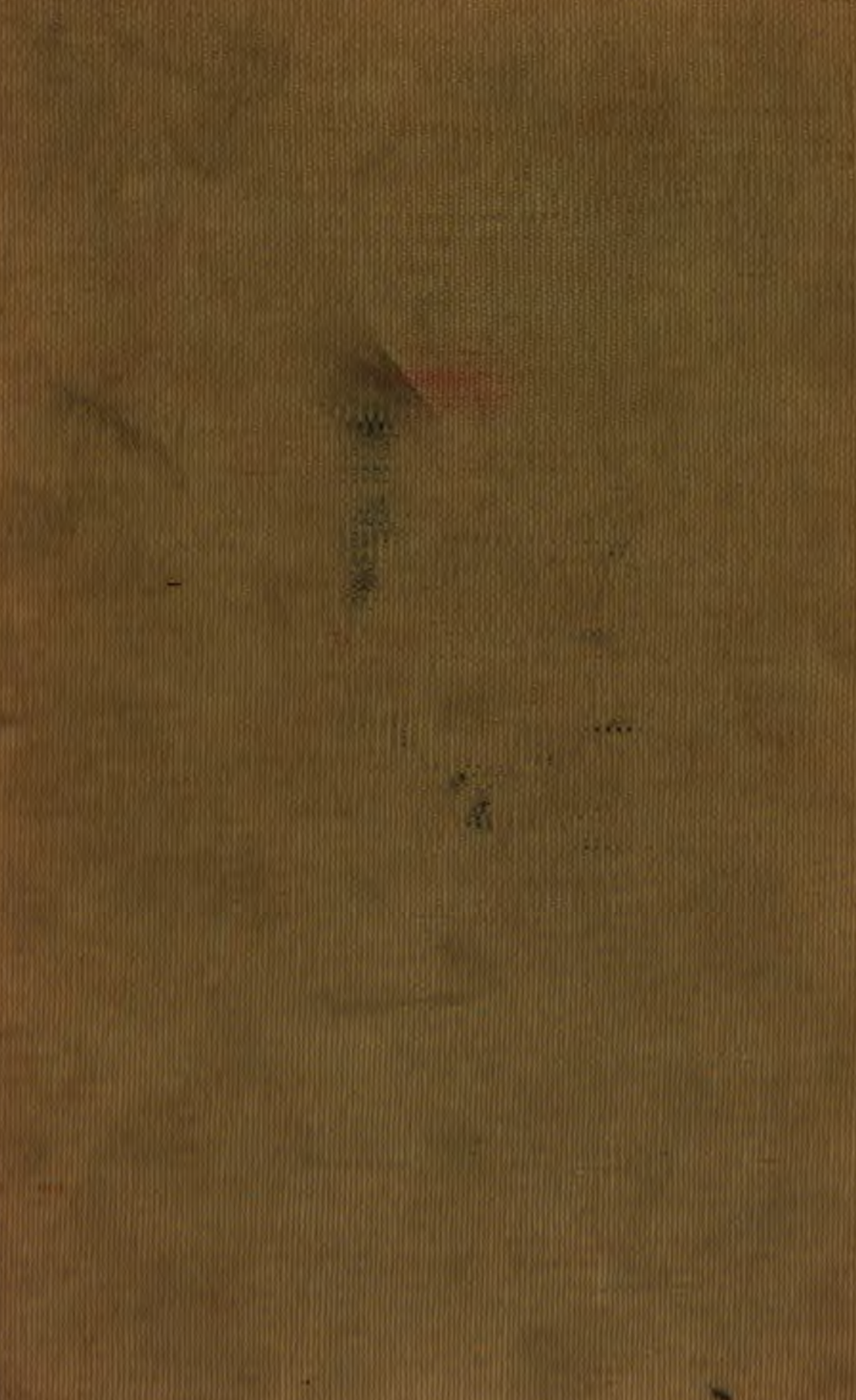
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PScan 338.1

**HARVARD COLLEGE
LIBRARY**

**FROM THE BEQUEST OF
MRS. ANNE E. P. SEVER
OF BOSTON**

*Widow of Col. James Warren Sever
(Class of 1817)*

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

25:e ÅRGÅNGEN

1904

—x—

Innehåll:

- Redogörelse för Svenska Litteratursällskapets årsmöte 1904.
Forskningar om svenskarnes universitetsstudier i
Tyskland Af *E. Wrangel*.
Förteckning öfver svenskar inskrifna vid tyska uni-
versitet under 1500talets senare hälft Af *P. O. Wilner*.
Lingiaua. Aktstycken och anteckningar Af *C. A. Westerblad*.
Bibliografiska anteckningar om Olof Rudbeck den
äldres anatomiska skrifter och striden med
Thomas Bartholin Af *Joh. G. Rudbeck*.
Tre bref af Christian Molbeck Meddelade af *Ruben G:son Berg*.
Till Runebergs förebilder Af *Johan Mortensen*.
Ur Reuterdahls bref till fru Hanna Molbeck 1837—
45 Utgifna af *Marius Kristensen* och *Ruben G:son Berg*.
Litterära inflytelser på Tegnér's Svea Af *Bernhard Risberg*.
En tillfällighetsdikt af Tegnér efterbildning från
Schiller Af *Bernhard Risberg*.
Svenska boksamlingar under medeltiden och deras
ägare. 3. Af *Isak Collijn*.
Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 22. 1903 Af *Isak Collijn*.
Register öfver Samlaren, årg. 21—25 (1900—1904).

UPPSALA 1904—05

AKADEMISKA BOKTRYCKERIET

EDV. BERLING.

Af Svenska Litteratursällskapet utgifna Skrifter.

1880 81.

- 1: 1: 1. Samlaren. 1: 1. Pris i bokh. 3 kr.
 1: 1: 2. » 1: 2. » » » 2 »
 2: 1. Dagboks-anteckningar af J. G. Oxenstjerna. 1. Pris i bokh. 2 kr.
 3: 1. Ur en Antecknares samlingar. Sidd. 1—64.

1881 82.

- 1: 2: 1. Samlaren. 2: 1. Pris i bokh. 2 kr.
 1: 2: 2. » 2: 2. » » » 1 kr. 50 öre.
 2: 2. Dagboks-anteckningar af J. G. Oxenstjerna. 2. Pris i bokh. 3 kr.
 4. En Svensk Ordeskötsel af Samuel Columbus. » » » 2 kr.
 3: 2. Ur en Antecknares samlingar. Sidd. 66—192.

1882 83.

- 1: 3. Samlaren. 3. Pris i bokh. 2 kr.
 3: 3. Ur en Antecknares samlingar (slutet). Pris i bokh. kompl. 6 kr.
 5. Skrifter af C. G. Tessin. 1—2. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1883 84.

- 1: 4: 1. Samlaren. 4: 1. Pris i bokh. 2 kr.
 1: 4: 2. » 4: 2. » » » 2 kr. 50 öre.
 6: 1. G. Benzeltjernas Censorsjournal. 1. Pris i bokh. 2 kr.
 7: 1: 1. 1500- och 1600-talens Visböcker. I. Harald Oluffsons Visbok. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.

1884 85.

- 1: 5. Samlaren. 5. Pris i bokh. 3 kr.
 6: 2. G. Benzeltjernas Censorsjournal. 2. Pris i bokh. 2 kr.
 6: 3. » » » 3. » » » 1 kr.
 1500- och 1600-talens Visböcker.
 7: 1: 2. I. Harald Oluffsons Visbok. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
 7: 2: 1. II. Bröms Gyllenmårs Visbok. H. 1. » » » 2 kr.

1885 86.

- 1: 6: 1. Samlaren. 6: 1. Pris i bokh. 2 kr.
 1: 6: 2. » 6: 2. » » » 2 »
 7: 2: 2. 1500- och 1600-talens Visböcker. II. Bröms Gyllenmårs Visbok. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
 8: 1. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 1.
 9: 1. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 1.

1886.

- 1: 7. Samlaren. 7. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
 8: 2. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 2.
 9: 2. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 2.

1887.

- 1: 8. Samlaren. 8. Pris i bokh. 4 kr.
 8: 3. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 3.
 7: 2: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker. II. Bröms Gyllenmårs Visbok. H. 3 (slut-häfte). Pris i bokh. 2 kr.

1888.

- 1: 9. Samlaren. 9. Pris i bokh. 4 kr.
 8: 4. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 4.
 9: 3. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 3.

1889.

- 1: 10. Samlaren. 10. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
 10: 1. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 1 (1481—1501). Ej i bokhandeln.
 7: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker. III. Barbro Banérs Visbok. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
 11: 1-2. Skrifter från Reformationstiden. 1—2. Pris i bokh. 2 kr.

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN

AF

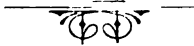
SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

GENOM

AKSEL ANDERSSON

25:e ÅRGÅNGEN

1904

UPPSALA 1904-05
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

△
PScan 338.1

Sever fund

Innehåll.

	Sid.
Redogörelse för Sällskapets årsmöte	v—viii.
Forskningar om svenskarnes universitetsstudier i Tyskland. Af E. WRANGEL	1.
Förteckning öfver svenskar inskrifna vid tyska universitet under 1500talets senare hälft. Af P. O. WILNER	7.
Lingiana. Aktstycken och anteckningar. Af C. A. WESTERBLAD	23.
Bibliografiska anteckningar om Olof Rudbeck den äldres ana- tomiska skrifter och striden med Thomas Bartholin. Af JOH. G. RUDBECK	37.
Tre bref af Christian Molbech. Meddelade af RUBEN G:SON BERG	59.
Till Runebergs förebilder. Af JOHAN MORTENSEN	73.
Ur Reuterdahls bref till fru Hanna Molbech 1837—45. Utg. af MARIUS KRISTENSEN och RUBEN G:SON BERG	119.
Litterära inflytelser på Tegnér's Svca. Af BERNHARD RISBERG .	179.
En tillfällighetsdikt af Tegnér efterbildning från Schiller. Af BERNHARD RISBERG	197.
Svenska boksamlingar under medeltiden och deras ägare. Af ISAK COLLJN. 3	205.
Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 22. 1903. Af ISAK COLLJN.	

Härjämte medföljer såsom Bilaga för 1904:
Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon af LEONARD BYGDÉN. H. 9.

Svenska Litteratursällskapets årsmöte

hölls den 15 oktober 1904, därvid följande ärenden förekommo:

1. Årsberättelse för år 1903.

På uppdrag af Sällskapetets sekreterare, vicebibliotekarien AKSEL ANDERSSON, som för närvarande är stadd på utländsk resa, har under-tecknad att afgifva följande årsberättelse.

Under det förflutna arbetsåret har Svenska Litteratursällskapet utgifvit nedan nämnda publikationer:

Sammlaren årg. 24 med bidrag af herrar K. J. WARBURG, R. GEETE och I. COLLIN samt fröken S. LEJONHUFVUD. — *Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon* af L. BYGDÉN, H. 7 & 8. — *1500- och 1600-talens visböcker*, utg. af A. NOREEN och J. A. LUNDELL, 6: Kungl. Bibliotekets visbok i 8:o, H. 1.

Enär dessa publikationer utkommo så sent i sistlidne maj månad, att årsafgifterna ej kunde inflyta före vårterminens slut, och därmed äfven gått sakta under sommaren och höstens början på grund af medlemmarnes bortovaro, har revisionen af årets räkenskaper och årsmötet ej kunnat förr än nu ega rum. Af liknande anledning har redovisning ej heller hunnit ingå från Finland.

För Sammlarens 25:te årgång, hvaraf några ark redan äro färdigtryckta, äro bidrag lämnade eller utlofvade af herrar C. WESTERBLAD, I. COLLIN, m. fl. Såsom bilagor förberedas *Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon*, H. 9, samt *1500- och 1600-talens visböcker*, 7.

Upsala den 15 oktober 1904.

L. BYGDÉN.

2. Revisionsberättelse för år 1903.

Undertecknade, utsedda att revidera Svenska Litteratursällskapets räkenskaper, få häröfver afgifva följande berättelse.

Behållning från föregående år. kr. 7,845: 69

Inkomster:

Årsafgifter	»	1,935: —
Tre ständiga ledamotsafgifter	»	150: —
Af Svenska Akademien för 20 exemplar	»	100: —
Lagerförsäljning	»	442: 44
Debiterade porton	»	75: 70
Räntevinst	»	306: 25
		Summa 10,855: 08

Utgifter:

Författarehonorar	kr.	727: 50
Tryckningskostnader	»	1,823: 38
Porton, annonser och distribution	»	252: —

Behållning:

I Upsala stads sparbank	8,000: —	
Kontant i kassan	52: 20	8,052: 20
		Summa 10,855: 08

Vid revisionen hade ännu ej de finska afgifterna influtit. Föreningens behållning är 206: 51 öre större än förra året.

Som räkenskaperna voro förda med omsorg och noggrannhet, få revisorerna härmed föreslå att sällskapet beviljar Bibliotekarien L. BYGDÉN full och tacksam ansvarsfrihet för hans förvaltning under den tid revisionen omfattar.

Upsala den 10 oktober 1904.

HERMAN LUNDSTRÖM.

N. SJÖBERG.

3. Beviljades skattnästaren enligt revisorernas förslag ansvarsfrihet för hans förvaltning.

4. Företogs den i stadgarna föreskrifna utlottningen af en af arbetsutskottets medlemmar, hvarvid docenten E. MEYER utlottades.

5. Docenten Meyer anhöll att vid nytt val icke ifrågakomma.

6. Valdes docenten J. MORTENSEN till medlem af arbetsutskottet. Till suppleant valdes docenten MEYER. — Utskottets öf-

riga medlemmar äro vicebibliotekarien ANDERSSON, bibliotekarien ANNERSTEDT, vicebibliotekarien L. BYGDÉN, professor P. A. GEJER, och professor AD. NOREEN.

7. Valdes till revisorer för 1904 e. o. biblioteksamanuensen N. SJÖBERG och biblioteksamanuensen R. ALMQVIST samt till dessas suppleanter biblioteksamanuenserna M. HULTH och I. COLLIN.

8. Till arbetsutskottet hade inlämnats ett motiveradt förslag af undertecknad, att sällskapet måtte i sina stadgar intaga en § af följande lydelse:

Till hedersledamöter kallar Sällskapet om svensk litteraturhistoria synnerligen förtjänte män. Till korresponderande ledamöter kunna kallas utländske män, som verksamt främjat Sällskapets syftemål. Val af hedersledamöter och korresponderande ledamöter sker å allmänt årsmöte på förslag, som af Arbetsutskottet blifvit förordadt. Samtliga dessa invalda ledamöter erhålla alla Sällskapets efter invalen utgifna skrifter utan erläggande af årsavgift.

Hvilket förslag af arbetsutskottet blifvit förordadt, och beslöt Sällskapet nu godkänna ifrågavarande tillägg till stadgarne.

9. I sammanhang härmed hade undertecknad föreslagit att Svenska Litteratursällskapet i Finlands ordförande herr professor M. F. SCHYBERGSSON, dess arkivarie herr lektor ELIS LAGERBLAD och dess sekreterare herr vicebibliotekarien ARVID HULTIN måtte af Sällskapet kallas till korresponderande ledamöter, ett förslag, som likaledes af Arbetsutskottet blifvit förordadt, och som nu af Sällskapet antogs. Och skulle såhunda skrifvelse härom till nämnda ledamöter afgå.

10. Höll docenten J. MORTENSEN ett föredrag: Om Runebergs förebilder.

Vid Arbetsutskottets samma dag hållna sammanträde omvaldes till ordförande professor NOREEN, till sekreterare vicebibliotekarien AKSEL ANDERSSON och till skattmästare undertecknad.

Upsala som ofvan.

L. BYGDÉN.

Forskningar om svenskarnes universitetsstudier i Tyskland.

AF

E. WRANGEL.

Mina forskningar om svenskarnes studier vid tyska universitet utgöra en del af de undersökningar rörande *Sueci studentes extra patriam*, hvilka jag sedan flera år bedrifvit. Om dessa i sin helhet ämnar jag på annat ställe göra en 'vorläufige Mitteilung'; här må blott meddelas, att resultaten, hvad Holland och Schweiz beträffar, föreligga färdiga, och att åtskilligt är medhunnit rörande svenskarnes studiebesök i Italien, Frankrike, Österrike och Polen samt England. Afsikten vore att en gång utgifva i samlad följd en förteckning öfver de svenskar, som besökt utländska högskolor från äldsta tider till omkring år 1800. Det största utrymmet i denna förteckning kommer naturligtvis att intagas af besökare vid Tysklands universitet. Om dessa svenskarnes studier i Tyskland, för så vidt de framgå af de respektive studentmatriklarna, vill jag nu i korthet lämna några upplysningar.

Bibliotekarien C. G. STYFFE har för flera årtionden sedan gjort synnerligen värdefulla utdrag ur universitets- och fakultetsmatriklar, omfattande Prag, Erfurt, Heidelberg, Köln, Leipzig, Rostock, Greifswald, Wittenberg, Marburg, Jena och Helmstädt, och i regeln sträckande sig till 1620talets slut. Dessa anteckningar, som aldrig fullständigt publicerats, hafva begagnats af andra forskare, såsom Annerstedt, Daae och Leinberg; en del af anteckningarna har han också välvilligt låtit mig begagna. Professor L. DAAE utgaf 1885 ett första häfte *Matrikler over Nordiske Studerende ved fremmende Universiteter*, innehållande förteckningar från Prag, Erfurt och Rostock. Sedermera har Daae på skilda håll publicerat listor öfver nordiska, företrädesvis norska och danska, studerande vid några andra ut-

ländska högskolor. Emellertid hafva sedan dess från de flesta af dessa tyska universitet matriklarna i tryck utgifvits, och det visar sig då, att de af Daæ publicerade excerpterna äro ganska bristfälliga och ofullständiga.

Fullständigt utgifna eller nära sin fullbordan (till eller efter år 1800) äro nu matriklarna från Rostock, Heidelberg, Frankfurt a. O., Strassburg och Erlangen. Delvis färdiga föreligga i tryck matriklarna från följande universitet: Erfurt (t. o. m. 1636), Köln (t. o. m. 1559), Leipzig (t. o. m. 1559), Greifswald (t. o. m. 1700), Tübingen (t. o. m. 1545), Wittenberg (t. o. m. 1602), Marburg (t. o. m. 1636) och Giessen (t. o. m. 1707).¹

De allra flesta af de nu nämnda i tryck utgifna universitetsmatriklarna har jag antingen själf genomgått eller låtit af insiktsfulla personer excerpteras.

Hvad särskildt angår de universitet, hvilkas matriklar icke helt och hållet publicerats, har jag dels på ort och ställe dels genom korrespondens inhämtat, att fortsättningen af de resp. matriklarnas publicering är planerad för de närmaste åren. Undantag göra endast Greifswald och Marburg; men åtminstone hvad det förra universitetet beträffar är det väl att hoppas, att man, t. ex. till dess 450-års-jubileum (1906), kommer att besluta sig för en fortsättning. Likaledes har jag förnummit, att arbetet för utgifningen af matriklarna från Jena långt framskridit; man väntar endast på att få den ekonomiska sidan af saken ordnad. Äfven Königsbergs äldre universitetsmatriklar förberedas till utgifning; den som utfört detta förarbete, professor G. ERLER i Münster, hvilken äfven utgifver Leipzig-matriklarna, har välvilligt lofvat mig, att anteckningar om de svenska

¹ Från Freiburg i. B. och Ingolstadt — universitet som emellertid högst sällan torde besökts af svenskar — föreligga åtskilliga meddelanden i tryck, likaså från en del högskolor af mindre betydelse eller helt kort varaktighet (Mainz, Herborn, Kassel). — Hvad Österrikes tyska universitet beträffar, så hafva de äldsta matriklarna från Prag redan länge funnits tillgängliga i tryck och redan blifvit begagnade af Daæ. Från Wiens universitet, hvarest, enligt uppgift af universitetets arkivarie K. SCHRAUF, en eller annan svensk studerat, äro äfven de äldsta förteckningarna tryckta, men hafva likväl ännu icke utgifvits. — Det äldsta tyska universitetet i Schweiz, Basel, har likaledes mottagit blott få svenskar; de skandinaviska studenternas namn vid detta universitet hafva på mitt föranstaltande excerptats af biblioteksassistenten cand. mag. A. KRARUP. Själf har jag gjort anteckningar ur universitetsbibliotekets i Basel minnesalbum, hvilket från 1660-talet till år 1800 upptager omkring 50 svenskar; de flesta af dem voro väl blott på tillfälligt besök.

studenterna i Königsberg, likasom i Leipzig efter 1559, redan under närmaste år komma att i handskrift ställas till mitt förfogande.

De återstående tyska universitet, som varit af betydelse för Sverige äro: Helmstädt, Altdorf, Kiel, Halle och Göttingen. Genom anslag från kgl. ecklesiastikdepartementet har jag 1902 blifvit satt i tillfälle att utforska dessa universitets arkiv jämte Marburgs (efter 1636). Studentförteckningarna hafva till största delen excerperats af c. o. biblioteksamanuensen P. O. WILNER.

Genom dessa undersökningar ställa sig siffrorna från de olika universiteten betydligt annorlunda, än man hittills föreställt sig. En hel del nya uppgifter från tyska högskolor, hvilka förut icke för Sveriges vidkommande blifvit undersökta, hafva också nu hopsamlats.

För medeltiden är det särskildt från universitetet i Rostock, som flera nya upplysningar vunnits om svenska studenter; men äfven från de öfriga tyska medeltidsuniversiteten (Erfurt, Köln¹, Leipzig, Greifswald) hafva åtskilliga för Sveriges odlingshistoria ännu icke begagnade uppgifter influtit.

Under 1500talet tillkomma, jämte Wittenberg, Frankfurt a. O., Marburg, Königsberg och Jena samt slutligen Helmstädt och Altdorf. Vid universitetet i Frankfurt a. O. hafva inalles något mindre än 100 svenskar inskrifvit sig (de flesta af dem under 1600-talet). Helmstädt mottog ett stort antal svenskar under de första femtio åren af sin tillvaro (1576—1626), då nära 170 där inskrefvos, under det att efter den tiden till och med 1759 blott omkring 80 svenskar kommo dit. Den protestantiska högskolan för Bajern i Altdorf besöktes redan under 1500talet af en eller annan svensk, men de flesta (omkring 50) kommo under följande århundraden.² Om besöken i Wittenberg, Marburg och Jena har redan åtskilligt publicerats; något meddelas också i en härefter följande uppsats.

Först under 1600talet synas de redan under medeltiden grundlagda universiteten Heidelberg och Tübingen hafva fått någon betydelse för oss. Heidelberg besöktes af icke så få svenskar, särskildt efter det Pfalziska husets uppstigande på Sveriges tron; så kan man räkna ett 40tal under åren 1656—67, under det att dessför-

¹ Åren 1389—1459 inskrefvos blott 5 svenskar vid universitetet i Köln; antalet synes mot medeltidens slut något hafva ökat. Prag och Erfurt hafva ägt något större betydelse för Sverige, men de stå i detta fall långt tillbaka för Leipzig (under 1400talet).

² Universitetsarkivet från Altdorf förvaras nu i Erlangen, där P. O. WILNER genomgått detsamma, liksom Helmstädts nu i Wolfenbüttel förvarade arkiv.

innan från år 1558, då det första svenska namnet möter oss i matriklarna, blott 9 stycken inskrefvos. Under ifrågavarande århundrade blef Leipzig åter, liksom under 1400talet, af stor vikt för svenskarne högre bildning. Likaså Jena. Vidare finner man under seklets senare del rätt många landsmän studerande i Strassburg (omkring 90), äfvensom i Giessen (omkring 70). Åtskilliga besökte det närliggande, 1665 öppnade universitetet i Kiel, där omkring 40 svenskar inskrefvo sig före 1700 och ungefär lika många 1700—1773, då universitetet blef danskt (därefter högst få).

Greifswalds universitet fick under 1600talet ökad betydelse för oss, och detta redan från århundradets början, samt naturligtvis än mera sedan det blifvit svenskt. Annars aftogo svenskarnes besök vid utländska högskolor rätt märkbart från och med den sparsamme Carl XI:s tillträde till regeringen, men det må tilläggas, att man då i stället redligen sträfvade att tillfredsställa den högre bildningens kraf vid de fem universitet, som tillhörde Svea välde.

Emellertid finner man alltjämt då och då svenskar inskrifna vid flere ofvan nämnda tyska högskolor. Att under konung Fredrik I:s tid några sökte sig till det hessiska universitetet Marburg, var ju naturligt — annars har det för oss haft tämligen ringa betydelse. Två nyupprättade högskolor blefvo emellertid af stor vikt för våra studier under 1700talet: Halle, pietismens säte, och Göttingen, naturvetenskapernas. På bägge dessa ställen upplätos akademiska lärareplatser åt svenskar (i Halle THUNMAN, i Göttingen två bröder MURRAY), likaså i Kiel (J. A. LJUNGBERG), samt naturligtvis i Greifswald — under 1600talet hade detta ju också inträffat i Marburg (CHESNECOPHERUS) och i Helmstädt (GRANIUS). I Halle kan man räkna från år 1693 till 1700talets slut omkring 170 svenskar inskrifna.¹ Och Göttingens universitet mottog omkring 100 svenskar under de 66 åren af sin tillvaro före 1800.

Det vore, som ofvan antydts, meningen att, när dessa utdrag ur de respektive universitetsarkiven rörande i Tyskland studerande svenskar föreläge fullständiga, utgifva dem samlade — ordnade universitet efter universitetet — jämte anteckningarna om öfriga *Succi studentum extra patriam*, samt att i ett sista band tillfoga ett personalindex, om möjligt försedt med korta biografiska notiser.

¹ Den af J. S. PAJALA i *Historisk tidskrift* 1896 meddelade förteckningen från åren 1693—1744 är synnerligen ofullständig.

Den stora betydelse, ett sådant verk skulle äga för hela vår odlingshistoria, behöfver icke här påpekas.

Ovisst är emellertid, om jag själf får tillfälle att ombesörja denna utgifning.

Här nedan meddelas en af e. o. biblioteksamanuensen P. O. WILNER upprättad förteckning på svenskar, inskrifna vid tyska universitet under 1500talets senare del. Denna förteckning grundar sig till största delen på ofvan nämnda forskningar; endast hvad Jena vidkommer äro bibliotekarien STYFFES excerpter begagnade. Utdragen ur den tryckta Wittenberg-matrikeln äro gjorda af f. vicebibliotekarien A. PALM.

Alldeles fullständig är förteckningen säkerligen icke. Ett eller annat namn kan möjligen tillkomma från Leipzig, Tübingen samt Königsberg. Detta skulle dock endast kunna styrka resultatet, hvilket visar, att under 1500talets senare del den svenska bildningen icke stod så lågt, som man, med stöd af äldre ofullständiga uppgifter — eller knappast ens med detta stöd — har velat påstå; det har nämligen helt nyss yttrats, att under denna tid, då vi icke hade något eget universitet i verksamhet, »de fåtaliga ynglingar, som önskade förskaffa sig en högre bildning» och då gingo till tyska högskolor, endast utgjorde »1, 2 eller 3 om året». Nedanstående förteckning visar, att i medeltal 10 svenskar årligen kommo att studera vid tyska universitet. Och detta antal är med all säkerhet för lågt; ty oafsedt dem, som studerat vid något af de tre nyss nämnda universiteten och endast där inskrifvit sig, hafva utan tvifvel många andra svenskar under dessa femtio år studerat i Tyskland, hvilket bl. a. bevisas af den omständigheten, att åtskilliga, som icke förekomma i inskrifningsmatriklarna, finnas hafva blifvit doktorer vid något af Tysklands universitet.

Frekvensen ställer sig rätt olika under det halfva seklets olika årtionden. De tre första äro svagast representerade; 1580talet rycker upp med nära dubbelt så många som de föregående (omkring 130), och under 1590talet studera väl närmare 200 svenskar i Tyskland. Något år, såsom 1567 och 1569, kan det hända, att en eller ingen nykommen svensk antecknas i matriklarna, och under några andra år är det blott tre; men ibland stiger antalet, redan före det sista decenniet, till öfver 20.

Mest besökt var under denna tid Rostocks högskola, och man kan säga, att omkring halfva antalet af alla svenskar, som gingo till Tyskland att studera, besökte densamma (öfver 250 äro här nedan antecknade). Därefter kommer Greifswald med ett betydligt lägre antal (139) och strax därunder Wittenberg (127). Härifrån är det ett stort språng till svenskarnes frekvens vid de öfriga här nämnda tyska universiteten, men bland dessa hade ju åtskilliga, såsom det sedan så talrikt besökt Helmstädt, upprättats först mot århundradets slut. Till Helmstädt kom nu ett trettiotal, till Jena något färre, till Marburg och Frankfurt a. O. endast resp. 16 och 15. Lägst stå Heidelberg med 8 och Altdorf med 2.

En blick på nedan följande lista ger vid handen, att en mängd af våra då uppväxande statsmän, prelater och lärde verkligen erhöilo universitetsbildning och då framförallt vände sig till de nu florerande tyska universiteten. Åtskilliga hafva nog också besökt bildningsanstalter i Frankrike, några äfven Italien, en del slutligen, och icke så få, drogos nu till de katolska högskolorna i Polen och Österrike.

Förteckning öfver svenskår inskrifna vid tyska universitet under 1500talets senare hälft.

AF

P. O. WILNER.

1551

Joannes van der Borch Suecus (inskrifven i Rostock)
Acheferla Benedicti nobilis Suecus (Rostock. — Achatius Ferlau, Suecus
equestris ordinis, inskrifven i Wittenberg 1553)
Nicolaus Johannis Suecus (Wittenberg)
Henricus Andreae Montanus Suecus (Wittenberg. — Rostock 1552)

1552

Martinus Gestritius Suecus, artium magister [1550] Witebergæ promotus
(Rostock)
Abell Marci Palm Suecus (Rostock)
Martinus [Olau] Helsingus Suecus, artium mgr. [1550] Witebergæ promo-
tus (Rostock)
Andreas Schmeltzer }
Ericus Laurentii } Stokholmenses Sueci (Rostock)
Petrus Magni }
Jonas Gamel }
Henricus Canuti Stregnensis (Rostock. — Henricus Canutus Suecus, Wit-
tenberg 1554)
Nicolaus Birgeri Westgothus nobilis (Rostock)
Joannes Erixi Suecus (Rostock)
Laurentius Jonæ Suecus (Rostock)
[Jacobus Wermelandus Suecus baccalarius och magister i Rostock d. å.]

1553

[Laurentius Andreae Suecus magister i Rostock d. å.]
Laurentius Matthie Gottus (Rostock)
Andreas Balke Suecus (Rostock. — A. Balck S., Wittenberg 1554)
Remboldus Rabaldi Stregnensis Suecus (Rostock. — Reinholdus Raualdus
Suecus, Wittenberg 1554)
Joannes Haquini Ienecopensis Suecus (Rostock. — J. Hackwinius Suecus,
Wittenberg 1554)

Nicolaus Erii Wisbiensis Gothus (Rostock)
 Olauus Jonæ Wisbiensis Gotthus (Rostock)
 Budolphus Petri Vuisbiensis Gotthus (Rostock).
 Petrus Olai Arroliensis Suecus (Rostock).
 Joannes Maior Suecus (Wittenberg)
 Jonas Haraldi Suecus (Wittenberg)
 Ericus Trolle } Sueci (Wittenberg)
 Olaus Jacobi }

1554

Nicolaus Erii Gottus (Rostock)
 Laurentius Olai Suecus (Rostock)
 Henricus Borgensis Suecus (Wittenberg)

1555

Halvardus Svenonis Suecus (Leipzig. — Wittenberg s. å.; baccalarius i
 Leipzig 1556)
 Joannes Petri Upsaliensis (Rostock)
 Laurentius Olai Gefflensis (Rostock)
 Nicolaus Gestritius }
 Petrus Jonæ Norbotniensis } Sueci (Rostock)
 Laurentius Nicolai Helsingius }

1556

Andreas Laurentii Suecus (Rostock)
 Ernestus Jonæ Strengnensis Samanensis Suecus (Rostock)

1557

Ericus Nicolai Suecus nobilis (Rostock)
 Petrus Michaelis Holmensis Suecus (Rostock. — P. M. S. Wittenberg 1558,
 magister dårs. 1561)
 Olaus Michaelis Gothus (Rostock)
 Nicolaus Laurentii Suecus (Rostock)
 Laurentius Petri Suecus (Wittenberg)

1558

Andreas Jacobi Sutercoensis Suecus (Rostock)
 Petrus Benedicti Glandensis [= Oelandensis!] Suecus (Rostock)
 Bononius Nicolai Glandensis Suecus (Rostock)
 Steno Axelonis }
 G[othus] } nobiles (Rostock. — Steno Banner } fratres nobiles Sueci,
 Gustauus Axelonis } Gustavus Banner } Greifswald 1562)
 Andreas Erii Suecus (Wittenberg)
 Erasmus Nicolai Suecus (Wittenberg; E. N. Arbogensis magister dårs. 1560)

1559

Olaus Laurentii Suecus (Rostock)
 Petrus Olai Suecus (Rostock)

Johannes Petri Suecus (Rostock)
 Petrus Daleman Suecus (Rostock)
 Haroldus Benedicti Suecus (Rostock)
 Valgerus Francisci Suecus (Wittenberg)
 Magnus Suenonis Suecus (Wittenberg)

1560

Hernidus Georgii Suecus (Rostock)
 Laurentius Johannis Suecus Hol[mensis?] (Rostock)
 Salomon Birgeri Suecus (Wittenberg. — Greifswald 1563. — Rostock s. å.)

1561

Petrus Johannis Vectionensis (Rostock)
 Johannes Petri Surcopiensis (Rostock)
 Johannes Vdonis Vastinensis (Rostock. — J. Vddonis Bastinensis Succus, Wittenberg 1562)
 Laurentius Petri Oenocopiensis } Sueci (Rostock)
 Carolus Petri Lincopiensis }
 Johannes Caroli } Vpsalienses Sueci (Rostock)
 Martinus Laurentius }
 Ericus Petri Stocholmensis Suecus (Rostock)
 Suenno Elai Gothus (Wittenberg)
 Georgius Johannes Suecus (Wittenberg)

1562

Petrus Michaelis Vasteneusis Suecus (Rostock)
 Joannes Skoët Gutlandus (Rostock)
 Suno Storgeus Suecus (Rostock)
 Hinricus Joannis Schvecus Abouensis (Rostock. — Henricus Johannis Aboensis Suecus, Wittenberg s. å.)
 Petrus Bartoldi Suecus (Rostock)
 Olaus Jonæ Helsingus (Rostock. — Greifswald 1565 — Wittenberg 1570)
 Petrus Jonæ Helsingus (Rostock; baccal. och magister dars. 1567)
 Olaus Stephani Suecus (Rostock. — O. S. S. Upsaliensis, Greifswald 1564)
 Petrus Laurentii Suecus (Rostock)
 ?Henricus Berching Scheningensis (Rostock)
 Nicolaus Benedicti Suecus (Rostock)
 Abraham Andreæ } Abrahamus Andreæ Angermannus
 Laurentius Nicolai } Sueci (Rostock — Succus, Greifswald 1565, magister
 Nicolaus Laurentii } dars. 1567)
 Nicolaus Blasii Holmensis (Rostock)
 Johannes Petrus Gothus (Wittenberg)
 Laurentius Petri Suecus (Wittenberg)
 Vincentius Petri Suecus (Wittenberg)
 Nicolaus } Bielke nob. Sueci — Nicolaus Nicolai Bielke } fratres Sueci,
 Thuro } fratres (Wittenberg. — Turo Nicolai Bielke } Greifswald 1563)
 Paulus Olai Suecus (Wittenberg)
 Theodorus Suenonis Suecus (Wittenberg)

1563

Olaus Petri Suecus (Rostock)
 Botwidus Nericius Suecus. *Episcopus in Italia* (Rostock. — Greifswald 1567)
 Olaus Andreæ Helsingius (Rostock. — Greifswald 1565)
 Canutus Fabricius Nulandensis ex Finnonia (Rostock)
 Nicolaus Guldenstern, eques auratus, regis Sueciæ cancellarius (Rostock)
 Nicolaus Balk Holmensis (Rostock. — Nicolaus Balcke Stockholmensis Suecus, Greifswald 1565)
 Jacobus Petri Finno Suecus (Wittenberg. — Rostock 1567)
 Echillus Boy Suecus (Wittenberg)
 Henricus Harder Suecus (Wittenberg)
 Joachimus Olavi Suecus ex Holnia [!] (Wittenberg)
 Ericus Bertholdi Suecus Finland. (Wittenberg)
 Bero Carnuthi Smolandensis Suecus (Wittenberg)

1564

Bartholomeus Laurentii Gothus (Greifswald)
 Severinus Michaelis Gothus (Greifswald)
 Nicolaus Laurentii Suecus Nicopiensis (Greifswald)
 Stephanus Sasse ex Stockholmia Sueciæ (Rostock. — Greifswald 1565)
 Johannes Christierni Gothus (Rostock)

1565

?Jodocus Petrus Saxo, Gothus Arhusitiensis (Rostock)
 Georgius Laurentii Gothus (Rostock)
 Nicolaus Matthiæ Gothus (Rostock)

1566

Joannes Prætorius Suedercopiensis Suecus (Greifswald)
 Nicolaus Basilius Stockholmensis (Greifswald)
 Johannes Schulte Sudercopiensis Suecus (Rostock)
 Nicolaus Scriba Gothus (Rostock. — Wittenberg s. a.)

1568

Henricus Nicolai Gevaliensis Suecus (Greifswald; magister dñrs. 1573)
 Olaus Schwerthcheri Uplandensis Suecus (Greifswald. — O. Suercheri Elfcarius Suecus, Rostock 1570)
 Magnus Laurenti Gevaliensis Suecus (Greifswald)
 Olaus Andreæ Uplandensis Suecus (Greifswald)
 Gustavus Nicolai Arbogensis Suecus (Greifswald)
 Petrus Erasmi Suecus (Rostock)
 Petrus Johannis Gothus (Rostock)
 Seuerinus Michaelis Gottlandensis (Rostock — Dens. Greifswald 1564?)
 Johannes Suenonius Suecus (Wittenberg)

1569

Olaus Magni Gotthus Helsingien. (Wittenberg)

1570

Andreas Thuriæ Suecus (Frankfurt a. O.)

Nicolaus Trabinus Suecus (Frankfurt a. O. — = N. Balk, Rostock 1563?)

Thuro a Bielke nobilis Suecus (Frankfurt a. O. — Dens. Wittenberg 1562?)

Ericus Sparr nobilis Suecus (Frankfurt a. O.)

Olaus Gammel Suecus Stockholmiensis (Greifswald. — O. Gammal-S. S., Wittenberg s. å.)

Ericus Jacobi Suecus Stockholmiensis (Greifswald. — Rostock 1572)

Laurentius Johannis Stockholmiensis (Greifswald. — Wittenberg 1572)

Magnus Fortius Geualiensis Suecus (Rostock)

1571

Axilaus a Lauenbergh baro Suecus (Frankfurt a. O.)

Christianus Horn }
Jacobus Horn } nobiles Finnovienses (Frankfurt a. O.)

Sueno Nicolai Suecus (Greifswald)

Sigfridus Canuti Suecus (Rostock. — Greifswald 1573)

Nicolaus Fleming Suecus nobilis (Rostock. — N. F. Finno, Frankfurt a. O. 1574. — Wittenberg s. å.)

Olaus Runing Suecus nobilis (Rostock)

Laurentius Suenonis Suecus (Wittenberg)

1572

Johannes Snauenborch Suecus nobilis (Rostock)

Henricus Henrici Suecus (Rostock)

Absalon Nicolai Suecus nobilis (Rostock)

1573

Clemens Laurentii Suecus (Rostock)

Petrus Mislepæus Aboensis (Rostock. — P. Meselpeip. de Abo Finlandiæ, Wittenberg 1576)

Ericus Erii Lædalensis (Rostock)

Nicolaus Balck Stockholmiensis Suecus (Wittenberg — Dens. Rostock 1563?)

1574

Arvidus Horn Finno (Frankfurt a. O.)

Matthias Andreæ Gevaliensis (Greifswald)

Nicolaus Sigefridus Suecus (Greifswald)

Benedictus Johannis Suecus (Rostock)

Ericus Olai Suecus (Rostock)

Haquinus Clawinus Suecus nobilis (Rostock)

Johannes Gostaii Rosa comes Suecicus } Sueci (Rostock)

Ericus Nicolai

Christianus Michaelis Agricola Aboensis (Wittenberg)

1575

Christophorus Joannes Norcopensis (Greifswald)
 Nicolaus Petri Stockholmensis (Rostock)
 Magnus Olai Stockholmensis (Rostock)
 Olaus Nicolai Suecus (Rostock)
 Olaus Jacobi Scarensis Suecus (Rostock)
 Petrus Pauli Suecus (Rostock)
 Benedictus Canuti Westgotus ex nobili familia regni Sueciæ (Wittenberg)
 Iuarus Clemens Suecus (Wittenberg)

1575—76

Jacobus Erii Helmensis [!] (Greifswald)
 Petrus Petri Suecus (Greifswald)

1576

Mauritius Andreæ Bull Gothlandus (Rostock)
 Laurentius Fleming nobilis Suecus (Rostock)
 Petrus Petri Helsingus (Rostock)
 Petrus Andreæ nobilis Suecicus (Rostock)
 Petrus Olai Watstenensis } ex Suecia (Rostock)
 Johannes Erii Stockholmensis }
 Sigfridus Wolsdorffius } Sueci (Rostock)
 Matthias Arosiensis }
 Benedictus Gothus }

1577

Laurentius Lælius Stockholmensis Suecus (Jena)
 Matthias Marci Allaudensis Suecus (Rostock; M. M. S. Alandensis magister
 dars. 1581)
 Andreas Iorstani [Daa: Torstani] Suecus (Rostock)
 Christophorus Petri Gothus (Rostock. — C. Peter G., Wittenberg 1579)
 Ericus Martini } Gothi (Rostock)
 Joachimus Georgii }
 Petrus Olai Gothus (Rostock)
 Bartholemæus Nericius Cygneus (Rostock)
 Benedictus Prins Gothus (Wittenberg)

1578

Laurentius Andreæ Ralamb Suecus nobilis } ambo fratres gemelli (Greifswald)
 Sigfridus Andreæ Ralamb Suecus nobilis }
 Christianus [ändradt till Christiernus] Seblat Suecus nobilis } fratres (Rostock)
 Nicolaus Seblat Suecus nobilis }
 Christiernus Seblatt Suecus (Heidelberg 1581)
 Nicolaus Seblad Suec. (Wittenberg 1579)
 Clemens Christiani Seuibothniensis Suecus (Rostock; C. Christiernus Suecus
 magister dars. 1580)
 Nicolaus Olai Bothniensis Suecus (Rostock; magister dars. 1582)

Haraldus Stake Suecus nobilis (Rostock)

Aruidus Kyempe Gothus (Rostock)

Ambernus Printz Gothus (Rostock)

Olaus Martini Upsaliensis (Rostock. — Wittenberg 1579; magister i Rostock 1583. — Frankfurt a. O. 1583)

Joannes Canuti Gothus (Rostock)

Johannes Ochsenstern Suecus (Rostock)

1578—79

Laurentius Andreæ Suecus (Greifswald)

Nicolaus Jonæ Suecus (Greifswald)

1579

[Matthias Matthiæ Suecus magister i Rostock d. å.]

Johannes Benedicti Montanus Suecus (Rostock. — Wittenberg 1583)

Carolus Canuti Suecus (Rostock)

Jonas Petri Helsingus Suecus (Rostock)

Andreas Nicolai Suecus (Rostock. — Wittenberg 1581)

1580

Ericus Bielke Suecus nobilis (Heidelberg)

Siegfridus Benedicti Wiburgensis (Heidelberg)

Nicolaus Christerni Gothus (Rostock)

?Johannes Suenonis (Rostock)

?Johannes Petri (Rostock)

?Johannes Olai (Rostock)

Christianus Bartholomæi Wiburgensis (Rostock; C. Bartoldi Suecus magister dars. 1584)

Ericus Andreæ Angermannus (Rostock; magister dars. 1583)

Ericus Olai Suecus (Wittenberg)

1581

Nicolaus Kile nobilis Suecus, equitis aurati filius (Greifswald) et præceptor eius

David Andreæ Angermannensis Suecus (Greifswald)

Joannes Olai Gevaliensis Suecus (Greifswald. — J. Vlai Gestricius Suecus, Wittenberg 1583)

Magnus Chemens Suecus (Heidelberg)

Olaus Nicolai Wisbuensis (Rostock)

Simon Laurentii Suecus (Rostock)

Borchardus Olai Gotlandus (Rostock)

Theodoricus Petri Suecus Wiburgensis (Rostock; T. P. Nylandensis S., magister dars. 1584)

Benedictus Petri Suecus (Rostock)

Christiernus Nicolai Nicopiensis (Rostock)

Johannes Guilielmi Gotlandus (Rostock)

Jacobus Ericus Suecus (Wittenberg)

Petrus Petri Helsingus Suecus (Wittenberg)

1582

[dns. Gadelenus Sweno Suecus magister i Greifswald d. å.]
 Canutus Bolge nobilis Suecus (Heidelberg)
 Joannes Potomander Suecus (Marburg)
 Johannes Olai Gothlandus (Rostock)
 Aquinus Andreæ Botnensis } Sueci (Rostock)
 Elaus Ingeberti Vallensis }
 Arnoldus Falke nobilis Suecus (Rostock. — Frankfurt a. O. 1583)
 Laurentius Erii Nicopensis } Sueci (Rostock)
 Petrus Erii Arosiensis }
 Thomas Petri Gestricius ex Suecia (Rostock)
 Ericus Andreas Gothus (Rostock)
 Petrus Chenitius Bodniensis Suecus (*Post archiepiscopus Vbsaliensis in Suecia*) (Rostock. — P. Genicius Botniensis S., Wittenberg 1583; magister dars. 1586)

1583

Ericus Georgius Suecus (Heidelberg)
 Tobernus Andræ Warmelandensis Suecus (Rostock)
 Georgius Snachenburgh Suecus (Rostock)

1584

Petrus Moringius Suecus (Greifswald)
 Jonas Schmulandensis Suecus (Greifswald)
 Laurentius Schmulandensis Suecus (Greifswald)
 Johannes Salemontanus Suecus (Helmstädt. — J. Erii S. S. Marburg 1589)
 Olaus Erii Geualiensis Suecus (Rostock)
 Georgius Georgii Suecus (Rostock)
 Ericus Georgius Nicopiensis (Rostock)

1584—85

Theodoricus Gronenbergius Suecus (Greifswald. — T. Gronenberg S., Wittenberg 1587)
 Carnutus Michaelis Suecus (Greifswald)
 Matthias Nicolai Suecus (Greifswald)
 Ericus Schweno Rospigius Suecus (Greifswald)

1585

Leonhardus Gothus (Altdorf)
 Thomas Laurentii Aboensis Pastor in Finlandia (Helmstädt)
 Matthias Marci Suecus (Helmstädt)
 Laurentius Forthelius Gothus (Helmstädt)
 Nicolaus Ringius Suecus (Rostock. — N. R. Schmalandensis S., Wittenberg 1586)
 Joannes Morneus, Caroli Galli filius, *Suecus nobilis* (Rostock. — J. Murnæus Schmalandensis Suecus, Wittenberg 1586. — J. Demarnay Suecus, Heidelberg 1593)
 Israel Gonarinus Lyncopensis (Rostock)

Petrus Torgylli Westgothus (Rostock. — P. Torchilli W., Greifswald 1586)
 Canutus Jonæ Wexionensis Suecus (Rostock)
 Haquinus Magni Jemptionsis (Rostock)
 Aaron Eberti Angermannus Suecus (Rostock)
 Johannes Petri Wiburgensis (Rostock)

1586

Jacobus Jonæ Nazir Aboensis (Greifswald. — J. Nasier Vinnonius Suecus nobilis, Helmstädt 1587)
 Laurentius Mathiæ Westervicensis (Greifswald)
 Paulus Pauli Schedviensis Suecus (Greifswald. — P. P. Scheuensis S., Rostock s. å.)
 Nicolaus Johannis Eltzburgensis Suecus (Greifswald)
 Jonas Andreæ Gevaliensis (Greifswald. — Wittenberg 1587)
 Magnus Matthiæ Gevaliensis (Greifswald)
 Holgerus Sveno } Sueci (Greifswald)
 Olaus Petri }
 Jonas Nicolaus Westgottus (Greifswald)
 Ericus Nicolai Suecus (Greifswald)
 Johannes Johannis Elsburgensis Suecus (Rostock)
 Olaus Nicolai Stockholmensis Suecus (Rostock)
 Augustinus Christophori Suecus (Rostock)
 Olaus Nicolai Suecus (Rostock)
 Zacharias Reinholdi Suecus (Rostock)
 Georgius Nicolai Holmensis Suecus (Wittenberg)
 Gregorius Teittus ex Perno Nylandiæ (Wittenberg)
 Michael Carpelanus Finlandensis Suecus (Wittenberg)

1587

Enoch Haquius Echesioensis Suecus (Greifswald)
 Canutus Jonæ Brobe Suecus (Greifswald; C. J. Broke magister dars. 1596)
 Sveno Andreæ Strale Suecus (Greifswald. — Vxonensis, Rostock s. å.)
 Olaus Andreæ Strale Suecus (Greifswald. — Vxonensis, Rostock s. å. — O. Strale Smalandus S., Wittenberg 1593)
 Sveno Erlandi Fothe Suecus (Greifswald)
 Nicolaus Nicolai Obvingius Suecus (Greifswald)
 Nicolaus Svenonis Vermelandus Suecus (Greifswald)
 Jonas Laurentii Vermelandus Suecus (Greifswald)
 Aruidus Henrici Burreus Stockholmensis Suecus (Rostock)
 Petrus Jonæ Arroisensis Suecus (Rostock)
 Petrus Nicolai Ostrogotus Vastenus Suecus (Rostock)
 Swanto Bielke Suecus nobilis (Rostock)
 Johannes Stoltzer Cupgrimontanus (Wittenberg)
 Ericus Henricus Angermannus Suecus (Wittenberg. — Jena 1592)
 Laurentius Prætorius Gevaliensis Suecus (Wittenberg. — Helmstädt 1591. — Jena 1592)
 Engelbertus Engelberti Stockholmen. Suecus (Wittenberg)
 Stephanus Olai Gevaliensis Suecus (Wittenberg)

1588

- Johannes Laurentius Suecus Sundenbergius (Greifswald)
 Petrus Magnus Suecus Sundenbergius (Greifswald. — Dns. P. Magni Westrogothus Suecus magister dars. 1593)
 Georgius Laurentij Aboensis ex Finlandia (Helmstädt. — G. L. Finlandius, Leipzig s. å.)
 Joannes Andreæ Suecus (Helmstädt)
 Petrus Laurentij Suecus (Helmstädt)
 Joannes Georgij Suecus (Helmstädt)
 Nicolaus Bielke Suecus (Rostock)
 Henricus Nicolai Thot, nobiles — H. Toth } nobiles Sueci (Helmstädt 1589
 Joannes } Sueci (Rostock) — J. Toth }
 — J. Tott Suecus, Jena 1592. — J. Tott Finlandus, Wittenberg 1593)
 Laurentius Pauli Sudercopiensis (Rostock. — L. Paulinus Gothus Suecus, Helmstädt 1592)
 Joannes Petri Stockholmensis (Rostock)
 Joannes Matthiæ Suecus (Rostock)
 Laurentius Carpelanus Finonius Suecus (Wittenberg)

1588—1589

- Ericus Medolerus Stockholmensis (Greifswald. — Rostock 1590)
 Arnoldus Gunnari Nilosiensis Suecus (Greifswald)
 Olaus Beronis Wetleboensis Suecus (Greifswald)
 Aaron Xynthi Suecus (Greifswald. — A. Sýnth Suecus, Jena 1590)
 Sveno Svenonis Suecus (Greifswald)
 Sveno Bartheus Smalensis (Greifswald)
 Sveno Gunnari Westgottus (Greifswald)
 Bernhardus Pär Suecus (Greifswald)

1589

- Olaus Gunari Gothus Suecus (Greifswald)
 Petrus Ruta Helsinforsensis Finlandus (Helmstädt)
 Paulus Nicolaj Suecus ex Sudercopia (Helmstädt)
 Ambernus Jacobj Suecus ex Westwetia (Helmstädt. — A. J. S., Jena 1592)
 Petrus Jonæ Suecus (Jena)
 Joannes Nicolai Nicopensis Suecus (Marburg)
 Olaus Johannis Solimontanus Suecus (Rostock. — O. J. Salemontanus S., Wittenberg 1591)
 Jonas Andreæ Nicopensis Suecus (Rostock)

1590

- Joannes Halcioensis Suecus (Greifswald)
 Petrus Andreæ Jenecopensis Suecus (Greifswald)
 Petrus Herlasius Suecus (Greifswald)
 Joannes Petri Angermannus (Greifswald)
 Jonas Swenonis Smalennius (Greifswald)

- Benedictus Joannis Gothus (Greifswald. — B. J. Særestadius Westgottus Suecus, magister dårs. 1596)
 Andreas Petri Gestricius Suecus (Greifswald)
 Daniel Jonæ Wecksionensis Suecus (Greifswald. — D. J. Smalandius S., Rostock 1592)
 Laurentius Birgeri Lincopensis Suecus (Greifswald. — Dns. L. Bergeri L. S., magister dårs. 1593)
 Petrus Petri Upsaliensis Suecus (Greifswald)
 Abel Petri Oelandus Suecus } fratres, concionatoris filii (Greifswald)
 Aaron Petri Oelandus Suecus }
 Laurentius Georgij Finonus (Helmstädt)
 Carolus Crepelinus Finonius (Helmstädt)
 Carolus Nicolai Flemmingius Finonius (Helmstädt. — Suecus, Frankfurt a. O. 1592. — Finno, Rostock 1594)
 Carolus Petri Hedemorensis Suecus (Jena. — Wittenberg 1594)
 Carolus Erici Cuprimontanus Suecus (Jena)
 Magnus Matthæi Geualiensis Suecus (Jena)
 Olaus Petri Gothus (Rostock)
 Nicolaus Erici Neriscensis (Rostock)
 Ericus Olai Upsaliensis ex Norwegia [!] (Rostock)

1591

- Laurentius Swenonis Suecus (Greifswald)
 Johannis Philippi Fabricus Suecus (Jena)
 Joannes Gotlandus (Rostock)
 Nicolaus Haquini Calmariensis (Rostock. — N. H. Suecus, Greifswald 1594 — 95; magister dårs. 1596)
 Gunnarus Jonæ Calmariensis (Rostock. — G. J. Suecus, Greifswald 1592—93)
 ? David Kirstenius Suedensis (Wittenberg)

1592

- Johannes Benedicti Schroderus Suecus (Frankfurt a. O. — J. Schroderus Nicopiensis Suecus, Wittenberg 1593. — Marburg 1594)
 Daniel Petri Suecus (Greifswald)
 Petrus Laurentii Westerwichius Suecus (Greifswald)
 Martinus Martini Suecus (Greifswald)
 Johannes Ericus Suecus (Helmstädt)
 Carolus Hisingk Suecus (Helmstädt. — C. Hisingh Gevaliensis S., Wittenberg 1594)
 Samuel Savonius Sueco Finnonius (Jena)
 Nicolaus Magnus Sueco Finnonius (Jena. — N. Magni Viburgensis Finno. *Postmodum episcopus Wiburgensis factus*; Rostock 1598. — N. Magni Carelius Finno, Wittenberg 1601)
 Ivarus Barthollus Finnonius (Jena)
 Petrus Petreius Vpsaliensis Suecus (Marburg)
 Ericus Simonis Wiburgensis Suecus Rostock)
 Jonas Petri Trivaslingensis Norlandus (Rostock)

Nicolaus Bozenus Orebroensis Suecus (Wittenberg)
 Petrus Panchrius Vpsaliensis Suecus (Wittenberg)
 Marcus Helsingius Finnonius (Wittenberg)
 Petrus Andreae Suecus Bothnizensis (Wittenberg)
 Petrus Nericiander Suecus (Wittenberg)
 Nicolaus Ecosander Suecus (Wittenberg)
 Jonas Kyllander Suecus (Wittenberg)

1592—93

Andreas Laurentii Suecus (Greifswald)

1593

Johannes Potamander Suecus (Heidelberg — Dens. Marburg 1582?)
 Nicolaus Chesnecopherus Suecus (Marburg)
 Magnus Stenonis Suecus (Rostock)
 Olaus Petri Humbla Stockolmen. Suecus (Wittenberg)
 Johannes Vngius Smalandus Suecus (Wittenberg)

1594

Ericus Laurentii Avis Suecus (Greifswald)
 Jonas Andreae Holffwonsis Suecus (Greifswald)
 Nicolaus Botvidi Suecus (Greifswald)
 Sigfridus Brynolphi Suecus (Greifswald)
 Cornelius Christiani Suecus (Greifswald)
 Nicolaus Joannis Suecus (Helmstädt)
 Johannes Olai Angermannus Suecus (Helmstädt)
 Johannes Suenonis Finnonius (Jena. — Greifswald 1596--97. — J. Sueno
 Raumanus Suecus, Wittenberg 1597. — J. R. Finnonius, Marburg 1602)
 Petrus Johannis Ludisiensis Suecus (Rostock)
 Ericus Olai Suecus Westgothus (Rostock)
 Israel Petri Dalecarlius Suecus (Rostock)
 Henricus Everti Angermannus (Rostock)
 Cericus Pauli Ieverensis Suecus (Wittenberg)

1594—95

Elias Laurentii Suecus (Greifswald)
 Ericus Laurentii Suecus (Greifswald)

1595

Nicolaus Boy Suecus (Helmstädt. — Wittenberg 1597)
 Petrus Banckius Suecus (Marburg — = P. Panchrius, Wittenberg 1592?)
 Petrus Sigfridi Buckalensis Finno (Rostock)
 Petrus Johannis Gothus Suecus (Wittenberg)

1596

Martinus Svenonis Suecus Smalendensis (Frankfurt a. O.)
 Johannes Fabritius Abaviensis Suecus (Greifswald)

Carolus Christmanni Suecus (Greifswald)
 Johannes Laurenti Suecus (Greifswald)
 Jonas Petri Suecus (Greifswald)
 Elaus Nicolai Suecus (Greifswald)
 Jacobus Haquini Suecus (Greifswald)
 Andreas Laurentii Gestliensis Suecus (Greifswald)
 Christianus Andreæ Helsingensis (Greifswald)
 Nicolaus Matthiæ Thiustboensis (Greifswald)
 Jonas Petri Upsaliensis (Greifswald)
 Josephus Matthiæ Strengnensis (Greifswald. — J. M. Fuogdonius Suecus,
 Frankfurt a. O. 1598)
 Laurentius Canuti Quansloviensis (Greifswald. — L. Quentzlovius Suecus,
 Rostock 1599)
 Nicolaus Erii Gestricius (Greifswald)
 Nicolaus Erii Matillianus (Greifswald)
 Johannes Laurentii Potamodus Suecus (Greifswald)
 Sigfridus Planckovius Suecus (Helmstädt)
 Johannes Fortelius Suecus (Rostock. — Marburg 1600)
 Benedictus Laurentii Westrogothus Suecus (Rostock)
 Jacobus Simonis Stockholmensis Suecus (Wittenberg. — Rostock 1597)
 Laurentius Lunch Vpsaliensis Suecus (Wittenberg)

1596—97

Isacus Petri Reiterus Suecus (Greifswald. — I. Reuterus Nicopiensis Suecus,
 Rostock 1599. — I. R. S., Marburg 1600)
 Christophorus Georgii Finno (Greifswald)
 Gustavus } — Gustavus Ochsenstiern Suecus, Wittenberg 1599
 Carolus }
 Achatius } Oxenstern, nobiles Sueci (Greifswald)
 Gabriel } — Gabriel Ochsenstier Suecus, Wittenberg 1599)
 Nicolaus Magni Suecus, præceptor (Greifswald)
 Steno Pauli Suecus, famulus (Greifswald)
 Petrus Erii Suecus, puer nobilium (Greifswald)
 Petrus Magni Suecus (Greifswald)

1597

Michael Benedicti Prætorius, Vermius Suecus (Greifswald)
 Johannes Chesnecopherus Suecus (Marburg)
 Broderus Rhelamb Suecus (Marburg)
 Petrus Johannis Wadsthenensis Gothus (Rostock)
 Israel Olai Lincopensis Gothus (Rostock)
 Hermannus Flemmingus Finlandus *Nobilis* (Rostock)
 Olaus Erii Elymæus. *Post episcopus Wiburgensis in Carelia* (Rostock. —
 O. Elimæus Finno, Wittenberg 1601. — O. E. Finlandius Suecus,
 Helmstädt s. å.)
 Ulfo Christophori Calmariensis Suecus (Rostock)
 Johannes Matthiæ Suecus (Wittenberg)

Elias Magni Rhalambius Suecus (Wittenberg)
 Carolus Benedicti Prætorius Suecus (Wittenberg)
 David Johannis Lampadius Suecus (Wittenberg)
 Johannes Canuti Lenensis Suecus (Wittenberg. — J. C. Lenæus S., Helm-
 städt 1601)
 Olaus Erici Lixander Suecus (Wittenberg)

1598

Philippus a Scheiding Suecus (Altdorf)
 Jonas Petri Suecus (Frankfurt a. O.)
 Gonarus Andreæ Wesgottus Suecus (Greifswald)
 Olaus Erici Wesgottus Suecus (Greifswald)
 Bartholomæus Andreæ Suecus (Greifswald)
 Steno Bielke Nobilis Suecus (Helmstädt)
 Nicolaus Granius Strangnensis Suecus (Helmstädt)
 Martinus Steinius Vpsaliensis Suecus (Helmstädt)
 Ericus Schröderus Suecus (Marburg)
 Jonas Bergeri Sunderboensis Suecus. *Tunc Axellii Oxenstiernæ, regni
 Suecici cancellarii, præceptor, post episcopus Calmariensis* (Rostock. —
 J. Rhotovius Suecus, Wittenberg 1600. — Jena 1602)
 Benedictus Jonæ Hochius Suecus (Rostock)
 Petrus Magni Stalenus Suecus (Rostock)
 Sylvester Johan Calmariensis. *Postmodum episcopus Gotoburgensis* (Rostock.
 — S. Phrygius C. Suecus, Jena 1601)
 Jonas Nicolai Oriensolanus (Rostock. — J. Oriensulanus Suecus, Witten-
 berg 1601)
 Daniel Nicolai Aelandianus Suecus (Rostock)
 Linormus Andreæ Stein Suecus (Rostock)
 Johannes Simonis Calmariensis Suecus (Rostock)
 Johannes Crusius, nobilis Finno (Rostock. — J. Cruus Tavasten. Finno,
 Wittenberg 1600)
 Jacobus Typotius, Poloniæ et Sueciæ regis secretarius (Wittenberg)
 Cornelius Christierni Wasilius Suecus (Wittenberg)
 Nicolaus Erici Emporagrius Suecus (Wittenberg)

1599

Johannes Conrady Stale Suecus (Greifswald)
 Israel Vortelius Suecus (Helmstädt)
 Daniel Theodori Fabriviensis Suecus (Jena)
 Nicolaus Bielke in Akero et Forsa Suecus (Marburg — Dens. Rostock 1588?)
 Jonas Bureus Angermannus Suecus (Marburg)
 Petrus Erici Cuprimontanus Suecus (Rostock)
 Johannes Magni Smalendensis Suecus (Rostock)
 Martinus Brimsius Genecopensis Suecus (Rostock)
 Olaus Jonæ Suecus Gevaliensis (Rostock)
 Axillus Gustavii Ocksenstern Suecus nobilis. (*Regni Sueciæ cancellarius
 et in bello Germanico plenipotens legatus*) (Rostock. — Axelius Oxen-
 stern Suecus nobilis, Wittenberg 1600. — Jena 1602)

- Christiernus Gustavii Ocksenstern, Suecus nobilis (Rostock)
 Gabriel Gustavii Ocksenstern, Suecus nobilis. (*Prorex Sueciæ et Westrogothiæ legifer*) (Rostock. — Wittenberg 1600. — Jena 1602)
 Petrus Andreæ Tendatius Suecus (Rostock. — P. A. Tenstadius S., Wittenberg 1600)
 Samuel Reinholdi } fratres Sueci (Rostock)
 Daniel Reinholdi }
 Johannes Johannis Vræus Suecus (Rostock. — Wittenberg 1600. — Jena 1601)
 Wilhelmus Magni Norcopiensis Suecus (Rostock)
 Andreas Prætorius Suecus (Wittenberg. — Rostock 1602)
 Sueno Bartheus Suecus (Wittenberg)
 Joachim Stutæus Oestirbotnien. Finnonius (Wittenberg. — Jena 1600. — Helmstädt 1602)

1600

- Nicolaus Birgeri Suecus (Greifswald)
 Magnus Laurentii Suecus (Greifswald)
 Torchillus Christophori Suecus (Greifswald)
 Adamus Laurentii Suecus (Greifswald)
 Johannes Magnus Suecus (Jena)
 Lindormus Strale Suecus (Jena. — Lindornius Andreæ Sträle S., Wittenberg s. å.)
 Johannes Achatius Suecus (Jena)
 Petrus Drivius Cuprimontanus Suecus (Jena)
 Jonas Petræus Suecus (Marburg)
 Petrus Matthias Suecus (Marburg)
 Ericus Erici Abuensis Suecus Finlandus. *Posteu episcopus Aboensis, a Joanne Sueciæ rege nobilitatus* (!) (Rostock. — Ericus E. Junius Finno, Jena s. å. — Ericus Erici junior Finno, Wittenberg s. å.)
 Christophorus Petri Gothus (Rostock)
 Laurentius Michaelis Smalandensis Suecus (Rostock)
 Petrus Matthiæ Gothus (Rostock)
 Nicolaus Jonæ Suecus Smalandus (Rostock. — Wittenberg s. å.)
 Nicolaus Vuegerus Suecus Calmariensis (Rostock)
 Christianus Johannis Gottlandus (Rostock)
 Isaac Birgeri Sueco-Schmalandus. *Post. episcopus Aboensis in Finlandia factus* (Wittenberg)
 Johannes Benedicti Vlranius Suecus (Wittenberg)
 Nicolaus Magni Lincopiensis Suecus (Wittenberg)
 Samuel Andreæ Botthniensis (Wittenberg)
 Nicolaus Johannis Ophopæus Suecus (Wittenberg. — N. Obsopæus S., Rostock 1603)
 Paulus Jacobi Vplanden. Suecus (Wittenberg)
 Petrus Magni Suecus (Wittenberg)
 Petrus Erici Fegerus Suecus (Wittenberg)
 Petrus Salingius Suecus (Wittenberg)
-

Lingiana.

Aktstycken och anteckningar.

AF

C. A. WESTERBLAD.

Det har gått med P. H. LING som med de forntida hjältar, bland hvilka han, poetiskt sedt, lefde och hade sin varelse: det har vuxit upp sägner kring honom. I förbigående tillagdt är det, dess bättre, emellertid icke så med Asa-barden och gymnasiarken som med vissa forntidshjältar, ställda inför modern kritik: med legenderna och sägnerna bortfaller icke haus historiska tillvaro.

Att redogöra för innehållet i sägnerna i fråga — Ling skulle, i ungdomsåren, ha kämpat i Condés armé, färdats ända ned till Spanien, m. m. — torde vara öfverflödigt. Däremot är det icke utan sin behållning att göra en historik öfver dessa sägner.

Den biografiska ovissheten i fråga om Lings lefnad är af gammalt datum. Det är, onekligen påfallande, att vid hans död en minnesruna i en af hufvudstadens tidningar uttalar sig i följande biografiskt sväfvande ordalag: »han var, efter hvad vi tro, omkring 70 år gammal»¹. Icke ens en Lings närmaste lärjunge under gymnasiarkens senare år uppger riktigt dennes födelseår²; — som aktstycken visa, var det den 15 nov. 1776 som

¹ *Aftonbladet*, 4 maj 1839. — I *Svensk nationalkalender* 1840 uppges L. i en minnesruna vara född den 5 nov. 1776.

² A. GEORGI, *A biographical sketch of P. H. Ling* (London 1854), s. 1, där den 15 nov. 1766 uppges såsom Lings födelsedatum, eller samme förf:s *Kinésithérapie* (Paris 1847), s. 3, där året 1777 uppges. — Smålands nations matrikel i Lund uppger den 25 nov. (1776), nationsmatrikeln i Upsala den 15:de. Egendomligt nog förefalla bägge dessa uppgifter vara af Ling själf nedskrifna. Såsom af Ljunga församlings födelse- och dopbok framgår, föddes L. den 15:de och döptes den 16:de nov. 1776 (enligt meddelande från pastors-ämbetet i S. Ljunga). Sistnämnda födelsedatum uppger L. själf i sin ansökan till fäktmästare-sysslan i Lund (jfr faksimile af denna ansökan i *Tidskr. i gymn.*, 4, Sthlm 1894—99).

P. H. Ling föddes, i Ljunga socken i Småland. Ett icke mindre påtagligt uttryck får denna biografiska ovisshet hos en annan af Lings gymnastiska medarbetare. I några, på anmodan af B. v. Beskow lämnade, »Strödda anteckningar om prof. Ling» skrifver sagesmannen i fråga¹ följande med afseende på Lings ungdomsår: »Nu [efter år 1792, då Ling måst lämna Växjö läroverk, där hans skolår som bekant förflyto] inträder en lång period, om hvilken jag ej har någon redig kännedom; att han under denna tid varit i Stockholm såsom informator och som student i Upsala, lär vara säkert.» Samme sagesman — hvars handskrifna 'anteckningar' befinna sig i Kungl. bibliotekets biografiska samlingar — fortsätter: »i slutet af förra seklet lærer han [Ling] ha begifvit sig till Köpenhamn», samt uppger vidare, att Ling skulle ha »besökt Tyskland, törhända äfven Frankrike». Samma biografiska ofullständighet och otillförlitlighet i fråga om Lings ungdomsöden utmärker BESKOWS och ATTERBOMS lefnadsteckningar², bägge för öfrigt fotade på nyssnämnda anteckningar. — Än i dag som är möter man stundom sällsamma biografiska uppgifter om Ling. Så t. ex. heter det i ett för tvänne år sedan på franska utgifvet arbete öfver Ling och den svenska gymnastiken³: »Ling était un ancien officier que des blessures avaient rendu presque impotent et qui fut amené pour lui-même, à chercher, en des mouvements méthodiques, un remède efficace et une entière guérison.»

De första på någon kritik grundade uppgifterna om den tidigare perioden af Lings lif härröra från dansken E. C. WERLAUFF. Af dennes *Bidrag til P. H. Lings Biographie*⁴ framgår, att Ling från och med sommaren 1799 till och med senhösten 1804 'uafbrudt' vistats i Köpenhamn. Sistnämnda år återvänder Ling till Sverige för att där tillbringa sin följande lefnad. Angående skedet före 1799 hafva faktiska uppgifter därom, i senare tider, lämnats af LJUNGGREN i *Svenska vitterhelens häfder*. Angående skedet i fråga har emellertid ett intressant och belysande aktstycke hittills blifvit blott ofullständigt begagnadt. Det är ett bref, skrifvet af Ling vid 21 års ålder till hans styffader. — Å annat ställe⁵ får förf. tillfälle att med ledning af tillförlitliga, begagnade eller obegagnade, källor framställa Lings sägenomspunna ungdomsperiod i dess sammanhang.

¹ GUST. v. HEIDENSTAM, fäktmästare, f. 1785 i Konstantinopel, † i Uppsala 1850.

² De återfinnas resp. i LINGS *Samlade arbeten* och i *Svenska akademiens handlingar*, D. 20 (1840). ATTERBOMS inträdestal är, i biografiskt afseende, delvis ock kalkeradt efter en i *Stockholm förr och nu* (Sthlm 1837) förekommande artikel öfver Ling.

³ *La gymnastique suédoise* (Paris, Flammarion, u. å.), p. 58.

⁴ I Frey, 1848.

⁵ I ett utförligare arbete öfver Ling: *Pehr Henrik Ling. En lefnadsteckning och några synpunkter*.

För den kronologiska ordningen och den rätta uppfattningen af det nedan aftryckta brefvet¹ lämnar jag likväl här följande biografiska orientering. Efter att i slutet af året 1792 ha måst lämna Växjö läroverk och efter att ha tillbragt vår- och höstterminerna 1793 i Lund — samtliga dessa fakta äro framställda och framdragna af LJUNGGREN i *Sv. vitterh. häfder* — är Ling, något som däremot ej varit bekant, mot slutet af år 1796 till finnandes bland extraordinarierna i Stockholms stads Revisions-contoir². Från Stockholm är det ock som han den 9 april följande året (1797) tillskrifver styffadern. År 1798 är Ling likaledes synlig i hufvudstaden, och det är därifrån som han följande års sommar (1799) beger sig till Köpenhamn.

Brefvet är, med sina ortografiska och dialektala egendomligheter, af följande lydelse:

Vördade Far!

At med ursågter villja bemantra sina fel, är ju at förstora dem i den förorättades öga? Jag vågar därför ej anföra några skäl, såsom ordsaken til min långa tystlåtenhet. Jag vet at det är en barnslig pligt, som bjuder mig at aldrig åsidosätta brevväxlandet med en far; Men jag skulle också aldrig våga öfverträda denna Lag, om ej jag vore öfvertygad at Minfar blott brukar det straffet, at — *förlåta*. Se — huru förmycken godhet ofta verkar otacksamhet. Men nog! — jag finner mig lika brottslig om än jag talade härom i et helt foliant-verk.

Följande lilla arbete har jag vågat tillägna en far, hvilken jag har at tacka för *alt* (moraliter dictum). — O en ringa ersättning! — Jag finner mina förbindelser emot den, som danat min framtid, icke äga någon gränts; huru skulle jag då kunna afbördä dem? — Det stora vore ju lika så otillräckel. som det Lilla? — Men detta Theaterstycke, hvilket är det första försök som jag varit nog djerf at göra i denna vitterhetsgren, har jag funnit måst värdigt den heder, at tillägnas en far; — ej värdigt i anseende til sit *Sjelfva*, utan blott i anseende til sit *första*.

Jag vet at det fordras känsla för Theatren, för att kunna döma om et skådespel och denna känsla äges, kanske, knapt vid min fars år, då sinnligheten och ungdoms varmen svallnat; Men — ännu mer! det fordras äfven att hafva sedt en Theater, sådan som den i

¹ Brefvet ifråga har benäget ställts till förf:s förfogande af Lings dotter, fru WENDLA DAHL. — Några lösryckta meningar af detsamma återfinnas i Beskows inledning till LINGS *Samlade arbeten*.

² Enligt Handelscollegii, i Stockholms rådhusarkiv förvarade protokoll och registratur.

Stockholm, för at kunna riktigt döma om et dylikt arbete. Jag öfversänder dessa bladen således, ej i det hopp at kunna *Roga* Mfar; utan i den glada tanka, at Mfar där torde igenfinna några känslor — känslor, som äro dygdiga och värdiga Er son; Men ej blott värdiga honom, utan äfven värdiga deras — *Odlare*.

Hoppas Mfar förlåter, at jag tar mig den friheten sjelf omdöma öfver detta lilla arbete. —

I öfverfältskärens role har jag sökt röja den *menskliga*, uti negrens den *barnsliga* känslan¹. Stycket är kort, men kortheten är just hufvudsaken i efterpiecer. — Jag hade först skrifvit den til 12 ark, och 2:ne Decorationer; Men denna plan ogillade jag sedan. Språket är tvärt, i synnerhet i Sjökaptenens role; Men det nödvändigaste i et Theaterstycke är just at afmätta talet, efter hvarje persons *stånd*, *lynne* och *belägenhet*, och i den konsten at på papperet kunna imitera *en talande* (ej en *skrifvande*) ligger ju största styrkan af all vitterhet? Negrens språk är *öppet* och *enkelt* — äfven så slafvens — det måste så vara. Hvad fin-talighet kan man väl vänta af et ohysat folkslag? — Man fordrar ofta stickord emot *stånd* el. *kön*; men hvarföre anfalla *alla* blott för det *några* äro lastbara? Man älskar våltalighet — och hvad kunde väl, i sig sjelf, vara mindre svårt att fullgöra, än detta? — Hällre kan jag ju tillbräka några obegripeliga ord, dem hvarken andra, och ej en gång jag sjelf, förstår, hällre säger jag, än at genom et strängt urval af talesätt söka blifva *allmän*. Men, i min tanke, är *medborgerligheten* det förnämsta i et Theaterstycke. — Det *konstlade* stöter ju alltid i allmänna sammanlefnaden; bör det då ej äfven misshaga på skådeplatsen, hvilken är en afbild af det [o:den] sednare? Kanhända man ner i Landsorterna skulle finna det mera vanhederligt at skrifva för Theatren; men hvad är som gjort en Voltaire, Kotzebue, Racine, Kellgren, Kratter², Tasso, etc. odödliga? — (Mfar tror kanhända at det är detta ord: *odödlig*, som lifvat min penna).

Men vidare! Hvad är som bättre afskildrar människan, som målar lasten fasligare och dygden mera himelsk, som bättre odlar et folks smak och mera värksamt stadgar ett språk, än det Theatraliska? Hopen tror äfven at ingen ting är mindre svårt än at skrifva et Theaterstycke. Men den som vill göra et försök, skall finna san-

¹ Tillagt i margen: Det är numer et antagit bruk vid Theatrar, at blott föreställa gamla kärleks-Intriguer. — Men monne kärlekskänslan är mera hedrande än den af vänskapen etc.?

² För Krates?

ningen af det som en af våra bästa Theaterskrifvare sagt i sit företal til en piece kallad *fabriques flickan*¹: Jbland alla vittra företag, är det onekel. svårast at skrifva et riktigt Theaterstycke etc. — Man får ändra planen i sit första arbete minst 40 ggr, innan man hinner få något *stadgat* och 20 ggr omskrifva den innan man fått det *anständiga, rogande*, och med rolerne *passande* skriftsättet, och vidare 10 ggr innan man afgort *uprännningen, öfverraskningen* hvori Åskådardarne genom en oväntad *uplösning* bör bringas, samt *tiden* det kinigaste af alt i uprännningen. —

Men redan bör Mfar tröttnat vid mina *egenkära* trador; De synas ju mycket smittade af *sjelfkärlek*? — Tror ej Mfar at [jag] anført alt detta blott för at gifva et *Sjelfvärde* åt inneliggande stycke? — Dock, om *egenkärlek* vore min sak, skulle jag här, kanske, vara känd, såsom författare, af flere än 2:ne personer (utom Theater-Directionen) — och dessa 2 äro min bror och Hr Widbeck². Jag har blott afseende härmed at visa huru olika det är att vara författare i det Theatraliska, och författare i en annan Witterhets del. Föröfrigt säger ju Arnobius: *Breviloquentia vires graves decet*. Som nu mit skriftsätt ej äger någon styrka, så är jag ju berättigad till *Longiloquentia*? Dessutom skall ju detta mit ena bref ersätta försumelsen af ¹/₂ Doussin?

Et Sörgeospel i 5 Acter har jag nu under arbete, och hoppas få det samma färdigt inom årets slut. Min far ler kan hända åt det ordet: Innom årets slut. — Jag vill endast anföra det vår store Dramaticus Lindegren arbetat i 3 hela år på et värk i 3 Acter. — Se här — behöfde då ej en fattig Lingh sätta et 0. efter samma siffra? Tyst! — Jag får ej inbilla Mfar at närlagde Piece³ blifvit uppförd. Hon är ej ännu spelad; ty under det samma, hon gillades vid Kongl. Mindre Theatern, så blef oförmodat en öfversättning ifrån tyskan, rörande negerslafvarne⁴, uppförd på Comiska Theatern, hvilket gorde at denna min piece, som, på något långt håll, tycks likna den förenämnda öfversättningen, blef dömd at affida tiden. — Icke des mindre har jag njutit det förtroendet af vissa Theater Ledamöter, at äfven blifva tillbjuden at öfversätta för deras räkning, och jag har hafvit den lyckan at i et annat värk vinna deras bifall.

¹ *Fabriks-flickan*. Af P. ENBOM. Sthlm 1796.

² Kanske den grosshandl. J. WIDBECK i Stockholm, som i sitt testamente ihågkom Ljunga kyrka. Se WIESELGREN, *Ny Smäl. beskr.*, 2, s. 965.

³ Piecen i fråga finnes ej, lika litet som »Sörgeospel», veterligen i behåll.

⁴ Enl. DAHLGREN'S *Anteckningar om Stockholms teatrar* uppfördes å Munkbro-teatern 17 sept. 1796—22 maj 1798 *Negerslafvarne* af KOTZEBUE, öfvers. af G. EURÉN.

Hvad min tid vidkommer är den mycket inskränkt. Jag är engagerad vid samma värk¹ som bror Carl, måste således åt de göromål, där förekomma, upoffra 2:ne timar af dagen. Min Condition uptager 7 timar och til mit eget stadgande i Språk-kunskapen upoffras äfven 3:ne timar, på hvilka jag undervisar Handels Bokhållare i franskans och tyskans skrifning. — Jag har därför 12 s. i timen; men det är ej penningen som förmår mig därtill, det är den regel som Strelingen² lärt mig: Docendo discimus. Kl. $\frac{1}{2}$ till 6 om morgonen går jag till den ena af nämnda bokhållare: vägen är ungefär $\frac{1}{4}$ mil; et sådant stycke anses ej långt i Stockholm. Om aftonen har jag samma promenade, ty mina kunder bo på Norr- och jag på Söder-Malm. Söndagarne äro mina arbetsdagar. Då gör jag det som angår *Mig*. De öfriga dagarne i veckan äro upofrade åt *andra*. Nätterna måste ofta tillsättas för göromålen. Oagadt man här brukar conversera i tjugtals Hus, har jag dock ej bekantskap med flere än mit Patronages — ej en gång i det hus, där bror Caroli lilla — etc. (Minfar får dock ej här af sluta at jag intet skulle känna henne. Jag gör det. På spectacle har jag varit i sällskap med henne, tillika med bror Carl, och jag måste tilstå at hon är den enda flicka, som jag i Stockholm lärt känna på den *ädlä* sidan). Jag har aldrig tillfälle at söka något annat nöje, än det at jemt sitta vid arbetsbordet; mina Språkkunder äro det enda som sätter mig i nödvändighet af en motion som mina trägna göromål annars nekade mig.

Jag har nu beslutat at til nästa Somar öfvergifva hufvudstaden, och tilbringa min tid å födelseorten. Min far undrar här på kanhända. Jag vill då som kortast anföra några skäl. Såsom klok, önskar jag et *förnuftigt* umgänge, et *jemnlit* bemötande, et *lugnt* lefnadssätt, et *sundt* Luftstrek; och finnes väl detta i Stockholm? Det behöfdes blott en kort målning af menniskorna, som här finnas, för at visa svårigheten af et *förnuftigt* umganges vinnande. Det är sant, här gifves blandning af både *kloka* och *galna*. Men de galna sky de kloka blott för det de äro *kloka*. Och de kloka sky *alla*, för at ej inblanda sig händelsevis, med *dårrar*. För öfrigt äro förnuftiga Santal det samma för Stockholms herrar, i allmänhet, som Arabiska, och fruntimren — bevars! de skulle *tänka* — — —? De föddes ju endast för at — *spegla* sig? — Sådant är umgänget inomhus. — På gatan åter möta mig tusentals sprätthökar; jag ser dem hoppa

¹ Revisionskontoret. Jfr ofvan s. 25.

² JOH. STRELING, *Grammatica latina*. Växjö 1765.

på en snibbig tå, stenarne utföre. De kråma sig, de skratte, de buga, de nicka, de hålsa, de prata, och göra alla de rörelser som tilhöra dår-professionen. Visar sig någon gång den förnuftige tänkaren utom sin kammare, så går han helt tyst och opudrad förbi den fladdrande hopen, följande inre brädden af rännstenen, igenkännes af ingen och känner äfven ingen — och at inblanda sig med en sådan, hvilket brott emot den höga Stockholmska tonen! Et jemlikt bemötande kan ej eller vinnas ty man gör här som den vittre Blohm säger: Die Welt sieht immerfort aufs Kleid, auf die Perücke, und selten sieht sie auf den Mann. För at här vinna tilträde och förtroende måste man vara half-sprätt, är man medelmåttigt klädd, så heter det: han lär vara *liderlig*.

Ett lugnt lefnadssätt ger endast landet. — At dagel. gå tvungen i påsnörade kläder, höra jemt dån af vagnar, pisksmällar af kuskar — eder och rapningar af Åkare, aflösning, utrop af vakter, sång utaf Sotaren på Korstensspitsen, grål och slagsmål af Rodderskor och Gardeskarlar, salu-rop af Vise-månglare — stoj af Sjöfolk på alla håll — buller af druckna gesäller och kärringar — sorlande af Bryggare-kärror m. m. Detta är det Stockholmska Dageligt Allehanda ute, då jag söker stillheten; och — inne, i mit rum — ack! — hvar finnes Lugn, där 3:ne sjelfsvåldiga pojkar stundom vistas —? Där man måste sjunga A—a, b—c—c—e, d—e, för den ene som är halfdöf.

Och kan et *sundt* Luftstrek väl finnas i en stad af Stockholms storlek? — Hvilka förrutningar af utvräkta matvaror, hvilka utdunstningar af en sådan mängd kyrkogårdar, skall ej där förgifta hvarje andedrägt, man insuper? De klokaste utvägar, som här blifvit tagna, äro ännu otillräckel. at förhindra dylika verkningar. Föröfrigt har mit bröst nu, olyckligtvis, ingådt i det Hectiska Systemet. Jag ser mig tvungen at i nästa Månad dricka Get-mjök. En sjönöd hvari jag, i början af året, råkade, har mycket bidragit til mit bröstets fördärfvande; oagtadt jag ej låg i vattnet öfver $\frac{1}{4}$ timma, gjorde dock detta kalla bad en nog osund värkan.

Dessa saker, tilsammanstagna, hafva förledt mig til det beslut at lämna Stockholm. Vid Theatren kunde jag, såsom fri ifrån Informations-oket, förtjena minst 200 Rdlr årl. — Denna summa vore tillräckel. för at föda mig ner i en province; Men i Stockholm betyder den på min åra! ej mer än som 20 Rdlr i Småland. Om jag i et hederligt hus på Landet finge inaccordera mig, i et för alt, så lefde jag lugnt och bekymmerslös, kunde sköta min bok i stillhet,

besöka det förnåma Stockholm en gång om året, och där aflämna mina arbeten, och sedan fara tillbaka med min förtjenta lön o. m. s. Denna min förtjenst vid Theatren är så mycket säkrare, som Directionen alltid håller sig til de personer, för h:ka den en gång fattadt förtroende, och ännu mer, som det är dess egen vinst at alltid hafva *nya* och förtjenande piecer at uppföra. — (Jag säger ej förtjenande i anseende til *författaren* utan blott i afseende på *folkmängden*.) Vål medgifver jag at man aldrig kan *ledsna* vid Stockholm, så framt man vill lefva i — $\frac{3}{4}$ af Narr, så framt man finner sig ständigt rogad af olika uptråden, föremål och sådant; Men detta lefnadssätt gör sist at man sluteligen afskyr Lugnet; därför äro alla Stockholmsboar smittade af den fördom: at bo på landet vore at dömma sig til evig mjältsjuka. — För min del är jag ej af deras tanka. — Glad är jag at ödet unnat mig få vara här dessa år¹, för at vinna någon kunskap om det man kallar smak och lätthet i skriftsätt och seder; ja, äfven en, något mera vidsträckt, kännedom af menniskan i den hyfsade kretsen. At *granska*, *döma*, och *yttra sig* — dessa äro fördelar som man *kan* vinna här; men hvilka man sällan *vill* vinna; ty dårskapen höjer sig öfver tänkandet, och hyfsningen drifver smaken ofta till en Osmak.

Men redan gäspar Mfar vid mina dumheter, förlåt! Jag har föresatt mig att fylla arktalet. Det är Söndag, och jag har således tillfälle at *stjäla* mig tid, men ej at *taga* den, ty mina göromål ropa ständigt: Hvad gör du? Om jag ej händelsevis fått veta at Hr Widegren ämnat sig i denna vecka ner til Småland, hade jag verkligen ännu skrivit på någon tid, men hvad säger jag? — Jag är ju för upriktig? — Hvad! — upriktig och rödhårig! — Ha! — Hvilka motsatser.

Men nu väntar Mfar väl några nyheter såsom provision för sitt besvär med at läsa igenom hela det föregående af min epistel och sannerligen — Jo, tyst! — Jag har ändock något at berätta. — Hvad då? — Jo: det, at jag vet — ingenting. — Såsom hämd för dylik ovetenhet utbeder jag mig det straff, at Mfar, straxt efter genomläsandet af detta bref, sönderrifver detsamma. Om någon finge se de vurmerier som där finnas skulle den förbanna sig på at jag aldrig läst Gellerts Abhandlung von dem guten Geschmacke in Briefen; och jag har ändock, på min *ära*, läst den samma, fast jag till min *van-*

¹ Af dessa brefskrifvarens egna ord att döma torde således de på direkta biografiska uppgifter blottade åren 1794 och 1795 vara att inberäkna i hans Stockholmsvistelse (jfr ofvan s. 25).

ära måste bekänna, at jag ej är nog lycklig kunna imitera en Herr Pro-pro-pro-fes'-so-r (vel rectius professor).

Såsom lagliga skäl til min okunskap om nyheter får jag dock äran anföra 2:ne Articular. 1:o Vår Regering är så tyst, at vi ej en gång skulle veta det vi hade en dylik, såframt ej några faklor, några lysande åkredskaper, några knektars vrålände: J gevär! påminte oss at vi äga de befallande varelserna inom vår krets. 2:o Stockholmska nyhets-idéen är den at berätta alt som intet duger och förtiga alt som är värdigt ens upmärksamhet. — At 2 kärringar slogos i går, at et band af tjufvar i dag affördes til Smedjegården, at 3 pigor gått, emillan Paltarne, til Spinnhuset, at en Dame åkt uti en hyrkuskvagn, som gått i sönder, at, för några dar sedan, en Grosshandlare cederat bonis, at man trummat efter en Casseur — at den och den Secteren fått tjenst, at den och den Officeren tagit afsked. — Se här Stockholmares samtals- och nyhetsämnen, hvilka alla interfolieras af den allmänna Sällskaps-principen — *tadlet*.

Om min vördnad och hälsning til samt. i och utom Ljunga, tror jag mig ej behöfva nämna.

Lefver med all barnslig vördnad och undergifvenhet Min vördade faders

Ödmjuk-lydigste Son
Peter H. Lingh.

Stockholm d. 9 Apr. 1797.

P. S. Anhåller at ingen obehörig persona måtte få se när-lagda piece. — Om lilla Wendela fann nöje uti at genomögnä henne, torde hon kunna vinna någon idé om dylika saker. Flere skola härnäst erhållas.

*

*

*

LINGS veterligen första dikt, af allt att döma skrifven år 1792 eller något af de närmast följande åren:¹

Klagan.

Nattliga töcknar min himmel kringhöljt,
 alldrig, o alldrig han dagas!
 Våg uppå våg ren' min julle förföljt,
 redlös af stormen han jagas.
 O! hvilket hafstroll reser sig der!
 kastar min julle från skär emot skär.
 Ve mig! Min köl det nu bryter.
 Ve! blott en planka mig usle nu bär!
 Ensam på henne jag flyter.

Hör uppå hafsblicket, fjärran min syn,
 stojande seglare vagga.
 Hamnen de hunnit, och Se! emot skyn
 vajar dess gullväfda² flagga.
 Simmande till' denna bergsklyft jag når;
 ropar, — o nej! ingen hjälp jag dock får,
 Himmel och jord mig förskjuter.
 Osedd af Allmakten är denna tår,
 ohörd den suck, som jag gjuter!

Hell mig! — Se der mot den västliga strand
 rör ju den gamle sin färja?
 Hit! — jag dig vinkar med utmattad hand.
 Hit! denna uslingen bärja! —
 Hell mig! han vänder; min vink han förstår.
 Han vänder; — men långsamt, långsamt det går!
 Skynda! — om hit du ej hastar,
 Skynda! — om snart ej din julle mig når,
 sjelf jag i djupet mig kastar.

¹ Originalen befinna sig i Lings dotters, fru WENDLA DAHLS ägo. — De två första stroforna af dikten äro, med några smärre afvikelser från originalet, aftryckta i BESKOWS inledning till LINGS *Samlade arbeten*, sid. v.

² dess och väfda äro öfver korsade; däröfver med blyerts skrifvet: mång och stickad.

Fåfängt! ack, fåfängt! — Han långt från min klyft
 redan af sjösvallet drifves!
 Vågen allt högre och högre sig lyft,
 Gud! — från min bergsklyft jag rifves.
 Hvad? — Långa öfver floden skymtar ej der?
 Jo, ack jo, min moders skugga det är.
 O! jag mot henne vill ila.
 Sälla! din son ingen himmel begär
 blott i ditt sköt han får hvila.

* * *

GUDMUND JÖRAN ADLERBETHS skriftliga utlåtande öfver *Asarne*.¹

Statsrådet Baron Adlerbeths utlåtande öfver *Asarne*. — Afskrift efter originalet som öppet öfverlemnades af Leg: Pred: Lidman till Ling. —

Min H. har begärt mitt utlåtande öfver Poemet *Asarne*; Utan kännarens anspråk, blott med älskarens känsla, skall jag meddela det upprigtigt och sannfärdigt.

Den som bildat sin smak *blott* efter franska mönster, som fordrar af all Poësi ett upplyftadt skriftsätt, en från allmänna språkbruket afvikande uttrycksvärdighet, en invecklad afmätning af ordformer, och som älskar mera det sentimentala än det naiva, han skall läsa *Asarne* med föga nöje. Den åter, som anser Poësin för en lika bildande konst som målning och skulptur, som sätter dess väsende i uppfinning och inbillningskraft, som hämtat sina begrepp om skalders äliggande och konst ur Grekiska och Romerska mönster och med uttryckens lifliga enkelhet önskar se stora taflor framställda, hvilka genom sin egen kraft men ej genom författarens granna anmärkningar gör sin verkan, han skall i *Asarne* finna ett mästestycke som kanske vår tid ej vet nog värdera. — Här må ej förstås att jag ej vet rätt värdera de stora franska mästare.

Hela uppställningen är enkelt skön, otvungen men rik, naturlig men omskiftande; den lemnar aldrig rum åt ledsnad eller känsla af enformighet, äfvensom den ej, onödigt inbunden, tröttar eftertanken. Händelserna äfven som karaktererna äro målade med den sanning att

¹ Originalet finnes, så vidt det varit möjligt utröna, ej i behåll; en gammal afskrift af detsamma förvaras emellertid i Lingska familjens ägo.

man tycker sig vara tillstädes vid de förra, och personligen känna de personer som de senare tillhöra. Att härpå gifva exempel, skulle man behöfva afskrifva en god del af poëmet. Se Ulfgrims och Hejdis portraiter, hästofferngen i 2:dra Sången, Wanadis i 4:de och mångfaldiga flera. Af originella och träffande liknelser, af naturmålningar, äfven i det mäst naiva slag, t. ex. de landstigande barnen pag. 128, finnes ett öfverflöd, som hedrar författarens snille. Hans målning af Asarnas batalj med Jotarne är genom sin liflighet och eld och sin rikedom på förändrade omständigheter i mitt tycke Homerisk. Författarns sparsamhet på reflexioner är ock en stor förtjenst, hålst när han gör några, äro de korta, träffande och utmärka alltid ett ömt hjerta. Om det ordet *Sjelfständig Poësi*, hvilket jag ej så uteslutande, som en del af vår tids Critici, godkänner, skulle hafva något mönster, så säger jag med öppen hjertlighet, att jag ej för vårt språk känner något mera passande än Poëmet Asarne. Det är i sanning så originelt att ingen imitation der framlyser, och den likhet det äger i stort manér med de gamla, röjer sig endast i begges likhet med Naturen.

Hvad Stylen för öfrigt angår är den *klar och lättläst*, den första egenskap en läsare med skäl fordrar. Rimmen äro i allmänhet rigtiga och oklanderliga. Det Dactyliska versslaget Skalden valt, är originelt och saknar icke behag, men har dock troligen föranlett åtskilliga kränkningar af Svenska ordens tonvigt eller Quantitet (sådant har Författaren sjelf medgifvit), till ex. *från hvilckens* i ställe för *från hvilkens* som det rätteligen uttalas. På få ställen är versen något hård, t. ex. *en flöttbjörk krängdrifvit* pag. 109. På ett och annat ställe äro ordändelser nyttjade, som språket ej tillåter t. ex. adverbierne *frimodigen*, *hastigen*; man säger *frimodigt*, *hastigt*. Detta är ett bruk som blott läres genom öfning, ty man säger i andra fall både *redligen* och *redligt*, *villigen* och *villigt*. Användandet af terminationen *an*, *höghvalfdan* i stället för *höghvälfd* m. fl. skadar ej då det ej för ofta förekommer; det är en arkaism, som passar i ett quäde öfver gamla händelser. Deremot tillstår jag att bruket af *månde*, men framförallt i förkortning af *månd'*, icke behagar mitt öra. Ordet har nästan bortvikit ur den nya Svenskan och syns sällan böra nyttjas, om icke i någon Ballad öfver ett ännu der man med flit vill härma gammaldagsspråket. (Frestad vore jag äfven att utdömma det oftare bruket af *mång* för *många*). Ett och annat något lågt ord har jag funnit t. ex. *knep*, som mera passar för ett skämtsam samt än Episkt skriftsätt; men dessa fall inträffa så högst sällan att

anmärkning knapt äger rum; I Allmänhet har författaren mycket moderniserat, och om jag så får säga *uppstädat* sitt språk, ifrån det som äger rum i *Gylfe*. Sådant det är i Asarne, förtjenar det högeligen mitt bifall; och det jag dervid påmint, är af så obetydligt värde, att jag mera för att ådagalägga min uppmärksamhet det anför, än i den tanke att det fordrar rättelse. Jag har dermed dock icke velat säga något obehagligt om *Gylfe*, hvilket Poëm äfvensom *Asarne* ostridigt vittnar om ett mäktigt Poëtiskt snille, ett kraftigt manér och originell förtjenst men som likväl på Dictionens vägnar är under *Asarne*.

Ibland ämnen till beröm har jag förgätit anmärka den dristiga rikdom af sammansatta ord och epitheter, som i Asarne förekomma. *Fjällstängda Norden, hyfagra Tärnan, nattsvarta vingen*, m. fl. äro uttrycksfulla snilledrag och höja vårt modersmål till jemnförelse med sjelfva Grekiskan. Det bruk författaren gör af Nordiska Mythologien, hedrar icke mindre hans urskiljning. Det är okonstladt och utan affectation, men gifver Poëmet den högtidlighet af underbarlighet, som ett Nationelt Drottquäde fordrar.

Bibliografiska anteckningar om Olof Rudbeck den äldres anatomiska skrifter och striden med Thomas Bartholin.

AF

JOH. G. RUDBECK.

Redan vid tjugu års ålder hade OLOF RUDBECK hunnit långt i sina anatomiska studier, ty af honom på egen hand gjorda undersökningar ledde snart nog till den viktiga och uppseendeväckande upptäckten af det lymfatiske kärlsystemet, hvarigenom han blef den förste, som kom till insikt om detta systems verkliga betydelse.

I sitt första, år 1652 på våren af trycket utgifna anatomiska arbete har emellertid Rudbeck icke nämnt något direkt om lymfkärlen, enär han, såsom han själf uppgifvit, icke ville publicera något härom, förrän hans forskningar och upptäckter nått en viss grad af fullständighet; i stället meddelar han i detta sitt förstlingsarbete en utförlig skildring af blodomloppet. Ifrågavarande arbete, Rudbecks gradualdisputation, utgafs under denna titel:

Disputatio anatomica, de circulatione sanguinis, quam divina I. adspirante gratia in regia ad Salam academia, approbante facultate medica. præsiede Olao Stenio, P. P. medic. publicè examinandam proponit Olaus Rudbeck. ad diem 22. Maij in auditorio Gustaviano, anno 1652. [Träsnittsornament.] Arosiæ, excudebat Eucharius Lauringerus, cons. typogr. anno MDCLII.

Kvart. 16 opag. sidor + 1 kopparstick. Å titelbladets framsida och tredje sidan dedikation till drottning Kristina; å fjärde sidan förklaring öfver kopparsticket, som där är inhäftadt; å de öfriga sidorna själfva afhandlingen, som är indelad i 26 teser (för teserna 13 och 20 äro siffror uteglömda). — Afhandlingen afslutas med ytterligare tre, i frågeform uppställda teser, af hvilka den andra har denna lydelse: »An hepar sit sangvificationis organum? neg[atur].» Denna tes, hvarigenom Rudbeck förklarar, att levern ej är blodberedningens centralorgan, innebär en viktig anatomisk upptäckt, som

här för första gången offentliggjordes. — Af signaturerna å det till afhandlingen hörande kopparsticket (upptagande teckningar öfver blodomloppet) framgår, att Rudbeck tecknat bilderna, som sedan stuckits i koppar af annan, hvilken kallar sig M. N. H. Någon kopparstickare med dessa initialer har icke varit tillförene omnämnd; hans fullständiga namn är MAGNUS NICOLAI HELSINGIUS, och jag har i ytterligare ett par akademiska afhandlingar påträffat kopparstick af hans hand, däribland i den af honom själf under presidium af prof. UNONIUS, försvarade afhandlingen *De cerebro humano* (Uppsala 1646. 4:o). Af en författare¹ har uppgifvits, att Rudbeck »själf skar figurerna till sin disputation de circulatione sanguinis», men detta är uppenbarligen oriktigt. Antagligen har uppgiften tillkommit med anledning af följande ord i ett Rudbecks brev till Bengt Oxenstierna: »jag hafwer sielf An. widh pass 1650 warit den förste som här i Upsala stack i Koppar, och skaar uth Trä Figurer, som sees af min Disputation de Circulatione sanguinis . . .»; men detta brev skrefs nära 50 år efter det afhandlingen utkom, och Rudbecks minne har tydligen i denna detalj svikit honom; däremot är det ganska troligt, att Rudbeck undervisat Magnus Nicolai i kopparstickarkonsten och kanske äfven hjälpt honom vid utförandet af förenämnda arbete. — Ifrågavarande afhandling utgafs i fotolitografiskt aftryck 1902 i samband med en minnesskrift, utgifven af mig å tvåhundraårs-dagen af Olof Rudbecks död². I den äldre medicinskt-historiska litteraturen synes afhandlingen icke hafva varit uppmärksammasad, ehuru densamma enligt sakkunnigt omdöme »visst icke står tillbaka för den samtida hithörande litteraturen». Först helt nyligen har den blifvit föremål för granskning; professor O. HAMMARSTEN³ ägnar densamma ett utförligt omnämnande, hvarjämte professor P. HEDENIUS⁴ äfvenledes lämnar en redogörelse för densamma. — Den är att räkna till de sällsyntaste af här omförmälda skrifter, endast ett fåtal ex. äro kända. Ex. finnas i Kungl. biblioteket och Karolinska institutets bibliotek i Stockholm samt i universitetsbiblioteket i Uppsala. — Vid afhandlingens ventilerings var OLOF STENIUS præses; ehuru professor i medicin voro hans egentliga ämnen astronomi, matematik och filosofi. Fyra disputationer hafva utkommit under hans presidium

¹ M. B. SWEDERUS, *Olof Rudbeck d. ä. i Nord. tidskr.*, 1878.

² Hela upplagan af minnesskriften var endast 27 exemplar, hvaraf 8 ex. tillhöra offentliga bibliotek i Stockholm, Göteborg, Uppsala, Lund och Köpenhamn. — Föreliggande uppsats är i hufvudsak omtryckt ur denna minnesskrift.

³ *Om lefveru såsom blodbildande och blodrenande organ.* Uppsala 1902.

⁴ *Om upptäckten af blodomloppet*, Uppsala 1892, sid. 218—223.

(alla »af verkligt värde» enligt HWASSER), af hvilka den af Rudbeck författade *De circulatione sanguinis* var den första. Beträffande de öfriga tre säger HWASSER¹, att det icke är osannolikt, att Rudbecks biträde ej heller saknades hos dem. Dessa disputationer voro:

Disputatio medica de causis sanitatem conservantibus, quam ... ventilandam proponit ... Petrus Jonæ Kolbeckius ad diem 4 Junii ... 1652.

Kvart. 8 opag. sidor. Tryckt i Uppsala.

Positiones anatomicæ de respiratione quas ... ad disserendum publicè proponit ... Ericus Olavi Flæckerus Westm ... die 26. Maij, anni 1655.

Kvart. 16 opag. sidor. Tryckt i Uppsala.

Disputatio physica de somno & insomniis quam ... publicæ censure submittit ... Andreas J. Betulius Wesmannus ... ad diem 22 Maij. 1658.

Kvart. 12 opag. sidor. Tryckt i Uppsala.

Redan en månad före ventilationen af sin afhandling *De circulatione sanguinis*, eller i april 1652, hade Rudbeck inför drottning Kristina och hennes följe, professorer, studenter och jämväl främmande läkare offentligen demonstrerat de af honom nyfunna lymfkärnen. Under ett besök i Stockholm på sommaren sanima år visade Rudbeck för drottningen, Bourdelot, läkarne Palmcron och Belovius m. fl. teckningar, som han uppgjort öfver lymfkärnen. Dessa teckningar graverades i koppar nämnda år, 1652, af MAGNUS CELSIUS². Såsom Rudbecks andra anatomiska arbete torde därför böra upptagas:

Teckningar öfver de af Rudbeck upptäckta lymfkärnen, stuckna II. i koppar af MAGNUS CELSIUS 1652.

Kvart. 2 blad. Något aftryck från 1652 finnes mig veterligen icke i behåll, men då Rudbeck nästföljande år utgaf sin afhandling om lymfkärnen³, åtföljdes densamma af nämnda kopparstick.

Som bekant uppstod en häftig och rätt långvarig strid mellan RUDBECK och den danske anatomen THOMAS BARTHOLIN, hvilken senare ville tillägna sig äran af att först hafva upptäckt vissa lymfkärnl. Striden utkämpades i åtskilliga å ömse sidor utgifna, här nedan

¹ Universitetsprogram den 14 Juni 1841; omtr. i *Valda skrifter*, 2: 67.

² Se RUDBECKS *Insidæ* och *Epistola ad Bartholinum*, HALLER, HWASSER, SOMMER, TIGERSTEDT m. fl.

³ Se IV här nedan.

anfödda skrifter, därvid Bartholins talan fördes, utom af honom själf, af några hans lärjungar. Bartholins första afhandling om lymfkärnen har denna titel:

III. *Thomæ Bartholini vasa lymphatica, nuper Hafniæ in animalibus inventa, et hepatis exsequiæ.* [Träsnitt med inskr. »In conatu labor».] Hafniæ, sumptibus Georgii Holst bibliopolæ, typis Petri Hakii CIOECLIII.

Kvart. 66 sidor (4 opag. + 1 — 58 + 4 opag.) + 1 kopparstick; å titelbladets frånsida dedikation till J. Riolan; andra bladet upptages af ett förord, dateradt Hafniæ Cal. Maj. CIOECLIII; af de 4 opag. sidorna i slutet innehålla de 2 första förklaring öfver kopparsticket och den tredje en i högtidliga ordalag hopsatt grafskrift öfver lefvern, som förklaras vara död och begrafven; sista sidan är tom. — I början af cap. v förekommer följande mening: »Fuere qui serosa vasa indiderint, quod serum contineant», hvilka ord enligt ISRAEL HWASSERS¹ med fleres utsago häntyda på Rudbeck, emedan denne ensam använt benämningen 'vasa serosa', och sålunda visa, att Bartholin vid utgifvandets af sin skrift haft reda på Rudbecks forskningar och upptäckter, hvilket ju ingalunda är orimligt, då Rudbeck redan på våren 1652 offentligen föreläst öfver de af honom upptäckta lymfkärnen. — Skriften innehåller beskrifningar öfver lymfkärl, och Bartholin förklarar här, att de kärl, som han förut ansett föra kylus till lefvern, vore lymfkärl, som förde vätska från lefvern, samt att lefvern icke vore något blodbildande organ²; denna nya uppfattning af lefverns funktion offentliggjorde sålunda Bartholin ett år senare än Rudbeck. — *Vasa lymphatica in animalibus* är omtryckt: som bihang till J. RIOLANS *Opuscula nova anatomica*, Paris 1653; i *Sylloge anatomica*, utg. af J. A. MUNIERUS, Genua 1654; i *Messis aurea*, utg. af S. HEMSTERHUIS, Leiden 1654 och Heidelberg 1659³; i *Opuscula nova anatomica* af BARTHOLIN, Köpenhamn 1670; och i *Bibliotheca anatomica*, utg. af D. LE CLERC och J. MANGET, Genève 1685 och 1699. Cap. v—vii omtr. i BARTHOLINS *Anatomica tertium ad sanguinis circulationem reformata*, Haag 1655, 1660, 1663, 1665 och 1666 m. fl. uppl. — I Sverige finnas ex. af skriften i Uppsala universitets bibliotek och

¹ Valda skrifter, 4: 53.

² Uti skriften *De lacteis thoracis in homine brutisque nuperrime observatis historia anatomica publice proposita, respondente M. Michaële Lysero*, Hafniæ 5 Maj 1652, vidhåller ännu Bartholin, att kylus går till lefvern såsom ett blodberedande organ.

³ Se VI och XIII här nedan.

i K. Vetenskapsakademiens bibliotek. — I denna uppsats nämnda danska skrifter finnas i Köpenhamns offentliga bibliotek, äfven om så ej skulle vara öfverallt påpekadt; i holländska och tyska bibliotek torde äfven flera af hithörande skrifter vara att anträffa; jag har dock ej varit i tillfälle att kontrollera detta.

RUDBECKS afhandling om lymfkärnen utkom jämväl 1653 (sedan han, enligt egen uppgift, undersökt bortåt 400 djur), med denna titel:

Nova exercitatio anatomica, exhibens ductus hepaticos aquosos, & vasa glandularum serosa, nunc primum inventa, cœneisque figuris delineata, ab Olao Rudbeck Sveco. Cui accessere aliæ ejusdem observationes anatomicæ. Anno MDCLIII. [Boktr.-märke.] Arosiæ, excudebat Eucharius Lauringerus, consistorij typogr. anno MDCLIII. IV.

Kvart. 48 opag. sidor + 2 kopparstick (de ofvan nämnda af CELSIUS graverade); å sid. 2—4 dedikation till Axel Oxenstierna; å sid. 5—8 beskrifningar öfver kopparsticken; i slutet å 5 sidor *Varie anatomicæ observationes*, i—xvii, och därefter å 3 1/2 sida en lyckönskningsskrivelse till förf. från dennes broder Nicolaus; å sista sidan rättelser. — RUDBECK kallar här lefverns lymfkärl ductus hepatici aquosi och öfriga lymfkärl vasa glandularum serosa; sedermera kallade han dem samtliga vasa serosa. Det var BARTHOLIN, som gaf kärnen det allt fortfarande brukliga namnet vasa lymphatica (lymfkärnen); flere lärde hafva emellertid förklarat Rudbecks benämning vara bättre. Afhandlingen *Nova exercitatio*, i hvilken Rudbeck äfven närmare utvecklar sin nya åsikt om lefvern, är berömd för sin noggrannhet, klarhet och utförlighet, och Rudbecks planscher anses vida öfverträffa Bartholins. Å första kopparsticket äro lefverns lymfkärl återgifna och å det andra öfriga af Rudbeck upptäckta lymfkärl. Prof. O. HAMMARSTEN yttrar:¹ »Hvad som emellertid länder Rudbecks minne till ännu större heder än själfva upptäckareäran, om hvilken man så hänsynslöst och bittert tvistat, det är, att han, den unge studenten, utfört ett arbete, hvilket genom större rikedom på iakttagelser, bättre utförda teckningar, ett djupare inträngande i och ett noggrannare utforskande af ämnet, i förening med större själfständighet i uppfattningen och klarare insikt i de gjorda iakttagelsernas betydelse, äger ett högre vetenskapligt värde än det arbete, hvilket inom samma område utfördes af den lärde professorn, en af den tidens allra mest berömda och framstående anatomer». HWASSER² säger, att afhand-

¹ a. a., sid. 20 f.

² a. a., sid. 44.

lingen utkom i början af år 1653, hvilket emellertid icke kan vara riktigt, då Rudbeck i densamma, cap. vi, onstalar, att han den 27 april 1653 iakttagit vissa lymfkärl. Professor ROBERT TIGERSTEDT¹ förlägger publikationstiden till sommaren 1653 och anser det vara obestridligt, att Bartholins skrift *Vasa lymphatica in animantibus* utkommit före Rudbecks ifrågavarande afhandling. Emellertid torde detta ej vara fullt säkert. Förordet i Bartholins skrift är dateradt den 1 maj, och den har väl alltså utgifvits någon kortare tid här- efter, eller mot slutet af samma månad; någon motsvarande tidsbestämning finnes icke i Rudbecks *Nova exercitatio*, men då han enligt egen utsago den förberörde 27 april 1653 afslutade sina undersökningar och därefter på 14 dagar sammanskref sin afhandling, är det ganska troligt, att *Vasa lymphatica* och *Nova exercitatio* förelagt i tryck färdiga ungefär samtidigt; tidsskillnaden, om sådan förefunnits borde icke hafva varit mera än 14 dagar. Rudbeck själf har yttrat sig i denna fråga och uppger i sitt arbete *Epistola ad Bartholinum*², sid. 59—61, att båda afhandlingarna utkommit samtidigt sommaren 1653. — *Nova exercitatio* är omtryckt i *Messis aurea*, Leiden 1654 och Heidelberg 1659³ samt i *Bibliotheca anatomica*, utg. af I. E. CLERC och MANGET, Genève 1685, 2: 700—711, och 1699, 2: 729—740. De hithörande planscherna jämte beskrifningar (tillökta såsom i *Messis aurea*) äro dessutom omtryckta i det af THOMAS BARTHOLIN utgifna arbetet *Anatome ex omnium veterum recentiorumque observationibus imprimis institutionibus parentis Caspari Bartholini ad circulationem Harvejanam et vasa lymphatica quartum renovata*, Leiden 1673 (2 uppl.), sid. 628—31, ib. 1677 och 1684, i tysk öfversättning Nürnberg 1677, samt i *Anatome quintum renovata*, Leiden 1686; för dessa två sistnämnda upplagor äro planscherna nygraverade; Rudbecks namn är i samtliga upplagorna angifvet. — Ett exemplar af denna mycket sällsynta skrift, dock utan kopparsticken, såldes å auktion i Lund hösten 1901 (nu hos mig). Utom detta och de ex., som finnas i Kungl. biblioteket och Karolinska institutets bibliotek i Stockholm, universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund samt Kungl. biblioteket i Köpenhamn, torde ej mera än ett eller annat ex. kunna framvisas.

BARTHOLIN utgaf 1654, antagligen på nyåret, en samling medicinska rön och iakttagelser med titel:

¹ *Om lymfkärlens upptäckt*. Helsingfors 1885

² Se XI här nedan.

³ Se nedan VI och XIII.

Thomæ Bartholini historiarum anatomicarum rariorum centuria V. I et II. Hafniæ CIOICLIV. Typis academicis Martzani sumptibus Petri Hauboldt bibl.

Liten oktav. 384 sidor (16 opag. + 1 — 360 + 8 opag.) + 9 kopparstick (titeln graverad med Bartholins porträtt); dedikationen, ställd till Fredrik III, är daterad den 1 jan. 1654, och förordet den 28 dec. 1653. — Å sid. 248—258 meddelar Bartholin en redogörelse för sin upptäckt af lymfkärlen, däri han säger sig vara den förste, som upptäckt dem; uppsatsen har denna öfverskrift: »Lymphaticorum vasorum inventio prima». Bartholin uppger här, att han första gången iakttagit lefverns lymfkärl den 15 dec. 1651 och därpå den 9 jan. 1652, ehuru han då antog dem vara kyluskärl, och att han den 28 febr. sistnämnda år, i sällskap med sin prosektor MICHAEL LYSER, åter såg lymfkärl, hvilkas betydelse och natur de dock icke då insågo. Till sid. 256 hör ett kopparstick liknande det, som finnes i *Vasa lymphatica in animantibus*¹. — Nya upplagor: Haag och Amsterdam 1654 samt på tyska i Frankfurt a. M. 1657 och på holländska i Dordrecht s. å. Delvis öfversatt på danska i O. WOLFFS *Journal for Politik, Natur- og Menneskekundskab*, Köpenhamn 1825—28. — Den minst sällsynta af här nämnda skrifter.

Nästa skrift är:

Messis aurea triennis, exhibens; anatomica: novissima et VI. utilissima experimenta: ex editione, Siboldi Hemsterhuis, med. doct. & chir. [Boktr.-märke med inskr. »Ardua quæ Pulchra».] Lugduni Batavorum, ex officina Adriani Wyngaerden CIOICLIV.

Duodes. 374 sidor (16 opag. + 1 — 347 + 11 opag.). Denna af holländaren SIBOLDUS HEMSTERHUIS, sedermera arkiater, utgifna samling skrifter om lymfkärlen innehåller — förutom dedikation till Bartholin, dat. Febr. vii Cal. 1654, förord, en afhandling af den franske anatomen J. PECQUET samt två af BARTHOLIN, *De lacteis thoracicis historia anatomica* och *Dubia anatomica* — följande skrifter:

A. BARTHOLINS ofvannämnda skrift *Vasa lymphatica in animantibus*, här med titel: *Thomæ Bartholini vasorum lymphaticorum historia nova* och upptagande sid. 191—237; härtill ett kopparstick liknande det i 1653 års upplaga men nygraveradt; Bartholin har i denna nya upplaga, i cap. ii, insatt samma data, som finnas införda i *Historiarum anat. rar. centuria*².

¹ Här ofvan III.

² Se V här ofvan.

B. RUDBECKS under IV häröfvan omnämnda afhandling, hvilken börjar å sid. 238 med denna titel: *Olai Rudbeck Sueci, Nova excercitatio anatomica, exhibens ductus hepaticos aquosos et vasa glandularum serosa*; sid. 239—242 upptagas af ett bref från RUDBECK till HEMSTERHUIS, dat. den 23 dec. 1653, samt sid. 243—297 af själfva afhandlingen (= första uppl. 1653, men utan dedikationen till Axel Oxenstierna). Å sid. 298—9 beskrifningar öfver kopparsticken, nystuckna af okänd hand och tillökta med några nya bilder; å sid. 300—312 *Variae anatomicæ observationes* och å sid. 313—317 gratulationen från Nicolaus Rudbeckius (slutligen förekomma å sid. 318—347 några bref till PECQUET samt 'Index capitum', 10 opag. sid.). Rudbeck, som fått se Bartholins nya tidsbestämningar, påstår i brevet till Hemsterhuis, att Bartholins data äro falska, men att, äfven om de skulle vara riktiga, Rudbeck ett helt år tidigare, eller på hösten 1650, gjorde sina första upptäckter.

En ny upplaga af *Messis aurea* utkom 1659, men då i densamma förekomma viktiga tillägg af Rudbeck, upptages den särskildt härnedan under XIII. Upplagor i Leiden 1653 (enl. Niceron), Heidelberg 1696 (enl. Sacklén) och 1699 (enl. den tryckta Uppsalakatalogen) finnas icke. Något arbete af Rudbeck med titeln: "Tractatus pro ductibus hepaticis & vasis glandularum serosis contra Bartholinum", tryckt i Leiden 1654 (omnämnt af Niceron och Sacklén), existerar icke, men afses väl med detsamma Rudbecks i *Messis aurea* samma år tryckta afhandling jämte brevet till Heinsterhuis. — Upplagan 1654 af *Messis aurea* är ännu sällsyntare än den senare af 1659, och det enda ex. från 1654, som jag känner till, finnes i Uppsala universitets bibliotek.

Kort efter det *Messis aurea* i början af år 1654 utkommit. framträdde Bartholins lärjunge MARTIN BOGDAN (från staden Driesen i Mark Brandenburg) till lärofaderns försvar med den i synnerligen häftiga ordalag affattade skriften:

- VII. *Insidiæ structæ cl. v. Thomæ Bartholini medici regii professoris & anatomici in academiâ Hafniensi Vasis lymphaticis ab Olao Rudbeckio Sveco. in suis Ductibus hepaticis, & Vasis glandularum serosis Arosiæ editis, detectæ à Martino Bogdan Drisna Marchico. Francofurti, apud Petrum Hauboldum.*

Kvart. 44 opag. sidor (ark A innehåller endast 2 blad); andra bladet innehåller en dedikation till Nils Trolle dat. febr. 1654. — Att tonen i denna skrift är skarp, anar man redan af titeln: Det af Rudbeck

mot Bartholins lymfkärl anstiftade lömska angreppet, uppdagadt af Bogdan. De i *Messis aurea* 1654 inskjutna data förklarar Bogdan sig hafva sett i Bartholins manuskript, och det berodde på boktryckarens slarf, att de uteglömts i 1653 års upplaga. Bogdan framkastar den beskyllningen, att allt hvad Rudbeck sagt om lymfkärlen endast är afskrifvet efter Bartholin, med mera dylikt. — Ex. här af finnas i Kungl. bibl. och Karolinska institutets bibl. i Stockholm samt Kungl. bibl. i Köpenhamn. I Sverige finnas knappast flera ex. än nyssnämnda två.

RUDBECK, som antog att Bartholin själf författat och i Bogdans namn låtit utgifva nyssnämnda skrift, svarade härpå med följande till Bartholin ställda skrift:

Insidiæ structæ, Olai Rudbeckii Sueci Ductibus hepaticis aquosis, VIII. & Vasis glandularum serosis, Arosiæ editis, a Thoma Bartholino medico regio professore & anatomico in academia Hafniensi. [Boktr.-märke.] Lugduni Batavorum, ex officina Adriani Wingaerden. CIOICLIV.

Liten oktav. 166 sidor (2 opag. + 1 — 164); å sid. 128 två träsnitt. — Rudbeck genomgår punkt för punkt Bogdans skrift och vederlägger angreppen däri. Å sid. 147 f. ett bref från anatomie professorn J. v. HORNE. — Ex. af denna skrift har troligen aldrig varit upptaget i någon svensk auktionskatalog; den är ytterst sällsynt. Ex. finnas i Kungl. bibl. och Karolinska institutets bibl. i Stockholm, i Köpenhamns Kungl. bibl. samt i Surgeon General's library i Washington.

I maj 1654 utgaf BARTHOLIN ännu en afhandling om lymfkärlen:

Thomæ Bartholini D. in acad. Hafn. med. & anat. prof. reg. IX. Vasa lymphatica in homine nuper inventa. Hafniæ, typis Melchioris Martzau, typ. acad. CIOICLIV.

Kvart. 64 sidor (4 opag. + 1 — 57 + 3 opag.); å andra bladet dedikation till hertig Fredrik; i slutet lyckönskingsverser, sista sidan tom. Utgafs först såsom akademisk afhandling, *publice proposita respondente M. Martino a Möinicken*, Hafniæ 10 maj 1654. — Bartholin, som jämväl här framhåller, att han först gjort upptäckten i fråga, underlåter fortfarande att nämna Rudbecks namn och säger bland annat: »Alios non morabor, quibus volupe de prima inventi gloria malitiose contendere. Linqvamus nugas. De nucibus inter se pueri certent . . .» — Omtryckt i BARTHOLINS *Opuscula nova anatomica*,

- Köpenhamn 1670, i hvilket arbete han sammanfört sina samtliga förut utgifna skrifter om kylus- och lymfkärnen, tillhopa icke mindre än 11 stycken. — I Kungl. Vetensk.-akad:s bibl. finnes ett ex. af *Vasa lymphatica in homine*.

- X. Under hösten 1654 utkom BOGDANS svar å RUDBECKS *Insidiæ*:
Apologia pro Vasis lymphaticis D. Thomæ Bartholini medici regij professoris & anatomici conscripta à Martino Bogdano Drisna Marchico contra Insidias secundo structas. ab Olao Rudbek Sveco. Hafniæ typis Georgii Lamprechtii. Anno MDCLIV.

Duodes. 284 opag. sidor; dedikationen är dat. Helsingör den 13 sept. 1654. — BOGDAN söker här utförligt visa, att upptäckareäran bör tillkomma Bartholin, och att Rudbeck plagierat denne. Äfven detta Bogdans arbete är en smådeskrift; bland annat förekomma verser (dock icke af Bogdan) med öfverskrift: Olaus Rudbecus. Anagr. Os crudus Belua, hvilka verser börja: »Stabat in insidiis Rudis et sine lumine Beccus». Bogdan aftrycker två bref från v. HORNE till Bartholin; härom skrifver v. HORNE till Rudbeck d. 10 febr. 1657¹: »Vasorum tuorum Lymphaticorum defensio adversus cl. Bartholinum, cui tractatui [= *Insidiæ*, VIII häröfvan] epistolam addidi, bilem movit viro Doctissimo, qvam per os Martini Bogdani evomuit satis acerbe; neque enim nomini meo aut famæ pepercit, imo & epistolas duas, ante hac familiari Stylo ad ipsum exaratas, addere jussit, quas putabat nonnihil collaturas ad tuum propositum. Voluit nempe meo me gladio jugulare sed absit ut bilingvis videar. Hunc apologeticum tractatum non dubito qvin videris, alioqvin data occasione possem tibi eundem transmittere, qvo stylum tuum exerceas ulterius...» Det var väl genom detta bref Rudbeck fick kunskap om Bogdans senare smådeskrift och föranleddes affatta sin *Epistola*; se nästa skrift.

På hösten 1657 besvarade RUDBECK Bogdans andra angrepp (han hade enligt egen uppgift icke förr fått se Bogdans skrift) med efterföljande:

- XI. *Olai Rudbeckii Sveci ad Thomam Bartholinum Danum Epistola qua sibi primam inventionem vasorum scrosorum hepatis, invictis rationibus, contra Bogdani cujusdam impudentissimas calumnias, sub apologiæ nomine pro Bartholino editas, asserit. Et insuper vasa scrosa cordis, pulmonum, mediastini, ligamenti suspensorii hepatis, ventriculi, lienis, testiculorum maris & feminae, uteri,*

¹ Tryckt bland *Testimonia de Atlantica*.

lumborum, omni seculo incognita & anno 1653, 1654, & 1655 ab ipso Lugduni Batavorum & Ubsaliæ inventa, describit. Ubsaliæ, impensis Johannis Pauli academiae typographi, anno 1657.

Duodes. 72 sidor (1—72). Skriften är daterad Uppsala den 10 sept. 1657. — I denna skrift redogör RUDBECK för tiden för sina upptäckter: okt. och nov. 1650 samt jan.—april och sept.—nov. 1651, och huru därvid tillgått. Angående själfva tvisteämnet säger han, att hvarken Bartholin eller annan gjort anspråk på att hafva uppdagat »vasa serosa sterni, œsophagi, intestini recti, pericardii, lumborum, costarum», utan att alla hafva tillerkänt Rudbeck äran af dessa kärls upptäckt; däremot har Bartholin upptäckt »vasa serosa circa venas axillares»; hvad tvisten mellan Rudbeck och Bartholin gällde, vore upptäckten af »ductus aquosi sive vasa serosa hepatis» (sid. 10 f.). Klart och öfvertygande framlägger Rudbeck sina bevis för, att prioriteten bör tillkomma honom, samt påvisar, att Bartholin icke kan anses hafva gjort någon upptäckt å de af honom anförda dagarna den 15 dec. 1651 samt den 9 jan. och den 28 febr. 1652, enär Bartholin vid dessa tider ej kommit till insikt om lymfkärlens natur och betydelse. Slutligen redogör Rudbeck för sina anatomiska studier under åren 1654—56. — Den 23 maj 1677 skrifver Rudbeck till Magnus Gabriel De la Gardie: »giören sosom iagh gjorde mot H. Bartholinum, nemligen dätt 3 swaret iagh honom gaff war en trykt epistel honom sielff didicerat ok tilskriwen, där på han aldrih swarade effter han sågh migh foracta alla hans piker och skamlösa ordh ock allena gek på hufwudhsaken, den han ej kunde refutera». — Rudbecks *Epistola ad Bartholinum* är mycket sällsynt, dock äro af densamma, såsom tryckt och utgifven i Sverige, några flera ex. härstädes kända än af hans *Insidiæ* och af *Messis aurea* 1654; 3 å 4 ex. hafva under 1800talet varit synliga i bokauktionskatalogerna; ex. finnas i Kungl. biblioteken i Stockholm och Köpenhamn, univ.-bibl. i Uppsala och Lund, i Göteborgs bibliotek samt hos friherre P. Hierta och hos mig; ett ex. medföljde grefve Riants boksamling till Amerika.

Såsom nästa stridsskrift bör upptagas följande af Bartholins lärjunge GEORG SEGER författade skrift:

Georgi Segeri Thorunensis dissertatio anatomica, de quidditate & materia lymphæ Bartholinianæ, cui accessere epistolæ doctorum rirorum de eadem lymphæ. Hafniæ, sumptibus Petri Hauboldi bibl. exudebat Petrus Hakius academ. typogr. (M)DCLVIII. XII.

Kvart. 64 sidor (4 opag. + 1—61 + 1 opag.; pag. 56—57 ule-glömda). Här framhålles med styrka, att Bartholin varit den förste, som upptäckt lymfkärlen; å sid. 5—7 gör SEGER ett häftigt anfall mot Rudbeck och börjar sålunda: »Olaus Rudbeckius, egregius inventi Bartholiniani transscriptor, in barbara Excercitatione sua (edita Aros. 1653) nullam exactam quidditatis aut materiæ mentionem facit» (!); därefter omnämnas de mellan parterna växlade skrifter, dock synes Seger ej känna till Rudbecks *Epistola* 1657. Å sid. 25—61 åtskilliga bref, däribland från Bartholin till Seger. — Vet.-akad:s bibl. äger ett ex. häraf likaså Kungl. bibl. i Köpenhamn.

Året härefter utkom 2:a upplagan af *Messis aurea*:

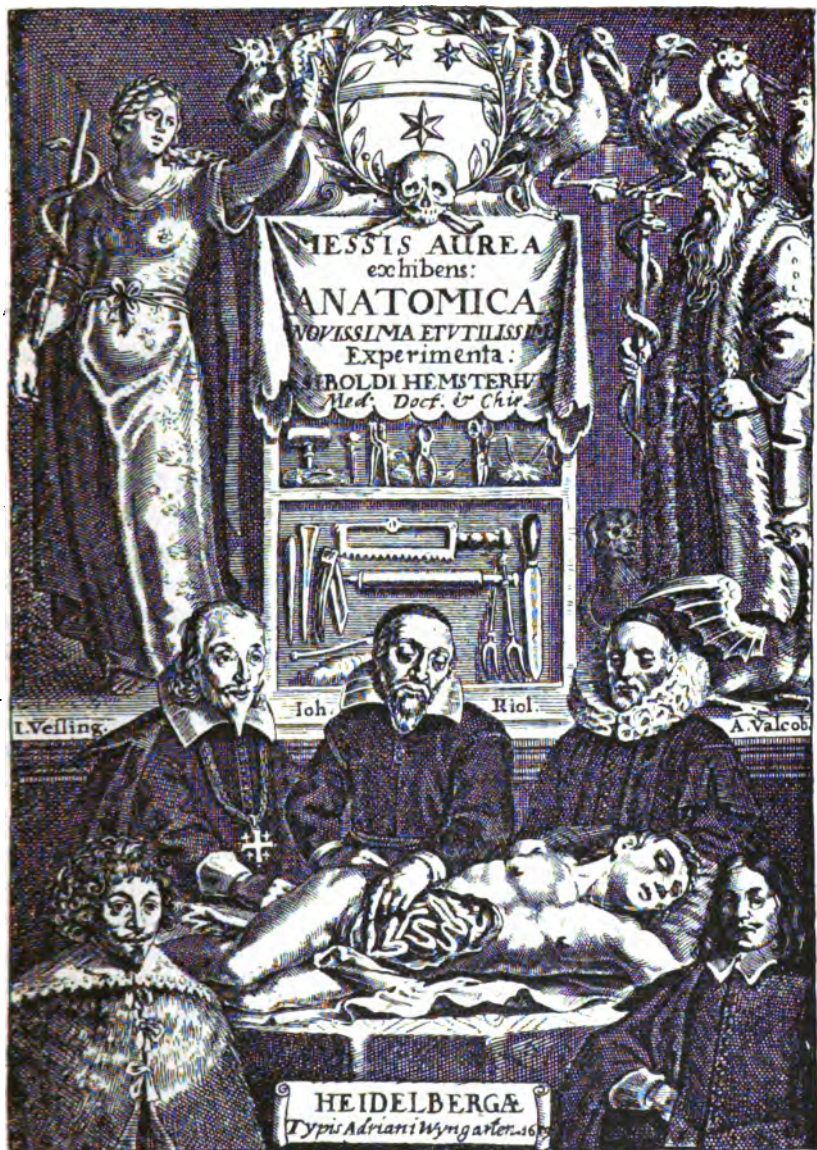
XIII. *Messis aurea exhibens; anatomica: novissima et utilissima experimenta: a Siboldo Hemsterhuis, med. doct. & chir. Huic editioni accesserunt de vasis lymphaticis tabulæ Rudbeckianæ. figuris æneis illustratæ. Heidelbergæ, typis Adriani Wyngaerden, acad. bibl. & typographi. MDCLXIX.*

Oktav. 412 sidor (18 opag. + 1—370 + 24 opag.) + 20 kopparstick (däribland titelplansch). Innehåller de i första upplagan intagna uppsatserna af PECQUET, BARTHOLIN och RUDBECK; dock är den sistnämndes här tillökt och bär denna titel (sid. 254): . *Olai Rudbeck Sueci professoris medicinæ Upsalensis. Nova exercitatio anatomica, exhibens ductus hepaticos aquosos et vasa glandularum serosa. Editio hæc tredecim recens ab authore ipso inventis figuris adaucta.* Sid. 255—317 upptagas af brefvet till Hemsterhuis och själfva afhandlingen (= 1654 års upplaga); härefter följa de båda kopparsticken från 1654 med beskrifningarna å sid. 318—321 (å kopparsticken äro i somliga ex. sidsiffrorna de gamla, i andra äro de ändrade); *Variæ anatomicæ observationes* (å sid. 322—335) äro här till antalet 27, hvadan observationes xviii—xxvii äro tillagda; skrivelserna å sid. 335—370 äro desamma som i första upplagan; de 24 opag. sidorna i slutet, utan motsvarighet i förra upplagan, innehålla noggranna beskrifningar öfver ej mindre än 13 hithörande kopparstick, numrerade: fig. i—x och tab. xi—xiii, med olika slag af lymfkärl (af Rudbeck fortfarande kallade vasa serosa) m. m., graverade, troligen i Tyskland, efter Rudbecks teckningar, hvilka han redan i juli 1656 sändt till boktryckaren Wyngaerden¹. Om dessa planscher, hvilka väckte ett berättigadt uppseende, har äfven Bartholin uttalat sig berömmande². — Elfva af de 13 kopparsticken äro omgraverade

¹ RUDBECKS *Epistola*, sid. 70.

² Så i sitt arbete *De hepatis exautorati desperata causa*. Köpenh. 1666.

för *Bibliotheca anatomica*, utg. af LE CLERC och MANGET, däri *Nova exercitatio* aftryckts (se ofvan); och ett af dem, fig. x, är med till-

hörande beskrifning omtryckt i Bartholins *Anatome quartum renovata*, Leiden 1673, sid. 106—107, samt i de nya upplagorna, se sid. 42. —

Den hithörande titelplanschen visar — utom titel, kirurgiska instrument m. m. — fem män kring ett lik med uppskuret underlif; fyra af dessa män äro namngifna, nämligen anatomerna J. Vesling, J. Riolan, A. Valcob och G. Patin¹, hvaremot den femte placerad i nedre högra hörnet, är utan namn. Hvem är denne? Troligen någon af de i boken representerade författarne. Hvarken ålder eller utseende passar emellertid in på Pecquet och Bartholin; om icke säkert, är det dock troligt, att denna bild med de ungdomliga, kraftiga dragen visar oss ett hittills obeaktadt ungdoms-porträtt af Rudbeck (obs. att dennes namn förekommer, tryckt med stor stil, i titeln till denna upplaga). Titelplanschen i fråga är afbildad å föregående sida.

Fullständiga exemplar af *Messis aurea* 1659 äro mycket sällsynta, och finnas sådana i Kungl. bibl., i Vetensk.-akad:s och Karolinska institutets bibliotek i Stockholm, i Uppsala universitets bibliotek, i Kungl. bibl. i Köpenhamn och i mina samlingar. De 13 kopparsticken i slutet saknas understundom.

Såsom RUDBECKS sista anatomiska skrift får räknas följande under hans præsidium försvarade afhandling:

- XIV. *Deo duce Disputatio physica de sero eiusque vasis quam consentiente amplissimâ facultate medica præsiede Olao Rudbeck. M. P. publicæ eruditorum censure submittit Olaus Figrelus O-Gothus. in auditorio Gustaviano ad diem [15] Junij anno 1661.* Ubsaliæ ecudebat Henricus Curio acad. typographus.

Kvart. 16 opag. sidor + 1 kopparstick (graveradt af MAGNUS CELSIUS); å titelbladets frånsida dedikation till M. G. De la Gardie, undert. af FIGRELIUS; 2:a bladet innehåller förord; i slutet en lyckönskningsskrifvelse från Gustaf Adolf De la Gardie till Figrelus; sista sidan tom. — I förordet omnämnes, att Bartholin sökt tillskrifva sig äran af att hafva upptäckt lefverns lymfkärl, men att Rudbeck lyckats tydligt ådagalägga, att han vore dessa kärls upptäckare; vidare säges, hurusom Rudbecks »vasa serosa cordis, pulmonum, mediastini, ventriculi, lienis, testium, uteri; lumborum» med stort bifall mottagits i den lärda världen, hvarvid åtskilliga författare uppräknas, däribland själfve Bartholin; i detta arbete beskrifvas åtskilliga nya lymfkärl, såsom tungans, halsens och mellangärdets. På planschen visas dessa lymfkärl. Afhandlingen synes vara författad af Rudbeck. — Den är omtryckt i *Disputationes anatomicæ selectæ*, utg. af A. v. HALLER,

¹ Den sistnämnde i nedre vänstra hörnet med det lockiga håret och pipskäg samt spetskrage; namnet ej synligt å den här meddelade reproduktionen.

Vol. 7 (Göttingen 1751), p. 235—248, med denna titel: »*De sero ejusque vasis* præside Olao Rudbeck. M. P. disputabit Olaus Figrelius O-Gothus. In auditorio Gustaviano ad diem 15. Junii anno 1661. Ubsaliæ». Planschen finnes här ock, omgraverad, med inskriptionen »Rudbek de vasis serosis» och hänvisning till sid. 247. — Äfven denna afhandling är sällsynt, dock ej i samma grad som de föregående af Rudbeck.

* * *

Prioritetsstriden mellan Rudbeck och Bartholin har, sedan den utkämpades, mångfaldiga gånger varit föremål för granskning af lärde män från skilda länder och intill senaste tider. Resultatet af dessa forskningar har blifvit, att Rudbeck ansetts hafva fullt själfständigt och före någon annan upptäckt lymfkärlen; den ende, som efter saklig utredning kommit till en annan uppfattning, är dansken SOMMER (se nedan). Hvad åter beträffar Bartholin, äro meningarne mera delade, i det att några författare, däribland HWASSER, ansett, att Bartholin hämtat sin insikt om lymfkärlen från Rudbeck; de fleste förklara emellertid såsom sin öfvertygelse, att de båda anatomerna hvar för sig gjort upptäckten, ehuru Rudbecks upptäckter voro både tidigare och fullständigare. Deras samtida anatomerna J. v. HORNE och S. HEMSTERHUIS stodo på Rudbecks sida. I sammanhang härmed torde förtjäna omnämnas, att Bartholin vid sina anatomiska undersökningar hade en väsentlig hjälp af flere framstående prosektorer och lärjungar, bland hvilka i främsta rummet må nämnas Michael Lyser och Henrik a Möinichen. Rudbeck faller i fråga härom uti en af sina skrifter följande yttrande: »Forte tuus Lyserus exercitiores in his manus habet. Quod enim sine eo potes? Mirum vero te aliena manu inventa pro tuis crepitare» (citeradt efter JUL. PETERSEN). Att Rudbeck ej haft så alldeles orätt, har af flere erkänts; den framstående medicinske författaren professor JUL. PETERSEN yttrar bl. a. härom: »Der er i övrigt adskilligt, som tyder på, at Forholdet virkelig var det, at Lyser har været mere end en Hjælper og egentlig har spillet en Hovedrolle i den berømte Bartholinske Forskning om Kylus- og Lymfekarrene»¹. Säkert är, att då hans medarbetare lämnat honom, alla anatomiska undersökningar helt hastigt afstannade.

Af vissa författare (SOMMER, TIGERSTEDT m. fl.) har framhållits, att Bartholin i afseende å publikationstiden har prioriteten, enär hans

¹ Se BARTHOLINS egna förklaringar i företalet till *Michaelis Lyseri Culter anatomicus*. Hafniæ 1665.

arbete *Vasa lymphatica in animantibus* utkom i maj 1653, men Rudbecks *Nova exercitatio* först under sommaren samma år; dock kan häremot invändas, att dessa skrifter, såsom ofvan anförts, torde hafva utgifvits ungefär samtidigt, att Rudbeck redan på våren 1652 genom åtskilliga föreläsningar, hållna såväl inför drottning Kristina och hennes följe som inför flera sakkunniga män, studenter etc., gaf offentlighet åt sina upptäckter, samt att kopparstick med de af Rudbeck uppdagade kärlen förfärdigats äfvenledes 1652, eller året innan Bartholins skrift utkom.

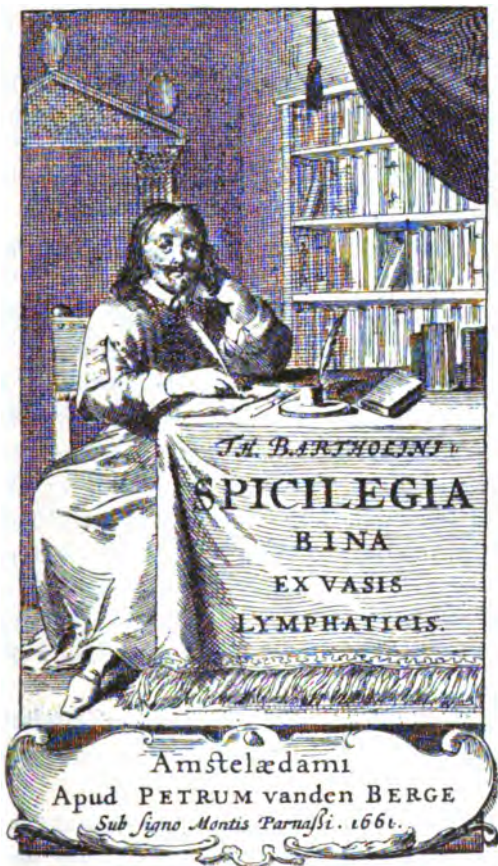
Bartholin, som till en början iakttog en ängsligt försiktig tystlåtenhet gent emot Rudbeck och dennes upptäckter, förklarar såsom ofvan påpekats, flerstädes i sina skrifter, att han själf först upptäckt lymfkärlen; detta handlingssätt af Bartholin, som icke kunnat bevisa sanningen af sitt påstående, är ingalunda oklanderligt. I sina egna arbeten riktade den danske professorn aldrig några angrepp mot Rudbeck utan har tvärt om, sedan den häftigaste striden utkämpats, på åtskilliga ställen med stort erkännande talat om honom och hans anatomiska arbeten¹. Det största erkännande Rudbeck vunnit från Bartholins egen penna torde vara tillfinnandes i denne senares ofvan omförmälda² arbete *Anatome . . . quartum renovata*, Leiden 1673. Bartholin lämnar här, under rubriken »De vasis lymphaticis nostris», en beskrifning öfver lymfkärlen (sid. 621—633), däri han bland annat yttrar:

»Vasa hæc (v. lymphatica) succum a sanguine & chylo diversum velunt, nempe aquam, seu lympham, quorum inventio nobis post tot in Arte Anatomica consumta tempora, Naturæ faventis munere relicta fuit. Pro qua felicitate Deo Naturæ Auctori vota nuncupavimus. Ea primum XV Dec. 1651 mihi circa hepar, & IX Jan. 1652, mox clarius XXVIII Febr. 1652 etiam in axillaribus apparuerunt Hafniæ, & exinde sæpius repetita sectione in animalibus cum Michaele Lysero, passim in corpore observata, à nemine antea monstrata vel descripta; demum 1654 anni initio, in phthisico homine eorum veritas mihi cum Henr. à Moinichen explorata. Plenam vasorum novorum

¹ Se följande skrifter af BARTHOLIN: *Spicilegium secundum ex Vasis lymphaticis*, Köpenhamn 1660 (sid. 19, jfr sid. 28) och Amsterdam 1661; titelplanschen till sistnämnda skrift med BARTHOLINS porträtt är här afbildad å sid. 53; den af BARTHOLIN pseudonymt utgifna *Nicolai Stephani Castigatio, epistolæ quam De Bils scripsit*, Köpenhamn och Amsterdam 1661 (sid. 38); det inställsamma brefvet till Rudbeck d. 20 jan. 1666 (tr. bland *Testimonia de Atlantica*); *De hepatis exautorati desperata causa*, Köpenhamn 1666 (sid. 74, 110 och 130), etc.

² Se sid. 42.

historiam variis scriptis orbi propalavi, defensionibus contra dissidentes vindicavi, & spicilegiis exausi. Eadem mihi asseruit in duplici apologia Martinus Bogdanus. Circa eadem tempora in Suecia similes Aquosos ductus detexit, & postea descripsit Olaus Rudbeck . . . Quin nobiscum aliis hinc inde visa sint, negare nolim: sed nobis, qui primi in arenam descendimus, nullus mortalium viam monstravit . . . »

Bartholin har jämväl i denna skrift dels, såsom förut påpekats, låtit aftrycka flera af Rudbecks planscher öfver lymfkärnen med tillhörande beskrifningar dels ock på åtskilliga ställen åberopat Rudbecks forskningar (sid. 105, 133, 136, 146, 151, 161, 212, 214, 265, 345, 350, 422 och 429). — Nya upplagor af *Anatome*, se ofvan.

Rudbecks egna tankar i frågan tjugu år efter skriftväxlingen framgår af hans bref till De la Gardie; se sid. 47 härofvan.

Här nedan meddelas en förteckning å lärde män, som skrifvit om prioritetsstriden, och af hvilka de fleste äro berömda anatomer eller framstående medicinska författare; äfven äro deras åsikter i frågan i korthet antydda.

ATTERBOM, P. D. A., litteraturhistoriker¹, anser att Bartholin fått underrättelser om Rudbecks upptäckter och därefter publicerat dem såsom sina egna. »Det är nu omsider afgjort, hvori Bartholins verkliga andel af fyndet består: den inskränker sig därtill, att han åt Rudbecks vasa serosa gaf ett annat — namn»; åberopar Hwasser (se nedan).

DAREMBERG, CH., fransman, professor i medicinsk historia², tilldelar Rudbeck upptäckareäran.

ESBERGIUS, J., teologie professor³, uppger att Bartholin genom en tysk student fått reda på Rudbecks upptäckter⁴.

GOSCH, C. C. A., dansk, vetenskapsman⁵, yttrar, »Opdagelsen gjør dem Begge aldeles lige megen Ære; Rudbeck var Den, som først begyndte undersøgelsen og, i det Mindste med Hensyn til det Anatomiske, beholdt Forspringet, men Bartholin var Den, som først traadte frem med Opdagelsen, paatog sig Ansaret for den og som Løn høstede Videnskabens Tak som dens Beriger; Rudbeck bidrog senere mere end Bartholin til den anatomiske Kundskab om Lymphesystemet, navnlig ved hans i Hemsterhuis Messis aurea publicerede Tavler, men Bartholin bidrog mere end Rudbeck til at forfægte den nye Opdagelses Sandhed og dens physiologiske consequenser».

Gosch meddelar äfven en utförlig beskrifning öfver Bartholins anatomiska arbeten⁶.

HALLER, A. VON, tysk, anatom⁷, afgjorde prioritetsstriden till Rudbecks fördel samt ansåg, att Rudbecks observationer och planscher äro

¹ *Minne af Olof Rudbeck d. ä.* Sthlm 1849. *Sv. akad. handl.*

² *Histoire des sciences médicales*, T. 2. (Paris 1870), sid. 638.

³ *Laudatio funebris* öfver Rudbeck (1703), sid. 18—19.

⁴ Se härom äfven Gosch, *Danmarks zoologiske Literatur*, 2: 104, och OLAF WORMII *et doctorum virorum ad eum epistolæ*, n:r mxx.

⁵ *Udsigt over Danmarks zoologiske Literatur*, Afd. 2: Bd. 1 (Köpenhamn 1873), sid. 87—119.

⁶ a. a., Afd. 3, litteraturförteckn.

⁷ *Elementa physiologiæ corporis humani*, T. 1 (Lausanne 1757), sid. 161 f.: samt *Bibliotheca anatomica*, T. 1 (Zürich 1774), sid. 447 f.

både utförligare och bättre än Bartholins. Haller anser det icke vara omöjligt, att Bartholin blifvit underrättad om Rudbecks upptäckter.

HAMMARSTEN, O., professor i medicinsk och fysiologisk kemi¹, anser, att Rudbeck och Bartholin, hvar för sig och oberoende af hvarandra gjort upptäckten af lymfkärnen, men att Rudbeck gjort den tidigare, ehuru han något senare än Bartholin i tryck offentliggjorde den. I fråga om lefverns funktion offentliggjorde Rudbeck sin upptäckt ett år tidigare än Bartholin.

HEDENIUS, P., professor i patologisk anatomi², säger, att Rudbeck gjort upptäckten af lymfkärnen före Bartholin.

HIS, W., tysk, professor i anatomi³, anser, att historien afgjort prioritetsstriden till Rudbecks förmån, och meddelar en tämligen utförlig utredning.

HWASSER, I., professor i anatomi⁴, som fullständigare än någon före honom behandlat denna fråga, har kommit till det resultat, att Rudbeck ensam har äran af upptäckten, och att »Bartholin aldrig själf kunnat göra en sådan upptäckt».

NICERON, J. P., fransman, bibliograf⁵, antager, att de båda samtidigt gjort upptäckten.

NYERUP, R., dansk, professor i litteraturhistoria⁶, meddelar en ganska noggrann beskrifning öfver stridens förlopp och instämmer i Hallers utlåtande om prioriteten.

PALMBLAD, V. F., polyhistor⁷, åberopar likaledes Haller.

PANUM, P. L., dansk, professor i fysiologi⁸, kan ej fränkänna Bartholin en väsentlig andel i upptäckten, ehuru han anser det vara åtminstone tvifvelaktigt, huruvida icke Rudbeck något förr än B. upptäckt vissa lymfkärnl.

¹ *Om lefvern såsom blodbildande och blodrenande organ*. Inbjudningsskrift till universitetets i Uppsala minnesfest öfver Olof Rudbeck d. ä. Uppsala 1902.

² Biografi öfver Rudbeck i *Biogr. Lex. der hervorragenden Aerzte*. Wien & Leipzig 1884—8.

³ *Ueber die Entdeckung des Lymphsystems* i *Zeitschr. f. Anat.*, Bd. 1 (Leipzig 1876), sid. 136—142.

⁴ Universitetsprogram, Uppsala 1846; omtr. i *Valda skrifter*, D. 4 (Stockh. 1870), sid. 37—69.

⁵ *Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres*, T. 31 (Paris 1735), s. 153—163.

⁶ *Olof Rudbek den ældre. Et biographiskt omrids* (Köpenh. 1814), sid. 9—19.

⁷ *Biogr. lex.*, Bd 12. Uppsala 1845.

⁸ *Biograph. Lexikon der hervorragenden Aerzte*.

PETERSEN, JUL., dansk, professor i medicinens historia¹, lämnar en längre intressant biografi öfver Bartholin och instämmer i fråga om prioritetsstriden hufvudsakligen med Haller. — PETERSEN yttrar vidare i sin korta men synnerligen innehållsrika uppsats *Thomas Bartholin i hans förhold til samtidige nordiske anatomer*² bland annat: »Dommen om denne Prioritetsstrid kan vel nu, særlig ved Tigerstedts grundige og upartiske Fremstilling (se nedan) antages at være nogenlunde endelig fældet, og til Rudbecks Gunst.

PETERSEN, N. M., dansk, språkforskare och historiker³, säger, att prioriteten onekligen tillkommer Rudbeck.

PORTAL, A., fransman, professor i anatomi⁴, anger Rudbeck såsom den där först upptäckt lymfkärlen⁵.

RETZIUS, A., professor i anatomi⁶, förklarar, att 1700talets förnämste anatomiska historieskrifvare på det mest hedrande sätt tillerkänt Rudbeck företrädesrätten såsom den förste upptäckaren af lymfkärnen.

SALMONSENS danska konversationslexikon (Köpenhamn 1894): Rudbeck synes hafva rätt i sitt påstående om prioriteten, men Bartholin var den förste, som offentliggjorde något om upptäckten. Bartholins upptäckter tillskrifvas delvis hans prosektorer.

SKJELDERUP, M., dansk, professor i anatomi⁷, förklarar, att »illius temporis viri doctissimi in eo voce unanimi consenserunt, quod inventum Rudbeckii in notitiam Bartholini haud pervenisset tempore, quo vasa lymphatica, proprie sic dicta, detexit. Manet igitur apud utrosque gloria par atque æqualis ob inventionem hujus systematis . . . » (citeradt efter Nyerup).

SOMMER, A. G., dansk, professor i medicin⁸, som ganska vidlyftigt ordadt om föreliggande fråga, har kommit till den slutledning,

¹ *Dansk biogr. Lex.*, Bd 1 (Köpenh. 1887), s. 567—69.

² *Nord. med. arkiv*, festband 1897. — Se äfven samme författares arbete *Bartholinerne og Kredsen om dem* (Köpenh. 1898), sid. 58—66.

³ *Bidrag til den danske Literaturs Historie*, Bd. 3.

⁴ *Historie de l'anatomie et de la chirurgie*, T. 3 (Paris 1770), om Rudbeck och hans anatomiska skrifter ä sid. 26—34.

⁵ PORTAL omnämner ett okänt arbete af Rudbeck: *Pro ductibus hepaticis contra Thomam Bartholinum*, Leidæ 1664, 8:o; skall möjligen vara uppsatsen i *Messis aurea*, Leiden 1654.

⁶ *Anatomien's uppkomst och utveckling i den skandinaviska norden*. Tal den 9 april 1845, tr. i *Skrifter i skilda ämnen jämte några bref* (Stockh. 1902), sid. 65—69.

⁷ *Historia studii anatomici in universitate regia Hafniensi*. Program, 1811.

⁸ *Thomas Bartholin*. Inbydelsesskrift (Kjöbenh. 1858), sid. 26—33.

att det är omöjligt med säkerhet afgöra, om Bartholin eller Rudbeck först gjort den verkliga upptäckten af lymfkärlssystemet. Den något egendomliga grunden för detta antagande är, att väl bestämda data för Rudbecks upptäckter äro kända, men att Bartholin däremot icke i någon af alla sina skrifter angifvit tiden, då han kom till full insikt om lymfkärlen. (Just denna omständighet jämförd med innehållet i Bartholins skrift *De lacteis thoracis historia anatomica*, dat. den 5 maj 1652, har TIGERSTEDT uppfattat såsom bevis för sin mening; se nedan.)

SPRENGEL, K., tysk, professor i medicin¹, har utförligt behandlat förevarande ärende och förklarar: »Bis zur historischen Evidenz erwiesen ist es, dass Rudbeck, und nicht Bartholin, der erste ist, der die lymphatischen Gefässe von den Milchgefässen deutlich unterschieden und ihre Verbreitung erkannt hat».

TIGERSTEDT, A. R. A., finsk-svensk, professor i fysiologi² har efter grundligt och noggrannt källstudium kommit till den öfvertygelsen, att de båda medtäflarne, hvar och en för sig, själfständigt gjort upptäckten, samt att Rudbeck har prioriteten i afseende å upptäckstens datum men Bartholin i afseende å publikationstiden.

¹ *Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneykunde*, 3:e uppl., Th. 4 (Halle 1827), sid. 159—172.

² *Om lymfkärlens upptäckt*, i *Skrifter utg. af finska läkaresällskapet*. Helsingfors 1885.

Tre bref af Christian Molbech.

MEDELADE AF

RUBEN G:SON BERG.

I sin stora bok om Sverige 1812 begagnade sig CHRISTIAN MOLBECH gifvetvis af intryck från båda de resor, som han gjorde här nämnda år. Emellertid har han i vissa fall så godt som uteslutande hållit sig till erfarenheterna från den första färden. Begynnelsen af boken beskriver sålunda uteslutande erfarenheter från den tidigare resan, hur Molbech i midten af april, en dag med skarp nordvästvind och klar, kall luft lämnar Köpenhamn för 'att öfver Helsingör bege sig till Helsingborg. Äfven längre fram i arbetet återgå situationsskildringarna tydligen på händelser under vartiden, ifall de motsvaras af någon verklighet. Dateringarna måste likväl ofta vara afsiktligt felangifna. Han dagtecknar sålunda sitt Uppsalabesök den 1 juli, men Hammarsköldska brefsamlingen bevisar, att han då var i Köpenhamn, o. s. v.

De tre bref från Molbech, som följa här nedan och hittills varit okända, förskrifva sig åter från den senare resan. De synas mig i stil och framställning betydligt friskare och mer aktuellt hållna än hans tryckta rese-schildring. De äro samtliga adresserade till POVEL DONS (f. 1783), vid denna tid kopist i 'Den almindelige Enkekasses Bogholdercontoir'. Molbechs uppriktiga omdömen till denne vän om de svenska romantikerna äro ett ytterligare bevis för de varma känslor, som förenade den danske vännen med dessa.

Af Hammarsköldska brefsamlingen inhämtas rörande denna tid ett par omständigheter, som förtjäna omnämnas i samband med breffen. Enligt D. G. EKENDAHLS bref af den 7 sept. hade Molbech »alldeles oförmodadt hit till orten ankommit» och »passerat» två dagar på Thomestorp. Han afreste i sällskap med »Broder Atterbom, som tillbragt nära två månader på orten», enligt samma bref, hvilket slutar med orden: »Men Molbech är nu resfärdig och jag måste sluta mitt bref». Samma dag skref PALMBLAD till Hammarsköld från Mörjö och önskade så mycket hellre få en af den senare

erbjuden recension öfver Lings Gylfe, »som Atterboms intellektuella död alldeles utsatt Phosph. på det torra». — Ur samma bref är yttrandet om Schlegel och mad. de Staël, hvilket, tydligen genom tryckfel, hos LJUNGGREN (*Se. vitt. häfd.*, 4: 18) blifvit dateradt $\frac{7}{8}$. Molbech själf skref till Hammarsköld från Åsbo den 10 sept. 1812 och berättade äfven i detta bref om sina många 'Uheld' under resan. RÄÄR hade varit borta, då Molbech kom till Thomestorp, och hans syster afvaktade endast hans hemkomst för att bege sig till Tuna. Om ATTERBOM skrifer han där: »Jeg holder meget af den unge, gode, venlige blide Digter; og röres ofte ved hans tragiske Forfatning, der i en Alder, som hans, er saameget mere beklagelig.» Nr 88 i Hammarsköldska brefsamlingen, Del 3, ett bref från PALMBLAD till Hammarsköld, är väl oriktigt dagtecknadt $\frac{15}{8}$ i stället för $\frac{15}{9}$, eftersom Palmblad där skrifer: »Den danska hedersmannen har enleverat både Atterbom och Hedborn ifrån mig. Den senare återkommer, såsom han påstår, sämre än någonsin; Atterbom deremot är något bättre, fast ögonen ännu äro desamma».

Thomestorp i Östergötland d. 6 Sept. 1812—

Kiære Poul!

Du skal see, at jeg bedre end tilforn skal holde over mit Løfte, at være flittig i min Correspondence med Dig paa min nærværende Reise. Du har paa din Side erklæret, at Du vil være tilfreds med *korte* Breve; og Du letter mig derved Opfyldelsen af mit Løfte ikke lidet. Du maa saaledes undskylde, at Du i Dag faaer et saae kort Brev, da jeg er meget ilde disponeret til at skrive; men hellere end at lade Dig vente, indtil jeg kommer til Stockholm, vilde jeg herfra i nogle Linier mælde Dig Hovedsummen af min Reise, som den hidtil er løbet af, og hvorledes det er gaaet mig, siden vi toge Afsked med hverandre paa Amagertorv.

Du har formodentlig vel för faaet Hilsen fra mig, da jeg fra Helsingborg skrev til en af vore fælles Venner. Herfra reiste jeg rigtig efter min Bestemmelse i tirsdags d. 1:ste September om Morgenen Kl. 6; og naaede ogsaa efter min Bestemmelse Ekesjö om torsdags Aften, og Thomestorp Fredag Eftermiddag. Men min Reise begyndte med saadanne Uheld, at jeg — om jeg havde givet efter for de Følelser af Harme og Ulyst, som derved vakt hos mig — intet hellere havde gjort, end ufortøvet, at vende om. I Helsingborg havde jeg overdraget en Commissionair at kiøbe mig en Reisekærre. Da jeg kom did, gaf han mig Anslag paa en, for hvis

Godhed han sagde mig at kunne indestaa, da han kiendte Sælgeren specielt som en grundærlig Mand. Jeg gik til denne, saae paa Kærren, der saae ret vel ud, og næsten ny. Kiøbmanden satte sin Ære i Pant paa, at den i alle Dele var forsvarlig, at den kunde holde til Stockholm og tilbage, og det han endda skulde tage den igien for en rimelig Priis, om den var nogenlunde vet behandlet. Jeg kiøbte da Kærren for 40 Rdlr. Rg. — bestilte fluks om Aftenen min Skjuts lige frem til Ekesjö, og, vel at mærke, Löshest uden Kiöretöi; og reiste følgende Morgen, ret vel tilfreds med min hastige Disposition. Men denne Herlighed varede ikke længre end til næste Gæstgivergaard, Aastorp, som kun ligger 2 Miil fra Helsingborg. Det var med Nöd, at Kærren holdt saalænge. Hiulet gik næsten aldeles sönder paa Veien; og jeg havde ondt ved at faa det saaledes slaaet sammen, at jeg kunde skikke Kærren tilbage til Helsingborg. Hvad var nu at giöre for mig? Min Skjuts var bestilt, og min Koffert skikket forud til Ekesjö. Under disse Omstændigheder at reise tilbage til Helsingborg, fandt jeg misligt, og jeg maatte vente mig, hele Veien igiennem at have Ophold og Fortrædeligheder, da jeg ingen Kærre havde bestilt. Med megen Möie fik jeg een laant i Åstorp imod Betaling af $\frac{1}{2}$ Rigsdaler for at bruge den til næste Holdsted. Da jeg kom her, var ingen Kærre at faae. Endelig sagde Giæstgiveren, at han havde een, som han vilde sælge mig. Det var en simpel Bondekærre, som saae temmelig stærk ud, i det minste i Hiul og Axel. Han forlangte 24 Rdlr. for den, og jeg, som allerede var i høieste Grad misfornöiet og ilde til Mode over det Uheld jeg havde lidt, og det Ophold, som kunde vente mig, lod mig forblinde og kiøbte den. Imidlertid varede det ikke længe, förend jeg erfarede, at jeg anden Gang var bedraget i Sverrige. Jeg reiste nu, helst den første Dag, i en bestandig Ængstelse for at ogsaa denne Kærre skulde gaae sönder, og jeg atter ligge paa Landeveien. Et par Hold fra Eksjö slog en gal Hest Agestolen itu, og gav den skröbelige Kasse saa dröie Hog, at jeg takkede Gud, at denne ikke gik samme Vei. — Imidlertid holdt den dog til Eksjö; her solgte jeg [den] til min Skjutsbonde for 8 Rdlr, og var mere glad ved at [være] bleven af med disse for-döimte svenske Kærrer, end om jeg havde faaet 60 Rdlr., i stedet for at have lidt et Tab, som næsten belöb sig til denne Sum — thi Gud veed om den gemene Bedrager af en Kiøbman i Helsingborg giver mig en Styver tilbage for Kærren. Siden reiste jeg hid uden andre Uheld end det, at da jeg kom paa det sidste Hold fra Thomestorp, gav det sig paa at regne, og jeg kom dygtig vaad til mine herværende

Venner — efter at have, siden jeg ved *Ljungby* forlod Jönköpings-
 Veien, passeret en af de interessanteste og vildeste Biergegne i Sverrige.
 Overordentlig frappante ere især Situationerne ved den store Sö
 Somen, der ligger omtrent i Grændsen mellem Smaaland og Öster-
 götland. Jeg fandt overhovedet paa denne Vei saa herlige Natur-
 scener af den vilde Art, som jeg endnu ikke havde seet i Sverrige.
 I mit næste Brev skal Du faae noget mere om denne Reise, som
 kunde have været mig saare interessant, om den ei havde været
 ledsaget af saa fatale Uheld, og af et saa betydeligt Tab, som for-
 volder, at jeg nu ikke har flere Penge, end jeg netop kan komme
 til Stockholm med. — Undskyld at indvortes og udvortes Omstæn-
 digheder hindre mig fra i Dag at give Dig en interessantere Reise-
 fortælling. Mange Tilfælde have virket tilsammen for alt at giøre
 mig kied af min Reise; men jeg haaber at overvinde en Skiebne,
 der begyndte at vise sig saa ublid; og naar jeg i Stockholm er
 kommen i Rolighed, kan jeg vel ogsaa love Dig mere indholdsrige
 Breve. Jeg veed, Du er Elsker af politiske Nyheder, og skulde gierne,
 for at böde paa mit Breves Magerhed, skaffe frem nogen politisk
 Fyldekalk; men hvor skulde man faae denne fra, paa en Reise fra
 Helsingborg ind imellem Östergötlands Fielde? — Jeg har netop i
 dag faaet kastet et Öie i de seneste Stockholms Aviser, og hvad jeg
 der fandt fra Krigstheatret i Rusland, skal jeg i Korthed melde Dig,
 da jeg veed, at saadanne Sager ere Contraband i Danmark, hvor man
 ikke er saa lykkelig som her, at kunne yttre frit sine politiske Me-
 ninger. Efter Beretning fra Fyrsten af Witgenstein forefaldt den 3.
 August et Slag ved Polotzk imellem ham og Oudinot, som varede i
 14 Timer, og hvor de Franske mistede 2000 Fanger. Oudinot,
 forstærket ved Bayrerne under General Wrede og forenet med Hert.
 af Reggios Corps, blev atter den 6te angrebet af Witgenstein ved
 Polotzk, og en ny meget blodig Bataille blev holdt, som först Natten
 gjorde Ende paa. De Franske dreves tilbage indtil Staden, og der
 fegtedes paa Gaderne. Efter den russ: Beretning var Fangernes
 Antal i dette Slag ikke stort (15 Officierer og 250 Mand) men de
 Faldnes desto større. Atter igien den 11te Aug. forefaldt et Slag
 imellem Oudinots Corps og Witgenstein, 4 Werster bag Kochanow.
 Dette varede i 8 Timer; og de Franske bleve slagne af Marken og
 forfulgte til seent paa Aftenen. De mistede i Fanger 3 Officierer og
 300 Mand. Deres Tab i Döde og Saarede skal være meget stort.
 Russernes eget Tab af Döde og Saarede angives til 400 Mand. Wit-
 genstein agtede ikke denne Seier at forfølge Oudinot lige til Dwina.

— Alle disse Beretninger ere *senere* end det 9de eller sidste franske Bulletin¹. — En anden høist mærkelig Nyhed er Kronprinsen af Sverriges Reise til Åbo. Han ankom der den 27de, og blev modtaget med al mulig Hæder. Neppe var han afsteget i de for ham bestemte Værelser i Landshövdingens Residents, før han overraskedes af et Besøg af — Keiser Alexander. Begge havde en lang Samtale i Eenrum. Siden forestillede Keiseren adskillige af sine høie Herrer, hvoriblandt Krigsministeren, for Prindsen — og blandt dem var ogsaa *Armfelt*. Det maatte være interessant, at see hvorledes han har viist sig under denne Audients. Det siges ellers, at Prindsen skal vise *Armfelts* Frue, som er bleven tilbage i Stockholm, den største Artighed og Opmærksomhed. — Om Eftermiddag overrakte Suchtelen, som var fulgt med Kronprindsen, ham de tre fornemste russiske Ordener. Keiser Alexander bar Seraphimer-Ordenen ved det første Møde. Den 30 eller 31. August var bestemt til Kronprindsens Tilbagereise til Stockholm. — Det er begribeligt at det tykkeste Hemmelighedsslør vil hvile over hvad som i denne mærkværdige Sammenkomst er afgjort, men længe kan det vel ikke være førend det maa vise sig. I øvrigt er alt her in statu quo, det vil sige² fredeligt; og det ventes, at de Regimenter, som paa nogle Steder ere sammentrukne, saasom Östgöts Grenadiererne, der have ligget ved Linköping siden den 25de Aug., snart skulle faae Lov at gaae hjem.

Ogsaa her fandt jeg alting in statu quo, men forlader snart denne Status, thi jeg kan ikke mere trives her. Min Ven Lieutenant fandt jeg her endnu; ogsaa Digteren Atterbom, med hvem jeg i Morgen foretager en Søreise paa en 2–3 Miil op i Östergötland til hans Slægtninge. Her opholde vi os et Par Dage og reise siden til Linköping og derfra til Stockholm. Herfra haaber jeg, Du om en 8 hiøst 14 Dage skal faae et mere ordentligt og fuldstændigt Brev. — Du er saa god, naar Du skriver mig til, for det første at couvertere Dine Breve med Udskrift: Til Kongl. Bibliotekarien, Vålborne Herr Lorenzo Hammarsköld. Stockholm. Men skrif ikke, før Du har modtaget mit næste Brev. Lad mig endelig, efter Løfte, faae alle Nyheder, som kunne interessere mig, fra Danmark, og for alting, litteraire og politiske. — Jeg havde viist meget at skrive om endnu, men her

¹ Krigsnyheterna äro hämtade ur stockholmsbladen. *Stockholms Posttidningar* har notisen om Kochanow-striden den 29 aug., och den tionde bulletinen den 31 aug. Jfr för öfrigt i fråga om detta och det tredje brefvets krigshistoriska meddelanden *Stockholmsposten* för den 2 sept., *Journalen* för den 9 och *Posttidningarna* för den 18 sept.

er kommen en heel Sværm af Mennesker i Værelset, og jeg maa nu holde op. — Lev vel — hils tusind Gange Din Henriette¹, hendes Søster og alle Venner og Veninder fra

Din evig hengivne
C. Molbech.

Mörjö i Östergötland den 14de Sept. 1812. —

Gode Poul!

Det er i Dag 8 Dage siden, jeg sidste Gang — ikke tænkte paa Dig; men tænkte mig hos Dig, og i Samtale med Dig om min Reise. Dengang havde jeg tænkt, at kunne i Dag skrive Dig til fra Stockholm; uvæntede Omstændigheder have forhalet min Ankomst til denne Stad nogle Dage. Dette er mig paa en Gang kiært og ikke kiært. Det har glædet mig, at tilbringe nogle Dage i Atterboms Selskab, med hvem jeg i Mandags reiste fra Thomestorp. Ikke mindre har det interesseret mig, paa min Reise med ham at giøre adskillige Bekiendtskaber, som jeg sætter megen Priis paa, og see nogle hidtil ukjendte Steder af Mærkværdighed i Östergötland. Men imidlertid gaaer det lidet, som er tilbage af den gode Aarstid, bort; og mine Udfarter i Egnen om Stockholm bliver der wel intet af. Jeg skynder derfor nu paa min Opreise alt hvad muligt er; og i Stedet for at give efter for de indstændigste og mest smigrende Anmodninger om længere Ophold, iler jeg ogsaa fra dette Sted, Dagen efter at være kommen her — i Stedet for, som jeg kunde have megen Lyst til, at blive et Par Ugers Tid i et høist interessant og lærerigt Selskab. Men dette omflakkende, ustadige Liv behager mig nu slet ikke mere. Jeg ønsker ofte, at jeg aldrig mere maa giøre Bekiendtskab med noget interessant Menneske, eller Sted — thi hvortil nytter dette, naar jeg knap er kommen, før jeg farer bort igien, knap har hilset paa den nye Kynding, før jeg byder Farvel? — Jeg holder vel af raske Omvæxlinger, dog ikke anderledes, end at jeg selv vilde bestemme, hvor raske de skulde være. Men det er nu ikke anderledes. Til Stockholm vil jeg, imedens endnu et Fragment af Sommeren er tilbage; og vil jeg dette, da kan jeg ikke töve mange Dage paa hvert Sted, jeg paa Reisen besøger. Hvorledes jeg er kommen did, hvor jeg nu er, skal jeg imidlertid see til, i Korthed at fortælle Dig, om jeg faaer saa megen Rolighed. Fra Thomestorp reiste jeg med den unge venlige blide Digter, hvis ulykkelige

¹ Dons' hustru, född Schmidt. Se Karl Dons, »Den dansk-norske Slægt Dons», Kra. 1902.

Sindstemning og Helbredstilstand bedrøver mig inderligt, over ikke mindre end 5 Søer, for at komme til hans Fødeby Åsbo, hvor hans Fader var Comminister, og hvor hans Morfader, en Gubbe paa 85 Aar, er Provst, og er endnu en fuldkommen rørig, for hans Alder livelig Mand. Vort Søfart var eventyrlig nok. Vi maatte alt imellem giøre et Stykke af Veien, imellem Søerne, til Lands, og da hielpe vore Roersfolk, en Bonde og hans Hustru, at bære vort Tøi. Dette gik nogenlunde an paa den første Station. Vi kom til et Papirsbrug, hvor vi skulde have en ny Baad. Denne var ikke hiemme. En heel Time maatte ventes, og ingen Baad kom endnu; endelig lykkedes det hos en vis Pehr i Bredstugan at faae en Baad, som baade var liden og af den Beskaffenhed, at den hvert Quarteer maatte øses. Vi hialp os dog frem med denne giennem to Søer, forenede ved en lang Aa; og efter megen Sögen fandt vi endelig Landgangsstedet, hvorfra en Vei skulde føre til Bredden af den store Sommen, den 4de eller 5te Sö, som skulde passeres. Men denne Vei var saaledes beskaffen, at der hørte noget af Steengedernes Natur til, for at vandre den. Et Field laae for os, og paa dette skulde man klavre op ad smale steile Trin over skarpe Kanter og mellem store Klippestykker. Det var et Syn, som kunde fortjene at males, at see vor Trop paa denne farlige Vandring -- Bonden og hans Hustru forud med Kofferten og allehaande flere Sager, som bares paa en Stang — efter dem en svensk Digter og en dansk Bibliotekssecretair slæbende paa en tung Vadsæk, med anstrengende af de sidste Kræfter for klavrende at naa op til Fieldets Spids. Endelig, efter et suurt Quarteer, vare vi oven paa; men endnu maatte vi næsten en heel Fierdingmiil slæbe os og vore Sager frem, för vi naaede Sommens Bredder. Her, i en Bondegaard og Quasi-Giæstgivergaard, skulde vi anden Gang skifte Fartøi, og have nye Færgfolk. Men dette drog langt ud; alle vare i Marken, og i Færd med Høstarbeide. Det drog ud til Kl. 7 om Aftenen för vi kom afsted. Inidlertid fortærede vi en Hob suur Melk, med slet Bröd og god Ost — et Aftenmaaltid, der ikke bekom nogen af os synderlig vel, da vi intet Brændeviin kunde faa. — Endelig, efter alle disse Eventyr, sluttedes Dagen med en behagelig Aftenfart over den skiönne Sommen; men Klokken blev 9 förend vi landede, og hvor skulde man nu tye hen. Her fandtes ingen Giæstgivergaard; at tye til en Præst, som Atterbom var lidet bekjendt med, var det alt for seent til. Vi vare landede nær ved en Kirke, som har et høist forunderligt Navn. Men at søge Nattequarteer i denne, var forgieves. Vi toge da vor Tilflugt

til Klokkeren i *Malexander*, som vi hørte, pleiede stundom, uden at være Giæstgiver, herbergere søfarende Reisende. Vi fandt ogsaa ret god Modtagelse i denne Klokkegaard; og jeg i Synderlighed frydede mig inderlig med Ildbrassen — thi Aftenen var kold; og til Ulykke fattedes her ogsaa Brændeviin. Lignende var det om Morgen. Den tarvelige Klokkeske i Malexander havde i sin hele Eie ikke en Caffeebønne. Til Lykke kom jeg ihu min Chokolade. Denne skaffede os en herlig Frokost; og som det pleier at gaae, en Lykke, saavel som en Ulykke, kommer sielden allene. — Det traf sig, at Atterbom spurgte Klokkeren (*salva reverentia*) efter — Privetet. »Ja, maaske et Par Super» — svarede denne, hvis Hørelse ikke var den fineste, eller som misforstod det fremmede Ord. Halv undseelig over dette Mistag, lod Atterbom som det var Brændeviin han virkelig havde spurgt efter; og denne løierlige Misforstaaelse skaffede os endnu en Tiløgning i vor Frokost. Tidlig paa den skiønneste Morgenstund forlode vi det mærkelige Malexander, og efter nogle timers Reise giennem Egne, som først havde alle, det biergige Östergötlands Naturskiønheder, og siden fik en mildere Charakter, som et slags Overgang til Sletterne omkring Wadstena og Linköping, kom vi ved Middagstiden til Åsbo; jeg fandt her et saare hæderligt og ærværdigt Provstehuus, hvor Alt aandede Fortidens Ærlighed, Reenhed, og Fromhed, hvor jeg modtoges som Atterboms Ven med den hierteligste Giæstfrihed, og levede et Par lykkelige Dage. I denne Tid besøgte Provsten Dr Ekmark i Ekeby og Brugspatron Burén paa Boxholm, begge hæderlige Oldinger; og endelig fore vi bort om Onsdagen og toge Veien over Wadstena, Linköping og Söderköping, hid til denne Gaard i det saakaldte Vikboland, den Deel af Östergötland, der ligger imellem de to Fiorde Bråviken og Slätbacken. — Her, hos en Fru Palmblad, opholder sig to af Sverriges mest talentfulde Videnskabsmænd, Bogtrykkeren Palmblad fra Upsala og Præsten Hedborn. — Om vor Hidreise skal jeg vel næste Gang fortælle Dig noget mere; saavelsom om dens Fortsettelse indtil Stockholm, hvorhen vi reise i Morgen, Atterbom og jeg, og tænke at være i Staden Onsdag Middag eller Aften. Vi tage Veien over Nyköping og have endnu 17 Mil at reise för vi naae Stockholm.

Tilgiv, at denne ufuldkomne Reisesfortælling er Alt, hvad jeg denne Gang kan sende Dig; thi her findes liden Rolighed til at skrive. Betydelige politiske Nyheder, som kunde være Dig ubekiendte, veed jeg ikke at sende Dig, thi Efterretningen om Napoleons bebudede Seier ved Smolensk, som siges at have kostet Russerne 40,000 Mand, er formodentlig alt gammel i Kiöbenhavn. Ellers skal her være kommen

Tidende om, at Wellington er rykket ind i Valladolid, og denne Begivenhed, har i det mindste den eng: Minister Thornton i Stockholm feiret med et stort Gilde. Her i Sv. begynder det igien at see noget krigerskt ud. Alle Tropper, som have ligget ved Canal-Arbeidet, rykke i disse Dage ned til Malmen ved Linköping, hvorhen ogsaa ventes Garderegimenterne og flere af de nordlige Regimenter. Deres videre Bestemmelse er endnu aldeles en Hemmelighed; At man her med al Bestemthet siger, at endeel af de ved Linköping samlede Tropper straks skulle marschere til Skaane, kan have Rimelighed, skiöndt jeg tror, ingen *veed* andet derom, end hvad man formoder. Jeg finder det heel rimeligt, at opstille i Skaane et stærkt Observationscorps imod den betydelige militaire Styrke, som findes paa Siælland; men at Sv. i nærværende Öieblik skulde angribe Siælland; finder jeg ligesaa hensigtsløst — om noget skulde udrættes til Fordeel for Russerne — som jeg holder os fiernede fra den Daarskab at ville angribe. Altsaa haaber jeg endnu Stilhed i Scandinavien, og at jeg uforstyrret skal kunne tilbringe en Deel af Vinteren i Stockholm. Ikke engang Rygtet, at en engelsk Transportflaade skal være ankommen til Göteborg, for at tage sv. Tropper ombord, har skræmmet mig; thi skulde man blive ræd for ethvert Rygte, som i denne Tid udsprede, maatte man för længe siden have tabt al sund Fornuft. — Et andet Rygte har jeg hört, som jeg ikke kan udgive for andet, skiöndt det er fortalt med megen Sikkerhed, at en svensk Flottille skal afgaae til Sveaborg. At man herpaa bygger de selsomste Formodninger, kan Du let forestille Dig; og der gives vist ikke Faa, der alt tænke sig Finland, som svensk, imedens at en Klokke, som vi forleden Aften traf paa en Gästgivergaard, ganske alvorligen fortalte, at en svensk Greve, var som Afsending fra Kronprinsen kommen tilbage fra Napoleon, og at han havde lovet Sv: Lifland, Esthland og Ingermanland tilbage. Nu kan Du for mig troe hvem Du vil.

Mere om min Reise, saasnart jeg i Stockholm er kommen lidt i Rolighed. Skulde, som Gud forbyde, noget alvorligt Udbrud finde Sted i vort Norden, vil Du see mig snarere igien, end ellers. Dog giver jeg Dig intet Haab herom. Jeg önsker mig, for i alle Tilfælde at være betrygget, nogen speciel Anbefaling til Gr. Baudissin for at kunne reise tilbage i hans Selskab, om ulykkeligviis Krig skulde udbyde. Lad mig vide, hvad Du troer, hvorledes jeg i den Henseende skulde forholde mig, og til hvem jeg derom skulde skrive. — Undskyld min Hast! — Lev altid lykkelig — og tænk med Venskab paa Din trofast hengivne

Molbech.

Stockholm 18de Septbr. 1812.

Min gode Poul!

Endelig kan jeg datere et Brev til Dig fra Sverriges skiønne Hovedstad, hvor jeg ankom i Gaar Eftermiddag i stærkt Regnveir — for at Uheldet, som paa denne Reise har fulgt mig lige fra Helsingborg, ikke skulde forlade mig, før jeg havde naaet mit Maal. Jeg haaber mig denne Gang et særdeles behageligt og fornøieligt Ophold i Stockholm, siden jeg, for at komme her, har maattet giennemgaae saamange Besværligheder og Fataliteter. Beretningen om min Reise mener jeg, at jeg i mit sidste Brev sluttede med Ankomsten til Mörjö hos Palmblad. Her nu en fragmentarisk Fortsættelse.

Paa Mörjö trivedes jeg i de faa Dage, jeg var der, overordentlig vel; og havde ikke Aarstiden alt været saa langt fremrykket, havde jeg sikkerlig forlænget mit Ophold der til denne Maanedes Udgang, og da fulgt med Palmblad, som til den Tid reiser tilbage til Upsala. Jeg havde det virkelig sieldne Held, der at finde en 2—3 Mennesker, som jeg slet ikke forud kiendte, og med hvilke jeg dog særdeles vel harmonerede. Den ældre Palmblad, som er Bogtrykker i Upsala, en ung Mand paa 25 Aar, behagede mig i Særdeleshed som et Menneske, der, med alle sine Fortienester som Lærd Viden-skabsmand, Digter og Forfatter, er uden all Prætention og en udmærket artig og human Mand. Af hans Arbeider sætter jeg i Særdeleshed Priis paa en Roman, som han har begyndt paa — det første Product af dette Slags i Sverrige, som kan fortjene at nævnes som classisk. Begyndelsen er trykt i Atterboms Calender; og Fortsættelse kommer i Calenderen for næste Aar. — Jeg fornøier mig til at træffe Palmblad igien i Upsala, hvor jeg tænker at tilbringe et Par Ugers Tid hos ham. — Jeg forlod Mörjö i Selskab med Atterbom og Præsten Hedborn i Tirsdags den 15de. Vi foer over Bråviken i Stormveir — dette var vor Reises første Uheld, hvilket dog ikke bestod i andel, end at vi vare en halv Time længre om Farten, og bleve lidt vaade. Jeg fandt her en fortræffelig Natur. Udsigten over den store, dybe Havbugt er skiøn og høi. En Rad av majestætiske, skovbevoxne Fielde strækker sig langs med Södermanlands Strand, og danner kraftfulde, alvorlige Naturscener. Paa den anden Bred er Naturen mildere. Östergötlands Strand har vel ogsaa Klipper og Skove — men de første ere hverken saa betydelige eller sammenhængende; de sidste blidere, og hist og her afbrudt af venlige Aabninger. Jeg havde god Tid til at betragte denne Herlighed; thi i Quarsebo Giæst-

givergaard, som er Færgestedet i Södermanland, maatte vi vente over 3 Timer. Det var da næsten Aften, da vi kom bort, og vi naaede ikke Nyköping för Kl. 11 om Aftenen. Vi besluttede, efterat have spiist meget godt, uagtet vi, kom saa sildig, paa Källaren, at reise videre, for efter vor Bestemmelse at være i Stockholm fölgende Dags Aften. Det gjorde mig ondt, at Reise giennem Nyköping om Natten; thi jeg veed næsten ingen mindre Stad i Sverrige, hvis Beliggenhed og hele Udvortes har tyktes mig saa venlig og intagende, som dennes. — Imidlertid led vor Reiseplan atter igien Afbræk da vi kom til Svårdsbro, den næste Giæstgivergaard. Hedborn, som er nervesyg og hypochonder, fandt nu, at han ikke kunde reise længere, men nödvendig maatte hvile nogle Timer, i hvormeget dette Uphold end var imod vort Önske. Jeg maatte altsaa bekvemme mig til at bestige den samme fatale Trappe, som jeg paa min forrige Reise faldt ned af, og slog Næsen fordærvet. Vi kastede os paa Sengen, sov et Par Timer — hvilken Sövn egentlig bekom os Alle ilde — og reiste endelig Kl. 8 om Morgen. Vi havde vel meget Töi med os, og Uheldet som forfulgt os, vilde, at vi altid skulde faae smaa Vogne. Derover kom vi bestandig til at sidde meget slet, og jeg fandt mig langt værre ved denne Kiören, end ved at age paa Bondekærrer, hvor man for det meste dog har nogenlunde Plads. Vor Reise gik ikke meget hurtig for sig, og vi vare uheldige nok til ikke at komme til Fittja för Kl. 9 om Aftenen. Her var det nu aldeles umuligt at faae Heste för fölgende Morgen¹. Vi fandt os i at blive Natten over — saameget niere, som vi ikke önskede at komme senere til Stockholm, end Kl. 7 om Aftenen. — Men tænk dig det Bedrövelige og Kiedsommelige i vor Situation! — Morgen kom, og Formiddagen gik hen, og ingen Skjuts var at faae; formodentlig fordi Hedborn, da han bestilte den, havde forsömt det Middel, som virker kræftigst, ikke blot paa *svenske Holkarle*, men paa alle Mennesker, som have en lignende Natur. — Ikke för Kl. 2 om Eftermiddagen fik vi fat paa en Retourvogn fra Stockholm, som vi tingede for en taalelig Priis. Saaledes sluttedes endelig min Reise med et höist kiedsomme- ligt, og dog stundom igien ret nydeligt Ophold i det noksom, og ikke til sin Fordeel berygtede Fittja, hvilket i sin tid kan give et eget Capitel i min Reisebeskrivelse. Saameget blot foreløbigen, at

¹ Att vänta vid Fittja tycks ha frestat tålmodet i århundraden. RUNIUS yttrar i sin »Lyckönskan til Hans Excellences [Strombergs] Resa» bland det, som han önskar bort från hans väg: »Bort medh sittia / Och vänta i Fittia; Bort Hästar laate og söndrige Hiul».

her bygges paa et Palais af 3 eller 4 Flöie, som vil blive den brillanteste — om ikke den bedste Gæstgivergaard i Sverriges Rige.

Skiebnen, som næsten paa hele Veien ubarmhertigen havde chikaneret os, glemte ikke at lade os, paa det sidste Holl, blive dygtig giennemvaade. Vi gjorde et heel bedrøveligt Indtog i den prægtige Kongestad, og efter at have kiørt en svensk Halvmiil paa Steenbroen, hele Stockholms Længde til den yderste Ende af Regeringsgatan, kom vi endelig om Efterm. Kl. 4 vaade, sultne, tørstige og i høi Grad kiedsommeligt stemte til vor Ven Hammarsköld, og modtoges med aabne Arme og det ædelste Gæstvenskab. — Du kiender af min Fortælling denne min varme, retskafne Ven, den kiæreste, jeg har fundet i Sverrige, og Du kan deraf, uden min Forsikkring vide, hvor vel jeg her maa finde mig. Endnu er det ikke saa afgjort, om jeg kommer til at blive her, eller om jeg ikke förend jeg flytter hid for Alvor, nogentid kommer til at boe paa et Værtshuus. Men Du er saa god indtil videre at adressere dine Breve til Hammarsköld efter den af mig opgivne Adresse. Hos Falk har jeg endnu ikke været; men det maa nødvendig blive en af de förste, jeg gaaer til i Stockholm.

Da jeg endnu slet ikke er kommen i Rolighed, men er endnu lidt forstyrret og træt efter en meget fatiguerende Reise, maa Du undskyldte, at mit Brev bliver kortere og uinteressantere, end jeg önskede det. Jeg maa nødvendig om faa Öieblik slutte, og vil endnu kun i Hast tilföie et Par Nyheder, som maaskee endnu ei have faaet almen Kundbarhed i Kiöbenhavn. Om Fransosernes Progresser i Rusland — Intet; thi sligt, som ikke duer, faaer man nok at læse i danske Tidender. Men at jeg i Dag i Stockh. Posttidning har læst Wellingtons officielle Beretning om *Madrids* Erobring — maa jeg fortælle; fordi vist aldrig et Ord af denne kommer i vor Statstidende. Det var den 12te August at Seierherren ved Salamanca drog in som Spaniens Befrier i Hovedstaden, hvilken »His Kingship«, som Englænderne kalde Joseph Bonaparte, Dagen tilforn havde forladt. Den fölgende Dag capitulerede Fæstningen Retiro, hvor 2000 Mand Franske bleve fangne, 189 Metalkanoner, en stor Hob Levnetsmidler og Krigsforraad og — hvad der var mer end alt andet — 2 Regiments-Örne faldt i Seierherrernes Hænder. Roy Joseph retirerer til Valladolid. Englænderne forfølge ham, og true Sevilla. Beleiringen for Cadiz er ophævet, og Beleiringscorpset trækker sig til Sevilla, for — som Moniteuren skal udtrykke sig — at hævne den *Uret*, som deres Vaabenbröder i andre Provindser af Spanien have lidt. Wellingtons Rapport læste jeg med stor Fornöielse. Han dölger ikke noget

Tab, som Spanierne have lidt, og fortæller ligefrem, hvor de ere slaaede, og ikke have fegtet vel. — Her i Sverrige ser det nu heel krigersk ud, og dog gives dem, som troe, at de marscherende Tropper endnu turde komme til at vende tilbage. Kronprindsen er i det mindste endnu ikke afgaaet til Armeen; og det hedder sig, at 30,000 Russer, som fra Finland skulde støde sammen i Tydskland med den svenske Hær, have faaet en anden Bestemmelse. Men inden 14 Dage maa det vise sig. — Alle Tropper drage ned mod Carlscrona og Carlshamn, fra hvilket sidste Sted Cavalleriet indskibes. I Södermanland mödte vi næsten uophörlig marscherende Tropper — begge Garderegimenterne, Garden til Hest, og et Par Infanteriregimenter. — Der har været Tale om, at Kongen selv med Dronningen skulde reise til Skaane, og tage sit Hovedquarteer paa Beckaskog; men man troer nu, at der intet bliver af. — En Beretning, som meget har interesseret mig, er, at efter Mödet i Åbo er al Mistanke om et muligt fiendtligt Forhold til Danmark forsvundet. Man havde af den dske Regiering æsket Erklæring om Deeltagelse i Planen mod Napoleon. Kongen af Danmarks Erklæring indløb under Conferencen i Åbo; og lød saaledes: at Danmark, hvis *Financer* ikke tillod at tænke paa saadanne Foretagender, vilde strengt bevare sin Neutralitet imod Sverrige og Rusland, uden at deeltage offensivt i nogen Krig mod Frankrige. Hermed skal baade den engelske og russiske Minister have erklæret sig tilfreds; og Alexander udtrykkelig have sagt, at han vilde ingen Krig mod Danmark. Forholdet imellem Keiseren og Sverriges Kronprinds skal i Åbo have været i höieste Grad ven-skabeligt; og Kronprindsen har endog viist Armfelt den störste Ar-tighed. Her i Stockholm skal det vimle af Russer, der vise en Höflighed imod enhver Svensk, som man ikke veed Lige til. Intet Under, naar man seer den hele svenske Armee rykke i Marken til deres Bistand. Der tales om, at man giör Regning paa Insurrection i Tydskland, og at Deputerede med Forsikkringer om en saadan fra de hannoverske og andre nedersachsiske Lande ere komne til Sverrige. Den svenske Armee, som Kronprindsen commanderer en Chef, siges at skulle deles i 4 Divisioner under Generalerne Wachtmeister (denne, som man siger, skal være en ussel General, skal endda commendere 1ste Division under Kronprindsen) Vegesach, von Essen og Engelbrechten. — Naturligviis ere alles Opmærksomhed spændte¹ paa det store

¹ Jag tillåter mig att fästa uppmärksamheten på denna 'attraktion' af ere -- spändte efter alle; svenska dylika äro anförda i *Språk och Stil*, 1: 53 f. och *Arkiv f. nord. filol.*, 17: 95 f.

Krigstog, hvis Udgang jeg selv med den mest levende Interesse seer i Möde. Jeg tænker mig Gustav Adolfs Tider gienfødte; og skulde ikke misunde de Svenske den Ære at blive Tydsklands Befriere; naar kun Menneskeheden endelig maatte ophøre, at sukke under Tyranniets Aag. Vist vil jeg ligesaa lidt ønske Rusland nogen afgjørende Overvægt; men derfor er langt mindre at frygte, end for Tabet af det sidste Haab om Selvtændighed paa Fastlandet, hvis det lykkedes Napoleon ogsaa at kuuse denne, hans mest colossalske, om ikke den mest kræftfulde Modstander. Farligt nok seer det ud. Napoleon skal arbeide af alle Kræfter paa at oprøre alle de tartariske Nationer mod Rusland; og det skal være lykkedes ham med endeel. Et Rygte er kommet hid, om et stort Slag, Russerne skulde have tabt; hvori Constantin skulde være fangen; men dette er formodentlig uden nogen Grund. — Jeg fornøier mig vel høiligen til mit Ophold her, ogsaa fra den politiske Side; thi *her* kan man dog faae en Hob at vide af det, som man i Danmark aldrig faaer mindste Nys om. — Grev Baudissin har jeg endnu ikke seet; men skal hilse paa ham i Morgen. — Om kort Tid ventes to af Europas, i den litteraire Verden mest berømte Personer hid til Sverrige: Digteren Aug. Wilh. Schlegel, og Madame Staël-Holstein, som kommer for at føre sin Søn til Sverrige, og inføre ham i sine Rettigheder, som svensk Adelsmand. Det hedder sig, at de blive her Vinteren over, og til Foraaret gaae til England. — Snart venter jeg Brev, med Underretning, om Du har faaet alle mine. Glem ikke Nyheder fra Fædrelandet, og bed mine øvrige Venner heller ikke glemme mig. Jeg skal til Giengield give hvad jeg formaaer. — Hilsen til alle, som ere os kiære!

Din trofast hengivne
Molbech.

Till Runebergs förebilder.

AF

JOHAN MORTENSEN.

Trots det att mycket utmärkt är skrivet om RONEBERG, är knappast den hemliga drifkraften i hans diktning och själfva hans utvecklingsgång till alla delar klargjorda. Icke ens hans förhållande till förebilderna är uttömmande genomforskad — med undantag möjligen för lyriken — och detta är en nödvändig förutsättning för ett djupare inträngande i hans eget väsende. Förvånansvärdt nog finner man vid ett genomgående af ämnet åtskilligt nytt, som tillsammans med åtskilligt gammalt låter gruppera sig på ett klarare sätt än förut och gifver en delvis annan bild af Runebergs utveckling.

Orsakerna till att frågan om Runebergs förebilder är så litet utforskad, äro mångahanda. Först och främst har knappast det egentliga historiska studiet af honom ännu börjat, ty visserligen är det längesedan han bortgick och ännu längre sedan han upphörde att producera, men, fast nya kulturströmningar sedan gått fram öfver Skandinavien, har Runeberg dock aldrig upphört att vara en fullt lefvande skald åtminstone i Finland. Detta kommer sig icke endast af hans stora och ovanliga poetiska förtjänster, af att han är Finlands ojämförligt störste skald. Det beror säkerligen i mångt och mycket också på de tryckta politiska förhållandena i hans fädernesland. Han betyder så oändligt mycket för Finland, han är själfva inkarnationen af allt det bästa, som rör sig i folket, synbolen för dess forntid och framtid, dess tröst och dess hopp, så att man helt naturligt långt mindre undersökt honom än i beundran skådat upp till honom. Men det är först då en skald en kortare eller längre tid varit bortglömd, först då de egendomliga omständigheter, under hvilka hans diktning uppstått, ej längre stå lefvande för publiken, som det visar sig nödvändigt att stycke för stycke framtaga alla de faktorer, som varit i verksamhet vid hans tillblivelse, och på så sätt ånyo uppkonstruera den andliga miljö, ur hvilken han framgått.

En annan orsak, att Runebergs förhållande till sina förebilder ej står fullt klart, bör utan tvifvel sökas i den psykologiska teori om skalderna och deras produktionssätt, som hyllades på Runebergs tid, och hvilken åtminstone bland den bredare publiken fortfarande ända ned till våra dagar. Jag menar nyromantikens uppfattning af originaliteten. Denna utgör en särskild sida af deras filosofi, enligt hvilken det högre och högsta vetandet endast är tillgängligt för en grupp af utvalda andar. De djupaste världshemligheterna uppenbara sig för människan endast genom intuitionen. Skalden tillhör denna skara af siare: han skådar i sitt eget väsende och upptäcker där all sannings urkälla. Liksom Jehova skapar han af intet, och han har ej som andra dödliga lärt af sin omgifning och sina medmänniskor. Sådan är teorien, men i praktiken har den naturligen aldrig fullt konsekvent tillämpats; man har emellertid följt den så långt man kunnat, och tillräckligt långt, för att den tillställt mycken oreda och missuppfattning. Man ser det bäst på systematiseringen af vår egen nyromantiks historia. Det är t. ex. ej minst i kraft af denna teori, som vi i vår egen litteraturhistoria hafva en mångskiftande grupp, vanligen kallad Neutrer eller själfständiga skalder. Själfständiga skalder äro sådana, som aldrig tillhört en skola, aldrig gått i farnöte med någon annan, icke tagit intryck af någon härskande kulturriktning, utan på ett egendomligt mystiskt sätt kommit i åtnjutande af sin högre visdom. Hela teorien är falsk, och snarare förhåller det sig så, att de största skalderna äro de, som haft tillfälle att genomgå flera olika riktningar, hvilket just ett studium af några skalder, tillhörande nämnda grupp, på det tydligaste ådagalägger. Det är emellertid just i kraft af denna teori, som det af många anses såsom något nedsättande för en skald, att man söker uppvisa förebilder för hans egen verksamhet. Det är liksom om man därigenom förnekade hans egen själfständighet. Men en skalds själfständighet ligger på ett helt annat område och i ett helt annan plan. Det nya hos en skald består sällan däruti, att han säger något materiellt nytt, eller att han uttrycker andra känslor och tankar än hans omgifning — allt skulle då för länge sedan varit sagdt i litteraturen. Snarare är skönlitteraturen från denna synpunkt sedd långt konservativare och mindre sig förnyande än man allmänt tror: ständigt och jämnt återkomma i all diktning hardt när samma motiv och samma situationer. Låtom oss endast tänka på pseudoklassisiteten, som under flera hundra år upprepade och omstöpte antikens ämnen, så att t. ex. ett och samma motiv i tragediens form — en Sofonisba eller Marianne — kan vara

behandladt otaliga gånger; och andra litteraturriktningar, tidigare eller senare, utgöra icke i detta afseende något undantag. Originaliteten på det litterära området ligger däremot framförallt i den kraft och åskådlighet, hvarmed skalden uppfattar det gifna, i den öfvertygelse, hvarmed han uttalar en känsla eller en tanke; men af allt hvad han utsäger, vore han också ett af de största genier, tillhör nio tiondedelar mänsklighetens allmänna arfvedel; endast den sista tiondedelen är kanske hans eget lilla bidrag. Hans originalitet ligger i fantasiens färg och styrka, icke i dess innehåll.

Men lika litet som denna uppfattning var nyromantikens, lika litet är det den produserandes egen. Äfven om en skriftställare teoretiskt vet, att så förhåller sig, erkänner han det aldrig i det ögonblick, då han på det hvita pappersbladet framför sig nedkastar sina tankar; han känner, huru de sjuda och jäsa i hans eget inre och vilja ut, huru de behärska hela hans väsende och suga blodet ur hans egna ådror, äro kött af hans kött och ben af hans ben. I dylika stunder är det som om skalden vore ensam i universum och han förnimmer, huru allt lefver och röres igenom honom. Just i skaldens förutnämnda eget förhållande till yttervärlden hafva vi förklaringen på att nyromantikens mystiska teori så länge kunnat härska — äfven sedan dess flesta andra teorier af erfarenhetspsykologien kullkastats; ty den uttrycker ju en subjektiv sanning, nämligen att alla dessa tankar, hvarifrån de nu än kommit, fått förnyadt lif i skaldens själ. Skalderna erkänna därför aldrig gärna några lån af vare sig den ena eller den andra beskaffenheten. Detta gäller icke minst om Runeberg. Vål medveten om sin originalitet och ytterst ängslig för att tillägna sig andras gods, var han i hög grad känslig för denna art påvisningar, såsom man kan finna af åtskilliga dementier, som han utsändt. Olyckan är just, att man fäst allt för mycken vikt vid dessa uttalanden och väl också delvis missförstått deras räckvidd; däraf har kritiken i mer än ett fall ledts vilse. Det är vanligen först många och långa år efter en dikts tillkomst, som skalden själf kan objektivt säga, huru dikten uppkommit — och icke alltid ens då. När man frågade GOETHE, hvarifrån han fått ett af motiven i *Hermann und Dorothea*, svarade han, att han icke visste det, och när man sedan för honom påvisade källan, upptog han helt enkelt notisen därom i en kommentar till dikten, men få skalder ådagalägga i dylika frågor hans förståndiga ligkiltighet och kloka öfverlägsenhet.

Icke minst för en man med Runebergs speciella lynne och arbetssätt måste det vara särdeles svårt att känna de hemliga trädarne

i hans verks tillblifvelse, liksom det af samma orsak icke är särdeles lätt för den utanför stående att upptäcka dem. Såsom en allmän sats gäller, att ju fler idéer en författare förbrukar, desto lättare är han äfven att följa i spåren. Tag t. ex. en författare som VOLTAIRE! För honom är idéen det centrala i allt. Antingen han besöker främmande länder eller studerar sin omgifning eller slukar högar af gamla och nya auktorer, så framdestillerar han alltid ur detta virrvarr en idé, kring hvilken han sedan ordnar andra idéer. Han producerar aldrig annat än tankar, och alltid i det praktiska intresset att upplysa sina medmänniskor och förbättra och förändra världens utseende. Om den form, i hvilken han framlägger dem, bekymrar han sig endast så till vida, att allt skall vara så sagdt, att det verkar öfvertygande och rycker läsaren med sig. Icke heller frågar han mycket efter, hvarifrån han tager sina tankar — blott de äro nyttiga. Det finnes skrifter af honom, i hvilka såväl tonen som stora enskilda partier stamma från andra författare, från SWIFT och RABELAIS, från NEWTON etc. etc. Att påvisa uppkomsten af ett sådant arbete, som dock är ett originellt arbete, efter som Voltaire satt hela sin andes prägel därpå och sammangjutit allt det disparata till sin enhet, har sig icke svårt.

Runebergs produktionssätt är däremot af en helt annan art.

Han är naturmänniska. Intrycken komma till honom ett för ett och samlas i lugn och ro i hans inre, tills de slutligen åter förenade och omgestaltade bryta fram som en liten rännil eller en mäktig flod.

Hans förhållande till boken är ett helt annat än t. ex. Voltaires, som i så mycket är hans andliga antipod. Han läste under skollåren och senare vid universitetet ordentligt sina pensa och dessutom under ungdomsåren en del skönlitteratur. Men någon bokslukare eller öfver hufvud taget boksynt man var Runeberg aldrig. Det sätt, hvarpå han kom öfver de Serviska folksångerna, detta arbete, som är af grundläggande betydelse för hans egen diktning, är typiskt för hans förhållande till böckerna: han fann dem på golfvel bland CYGNÆUS bokförråd, och säkerligen är det liknande tillfälligheter (t. ex. en diskussion i lördagssällskapet), som fört i hans väg de flesta böcker, som han gjort bekantskap med. Sedan han blifvit gift, var det i ej ringa mån hustrun, som förmedlade hans bekantskap med litteraturen. Efter ankomsten till Borgå, då hans tid var fullt upptagen af skolarbetet och diktningen om vintern, af jakt och fiske om sommarne, har han säkerligen haft ännu mindre tid att läsa. Kommen öfver

ungdomsåren läste han öfver hufvud taget endast för att finna stimulus för sin egen produktion — endast intresserande sig för hvad som direkt ingick i hans egna tankeserier, för hvad han omedelbart hade bruk för.

För öfrigt var han alltid mycket noggrann i valet af sin läsning. LINGS *Asarne* lade han strax bort, emedan han fruktade, att de dåliga hexametrarne skulle skada hans eget öra för versen. Fann han däremot en bok, som tilltalade honom, läste han den så omsorgsfullt, att han gjorde den helt till sin egen.

Hela detta hans förhållande till boken hvilat på en bestämd princip, hvilken han formulerat en gång, då han ville gifva den unge TOPELIUS ett godt råd: läs litet och var framförallt trogen mot dig själf. Allmängiltig är denna princip ingalunda. En GOETHE, en VOLTAIRES eller WALTER SCOTTS produktion skulle varit en omöjlighet, om de följt en dylik regel. Goethe uttrycker någonstades ungefär samma tanke, men på ett allmängiltigare sätt, då han om en särskildt harmonisk period i sitt lif säger: det var lyckligt, att jag aldrig fick flera intryck än jag kunde produktivt använda. Här är förhållandet exakt angifvet mellan emottagandet och utgifvandet. Men det råd, som Runeberg gaf Topelius, hade han själf följt genom hela sitt lif, och det passade för honom, som mera uttryckte känslor än tankar.

Redan detta, att han så föga rör sig inom tankens sfärer, gör det svårt att upptäcka hans förebilder. Lättare blir det icke däri-genom, att han länge gömmer på det emottagna. Han bär länge sina motiv inom sig, innan han slutligen utformar dem. När det främmande slutligen åter framkommer, är det helt förändrat, och bär uteslutande prägel af Runebergs egen naturell. Därför är det så ytterst sällan, som man hos Runeberg påträffar detaljer, med hvilka man kan påvisa hans skrifers sammanhang med främmande författares.

Det finnes två sätt att imitera. Det ena består helt enkelt däruti, att man mer eller mindre i detalj upprepar och efterapar förebilden. Det senare däremot fordrar, att skalden intränger i själfva förebildens mening och liksom inifrån tillägnar sig honom. Det senare är Runebergs sätt; han efterapar aldrig.

Dessa allmänna anmärkningar gälla emellertid icke för Runebergs ungdomsdiktning. De olika bestämmande förebilderna för Blåa bokens dikter såväl som för lyriken i 1830 års diktsamling (dess första afdelning och *Svartsjukans nätter*) äro ytterst påtagliga; jag skall därför i detta sammanhang endast påpeka ett och annat län,

som har allmänna betydelse, och som icke tidigare anmärkts. Öfver hufvud taget är det icke här meningen att upprätta något slags förteckning öfver de speciella lån, som Runeberg kan hafva gjort. Utan det är min afsikt att med begagnande dels af hvad andra funnit, dels af hvad jag själf påträffat, först och främst angifva de stora och allmänna inflytanden, som gjort sig gällande vid Runebergs utbildning, och hvilka man hittills dels förbisett, dels ej tillräckligt klart framhållit; dels i andra rummet från samma synpunkter gifva några bidrag till vissa enskilda dikters tillblifvelsehistoria.

Runebergs skaldskap låter lämpligast indela sig i tre perioder. Den första sträcker sig fram till 1830, då hans första diktsamling utkom; den andra till år 1837, då han afflyttade till Borgå; den tredje omfattar hans återstående lif fram till slutet af hans produktion (1863).

Den första af dessa perioder innesluter just de egentliga utvecklingsåren. Om vi således behandla denna, erhålla vi en öfversikt af de stora och allmänna inflytanden, som inverkat på honom. Denna framställning låter därefter fullständiggöra sig genom en redogörelse för de enskilda dikternas tillblifvelse. På detta sätt torde man erhålla den lämpligaste öfversikten af hans förebilder.

Men innan vi inlåta oss på ett närmare skårskådande af Runebergs olika förebilder, kan det vara skäl att kasta en blick på hans egen naturell, sådan denna ter sig redan i hans yngre år. Man bör då först lägga märke till, att Runeberg var en afgjord friluftsmänniska, hvilken redan som barn lefde i ett förtroligt förhållande till naturen. Och sådan förblef han alltid. Han älskade att ströfva omkring i skog och mark med bössan på axeln eller somrarne igenom idka fiske. Han fördjupade sig i landskapen, studerade människorna och mer än vid både landskap och människor tyckes han hafva varit fäst vid djuren. Förunderliga äro stundom de historier, som STRÖMBORG har att förmåla om denna sida af hans väsende. Han hade tämjt en grönsiska, som hade bo i närheten af hans gård, så att han endast behöfde hvissla, för att hon kom flygande och slog sig ned på hans axel, där han satt och metade ute på Tallträsket. Erinrar denna berättelse icke om den gamla sagan om Odin och hans korpar? Kom man så fram till gården, kunde man få se en kråka, som lekte med en katt, och icke nog därmed: den hade själf tillägnat sig lekkamratens egendomliga fasoner. Under de långa år han låg fjättrad vid sängen hade han slutit vänskap med en mus, hvilken bodde i hans rum — eller, hvad som låter ännu egendom-

ligare, med en fluga, så att han blott behöfde vifta med handen, för att denna framkom och förtärde sin bestämda portion gröt och socker. Allmogén har ett särskildt uttryck för att beteckna dylika egenskaper hos en människa; den säger, att »han har hand med djuren», och den följer under dessa obestämda ord en djup och mystisk mening och ser med oroblandad vördnad upp till de sällsynta individer, som hafva sådana gåfvor. Under primitiva tider, i barbariska länder eller i aflägsna landsändar kallar man dem rentaf för trollkarlar. Man förvånas alls icke, när Strömborg slutligen äfven berättar, att Runeberg en gång verkligen blef ansedd för trollkarl, då han förutsade, att fisk skulle finnas på ett visst ställe; och när man kastade ut noten, stannade denna full på botten och lät endast med svårighet draga sig i land.

Det är visserligen icke något trolleri, som uppenbarar sig vid detta och liknande tillfällen, men ett djupt naturvetande, grundadt på skarpa iakttagelser och långa års erfarenheter, ett nästan mystiskt samgående med naturen — och vi behöfva ju icke söka länge för att finna samma sidor i hans diktning. Ofta hör man på senare tiden Runeberg framställas som en tung och något inskränkt natur; men det är han alls icke, fast han föga intresserade sig för sociala frågor, boklärdom eller officiella tal. Må man endast söka honom på hans område, och han är både kvick och liflig och snarfyndig. Hans intelligens flög som en fågel fram genom skogarnes djup, och han kände alla deras hemligheter. Han har upptäckt underligare ting än fisk i ett vattendrag; den finska folksjälén har han afslöjat. Just i detta djupa samgående med naturen hafva vi att söka den jordmån, i hvilken hans folkliga intressen slogo rot och funno näring.

Förvärfvade han en trollkarls vetande på dessa områden, be-
rodde det icke minst därpå, att han tidigt börjat sina studier i naturens stora bok. Redan som barn lefde han tillsammans med naturen. Eljest märkte man just intet ovanligt på honom. Han var en normalt utbildad gosse, som läste sina läxor ordentligt och för öfrigt kastade boll och åkte kälke och fann på tusende hyss, hvilka alla förlätos honom, om de upptäcktes, på grund af hans kvickhet, naivitet och hjärtlighet. Det fanns hos honom intet brådmoget och intet, som häntydde på en blifvande skald.

Mycket ofta hafva de blifvande skalderna såsom gossar något oharmoniskt i sitt väsende. De förakta sin ålders lekar, längta efter något obestämdt, som de ännu icke riktigt veta hvad det är. Och när de börja göra vers, så välja de oftast högromantiska ämnen, sjungande

om hvad de aldrig skådat eller upplefvat. Helt annorlunda Runeberg. Han är född observatör och realist. Han börjar med att uppfånga intrycken från den yttre världen för att småningom tränga djupare in. Han upptog under dessa år intet »utan genom sina sinnen de sunda fem», och hans första vers äro för honom intet annat än pojkestreck, och ämnena äro skolan och grannskapets krönika, så vidt man kan döma efter hans poetiska täflingar med bodbetjanten i kryddboden. Denna hans tidiga realism visar sig äfven i de ytterst rättframma, rakt på sak gående uttryck, som han använde i sina dikter. Vi hafva visserligen inga kvar från skoltiden, men från den första studenttiden. Så t. ex. en Bellmansimitation (*Begrafningen*) och en annan dikt (*Jungfrun*), båda för öfrigt osmakliga och misslyckade, men i hvilka diktionen snarast erinrar om RUNIUS eller HOLMSTRÖMS krassa framställningar. Denna Runebergs tidiga realism är så mycket märkligare, som den står i strid med det härskande stilidealet, ty både pseudoklassiciteten, som ju var en hoflitteratur, och den tyska klassiciteten undvika det konkreta uttrycket. Den verkar som ett rent utslag af hans naturell och väl äfven af hans härkomst och samhällsställning. Han utgick ju från ett sjökaptenshem, där efter allt att döma (berättelser om fadern, moderns bref) tonen varit folklig och rättfram. Världt är det vidare att lägga märke till, att realismen i Runebergs diktning tidigt kulminerar (med *Elgskyttarne*), och att den snarast mildras i beröring med den omgifvande litteraturen.

Redan som gosse gjorde Runeberg vers, enligt hvad han själf sedan berättat. Af denna produktion finnes emellertid, som sagdt, intet kvar. Hans äldsta dikter äro de, som föreligga i Blåa boken, men de gå, som SÖDERHJELM visat, knappast längre tillbaka än till år 1822.

Emellertid kunna vi med stöd af hans egna uppgifter göra oss en allmän föreställning om hans föregående produktion.

Det är då två inflytanden, som redan under barnaåren inverkat på skalden.

Det första är inflytandet från pseudoklassiciteten, hvilket Runeberg undergått likaväl som TEGNÉR och hans generation i Sverige. Detta kan till en viss grad förfalla egendomligt, eftersom Runeberg är född betydligt senare än Tegnér, men det låter sig förklara däri-
genom, att utvecklingen försiggick långsamare i Finland. På Runeberg har dessutom detta inflytande varit mindre långvarigt, mindre djupt och delvis af en annan art. Under det att pseudoklassiciteten ännu i sin fulla kraft strömmade in öfver Tegnér och hufvudsakligen gjorde sig gällande genom den didaktiska reflexionsdikten,

så vände sig Runeberg i kraft af hela sin naturell och andra tidsförhållanden strax till genremålarne och den utlöpande pseudoklassiciteten. Hvad han upptager från denna riktning är, utom en viss formell utbildning, en del erotiska rokokomotiv och små situationsbilder. Man kan se det ännu så sent som i den första diktsamlingen. En sådan dikt är t. ex. *Vallgossen*; med kännedom om Runebergs senare manér skulle man här vänta sig en verklig finsk bondpojke, som vallar sina hjordar, men man finner i stället en pastoralernas herde, omgifven af sina små hvita lamm, försänkt i sentimentala drömmerier. Från samma håll stammar motivet i *Mötet*. Älskaren ligger bak en buske och iakttagar den älskande, hvilken med stilla vemod betraktar den tufva, där de båda suttit kvällen förut — ett motiv öfver hvars ursprung Söderhjelm¹ undrar; det är just ett rokokomotiv, vanligt hos skalderna, och äfven tusentals gånger behandladt af målarne. Man behöfver endast gå igenom ett galleri från sjuttonhundratalet för att finna situationen varierad i det oändliga — och icke alltid så kyskt framställd som i Runebergs dikt. Bland de skalter, som vägleda honom i denna riktning, äro CHORAEUS, en god typ på de akademiska epigonerna, och BELLMAN hvilken genom sina skildringars åskådlighet och uttryckets lifliga realism tidigt och för alltid fängslat honom. Något senare kom han under FRANZÉNS inflytande, hvars milda, sentimentalt graciösa situationsbilder aldrig upphörde att tjusa honom. Franzén stod på gränsen mellan de båda seklen, och han blef för Runeberg, liksom för hela tiden, en öfvergång till de nyare skalderna.

Det andra stora inflytandet kommer från antikens författare, hvilka han lärde känna redan i skolan, där han bland annat läst hela VERGILIUS.

Dessa båda inflytanden förstärkas efter ankomsten till universitetet, ty först där är det som Runeberg i någon större utsträckning började läsa i bok. Hans hufvudstudier voro ju de klassiska språken. Vi höra, huru han tidigt på hexameter söker beskrifva en vargjakt — det första uppslaget till *Elgskyttarne* —, huru han något senare skrifver ett satiriskt poem på grekiska, och ännu i första diktsamlingen kunna vi på bar gärning gripa hans förhållande till HORATIUS, både hvad meter och tankar angår. Öfver hufvud taget var det af de antika författarne, som han lärde sin retorik, och säkerligen är det framförallt studiet af dem, som gjort honom till en så

¹ SÖDERHJELM, J. L. *Runeberg*, 1: 351, noten.

öfverlägsen och principfast metriker, att han alltid insåg hvad som kunde göras och hvad som icke borde göras på hans eget språk. Det är på grund af denna hans verkligt djupa uppfattning af sambandet mellan språket och metriken, som han fördömer nyroman-tikens användande af vissa sydländska versslag, hvilka alls icke passa för det rimfattiga svenska språket. Troligen är det väl också studiet af antiken, snarare än något inflytande från THORILD¹, som omkring 1830 förmår honom att nästan uteslutande använda orim-mad vers. En fråga, som emellertid bör lämnas öppen! Dessa antikstudier förberedde honom för emottagandet af andra, nyare strömningar. Däremot kan man icke enligt min mening förklara hans antikiserande dikters tillkomst uteslutande från antik påverkan.

Likaledes var det först efter ankomsten till universitetet, som han gjorde bekantskap med en större krets af svenska skalder, enligt hvad han själf uppgifver i bref till GROT. Först och främst lärde han då att känna de äldre gustavianerna, hvilkas inflytande emel-lertid ej satt djupare spår i hans diktning — LJUNGGREN har på-pekat ett dylikt enstaka inflytande från LEOPOLD. Det är endast i första diktsamlingens första afdelning, hvilken öfvervägande inne-håller äldre dikter, som man märker något inflytande från dem. Det var också först då, som han gjorde bekantskap med Tegnér, hvilken, trots hela deras naturells olikhet imponerat på honom, och han har, liksom hela den yngre generationen, Tegnériserat. Enstaka exempel därpå föreligga ännu i 1830 års diktsamling. Därefter försvinna spå-ren af rent yttre imitation. Men Tegnér's inflytande på honom är icke därmed slut. Så är det af ett visst pikant intresse att se, huru just artiklarne mot den svenska litteraturen och Tegnér i *Helsingfors Morgonblad* äro fotade på Tegnér's jubelfesttal 1817. Ty det var först detta tal, som fäste allmänhetens uppmärksamhet på striden mellan gamla och nya skolan, hvilken dittills egentligen endast in-tresserat de litterära kretsarne. Tegnér karakteriserade de båda skolorna, uppvisade den verkliga innebörden af deras strid, framtog de världsåskådningar och de praktiska följder, som lågo bakom den-samma, och i det han kritiserade båda skolorna, höjde han sig öfver dem. Denna Tegnér's framställning blef strax allmänegendom och går igen i Runebergs uppsatser, men han visar sig såsom så god lärjunge af mästaren, att han slutligen angriper honom själf enligt hans egen metod. Af någon större betydelse är ju för öfrigt icke detta Runebergs lån af Tegnér's karakteristik af de båda sko-

¹ Det heter att Runeberg först 1834 läste Thorild.

lorna. Men äfven långt efter det man hos Runeberg icke mera finner direkta lån från Tegnér, långt efter det han genom öppen strid lössagt sig från honom, arbetade han dock i ädel tåflan med honom. Särskildt tydligt framträder detta i *Kung Fjalar*.

Till de redan uppräknade svenska skalderna komma därpå fosforisterna. Särskildt Söderhjelm har med Blåa boken i hand visat, huru *Svartsjukans nätter* ingalunda är en isolerad företeelse i Runebergs skaldskap, utan tvärtom betecknar en kulminationspunkt i hans förhållande till nyromantiken. Han har under dessa år studerat och imiterat ATTERBOM och STAGNELIUS. Hans förhållande till nyromantiken är för öfrigt icke slut med Svartsjukans nätter, utan står senare upp i förstärkt och ny form.

Viktigt för Runebergs hela utveckling har det varit, att den samtida svenska litteraturen var genomträngd af nationalitetsidéer. Studiet af göterna måste hafva förberedt honom för den omkring tjugotalet hastigt uppblossande finska nationalitetsrörelsen, för hvilken Runeberg själf snart skulle blifva hufvudrepresentanten.

Egendomligt är det, att man aldrig påträffar GEIJERS namn i Runebergs lif, ty obestriddligen finnes det likheter mellan dem båda. Runeberg är utan tvifvel af alla skalder inom svenskt språkområde den, som gifvit det djupaste uttrycket åt själfva det skandinaviska folklynnnet. Hos Tegnér ser man icke folket. Geijer däremot har — bortsedt från hans historiska skildringar — i dikter sådana som *Odalbonden* o. s. v. arbetat i samma anda som senare Runeberg — låt så vara att Geijer ser mera filosofiskt och historiskt på sina ämnen. Männe icke dessa Geijers dikter varit af någon betydelse för Runebergs, när han gjorde språnget från *Vallgossen* och *Bondgossen* och liknande dikter i andra samlingen?

Men utom dessa skandinaviska inflytanden af den ena eller den andra arten, är det också nödvändigt att kasta en blick på hans förhållande till utländska kulturströmpingar. Det är då först och främst egendomligt, att Runeberg alls icke står i skuld till fransmännen och fransk kultur¹, ty det visar, huru mycket kraftigare nyromantikernas maningsrop verkat i Finland än i moderlandet. Visserligen bekämpade fosforisterna den franska klassiska litteraturen och hänvisade uteslutande till den tyska smaken, men detta hindrade icke, att efterverkningarne af den förra länge fortlefde, och äfven förstärktes genom

¹ Med undantag för lånet af det bekanta motivet i *Nadeschda*, scenen i tafvelgalleriet (6:te sången), då modern för Dimitri hänvisar på anorna som ett exempel för honom själf, hvilken går tillbaka till en liknande scen i Victor Hugos *Hernani*.

nya förbindelser. Det är egentligen endast ATTERBOM, HAMMARSKÖLD och den närmaste kretsen omkring dem, som afbryter all förbindelse med Frankrike. Däremot fortlefde den franska smaken genom den äldre generationen af skaldar såsom TEGNÉR m. fl., och huru den fanns kvar äfven i yngre generationen, är lätt att visa genom ett par exempel. Så t. ex. är den bild, som STAGNELIUS gifver af sin läsning i elegien 1815 lika mycket fransk som tysk. Han läser M:me DE KRÜDENER och CHATEAUBRIAND lika väl som SCHLEGEL, OEHLENSCHLÄGER och LING. Ännu mera betecknande är det, när VITALIS i ett bref rekommenderar sin vän NICANDER studiet af den tyska litteraturen, och såsom en lämplig ingångsport rekommenderas honom M:me DE STAËLS *De l'Allemagne*. Och slutligen ALMQVIST, den ende af den yngre generationen, som följde Atterbom i spåren och som obestriddligen är i hög grad tyskbildad, står dock ända fram till 1816 öfvervägande under franskt inflytande — något som äfven delvis förklarar, att han efter 1830 åter snabbt vänder sig emot Frankrike.

Men dessutom vidmakthölls det franska inflytandet i Sverige af de politiska förhållandena. Naturligtvis var det icke utan betydelse, att en f. d. fransk marskalk satt på den svenska tronen, och att många fransmän, ofta betydande personligheter, passerade landet. Så t. ex. M:me DE STAËL. Dessutom anknöt, ungefär samtidigt med att fosforisterna predikade skiljsmässa med den franska kulturen, det nya politiska partiet, liberalismen, omedelbart till franska förhållanden. Den svenska liberalismens utveckling är i mångt och mycket buren af den franska liberalismen, liksom den bär dess namn. Senare fram på fyrtioalet, då den politiska rörelsen vändt sinnena från romantiken, sker äfven på litteraturens område en återknytning till det franska: det är icke minst franska förebilder, som bestämma journalistikens och romanens karaktär. För att komma upp till det ideal som föresväfvade fosforismen, det är en uteslutande tysk smak, måste vi gå fram till femtio- och sextioalets litteratur: VIKTOR RYDBERG är just den typiske representanten för ett uteslutande tyskt inflytande och med bestämd motvilja för fransk kultur. RYDBERG intager däremot så många år tidigare samma ståndpunkt.

Däremot står Runeberg i stort sedt under samma konstellation som den tyska klassiska litteraturen. Och det förefaller mig, som om det vore af en viss vikt att fastslå denna enkla sats. Ty visserligen påpekade redan den första svenska kritiken likheten mellan Runebergs hexameterdikter och de tyska, men Runebergs egna muntliga och skriftliga utsagor angående dessa dikter har sedan vilseledt

de flesta som behandlat dessa frågor.¹ SÖDERHJELM, i sin föröfrigt förträffliga framställning, förefaller mig icke fullt klar i denna punkt. Å ena sidan framhäfver han visserligen vid behandlingen af *Elgskyttarne* och *Hanna* vissa partiella likheter med Voss och GOETHE,

¹ Här följer en kort resumé af den samtida svenska kritikens ställning till denna fråga. När *Elgskyttarne* utkommo, påpekade den svenska kritiken, att det förelåg en likhet med de tyska hexameterdikterna. Så yttrades i *Nya Argus* (31 okt. 1832): »Hr Runebergs nu utgifna poem, en imitation efter Hermann och Dorothea af Goethe eller Luise af Voss»... Det är på detta yttrande, som anspelas i *Heimdall*, 31 Dec. 1832, i en rescension af *Elgskyttarne* troligen af RYDQVIST, då det heter: »I ett annat blad har blifvit sagt, att Elgskyttarne är en efterbildning af Voss' Luise och Goethes Hermann und Dorothea. Ingen som läst de tyska dikterna kan undgå att göra samma anmärkning»... Herr Runeberg, utan att kunna göra anspråk på en plats vid dessa mästare, synnerligast vid Goethe, är dock vida mer än en vanlig imitator. Hans arbete har i framställningen och maneret någon likhet med båda de tyska episka idyllerna, det är svårt att säga med hvilketdera mest, men det har icke blott ett själfständigt ämne, men också en egen ton... Hr Runeberg har följt Walter Scotts föredöme att i en gifven lokal söka sig en grund och från nationliga egenheter hemta en mera enskild karaktär. Han har för detta ändamål valt landthygden af sin hemort, Finland. Härigenom har han å ena sidan fått ett ämne, som var nytt, samt å den andra sluppit att infalla i härmning, hvad behandlingen i dess helhet angår.» Rydqvist har här, om ock summariskt, på ett förträffligt sätt angifvit Runebergs förhållande till de tyska skalderna. Runeberg själf upptog emellertid denna kritik mycket illa och har senare 1874 muntligen till STRÖMBERG (se anf. arb. 3: 159, noten) sagt, att allt hvad man då sade om honom i Sverige vore bara »pjask» — ett yttrande som dock närmast tyckes vara riktadt mot BESKOWS artikel i *Nya Dagligt Allehanda*: »Den nya stjernan i öster», i hvilken han besvarade Runebergs anmälan af *Sveriges anor*. Att emellertid dessa uttalanden icke gingo honom likgiltigt förbi, visas däraf, att han i *Helsingf. Morgonblad*, 3 febr. 1834, yttrade sig mot en annan liknande sammanställning, i det att RYDQVIST i *Sv. Litteraturföreningens tidning* 1834 påstått, att de idyll och epigram betitlade dikterna voro öfversättningar från serviska original. »Han ville yttra sig emot denna åsikt icke för att därignom förfäktas någon i allt fall likgiltig originalitet, utan för att rätta misstag, som med skäl kunde anses förnärmande ömtåligare intressen än blott litterära». Runeberg fann nämligen i dessa sammanställningar, att man beröfvade honom hans originalitet och förklarade honom för en litterär tjuf. Just detta senare yttrande återfinner man i ett bref från fru Runeberg 16 okt. 1833 (STRÖMBERG, 3: 247) angående BESKOWS ofvannämnda artikel: »troligen kommer mängden att anse det [ovettet] väl förtjent, ehuru det till stor del går åt honom... som litterär tjuf».

Fast han således lade dylika saker på sinnet och var i hög grad känslig för kritik, har han dock märkvärdigt nog ej fullständigt bemött den framställda likheten mellan honom och Voss och GOETHE. Endast angående förhållandet till den förre har han offentligen tagit till orda, och det först 1876 i *Helsingfors Morgonblad* af anledning, som framgår af hans egna ord:

men samtidigt kan han fälla ett yttrande så vilseledande som följande: »I det föregående har knappast varit fråga om andra nyare skalders än svenska. I själfva verket har Runeberg få beröringspunkter med den västeuropeiska litteraturen. SCHILLERS ton som finnes i 'Det ädlas seger' är förmedlad af Tegnér; GOETHE har måhända genom Werther lämnat det ofvan berörda lilla bidraget till *Svartsjukans nätter*, men ingenting annat».¹ Detta är allt. Ett dylikt yttrande är alldeles missvisande — de partiella likheterna i all ära —, men det gäller härvidlag långt mera, det gäller att fastslå själfva hufvudlinjerna i hans utveckling och ej minst att afgränsa det antika inflytandet emot det tyska. Det måste då skarpt betonas, att det är inom den tyska klassisiteten man har att söka den ideriktning, som genomströmnar Runebergs verk, och att hufvudriktningen i hela hans utveckling låter beteckna sig med namnen HERDER, Voss och GOETHE. SCHILLER har däremot ej spelat någon större roll i hans diktning. Om ett eventuellt inflytande se längre fram. Just genom umgänge med dessa andar, och särskildt med den förste och den siste, har han kommit till klarhet om de två hufvudelementen i sin egen diktning: det nationella och det antika.²

»Då uti N:ris 300 och 309 af Edert ärade blad tvenne insändare råkat i delo bland annat angående det större eller mindre inflytande Voss genom sin »Luise» utöfvat på ett eller annat af mina arbeten, vill jag, på det att icke vidare någon meningsstrid härom må behöfva ifrågakomma, meddela, det jag aldrig läst nyssnämnda bok. Tillfälligtvis hade jag som yngre råkat uraktlåta att göra bekantskap med denne författare och har senare med flit afhållit mig därifrån, emedan det roat mig att se, huru man uppgifvit mig hafva imiterat en författare den jag icke ens läst».

STRÖMBORG har ett annat yttrande som troligen går tillbaka till Runeberg själf eller hans fru: »Upplysningsvis må tilläggas, att Runeberg aldrig läste Voss Luise, och att han sannolikt ej heller hade läst Goethes Hermann och Dorothea, innan han började att skrifva *Elgskyttarne*». (STRÖMB., 3: 264. noten). Min uppfattning af dessa olika yttranden och deras värde för uppskattandet af Runebergs förhållande till den tyska klassiciteten angifves närmare längre ned i texten.

¹ SÖDERHJELM: *J. L. Runeberg*, Helsingfors 1904, sid. 337.

² Runebergs förhållande till den tyska klassisiteten behandlas äfven af E. WRANGEL, *Runeberg och Sverige* (Skrifter utgifna af Sv. Litteratursällsk. i Finland, LXII, Helsingfors 1904), och särskildt i samme författares *Runeberg och Tegnér*, (Inbjudningsskrift till firandet af Runebergs hundraårsminne, Lund 1904), hvilka innehålla många nya och värdefulla påvisningar. Hvad den senare skriften angår, har den först kommit mig tillhanda under korrekturläsningen af föreliggande uppsats; i annat fall skulle jag upptagit åtskilliga detaljer ur densamma. Jag ber emellertid nu att få hänvisa på densamma, då den i flere punkter kompletterar

Det är klart att HERDER skulle verka starkt på Runeberg, då han under studenttiden gjorde hans bekantskap: den tyske skaldens intresse för det folkliga träffade just en centralpunkt i Runebergs väsende. Huru han har läst honom, därom vittnar i rent yttre mening hans många studier och öfversättningar af främmande länders folkvisor — delvis hämtade ur Herders *Stimmen der Völker*. Det är det förberedande studiet af Herder, som strax satt honom i det rätta förhållandet till de Serviska folksångerna, med hvars tillhjälp Runeberg fann sin egen tonskala i dikten. Och huru han förstått att tillägna sig Herders ideer, framgår tydligt ur hans uppsats *Några ord om nejderna, folklynnnet och lefnadssättet i Saarijärvi socken*. Till hela sin anda är uppsatsen Herdersk, hvilket kanske tydligast framträder i det sätt, hvarpå Runeberg där karakteriserar inlandsbon, i det han jämför honom med kustbon och samtidigt paralleliserar båda med naturomgifningarna och på detta sätt framtränger till en fördjupad uppfattning af dem. Herder har visat Runeberg liksom tidigare Goethe den väg han borde gå; han har gjort honom medveten om de rika toner, som bodde i hans själ.

Han har därvid äfven förberedt hans gång till GOETHE. Ty den uppfattningen, att Runeberg lärt ingenting eller så godt som intet af den store tyske skalden, håller icke streck. Den hvilar på ytt-randen af Runeberg själf, men dessa stamma, dels från andra hand, dels äro de tämligen sväfvande. Han skall till och med hafva uttryckt sin motvilja och sitt bristande intresse för Goethe. Att det fanns sidor hos denne som, icke tilltalade honom, lider icke något tvifvel, men kanske var det framförallt likheterna, som stötte honom tillbaka. Ty mer än en gång måste han hafva funnit, att de tänkte och konstnärligt uppfattade på samma sätt i många punkter. Men om det finnes något, som en verklig konstnär fruktar, är det att hos en annan läsa tankar, som han vet att han själf går och bär på och håller på att utforma. Det är nästan en allmän konstnärsprincip, att i sådana fall undvika beröring, ty den förres färdiga och klart formulerade tankar måste ovilkorligen verka förstörande på den senares, som ännu endast befinna sig i jäsningstillståndet.

Att Runeberg har lärt af GOETHE, är säkert. Det riktigaste torde till och med vara att säga, att det är med Runeberg som det verkliga Goethetillägnandet börjar i den svenska litteraturen —

min egen framställning. Det tyckes mig, som om WRANGEL hyste ungefär samma åsikt angående denna fråga som den jag här förfäktar.

detta tillägnande som når sin höjdpunkt med VIKTOR RYDBERG. Ty ehuru det visserligen är sannt, att det finnes svenska skaldar före Runeberg, som lärt af honom — GEIJER har säkert tillägnadt sig drag af hans personlighet; hans inflytande på ATTERBOMS lyrik och i *Lycksalighetens* ö är äfven starkt i ögonen fallande, och flere liknande exempel skulle kunna anföras — så är det dock först med Runeberg, som en hel sida af Goethes väsende finnes representeradt i svensk dikt.

Den sida af GOETHES diktning, till hvilken man med lätthet finner en parallel i Runebergs, är den antikiserande riktningen. *Elgskyttarne*, *Hanna*, *Kungarne på Salamis* hafva så stora likheter med de tyska hexameterdikterna och de antikiserande dramerna, att alla forskare varit tvungna att söka en förklaring till detta förhållande. Men man har ständigt nekat, att Runeberg fått några impulser från det hållet; likheten skulle bero på gemensamt inflytande från antiken. Att så emellertid icke är fallet, skall sedan visas. Utan Voss och Goethes dikter är *Elgskyttarne* och *Hanna* oförklarliga.

Men säkerligen inskränker sig icke Runebergs skuld till GOETHE hårtill. Det finnes andra drag hos Runeberg, som nästan ovillkorligen peka tillbaka till tyska klassisiteten och speciellt till Goethe. Det finnes en allmän likhet i konståskådningen, hvilken kommer fram ej blott i Runebergs dikter utan äfven i hans kritiska arbeten, då han i motsats till Tegnérismen betonar objektiviteten och det plastiska i konsten, så utmärkande äfven för Goethe. Runebergs religiösa uppfattning, sådan den framträder i den gamle trädgårdsmästarens bref och i legenderna, har äfven drag gemensamma med Goethes, nämligen den instinktiva motviljan för asketismen, betonandet af världens skönhet samt den allmänt humanitära uppfattningen af religionen. Skillnaden, att den ene är panteist, den andre teist, spelar därvid icke stor roll. Äfven Runebergs produktionssätt, hans lugna sofrande af intrycken, hans långa bärande på dem, innan han gifver dem ifrån sig, påminner i hög grad om Goethes.

GOETHES inflytande låter äfven spåra sig i Runebergs lyrik. Det har där sällat sig till HERDERS och hjälpt honom att djupare och finare uppfatta det folkliga, i hvars återgifvande Goethe var en så stor mästare, särskildt under sitt tidigare lif. SÖDERHJELM har påpekat Goethes inflytande genom *Werthers Leiden* på *Svartsjukans nätter*. WRANGEL framhåller, att Goethe är den förste som i tysk litteratur använt den femfotade trokéen, hvilken för Runebergs diktning spelar en så stor roll. Men säkerligen är det mycket annat, som finner sin förklaring genom studiet af Goethe.

Det ligger en afgrund mellan Runebergs första och andra diktsamling. Den första är ännu i mångt och mycket sökande och omogen och i formens fasthet låter den icke jämföra sig med den andra. Beror manne icke den senare diktsamlingens större fulländning på ett fördjupadt studium af Goethe? Visserligen visar det sig icke i ett direkt imiterande af honom, långt därifrån, Runeberg är här fullt själfständig, men det finnes flere dikter som äro Goetheartade till motiv och uppfattning och genom det exakta, kortfattade, åktlyriska återgifvandet eller snarare koncentrerade antydandet. En sådan dikt som *Serenad* erinrar t. ex. icke så litet om Goethes *Die schöne Nacht*. Likheten ligger visserligen icke i motivet, knappast heller i behandlingen, men jag skulle vilja säga, att Goethes dikt framkallat en liknande hos Runeberg. Eller äro icke själfva titeln och det halft skålmska i utförandet (hvilket hos Goethe skulle varit ännu mera skålmskt och ystert) i *Akta, då är guden nära*, äkta Goetheartade? Ingen kan öfverhufvud återgifva en hel historia så kort och på samma gång så rikt som Goethe. Runeberg täflar med honom i sådana dikter som *Hvem styrde hit din väg?* eller *Den enda stunden*, denna så äkta Runebergska skapelse, men dock knappast tillkommen utan kännedom om den tyske mästaren. Är det manne icke just genom Goethe, som han befriat sig från det småaktiga och söta som vidlådde hans tidigare manér, ett arf från Franzén, och hvilket gifver en helt annan storhet åt andra samlingen af idyll och epigram än åt den första. Detta Goethe-insflytande på Runebergs lyrik, tyckes det mig, vinner i sannolikhet, om man betänker, att det ett par år senare, såsom skall visas, tydligt låter spåra sig i *Hanna*. Med andra ord, det har säkerligen nått sin höjdpunkt i början af trettioalet, då Runeberg äfven sysslade med sina hexameterdikter.

Att Runebergs antikiserande direkt eller indirekt sammanhänger med den af Voss och Goethe företrädde riktningen, låter klargöra sig redan genom en allmän utredning — således utan att man behöfver ingå på tillfälliga lån, hvilka kunna förekomma i dikterna.

Vanligen svarar man: Runeberg har icke inspirerats af de tyska hexameterdikterna men af antiken. Det är så tillvida sant, som själfva urmodellerna till *Elgskyttarne* och *Hanna* äro att söka i antiken. Han har lärt att göra sina hexametrar af VERGILIUS, och det är HOMEROS och THEOKRITOS, som i viss mån ligga bakom denna hans diktning. Men imitera är icke endast att afskrifva, det gäller också att uppfatta en eller flera sidor hos modellen; att helt

återgifva honom kan det icke vara tal om; i allt verkligt tillägnande är det ett objektivt, som speglas af ett visst temperament, och temperamentet speglar aldrig detsamma. Sedan femhundra år imiterar man öfverallt i Europa antika dikter, men på ett högst olika sätt under olika tidsperioder och i olika länder. Hvad är det då som utgör det egendomliga för en sådan antikiserande dikt som *Hanna*? Svaret måste blifva, att dikten är byggd öfver ett rent borgerligt motiv, som återgifvits i en viss antikiserande form. Det antika består i hexametern och i en viss egendomlig retorik, af hvilken det viktigaste är epitetet, med hvilket skalden infångar karaktärerna. Men detta sätt att imitera antiken har icke alltid förekommit. Hela renässansens antikhärmning har ett helt annat mål. Äfven när den väljer ett erotiskt eller allmänna sagdt ett idylliskt ämne, så får det alltid en heorisk eller mytologisk form: den allra minsta lilla kärlekshistoria förvandlas genom gudamaskineri, genom Amors och Venus och Mars uppträdande, till en heroisk händelse, värdig att för några ögonblick fångla ett hofs uppmärksamhet. Därmed sammanhänger, att det är latinarne, ej grekerna, som renässansen efterbildar; lånar den någongång från de senare, så uppfattar man dem dock i romersk anda.

Den art af antikimitation, som utmärker Runebergs dikt, dyker däremot upp långt senare i litteraturen, nämligen för första gången just — hos Voss och Goethe. Och hvad mera är, vi kunna tydligen se, af hvilka olika element den uppkommer hos dem. Hvad motiven angå, är det den borgerliga engelska romanen, som utgör förebilden. Öfversätt, om jag så får säga, Voss *Luise* eller Goethes *Hermann und Dorothea* på prosa, och man har i det förra fallet närmast en skildring i STERNES manér, i det senare något i GOLDSMITHS stil — endast mycket bättre komponerad och djupare uppfattadt. Äfven det andra elementet, den nya uppfattningen af det antika, var först då färdig, dels genom ett fördjupadt filologiskt studium af de antika författarne, speciellt af grekerna, hvilka nu undanträngde latinarne, dels genom ett fördjupadt konsthistoriskt studium, hvilket utfördes af WINCKELMANN m. fl. Båda dessa faktorer, den borgerliga engelska romanen och den nya uppfattningen af antiken, invercade på Voss och Goethe, och de båda elementen sammansmälte helt naturligt till denna Afterantik, som *Luise* och *Hermann und Dorothea* representera. Det egendomliga för den nya riktningen var just, att under det antiken tidigare uppfattats såsom högtidlig och pompös hofdikt, fäste man sig nu vid det folkliga

hos densamma. Antikiserandet blef således ett speciellt utslag af det allmänna intresse för olika länders folkdiktning, som HERDER väckt till lif; det var öfver Ossian som man nådde till Homeros, och länge gjorde man icke någon djupare skillnad på dessa båda skalder. Det är fullt typiskt för tidsandan, när den unge Werther ströfvar omkring med Homeros i den ena fickan och Ossian i den andra.

Vi finna således, att Voss och Goethes antikimitation är af en viss speciell art, egendomlig för ett visst historiskt ögonblick, under hvilket den framväxt ur lefvande faktorer. Om vi icke vilja antaga, att Runeberg ånyo funnit hela detta uppfattningssätt — och huru skulle han kunnat det, när de faktorer, ur hvilka denna tidsanda framgått, redan voro borta — så äro vi fullt berättigade att säga, att direkt eller indirekt återgå Runebergs hexameterdikter till den tyska klassiciteten; när vi dessutom vid ett närmare studium af själfva dikterna påträffa åtskilliga detaljer, som återfinnas i de tyska dikterna, kan det icke vara tvifvel om, att mellan Runeberg och Voss och Goethe har en intimare beröring ägt rum. Det närmare förhållandet mellan de tyska skalderna och Runebergs *Elg-skyttarne* och *Hanna* skall längre fram angifvas.

Förhållandet till den tyska klassiciteten är det viktigaste utomskandinaviska inflytande, som inverkat på Runeberg under själfva ungdomsåren. Men det finnes äfven andra. Om den roll, som de Serviska folksångerna spelade, är det onödigt att orda, då denna fråga redan är fullt belyst. Utan intresse vore det däremot icke att behandla Runebergs förhållande till HEGEL, af hvilken han helt säkert i ett eller annat fall tagit intryck, om han ock öfvervägande förhåller sig sceptisk mot hans högre spekulationer. Likaledes vore det ett mycket gifvande fält att undersöka Runebergs förhållande till SHAKESPEARE, hvilket är af väsentlig art, och till BYRON, hvilket icke är obetydligt. Ett och annat skall i det följande sägas angående dessa förebilder; någon tillnärmelsevis uttömmande behandling kan emellertid icke här lämnas.

Däremot finnes det ytterligare en författare, som utöfvat ett stort och allmänt inflytande på Runeberg, men hvilket man märkvärdigt nog alldeles förbisett. Denne författare är WALTER SCOTT¹.

¹ Det nämnes i Runebergs biografi, att han var en stor beundrare af W. SCOTT, hvilken ifrigt lästes i Lördagssällskapet. Likaså har RYDQVIST i ofvan anf. artikel en jämförelse mellan båda. CYGNAEUS nämner i sin anmälan af *Nadeschda* såsom Runebergs ledare i konsten att beskrifva (»måla ytor», såsom han uttrycker sig) W. SCOTT och ALMQVIST. (Se STRÖMB., 4: 1: 355.) TOPELIUS antyder i en

W. Scott förstärker och avslutar just inflytandet från Herder. Att påvisa några detaljlån från den engelske författaren i Runebergs skrifter är emellertid hårdt när omöjligt af lätt insedda skäl. Mellan en historisk roman och en eller annan dikt af icke historisk karaktär är skillnaden så pass stor, att lånen icke kunna vara rikliga. Hvad Runeberg tillägnat sig från W. Scott ligger djupare och äger en allmännare karaktär. Det är en viss sida af Runebergs realism, som stammar från honom.

Få författare under det gångna seklet hafva kunnat glädja sig åt en sådan popularitet som W. Scott. Hans romaner voro också något alldeles nytt i sin art: aldrig förut hade historiska tilldragelser framställt med en så levande åskådlighet. Antingen han skildrade en följd af scener från korstågens dagar eller Ludvig den elfte i hans välbefästade slott eller Oliver Cromwell midt i hans tids partistrider,

anmälan af Runebergs smärre berättelser, att W. Scott vore att anse som »den mest älskade mästaren af dem, i hvilkas skola Runeberg gått». (Se *ESTLANDER, J. L. Runeberg*, sid. 222.) Detta är, så vidt jag vet, allt, som samtiden yttrat angående denna fråga. Det märkvärdiga är emellertid, att man sedan låtit denna riktiga jämförelse falla. Till dessa samtidiga yttranden kan läggas några ord af Runeberg själf, berättade af hans fru för STRÖMBORG, och af denne upptecknade (se 4: 485). På tal om några af hans hustrus arbeten yttrade nämligen R., att just så borde framtidsromanen skrivas. »Hon (Fru R.) nämnde särskildt», fortsätter STRÖMBORG, »Simriith och ett par andra och sade, att Runeberg funnit henne i dem hafva träffat den rätta tonen, som genast försatte läsaren in i den tid och de förhållanden, som hon i stycket skildrade. Fru R. tillade, att från Runebergs då begagnade uttryck »framtidsromanen» utvecklade sig hans uppfattning om framtidens poesi, hvilken borde komma derhän, att den förmodade fullt troget återge såväl lif och åskådningar som stämningar på den tid, densamma berörde, och låta läsaren få känsla till och med af luften i det land, som den skildrade. Likaså blef hans stränga fordran på objektivitet och förmåga hos skalden att kunna »doppa sig i tiderna», hvilken dessförinnan såsom beroende blott af hans natur varit mera instinktlig och oreflekterad, därefter fullkomligt medveten, klar och bestämd». Dessa yttranden äro fällda 1843; man ser af dem, huru skarpt Runeberg vid denna tid uppfattade lokal och tidsfärgens konstnärliga problem. Det är skäl att lägga märke till, att det är vid denna tid, som man i Runebergs diktning förmärker en vändning mot det historiska, eller, för att begagna hans eget uttryck, en förmåga att »doppa sig i tiderna». (*Kung Fjalar, Fänrikarne* m. fl.) Att emellertid Runebergs anslutning till realismen hos W. Scott icke tidigare varit endast oreflekterad, såsom STRÖMBORG här vill göra troligt, tyckes det mig att jag uppvisat i texten. Det är i kraft af en allmän betraktelse, som likheten mellan Runeberg och WALTER SCOTT gått upp för mig. Först senare har jag observerat RYDQVIST och ÖFRIGA här citerade uttalanden. Jag nämner detta därför, att det tyckes mig som ett ytterligare stöd för min bevisföring.

skedde det med en kraft och en liflighet, som om han själf sett allt med egna ögon, och läsaren kände sig också samtida med de tilldragelser han frammanade.

WALTER SCOTTS tillvägagående var något alldeles nytt. Sjuttonhundratalet hade ännu en rent abstrakt uppfattning af historien. Det hade ännu icke kommit till medvetande om, att människan ej alltid och öfverallt varit samma väsende. Dess historiska uppfattning framträder tillräckligt i ett sådant drag, som att man ännu under revolutionen och till och med senare spelade dramer med antika ämnen i modärna kostymer eller i bästa fall i fantasidräkter af den mest underliga och blandade beskaffenhet. Man tänke sig i våra dagar Julius Cæsar i någon tragedi uppträdande i chapeau bas och frackkostym, och man har ungefär effekten.

Emellertid var det just under sjuttonhundratalet, som flere författare började lägga grund till en modern historisk uppfattning och genom att framhäfva klimatets, rasens m. fl. yttre omständigheters betydelse nådde fram till den betydelsefulla satsen, att människan är olika under olika tider och i olika luftstreck. Icke minst Herder har bidragit till, att denna åsikt trängde igenom, men det var dock först genom Walter Scott, hvilken ju äfven direkt inverkat på den deskriptiva historieforskningen (THIERRY, MACAULY, FRYXELL), som denna uppfattning blef allmän egendom. I hvar och en af W. Scotts historiska skildringar var denna då nya uppfattning på det åskådligaste sätt illustrerad, och utan att läsaren märkte det, förändrades hela hans historiska uppfattningssätt.

Den metod, som W. Scott därvid använde, lånade han från den borgerliga romanen, hvilken mot midten af sjuttonhundratalet uppstått i hans fädernesland. Dess egendomlighet och nyhet hade just legat däri, att den med en dittills sällspord realism förstått att skildra en samtida tilldragelse. Den beskref landskapet eller stället, där händelsen tilldrog sig, återgaf personernas utseende, noterade deras miner och rörelser, relaterade deras samtal, efterapade deras egendomliga uttryckssätt; aldrig hade människan förut så beskrifvits. Walter Scotts originalitet ligger från teknisk synpunkt just däri, att han för enar den nya historiska uppfattningen med den borgerliga romanens metod. Hans stora historiska beläsenhet satte honom i stånd att fritt röra sig i skilda tider. Han inpassade händelsen i en miljö, som han noga studerat. Ofta brukade han på stället iakttaga det landskap, de historiska minnesmärken, hvilka han ville använda i sina romaner. På detta sätt lyckades han öfverallt framtrolla ske-

net af det förflutna och ofta mer än skenet. Om man också numera icke finner den djupare karaktärsskildringen hos W. Scott så historiskt typisk, som man skulle önska det, var hans konst i hvarje fall för hans tid ett stort framsteg.

Det sätt, hvarpå W. Scott åstadkom denna illusion, kallar man med en teknisk term, som uppkommer något senare, för tidsfärg eller lokalfärg — begrepp som varit alldeles obekanta för sjuttonhundratalets konst. Men lokalfärg finna vi också hos Runeberg, och det är just af Walter Scott som han lärt sig densamma.

Naturligen var det icke endast Scott, som begagnade sig af denna nya tekniska metod. Tvärtom, öfverallt, där vi finna den nya uppfattningen af människan såsom ett väsende beroende af yttre omständigheter, se vi också denna metod mer eller mindre klart, mer eller mindre fullständig, komma till användning. När GOETHE i sin *Iphigenia* och andra antikiserande dikter sökte gifva sin nya fördjupade uppfattning af antiken, så skedde det i själfva verket i kraft af denna nya lära. Lakisterna tillämpade denna beskrivande metod i sina landskapsdikter och uppnådde därför så stora resultat. BYRON, som i stort sedt bringar realismen till genombrott öfverallt i Europa, öfvergaf småningom det ideellt abstrakta skildringssätt han lärt af POPE och de öfriga akademikerna och framtrollar för det förvånade Europa ett hittills okänt Orienten — en ny tillämpning af lokalfärgen. Och några år senare, omkring år 1830, är det bland annat på grund af detta nya förvärf, som litteraturen förändrar skaplynne i alla länder. Lokalfärgen är då på model, och den alltid ironiske MERIMÉE roar sig med att i *La Guzla* dупera sin samtid med en serie ballader, som han själf tillverkat, men utgaf för illyriska folkdikter.

Till en viss grad hafva naturligen HERDER och GOETHE förberedt Runeberg för uppfattandet af WALTER SCOTTS skildringssätt. Lakisterna däremot hafva icke spelat någon roll i skandinavisk litteratur och hafva således icke heller kunnat inverka på honom. BYRON, som inför hela Europas ögon upplöste nyromantiken och i mycket förebadar realismen, verkade hufvudsakligen genom sin politiska och religiösa opposition. För hans realistiska manér hade samtiden icke öga; den såg i honom endast romantikern, och det är också från denna sida som Runeberg uppfattar honom. Det är således genom Walter Scott som Runebergs realism får sin slutgiltiga prägel.

Men äfven på annat sätt har Walter Scott inverkat på Runeberg. Walter Scott betecknar nämligen äfven en speciell form af

den allmänt europeiska nationalitetsrörelsen. På grund af Englands politiska förhållanden fick denna icke där någon öfverdrifvet feberartad form såsom i Tyskland, hvarest folket måste spänna alla sina krafter för att fördrifva Napoleon, eller som i Sverige efter nederlaget. Hos Scott yttrar den sig helt enkelt som en varmhjärtad, kärleksfull skildring af landets forntid och nutid, men utan all chauvinism. Det är värdt att lägga märke till, att hos Scott nationalitetskänslan ej blott har en historisk form utan äfven en geografiskt-etnografisk. Den yttrar sig ej så mycket i ett beskrifvande af landet och folket som i ett frammanande af dess historiska minnen. Dessa sprida endast en mera poetisk glans däröfver.

Det uttryck, som W. Scott gaf åt sin fosterlandskänsla, blef af betydelse för Runeberg. Han hade också i den svenska litteraturen haft tillfälle att se, huru den där fick uttryck. Göterna frammanade de stora historiska traditionerna, »ädla skuggor, vördade fäder», för att det besegrade folket i deras åsyn måtte hämta kraft att »inom Sveriges gräns eröfra Finland åter». Men det var icke denna historiska form, som blef den bestämmande för Runeberg. Han kunde helt enkelt icke använda den. Ty Finland hade efter skiljmassan från Sverige förlorat sitt fosterland och därmed också sina historiska traditioner. Det är därför som Runeberg, när han ville förhårliga sitt land, helt enkelt börjar med att beskrifva detsamma, landet och folket, sådant som det är, dess seder och bruk. Senare öfvergick väl Runeberg till att besjunga Finland historiskt, i det han i sista kriget fann en utgångspunkt därför, men centralast förblef dock alltid det första sättet. Typisk för Runebergs fosterlandskänsla är dikten *Vårt Land*, som kom att stå i spetsen för Fänrikarne, där han upprullar bilden af de tusen sjöarnes land, nämner dess fattigdom, i korthet sagdt, beskrifver det, men där det historiska endast är en hastig antydning om det blod, som spilldes i den sista striden.

Runeberg började med att skildra levande typer ur sitt folk. Först i raden står bonden Pavo, och den följes sedan af *Elgskyttarne*, hvarest finnens seder för första gången äro tecknade, och väl på ett sätt som aldrig öfverträffats. Men bortsedt från alla andra inflytanden, som gjort sig gällande vid denna dikts tillkomst, äro *Elgskyttarne* ett utslag af Walter Scotts nationalitetsuppfattning, af hans poetiska metod, tillämpad såsom alltid hos Runeberg på ett fullt själfständigt sätt. RYDQVIST har redan sagt det med en skarp-sinnighet, en exakthet och finhet, som göra hans omdöme all möj-

lig heder: »Hr Runeberg har följt Walter Scotts föredöme att i en gifven lokal söka sig en grund och från nationliga egenheter hemta en mera enskild karaktär. Han har för detta ändamål valt landtbygden af sin hemort, Finland. Härigenom har han å ena sidan fått ett ämne, som var nytt, samt å den andra sluppit att infalla i härmning, hvad behandlingen i dess helhet angår».

Det var för öfrigt icke endast Rydqvist, som uppfattade diktens etnografiska karaktär. Äfven v. Beskow gör i ofvan anförda artikel, i elak afsikt, en jämförelse, som i det stora och hela — om man blott ej låtsar om taggen — är riktig. Han säger nämligen, att han ej anser den såsom poem stå högre än LÆSTADII »Resa i Lappmarken» som prosa. »Båda hafva deras utmärkande förtjänst af en enkel, trogen och väl lokaliserad naturmålning». Jämförelsen är riktig, ty Runebergs dikt är obestridligen något i samma stil som Læstadii Resa: en etnografisk skildring. Runeberg behöfver för öfrigt icke längre skämmas för jämförelsen, eftersom man numera med full rätt skattar Læstadii Resa som ett mästerverk i sin art.

Det är icke heller utan intresse att se, huru mån Runeberg var, att denna dikt skulle vara trogen sitt ämne och med sanning skildra finska förhållanden. Därom vittnar, att han lät Elias Lönnroth genomläsa densamma för att se till, att inga fel funnos. Således är han lika mån om lokalfärgens riktighet som Walter Scott.

Icke heller är *Elgskyttarne* i detta afseende enastående i Runebergs produktion. Tvärtom, han älskade alltid att göra något i en viss lokalfärg. I *Nadeschda* försöker han göra något ryskt. I *Kung Fjalar* ville han göra något mera fornnordiskt än Tegnér. Genom alla Runebergs episka dikter går denna sträfvan efter lokalfärg, och slutligen i *Fänrik Ståls sägner* slår han öfver i det historiska.

Det kan icke nog framhållas, huru nytt detta är i svensk skaldekonst, att man söker göra framställningen trogen och uppnå slående illusion. Ingen skald före Runeberg hade förut haft denna känsla. Må man endast tänka på FRANZÉNS tidigare försök att återgifva finska seder och på den omsorg, kan man gärna säga, med hvilken han undvek den målande detaljen. Icke heller TEGNÉR tänkte på att utbreda någon lokalfärg öfver sin *Frithiofs saga* eller sina öfriga hexameterdikter; tvärtom, fast han hade den nordiska sagan framför sig, bestod just hans konst i att så förkunna dess barbariska innehåll, att den blefve njutbar för allmänheten. Det var hans tids lösen att i den retoriska poesien evigt enahanda broderier insvepa hvilket ämne som helst. Det var icke minst därför, som

Gustavianerna prisade hans *Frithiofs saga*. ADLERBERTH yttrade, att på det sätt, som Tegnér behandlade dessa barbariska sagor, blefvo de njutbara äfven för en förfinad tid. BESKOW, själf Tegnér-id, har heller intet sinne för Runebergs dikt. Det är från denna synpunkt som Runebergs angrepp på Tegnér i *Helsingfors morgonblad* bör betraktas. Det var intet personligt, ingen rivalitetskänsla, det var två olika stilideal, som här möttes. Tegnér har aldrig uttalat sig utförligare om Runeberg, men han har gjort det om Almqvist, och hans omdöme är då icke mildare än Runebergs om honom själf.

Jag har redan nämnt, att Walter Scotts diktning icke efterlämnat några speciella spår i Runebergs diktning. Alldeles omöjligt är det emellertid icke. Vid en ungefär samtidig läsning af *The Antiquary* och *Elgskyttarne* har det slagit mig, att en viss likhet finnes mellan tiggaren Aron och Eddie Ochiltree.

Men jag vill icke allt för mycket dröja vid denna likhet. Tiggareinstitutionen fanns ju uppe i Finland ungefär på samma sätt som i Skotland, och den framträdde så starkt, att Runeberg säkert utan all fingervisning fått grepp på densamma. Huru högt den intresserade honom, framgår äfven däraf, att han i uppsatsen om Saarijärvi ägnade den en hel paragraf.

Därmed har jag slutat redogörelsen för de stora och bestämmande inflytanden, som behärska hela Runebergs lif, och hvilka han upptagit före trettioårsåldern. Inflytanden från pseudoklassicitetens epigoner, från nyromantikernas första förebud, från göter och fosforister, från den tyska klassicitetens målsmän, från de serviska folksångerna och från Walter Scott! Och med behandlingen af *Elgskyttarne* hafva vi sakta och oförmärkt glidit öfver i den andra perioden af Runebergs diktning. Låtom oss nu kasta en sista blick på denna dikt och ännu en gång diskutera frågan Voss-Goethe-Runeberg.

Jag har i det föregående genom en allmän utredning sökt påvisa, att Runebergs *Elgskyttarne* och *Hanna* icke kunna förklaras endast genom antikpåverkan, utan att man måste antaga ett ovillkorligt samband mellan dessa epos och de tyska hexameterdikterna. Här gäller det nu att något närmare bestämma den roll, som dessa förebilder spelat i de enskilda dikternas tillblifvelsehistoria.

Den allmänna uppfattningen angående denna fråga uttryckes med stor klarhet af ESTLANDER, då han om *Elgskyttarne* och dess föregångare *Vargen* yttrar: »om han (Runeberg) därvid haft någon förebild, är det hvarken THEOKRITOS eller Voss eller GOETHE, utan

VERGILIUS och HOMEROS, af hvilka han lärt sig den episka berättelsens form. Att Runeberg därvid tänkt sig en idyll eller öfver hufvud velat skrifva en sådan, finnes intet skäl att antaga. *Vargen* var en jaktskildring, så ock *Elgjakten*, ehuru denna därutöfver blef en bild ur finska folklifvet¹.

Härvidlag kan först anmärkas, att Estlander utan vidare sammanslår *Vargen* med *Elgskyttarne*, som om ingen stilskillnad rådde mellan dem. Så är dock fallet. Att döma efter de utdrag, som af STRÖMBORG och ESTLANDER meddelas ur *Vargiaden*, är denna dikt skrifven i en blandstil af VERGILIUS och HOMEROS. Då den första behandlingen af denna dikt (som åtminstone ej helt finnes kvar, men af hvilken vissa partier skyntas i den senare redaktionen af 1823) enligt en tradition, som ej innebär någon osannolikhet, går tillbaka till hans femtonde år, kan det ju icke råda något tvifvel om, att det är Vergilius och Homeros som lärt honom att skrifva hexametrar. Men dessa båda första dikter äro icke heller stort annat än hexameteröfningar i antik stil. Den äldsta tyckes hafva gått mera i den hero-komiska stilen, den senare mera i den bukoliskt idylliska². Båda skildra helt enkelt en jakt, och detta i rent antik stil. Så långt kan man vara fullt ense med Estlander. Helt annorlunda ställer sig emellertid frågan, när vi komma till *Elgskyttarne*.

Elgskyttarne äro nämligen något helt annat. Någon likhet med Vergilius finnes ej längre. Här finnas inga högtidliga incantationer, icke heller dramatiskt effektfulla ovådersscener, intet af det romantiskt idylliska skönhetsideal, som föresväfvade Vergilius. Med Homeros och Theokritos (såsom SÖDERHJELM påvisat, se a. a., 1: 388) kvarstår naturligen alltid en allmän likhet, liksom Voss och Goethe i dem hafva sina ursprungliga mönster för hvad som är antikt i deras framställning. Härvidlag ligger hufvudvikten på det folkliga draget, som präglar såväl de tyska skaldernas som Runebergs framställning.

Men dessutom finnes här något annat, och detta något är just hvad Estlander antyder med de orden: att *Elgskyttarne* blefvo något mera än *Vargen* eller *Elgjakten* (första utkastet till *Elgskyttarne*, påbörjadt 1826). Dikten blef därutöfver en bild ur det finska folklifvet. Men det är just denna punkt, som förtjänar att framhållas. Det är denna större och mera omfattande uppfattning af ämnet,

¹ ESTLANDER, *Runebergs skaldskap*, Helsingfors 1902, sid. 148.

² Se STRÖMBORG, 3: 330, hvarest början af de två redaktionerna finnas citerade.

hvarigenom en enskild jakt, uppfattad först i Vergiliansk och Homerisk anda, förvandlades till en sedeskildring af hela folket, som gör, att vi måste antaga ett inflytande från de tyska hexameterdikterna och Walter Scott på denna dikt. Äfven i Goethes *Hermann and Dorothea*, fast mindre utprägladt, skymta vi en sträfvän efter miljö, i det att figurerna äro inställda mot en bestämd tid, mot bakgrunden af den franska revolutionen. Ännu mera gäller detta om *Elgskyttarne*, som är ett rent etnografiskt epos. Huru mån Runeberg varit om att genomföra denna synpunkt, framträder just i de mera episodartade dragen i hans dikt. Han framför representanter för olika samhällsklasser: kommissarien, den svenske arbetsmannen och godsegaren, de finska bönderna i olika afskuggningar och slutligen äfven en representant för tiggareståndet, så typisk för de finska förhållandena. Och midt ibland denna skara uppträda som en lifgifvande och belysande motsats de ryska köpmännen.

I rent tekniskt afseende erinrar *Elgskyttarne* närmare om Voss än om GOETHE. Voss är ju Goethes föregångare i genren. Det egenomliga för Voss är, att han långt närmare efterbildar antiken. Det finnes knappast någon sida, där man icke påträffar direkta lån, tankar och bilder från en eller annan antik skald. Detsamma är också fallet med Runeberg, i hvars *Elgskyttarne* epiteterna t. ex. ännu ofta bevara en främmande, antik klang; andra detaljlikheter med antiken äro så ofta anmärkta, att jag här anser onödigt att upprepa dem. Dessutom är Voss i sin framställning ytterst detaljerad. Han beskriver ofta så utförligt, att helhetsintrycket går förloradt. Man ser icke skogen för bara träd. Som jag redan framhållit, har han ungefär samma manér i poesien som STERNE i prosan: han är kleinsmaler. Äfven hos Runeberg ligga detaljerna ofta ytterst tätt inpå hvarandra, om det också gärna måste medgifvas, att han bättre än Voss förstår samla dem till ett helhetsintryck. Till GOETHES olympiskt säkra skildringskonst har han emellertid ej ännu nått i *Elgskyttarne*. Hos den senare märker man inga bestämda förebilder — det är endast en dikt i Homerisk anda; utan att låta sig nedtyngas af de många intryck, som tränga sig in på honom, griper han lätt och säkert ut det väsentliga draget, hvilket helt frammanar bilden för läsaren.

Runeberg står långt öfver Voss i skildringens säkerhet och djup, men ett sådant ställe som det ofta citerade Arons sammanträffande med gatsoparen erinrar ännu icke så litet om Voss ofta kalkborgerligt förtjusta nedsjunkande i lifvets småsaker:

Men det stod vid min sida en man, som sopade flitigt
vägen och sköt med sin kvast den ymniga smutsen i högar.

Mer än en dylik allmän likhet med Voss kan icke påvisas i Runebergs *Elgskyttarne*. Voss representerar också, såsom jag redan sagt, på sin höjd ett genomgångsstadium i Runebergs konst.

Att han emellertid studerat Voss manér, därom kan intet tvifvel råda. Äfven om han nu icke läst Voss själf, så har han i hvarje fall känt honom genom Franzéns bearbetning af *Den sjuttionde födelsedagen*. Detta bestyrkes säkert genom den ofta anförda likheten mellan slutet af denna dikt och *Hanna*: i båda dikterna väckes den gamle fadern ur sin middagsslumner af dotterns kyss. Men likheten med Voss framträder äfven otvetydigt i första utkastet till *Hanna* (skrifvet 1827), *Förlofningen*. Angående denna likhet skall jag nöja mig med att anføra STRÖMBORGS ord (anf. a., 3: 334): »Om man vill söka något särskildt mönster till Förlofningen, torde man finna ett sådant i Franzéns bearbetning af Voss 'den sjuttionde födelsedagen', om hvilken densamma erinrar icke blott därigenom, att äfven här i början af stycket är fråga om en 'sjuttionde födelsedag', utan äfven genom åtskilliga andra yttre likheter, såsom den gammalmodiga länstolen, på hvilken 'Valter den gamle satt med händerna knäppta', lutad öfver sin postilla, och i hvilken han slutligen insomnade, hyllan med dess kåril, slipade glas och porslinsmuggar, motsvarande skänken i Förlofningen, det 'pråktiga ekskåpet', hunden Burder, släden, som 'slingrade utför backen' o. s. v.». Som man finner, just sådant som utmärker Voss manér. När sedan STRÖMBORG försöker bortförklara likheten genom att tillägga: »Dylika saker borde dock Runeberg sett å de prästgårdar, å hvilka han vistats, utan att behöfva söka dem i Voss af Franzén bearbetade dikt, om hvilken Förlofningen i öfrigt erinrar hvarken till innehåll eller stil», så är detta en förklaring, hvilken kan stå som ett exempel på, huru orimligt man i allmänhet resonerar om Runebergs förhållande till sina mönster.

Möjligen invänder man, att Franzéns korta bearbetning af Voss är bra lite för att förklara en inverkan på Runeberg. Men den är icke skald, som ej ur två eller tio versrader, som beröra en besläktad tankekomplex i hans egen själ, skapar en helhet; så säkert som att en skulptör, om ni visar honom en fot eller en hand, uppkonstruerar hela den öfriga gestalten. Dessutom är det väl icke alldeles uteslutet, att han läst andra dikter af Voss. (*De lifegna* erinra ju från en viss sida sedt om motivet i *Nadeschda*.)

Hanna, den unga blomstrande, landtligt naiva flickan, är en äkta skapelse i den tyska idyllens art, om också fullt själfständig både hvad uppfattning och detaljer angår. Det är medelklassens lif, som skildras i dikten om henne, och liksom i Voss *Luise* är det i en prästgård på landet som handlingen försiggår. Vi hafva redan sett, huru en situation i *Hanna* går tillbaka till slutscenen i Voss dikt *Den sjuttionde födelsedagen*. Likaså återfinnes här namnet Suzanna. Men i öfrigt erinrar *Hanna* framför allt om *Hermann und Dorothea*, och förhållandet mellan de båda dikterna är helt enkelt sådant, att den förra icke är tänkbar utan den senare. Här märker man icke längre som i *Elgskyttarne* något af dessa tillkrånglade epitet, som påminna om öfversättningen från antiken, icke heller är beskrifningen här så tung. Synbart utan alla förebilder glider berättelsen fram mjukt och ledigt. Runeberg täflar här med mästaren Goethe och med den gamle Homeros — allt det konstlade, som ovedersägligen ligger i själfva manéret att återgifva en borgerlig händelse från våra dagar i antik dräkt, att presentera studenter i långbyxor i hexametersvers, har försvunnit.

Först CYGNEUS sedan LJUNGGREN hafva påpekat likheten i källscenen: de båda älskande upptäcka hvarandras kärlek, då deras ögon mötas i källan¹. Att bortförklara denna likhet i en dikt, som äfven i öfrigt till ton och anda erbjuder så väsentliga jämförelsepunkter, är icke gärna möjligt. Den är pricken öfver iet. Och Runeberg måste hafva läst Hermann och Dorothea och haft den i tankarne, då han skref sin dikt, fast han sedan glömt bort det. Möjligt är ju, att han inhämtat den i SJÖSTRÖMS 1823 publicerade försvenskning.

¹ Som bekant seglar ett purpurnmoln fram öfver källan i samma ögonblick, som den rodnande Hanna speglar sig i densamma, så att man ej längre kunde urskilja, om det var flickans kinder eller molnet som glödde. Detta drag erinrar ej så obetydligt om följande tanke hos ALMQVIST (*Amorina*, 1: 23, orig.-uppl.):

Säg nu, hvarför är den gröna
källan icke röd här? alltid
du försäkrar, att sig kärlek
färgar röd? Berättar också
ständigt, evigt, hur i källans
ömma, klara tysta spegel
kärleken sig målar? Säg då
hvarför är nu icke äfven
sjelfva denna spegel röd?

Runeberg kan emellertid svårligen hafva läst *Amorina* före författandet af *Hanna*.

Inflytandet från Hermann och Dorothea inskränker sig emellertid icke endast till denna detalj. Det låter påvisa sig i hela diktens plan, och detta är för mig det afgörande beviset.

Man säger, att Goethe först tänkt sig Hermann och Dorothea som ett drama — och således som ett antikt drama, eftersom Goethe vid den tidpunkt, då han bar på detta motiv, för längesedan brutit med Shakespeare och uteslutande gillade det klassiska. I hvarje fall är diktens komposition rent dramatisk, och händelsen tilldrager sig, såsom ofta i antika och nästan alltid i pseudoklassiska dramer, inom ett solhvarf. Inom denna korta tid är det också, som Hermann och Dorothea, båda förut obekanta, finna hvarandra, hvilket ju obestriddligen förefaller något hastigt. Men Goethe har så mästertligt motiverat denna handling, att vi alla icke tänka på tiden i hans dikt, hvilken helt enkelt i en viss ordning för fram för oss en serie af själsrörelser. Och detta äktenskap afslutas alls icke lättsinnigt. Det är trots hastigheten i utförandet nog öfvervågadt. Föräldrarne hafva enligt kontinentens sedvana gjort sonen uppmärksam på, att tiden för honom vore inne att taga sig en hustru. Hermann har också under den gångna vintern uppvaktat stadens skönheter, men ej funnit någon som tilltalat honom. Så fort han däremot får se Dorothea, som högväxt och vacker, klok och rådig hjälper de sina, blir han däremot förälskad. Han anförtror sin kärlek åt modern, och som hon känner sin son och hans goda instinkter, är hon lätt vunnen. Fadern gör ett visst motstånd, men faller snart till föga för moderns argument och Dorotheas eget uppträdande. Till yttermera visso hafva äfven husets vänner afgifvit sina vota. Hermanns kärlek är således noggrant skärskådad från alla synpunkter, och först då den äfven befunnits förnuftig, hafva föräldrarne gifvit sitt samtycke. Hela denna öfverläggning har försiggått i största hast, det är sant, men därför gifves äfven ett fullgodt skäl: eljest skulle nämligen Dorothea åter vara försvunnen, fortsättande sin ensamma vandring bland de landsflyktige.

Denna dramatiskt tillspetsade komposition återfinnes nu i *Hanna*. På samma eftermiddag tillbakavisar den sjuttonåriga ungmön den välaktade gamle herrns frieri och förlofvar sig med en yngling, som hon en half timme tidigare skådat för första gången i sitt lif. Äfven denna händelse är på sitt sätt förträffligt motiverad, om öck på helt annat sätt än i Hermann och Dorothea, eftersom äktenskapsederna äro andra i Skandinavien än i Tyskland. Här ingriper fadern icke alls i trolofningen, han gifver endast sin välsignelse, när

den är avslutad. Det är de unga tu, som ensamma finna hvarandra, och som den främmande är känd af brodern och en son till faderns gamle vän, följer flickan förtroendefullt sin egen känsla. Men allt detta går för hastigt! Den unge mannen har knappast hoppat ur vagnen, förrän förlofningen är klar. Obestridligen är det en rask flicka, som från middag och till tédags hunnit expediera två friare. Det finnes icke i själfva ämnet såsom i Hermann och Dorothea någon anledning till denna skyndsamhet, såsom också åtskilliga forskare påpekat. DIETRICHSSON och sedan flere med honom hafva visserligen framhållit, att denna hastiga avslutning just låg i diktverkets mening. Det gällde för Runeberg att visa, säga de, att endast den blixtnabbt uppfammande kärleken var något att bygga på för framtiden, endast den utgjorde en grund för den äktenskapliga sällheten. Runeberg själf lär ha gillat denna tolkning. Det är högst troligt, att detta varit Runebergs tanke — han har, såsom ofta påpekats, i flera andra dikter gjort sig till tolk för denna uppfattning, t. ex. i *Den enda stunden*, där den så underbart vackert finnes uttryckt. Ännu sannolikare blir det, om man erinrar sig, huru högt Runeberg ställde ALMQVIST, hvilken ju i hardt när alla sina arbeten uttalat den tanken, att endast ett äktenskap ingånget utan alla konventionella bihånsyn, af tycke, vore ett verkligt äktenskap. Likaså erinrar kärleken i *Hanna* allt för tydligt om Romeos och Julias hastigt uppfammande passion, för att man skulle kunna draga denna tolkning i tvifvelsmål. Men denna tolkning förklarar dock icke saken. Äfven den blixtnabba kärleken behöfver dock någon tid på sig — har en historia längre än en halftimma. Och om äfven de unga strax varit på det klara med sina känslor, skulle icke den gamle åtminstone vänligt bedt dem besinna sig ännu några dagar, innan de lofvade sig för evigt åt hvarandra? De hafva ju hela sommaren på sig för att öfverväga och fatta beslutet, och själfva äktenskapet hägrar ännu i ett aflägsset fjärran — ett skäl mera att icke skynda med det bindande löftet. Den enda rimliga förklaringen på den brådstörtade upplösningen i *Hanna* utgör därför den blindas anslutningen till Goethes *Hermann und Dorothea*. Runeberg med sin fina retoriska blick har tjusats af den mäterliga koncentrerings i denna dikt, och han har af begäret att göra något i samma stil förts ett grand längre än som strängt taget varit önskvärdt.

Mellan den första och den andra perioden af Runebergs skaldskap finnes ingen djupare klyfta. De glida omedelbart öfver i hvar-

andra, och den senare skiljer sig från den förra endast genom skaldens större mognad.

Helt annorlunda med den tredje perioden i hans lif, som vidtager år 1837, då han såsom utnämnd lektor afflyttade till Borgå. I Helsingfors hade han varit omgifven af all den intelligens, som han satte värde på. I Borgå bör det däremot snart hafva känts tomt och ensamt för skalden, ty de godsägare eller tullnärer, med hvilka han där umigeks, kunna säkerligen icke hafva ersatt honom Lördagssällskapets diskussioner. I hvarje fall är det nu för första gången, som vi se honom på allvar lyfta vingarne och begifva sig ut på långfärder, än åt ett håll än åt ett annat. Han, som i sin ungdom varit så skarpt inställd på den omedelbart honom omgifvande verkligheten och så realistisk både i uttryckssätt och valet af motiv, han gripes nu af en romantisk längtan att komma bort från hemmet och han reser i sin fantasi. Den ena gången återfinna vi honom i Ryssland, den andra i det gamla Grekland, den tredje sitter han bänkad med Ossians hjältar och de forna Göterna, och slutligen i *Fänrikarne* fördjupar han sig i sitt eget folks historiska minnen.

I själfva verket är det den gamla romantiken, af hvilken vi funnit spår äfven i hans ungdomsdiktning, som slår upp igen, men nu förstärkt genom nya intryck. Till dessa hör först och främst läsningen af ALMQVISTS skrifter, hvilka länge tjusat honom. Redan 1835 hade han ju gifvit luft åt sin beundran för honom i anmälan af *Ramido Marinesco*. Huru högt han ställde Almqvist, huru lifligt han beundrade honom ännu vid denna tid, därom vittnar hans bref till Grot 1839, där det heter:

Bland svenska skalder, som senare uppträd, står ALMQVIST otvifvelaktigt och ojämförligt högst. De upplysningar, man meddelat om honom, tåla mångfaldiga rättelser. Skulle jag följa min öfvertygelse, vore jag färdig tillerkänna honom främsta rummet bland Sveriges skalder från alla tidevarf, och säkert kan ingen af dem på långt när mäta sig med honom som dramatisk författare. Sveriges poesi har alltid företrädesvis gått åt lyrikens håll, och lyriska utflykter förekomma allt för mycket, i stället för handling, i de dramer man försökt. Hos Almqvist är förhållandet helt annat. Allt hos honom är lif, rörelse, karakter, och med några få, men klara penseldrag tecknar han en bild, yttre eller inre, och skyndar till en annan. I uppfinning — detta är allmänt erkänt — har han ingen like inom svenska litteraturen; men hvad man bland annat förebrått honom är en stundom för mycket märkbar hog för dissonanser i Byrons anda, ett eget abrupt sätt att sluta skildringar utan klar och uttryckt försoning samt

en viss besynnerlighet i språkvändningar och ton, en sak, som gjort att mången, som blott ytligt gjort bekantskap med hans dikter, ansett honom bizarr, ja, halft rasande. Ingenting är dock mera falskt. I sina kompositioner röjer han öfver allt den strängaste konstnärsblick, förlorar aldrig skådningen af det hela, i huru rik yppighet det än utbreder sig, och har framför allt egen talang att fasthålla och återge i bild och ord dessa det innersta väsendets luftiga ideer och känslor, som vanligen flyta såsom blomsterdofter, då man vill fänga dem och meddela dem åt andra, så förnimbara de än äro för en själf. Hans dikt har därför, med all sin realitet i karakter och kostym, tillika något eteriskt fint och svärmande, något af en eolsharpas klara men andelika toner. Härliga äro hans sydländska tablör: den italienskt glödande *Signora Luna*; den spanskt ridderlige *Ramido Marinesco*, otaliga andra icke att förglömma. Jag skickar er en uppsats af mig öfver sistnämnda stycke...

Det är sällan, som man hör Runeberg uttrycka sig så vackert om en annan skald. Endast FRANZÉN stod hans hjärta lika nära. Det bör betonas, att det var romantikern Almqvist, som fångslade honom, icke revolutionären och tendensförfattaren, ty för sociala och politiska problem intresserade sig Runeberg föga, äfven om hans sunda förstånd och hans vida blick på tingen icke svek honom, när han lät dylika ting falla inom sin betraktelse.

I samma riktning som Almqvists skrifter verkade äfven på honom *Ossian*, af hvilken man redan tidigare kan skymta ett eller annat drag i hans dikter, antingen det nu är direkt eller indirekt. Enskilda sånger af *Ossian* voro ju tidigare öfversatta till svenska. Nu förnyade och fördjupade han bekantskapen med honom genom N. W. ARWIDSSONS 1842 utgifna fullständiga öfversättning. Verkan därpå skulle snart på det härligaste uppenbaras.

Härtill kom nu andra inflytanden af olika art. Midt uti ensamheten i Borgå förde CYGNÆUS 1838 till honom en ung rysk litterör, JAKOB GROT, hvilken lifligt intresserade sig för svensk och finsk litteratur och sedan öfversatt Tegnér och Runeberg. De båda männen funno snart hvarandra; början af deras samtal rörde sig om folkdiktning, ett ämne som låg nära till för dem båda. Därefter talades om, att ryssarna borde lära känna finska förhållanden, liksom finnarne ryska. Och slutligen, allt eftersom talet bredde ut sig, har Runeberg äfven gjort en del frågor om Ryssland och därvid särskildt dröjt vid PUSCHKIN, Rysslands Byron, hvilken han beklagade att han icke kände.

Någon tid därefter ankom en fröken AHLSTUBBE från Ryssland, hvarest hon vistats i flere år. Hon berättade för Runeberg en historia om en lifegen slafvinna, som vunnit en furstes kärlek, men huru furstens moder skilt dem åt, tills slutligen den milda Katarina åter förenat dem.

Det är under intrycket af dessa olika stämningar som *Nadeschda* tillkom, i hvilken han ville skapa något i rysk stil, liksom han i *Elgskyttarne* velat göra något finskt. Det var också på detta sätt man uppfattade saken i Finland, hvarest man från politisk synpunkt icke synnerligen väl upptog denna skildring af ryska förhållanden. Huru angelägen han var, att denna dikt liksom *Elgskyttarne* skulle verka trogen, därom vittnar, att han lät GROT genomläsa och kriticera densamma. Själva bakgrunden för dikten utgöra de ryska stämningarna. Hufvudmotivet består af fröken Ahlstubbes berättelse, i hvilken Runeberg så infogat de båda brödernas olika gestalter jämte falkarnes jakt från ALMQVISTS *Amorina*. Och slutligen har man i själva utmålningen af det romantiska kärleksmotivet och hela diktens ton en svag återklang från BYRONS romanser.

Runebergs nästa stora dikt är *Kung Fjalar*, tillkommen midt emellan den gammalkristna, i antik stil hållna legenden *Chrysostomos* och *Kungarne på Salamis*. Däraf säger man stammar den antika fatalism, hvilken präglar dikten ungefär som en tragedie af Aiskylos. Otroligt är det emellertid icke, att SCHILLERS *Braut von Messina* vid koncipierandet af *Kung Fjalar* föresväfvat honom. I hvarje fall föreligga stora likheter i motivet. Liksom för kung Fjalar har man för donna Isabella förutsagt, att hennes dotter skulle blifva orsaken till släktens undergång; modern har därför låtit uppföstra henne i ett kloster. Den öfriga familjen tror henne död. På samma sätt och för att undgå ett liknande öde är det, som Fjalar låter kasta Gerda i hafvet. Men i båda dikterna är det ödet som segrar: Oihonna förenas med brodern Hjalmar i brottsligt äktenskap, och donna Isabellas tvänne söner förälska sig i den okända system, och denna kärlek blir orsaken till de båda släkternas undergång. Om man betänker, att det är från Schillers drama, som man kan härleda de flesta nyare försök i den fatalistiska genren, så vinner detta i sannolikhet.

Det fatalistiska uppfattningssättet är nämligen långt ifrån ett vanligt fenomen i modern diktning; det finnes icke i fransmannens, icke heller i Goethes tragik. Existerar det måne i modern litteratur någon annan dikt, i hvilken fatalismen uppenbarar sig som en så lefvande, allt genomträngande världsåskådning som i *Kung*

Fjalar? Säkert är att fatalismen i Runebergs epos är djupare uppfattad än i Schillers drama. Trots allt hvad som i motsatt riktning blifvit sagdt, är det nämligen snarare tillfälligheten, den planlösa slumpen, än det efter hemlighetsfulla och för människorna obekanta lagar styrande ödet, som länka händelserna i *Braut von Messina*. Det primitiva och barbariska, som är utmärkande för fatalismen, är däremot långt naturligare återgifvet i *Kung Fjalar*¹.

Runebergs egen världsuppfattning hade en viss kristligt fatalistisk prägel. Det var icke endast då han diktade, som han påtog sig denna världsåskådning liksom en tragisk koturn. Den framträder äfven eljest, t. ex. i enstaka yttranden af honom. Så berättar STRÖMBORG, att han på ett mycket egendomligt sätt tolkade *Hamlet*. Han yttrade nämligen vid något tillfälle, »att Shakespeare däri ville visa, att det för Vår Herre var likgiltigt, hurudana personer han begagnade för utförande af sina ändamål, rättvisan skulle dock alltid hafva sin gång». Han betecknade det därför såsom ett synnerligen fint drag af Shakespeare, att han satt till hämnare af konungens brottslighet en man, som saknade handlingskraft, och hvars beteende var sådant, att man måste befara, att han aldrig skulle komma att utföra sin ofta upprepade hotelse att hämnas sin faders död, hvilken hotelse han sedan till följd af Vår Herres ledning af händelsernas gång plötsligt verkställde, då han själf minst tänkte därpå. En annan mindre framstående författare skulle enligt Runebergs tanke till hämnare använt en mera handlingskraftig man. Denna från den vanliga uppfattningen af Hamlet afvikande åsikt — ett af de många försök att förklara sammanhanget i detta drama, som i själfva verket saknar djupare sammanhang — sade Runeberg sig alltid hafva haft, ehuru han »ej kommit sig för att till publikation skriftligen affatta densamma», såsom han i yngre år tänkt göra.

Enligt STRÖMBORG — och denna uppfattning är utan tvifvel fullt riktig — går detta åskådningssätt igen i dikterna *Belägringen* och *Sven Dufva*, dock endast så till vida, att hufvudpersonerna i dem äro likasom Shakespeares prins Hamlet skildrade så, att man mänskligt att döma ej af dem kan vänta de stordåd, som de i själfva verket utföra. Samma tanke kommer för öfrigt äfven en annan gång till uttryck i Runebergs yttranden, och utan tvifvel låta flere spår uppdaga sig i hans skrifter. Det är nämligen i de ofta citerade ord,

¹ Jag skall i annat sammanhang återkomma till denna fråga om fatalismen i den moderna dikten och där mera fördjupa behandlingen af densamma.

hvarmed han urskuldade och förklarade Almqvist efter dennes flykt: »Vår Herre använder ofta en sprucken fiol att spela på». I dylika uttalanden ligga ju en art kristligt färgad fatalism. Genomläser man hans egen analys af *Kung Fjalar*, i hvilken han polemiserar mot SNELLMANS Hegelianska tolkning af dikten, återfinner man samma tanke: Gudarne styra händelserna så, att Kung Fjalar framgår renad och luttrad ur sitt lufs strider.

Själflva utgångspunkten för *Kung Fjalar* har enligt min mening varit att i läflan med TEGNÉR skrifu en dikt i fornnordisk anda med trognare lokalfärg än Tegnér's. Själflva tidsandan äggade honom därtill. Att han haft Tegnér's dikt i tankarne, visar sig tydligt i första sången, hvilken erbjuder stora likheter med romansen *Frithiof hos Kung Ring*, på samma gång som den är fullt själfständigt behandlad. Man ser tydligt, huru den föresväfvat Runeberg vid nedskrifvandel och lämnat hans fantasi själfva bjälklaget till byggnaden. Besynnerligt nog har man aldrig påpekat denna likhet. Själflva situationen är i båda dikterna i hufvudsak densamma: det är jul i hallen; kung Fjalar liksom Ring sitter i högsätet. En del smärre karakteristiska omständigheter öfverensstämma också:

Mö tog jag; då grånade re'n min lock...

Äfven Ring har först hvithårig äktat Ingeborg. Fjalar har liksom Ring i Thorsten Vikingsson en trogen vapenbroder i Sjolf, hvilken följt honom genom alla åldrar och äfven nu står vid hans sida. I båda sångerna infaller äfven »löftets timma». Fjalar reser sig upp och förkunnar, att nu skall frid råda i hans rike. Det löfte, som Ring aflägger, är visserligen ett annat (han svär att vinna Frithiof), men i Tegnér's femte sång (Kung Ring), i hvilken skildras fredens välsignelser, återfinna vi förverkligadt samma ideal, som föresväfvar Fjalar i hans tal:

Hans land var som lunden, der gudar bo,
och vapnen komma
ej inom dess gröna, dess skuggiga ro,
och gräsen gro
fridlysta derstädes och rosorna blomma, o. s. v.

Mycket betecknande är den scen, som därpå följer i kung Fjalar: en okänd främling inträder i salen; det är siaren Dargar:

Då steg från dörren fram till hans tron en gäst;
Ingen hans ankomst varsnat, undran
följde den mörktomskyggades stilla gång.

Böjd syntes han först till sitt skick
en okänd främling, kufvad af nöd och år:
högre dock hvarje steg hans skepnad
gjorde, och jättelik han för Fjalar stod.

Upp slog han sin kappa, man såg
med häpnad Dargar, siaren, ödets tolk,
mäktig att genomtränga dunkla
kommande tiders djup med sin andes blick.

Denna scen är i hufvudsak alldeles parallell med Frithiofs ankomst till kung Ring:

Då trädde uti salen en okänd gubbe in,
från hufvud och till fötter han insvept var i skinn.
Han hade staf i handen, och lutad sågs han gå
men högre än de andra den gamle var ändå.

Han satte sig på bänken längst ned vid salens dörr...

Att steg för steg påpeka likheterna mellan de båda situationerna torde ej vara behöfligt. Äfven den mystik, som omsväfvar Frithiofs första inträde i kungshallen, går igen i Dargars uppträdande. Frithiof kommer okänd och inhöljd i pälsen. När man frågar efter hans namn och ursprung, svarar han på följande besynnerliga sätt:

Helt mycket spör du, konung, men jag dig svara vill,
mitt namn ger jag dig icke, det hör mig ensam till.
I Ånger är jag uppfödd, min arfgård heter Brist,
hit kom jag ifrån Ulfven, hos honom låg jag sist.

I Frithiof upplöser sig emellertid hemlighetsfullheten hastigt, i och med detsamma han låter pälshättan falla, däremot förstärkes den hos Runeberg: Dargar är själfva gudarnes sändebud, »sedd sen hundra år», och ännu dystrare och hemlighetsfullare än han själf är hans spådom.

Det är endast i denna första sång, som man finner anknytning till *Frithiofs saga*. I öfrigt är ju dikten koncipierad i »Ossians dunkla sagostil». Det är obestriddligen egendomligt, att då Runeberg ville skapa något i fornnordisk stil, trognare än *Frithiofs saga*, så fördjupade han sig icke i de isländska sagorna för att där hämta färgen på sin palett — det är ju nästan endast namn och några allmänna drag i sagan, som verka i strängare mening götiska —, utan han

gick tillbaka till samma mönster, som föresväfvat de tyska skalden, som för första gången sökte frammana den forngermanska världens skuggestalter. Liksom KLOPSTOCK fann Runeberg den fornnordiska tonen i Ossiansdikten. Ytterligare ett bevis på, huru envist Runeberg är fastlåst vid tysk bildning! Huruvida nu detta tillvägagångssätt gifver fornnordisk trohet, må lämnas därhän. Säkert är, att det förlämnar något barbariskt och primitivt åt dikten, hvilken väl hvad lokalfärgen angår har sin gifna plats midt emellan TEGNÉRS *Frithiofs saga* och IBSENS *Hærmændene på Helgeland* — hittills och kanske för lång tid framåt det mest vällyckade försök i isländsk stil, som öfver hufvud existerar.

Runebergs sista större arbete är *Kungarne på Salamis*, en antik imitation af samma art, som den GOETHE försökt i *Iphigenia*. Fabeln står emellertid fullt själfständig, i det att den ej återgår till ett eller flera antika dramer såsom fallet brukar vara med dessa moderna antikiserande dramer. Det ansluter sig endast i allmänhet till den antika sagovärlden, i det att Ajax och hans ätt där spela en roll. Man har påpekat likheten mellan Neoptolemos (i *Philoktetes*) och Leontes, men är icke denna likhet väl allmän? Den ligger endast däri, att båda äro unga och ädla ynglingar. Hvad tonen och andan angår, är dramat Sofokleiskt, kanske närmast erinrande om *Ajax*, men utan allt slafviskt imiterande. Emellertid bör dramat icke betraktas såsom uteslutande efterbildadt antiken. Femte aktens sjette scen, då Leiokritos inför åskådarnes ögon nedhugger Leontes, är ingalunda antikt tänkt, och man erinras under krigsscenerna i denna akt, då striden närmar sig och aflägsnar sig från scenen, då än en skara flyende, än någon af de förnämsta komparserna visa sig för åskådarne, om det sätt, hvarpå SHAKESPEARE anordnar dylika scenföljder. Icke heller ligger det något antikt i de sista ord, hvilka Leontes yttrar:

Säg honom ändtligt ytterst, att mitt hopp står fast
 på vår förening åter, när i Hades natt
 ej kungamanteln skimmer bländar mer hans syn;
 ty här var det ej hat, men plikt, som skilde oss.

Det är ett rent kristligt hopp, som Leontes här uttalar. Såsom helhet kan dramat därför närmast betecknas som skrifvet efter den tyska klassicitetens program: Shakespeare och antiken. Således hafva vi här ett ytterligare vittnesbörd om, huru djupt Runeberg hade sina rötter i denna litterära strömning.

Äfven i öfrigt låter det spåra sig, att Runeberg haft SHAKESPEARE i tankarne, och närmare bestämdt *Hamlet* i HAGBERGS öfversättning, när han skref *Kungarne*. I dramats konstruktion framträder det icke till större utsträckning än hvad jag redan påpekat. Det skulle då vara i själfva utförandet af en eller annan beskrifning. Så är t. ex. grafscenen i fjärde aktens första scen kraftigare antydd än hvad som är brukligt i ett antikt drama. Det förefaller mig, som om man här hade en svag reminiscens af kyrkogårdsscenen i *Hamlet*, fast situationen är en annan:

Eubolos.

Än några tag med spaden, gosse! Djupare
skall grafven bli, så djup, att den, lik Hades natt,
se'n gömmer och ej återger, hvad den har fått.

Hyllos.

För hvilken älskad aska, fader, gräfves den?
Snart räknade de äro, dina kära här,
och dessa få, de lefva ju och andas än.

Eubolos.

De lefva, om att andas är att lefva, barn!

Hyllos.

Hvem tviflar väl, att den som andas, eger lif?

Eubolos.

När allt, hvad man i lifvet älskat mest, tages bort
och kärlek eger endast saknans tomhet kvar,
när natt är i vårt väsen, när vårt inres sol
gått ned med själfva hoppet om en morgondag,
då, yngling, kan man andas än, men lefver ej.
c. s. v.

Tydligare spåras emellertid, att Runeberg varit fylld af *Hamlet*, när han skref *Kungarne*, i själfva diktionen, dock utan att denna någonsin sjunker ned till direkt imitation.

Så t. ex. när Leontes ser sin fader komma och yttrar:

Hvad? Min fader nalkas sjelf.
Ser jag en dröm, är denne man Leiokritos,
så olik till sin uppsyn nu, så lugn, så ljus
och nyss så mörk och dyster?

Det tyckes mig, som om denna scen hade en allmän likhet med spökscenen på terassen, då Hamlets faders vålnad kommer (äfven han kommer ju som en dröm), och Hamlet gör en jämförelse mellan konung Claudius och sin egen far: Min faders broder, mer ej lik min far, än jag är Herkules.

Likaledes finnes det allmänna likheter mellan Runebergs poetiska diktion i femte aktens första scen och i liknande scener hos SHAKESPEARE¹, fast stämman hela tiden är Runebergs.

Tekmessa.

Du såg de båda unga furstarne, min son och den,
som blef hans vapenbroder, bägge smyckade
till strid i hytta skrudar. Säg mig, lyste de
förmärkbart öfver mängden?

Ledsvennen.

Som på himlens hvalf
Orions tvänne stjärnor.

Tekmessa.

Och mellan dem,
de två, dem sjelfva, såg du ingen skillnad barn?
Fanns hos den ena eller andra ingenting,
som gaf ett företräde? Bar den ene ej
sitt hufvud högre, syntes han ej skönare
till skick och anlet, manlig mer och mera djärf,
bekräftande med blickens trots sin härskarbörd?
Hur var det, gosse? . . .

Ledsvennen.

Då säger jag, att ingen fanns, som kunnat se
hos någondera af de båda drottarne
i glans, i kraft, i ädelt skick en olikhet;
men som två örnar, kretsande kring fjällets topp
så lika voro båda. Pansarskruden blott
och deras hjälmar, olikt prydda, skilde dem.

I dessa strofer finnes en viss likhet med den Shakespeare-Hagbergska retoriken. Den visar sig i ett visst begär efter djärft åskåd-

¹ Jämför t. ex. i *Hamlet* det stycke om Priami död, som skådespelarne deklamera för honom.

liga bilder, fast naturligen dämpadt i jämförelse med Shakespeares kraftigt utmålande och hopadt gnistrande stil; likaledes är det lik-som om den sexfotade jamben här sökte mäta sig i snabbhet och liflighet med Shakespeares blankvers.

Viktigare är det dock, att Runeberg tydligen haft *Hamlet* i tan-
karne under utformandet af själfva karaktärerna. Leiokritos erbjude
en viss likhet med konung Claudius. Liksom denne har han
ursurperat makten och missbrukat den. Tydligast framträder emel-
lertid inflytandet från Hamlet i Leontes person. Leontes erinrar
i allmän karaktärsläggning långt mera om Hamlet än om Neopto-
lemos: det är en ädel yngling, som djupt lider af den orättfärdig-
hetens anda, som råder omkring honom, och liksom Hamlet ständigt
grubblar på sin hämnd, så står ständigt för Leontes ögon tanken,
huru han skall göra orätten till rätt, om en dag en ättling af Ajax
fräjdade stam åter sätter sin fot på den Salaminska ön och i kraft
af sin börd återfordrar kronan:

Hör mig och lär att känna, hvad min fasa gjort,
hvar gång jag mot min framtid skådat, blickat in
i möjligheternas vida rike, fatta nu,
hvarför så dystert sluten du mig städse sett.
Det var min tanke såsom vaken, var min dröm
i sömnens famn, när kvalförskingraren någon gång
medlidsamt äfven mig i sina armar slöt,
att Ajax' son här kunde träda upp mot dig
och mot din tagna ställa fram sin ärfda rätt.
I sådant fall jag mellan eder båda stått,
sett här min borne herskare, min fader der,
och nödgats välja.

Det är ungefär samma grundstämning, hvilken som en röd tråd
går igenom alla Hamlets monologer och varierar i det oändliga:

Ur led är tiden . . .

Ve, att jag är den som föddes att den vrida rätt igen.

Hamlet tänker ständigt på sin hämnd, och känner den som en
börda. Tanken på Ajaxsonens återkomst nedtynger på samma sätt
Leontes sinne. Midt under det att våldet och orättvisan i hans fa-
ders skepnad härskar öfver Salamis, låter han offerlågan fladdra till
Dikes ära, och själf gifver han, när afgörandets dag är inne, utan
tvekan för hennes sak sitt unga lif. Se här en annan monolog, som

äfven något erinrar om den ständigt grubblande Danaprinsens sinnestämning, närmast om 'vara eller icke vara' monologen:

Hon går. Bör hon med ömkan eller afund ses?
 Det är en fråga, sällsam nog kanske af den,
 som hört, hvad hon har lidit. Dock, jag frågar så.
 Hon tömt sitt mått af sorger; ödet äger ej
 för henne olyckspilar i sitt koger mer;
 hon botten nått af lifvets bitterhet och kan
 ej sjunka mer, blott höjas. Jag — nå väl, hvarför
 i förtid ängslas? Än är ej Eurysakes
 på Salamis och kommer väl ej nån'sin hit,
 om verkligt i Atridens våld han råkat har.
 Dock bäfvar jag och känner, hur mitt blod blir stelt
 vid tanken blott att se min faders herskarätt
 i strid med hans och välja mellan pligt och pligt.
 O du, hvars helga altar jag så mången gång
 mitt offer bringat, Dike, tag den gärd ock nu,
 jag helgar dig på denna strand, hvars höga fjäll,
 som dina lagar fasta, trotsa storm och våg!
 Allt, allt kan svigta, gäcka, rubbas, växla om,
 Men evigt oföränderligt det rätta är.

Runebergs ofvan anförda tolkning af Hamlets karaktär återfinner man äfven här: trots alla hinder och trots sin karaktärs olämpliga vekhet blir Hamlet hämnaren, utrotaren af våldet och orätten i sitt land. Äfven Leontes är en dylik vek karaktär, och det är ju genom ödets direkta ingripande, som han kommer att sona faderns brott och orätt, i det att fadern nedhugger sin egen son. Denna likhet med Hamlet låter äfven påvisa sig i bådas dödsscen, i deras sista ord. Leontes utbryter:

Låt mig slumra hän
 i stilla ro, Min lefnad var min sorg; min död
 den bär min glädje, låt mig ostörd äga den!
 Men efter ödet vänligt unnat mig en vän
 att anförtra min enda afskedshälsning åt,
 så tag den nu och för den till Leiokritos.
 Säg honom, att den sista suck, Leontes drog,
 var ägnad honom för hans faderskärleks skull.
 Det skall den gamle trösta, ty jag känner
 djupt, att han behöfver tröstas, då han hör mitt fall.

Det är Tekmessa, som är den vän, hvilken mottager dessa Leontes sista ord. Vid Hamlets sida står Horatio, till hvilken han säger: förtälj min saga. Liksom Leontes utandas han trött på lifvet, som aldrig bringat honom annat än sorger.

Jag har sökt påpeka likheterna; olikheterna gifva sig själfva. Men att Runeberg under utarbetandet af *Kungarne* haft *Hamlet* i tankarne, torde efter ofvanstående påvisningar svårigen kunna förnekas.

Från en annan synpunkt sedt var det möjligen en nästan samtida tilldragelse, som närmast afgaf motivet för Runebergs antika drama.

Själftva hufvudmotivet i *Kungarne* är ju kampen mellan tvänne konungahus, af hvilka det ena usurperat det andras makt. Runeberg behöfde icke gå långt för att i sin samtids historia finna ett liknande fall, som länge lifligt sysselsatt sinnena. År 1809 hade ju Gustaf IV Adolf förklarats ovärdig kronan och af rikets ständer dömts till landsflykt; den gamla Vasatronen öfverlämnades genom folkets val till den franske marskalken, fursten af Pontecorvo. Karl Johan misstänkte under hela sin regering, och kanske icke alltid utan skäl, att stämplingar af olika art förehades för den gamla konungafamiljens återinsättande i sina forna rättigheter. Åtskilliga säkerhetsåtgärder vidtogos för att hindra ett dylikt steg; bland annat förbjöds all gemenskap med den afsatta konungafamiljen. Emellertid upprördes den allmänna meningen gång på gång af högmålsprocesserna mot personer, hvilka ofta af de löjligaste anledningar misstänktes för att på ett eller annat sätt hafva velat stämpla till förmån för Gustaf IV Adolf och hans ätt. Det var först då Oskar den förste vid sin tronbestigning upphäfde förbudet mot att stå i förbindelse med det gamla konungahuset, som ryktena småningom dogo ut. Dock fortsattes ännu länge i tidningspressen kannstöperierna om den gamla kungaättens möjliga återkomst, och särskildt för Crusenstolpe, med hans alltid lika brinnande Karl Johans-hat, utgjorde ämnet en läckerbit, som han aldrig tröttnade att presentera sina läsare.

Är det nu otroligt, att Runeberg vid formandet af sin tragedie haft dessa händelser för ögat? Grundproblemet är i själfva verket detsamma: striden om en kungatron. Att det ofta måst sysselsätta hans tankar, är säkert, eftersom tidningarne ständigt behandlade det och, som sagdt, särskildt Crusenstolpe, hvilken Runeberg gärna läste. Det finnes en viss likhet mellan Karl Johans hållning till de verkliga eller förmenta stämplingarne och den försiktige och

misstänksamme Leiokritos. Båda voro i grund och botten faderligt sinnade mot sina undersåtar, men tvungos af situationen att snarare visa sig som tyranner. Och finner man icke i Leontes gestalt ett återsken af Oskar den förste sådan som folket föreställde sig honom, sådan som det älskade honom, som den milde, ädle och rättsinnige fursten? Påbörjandet af *Kungarne på Salamis* faller också omkring 1844, just då Oskar den förste visade sitt sinnelag mot den af-satta kungafamiljen genom upphäfvandet af ofvannämnda beslut. Naturligen är det icke min mening att öfverdrifva betydelsen af denna likhet och söka gifva någon genomförd jämförelse mellan å ena sidan Karl Johan och Leiokritos, å den andra Leontes och Oskar den förste. Betydelsen af denna likhet kan naturligen endast ligga därutinnan, att Runeberg i denna samtida tilldragelse haft en utgångspunkt för sitt skapande, ett stöd för sin fantasi vid tillrättaläggandet af ett motiv. Något nyckeldrama är *Kungarne på Salamis* alls icke; man skall förgäfvos söka efter mera individuella likheter än de jag redan påpekat. Hela denna jämförelse förefaller möjligen nutiden sökt, men man bör å andra sidan icke glömma, huru denna tilldragelse nästan dagligen sysselsatte sinnena från 1812 ända fram till 1844 och längre¹.

Det är icke min mening att i detta sammanhang ingå på *Fänrikarnes* tillkomsthistoria, hvilken väl föröfrigt får anses vara i det närmaste utredd. Blott i förbigående vill jag påpeka, att man säkerligen i Runebergs sysslande med dessa det sista krigets händelser och dess hjältar har ett utslag af samma nyvaknade patriotiska entusiasm, hvilken så kraftigt ånyo slog upp i svensk litteratur i TALIS QUALIS och hans samtidas glödande frihetslyrik. Stämningen har äfven gripit och påverkat Runeberg, men man bör villigt erkänna, att han gifvit den ett varaktigare och djupare uttryck.

Därmed har jag nått till slutet af denna undersökning. Dess uppgift har varit att påvisa en serie af konstitutiva likheter och framhäfva de stora och allmänna påverkningar, som Runeberg undergått, och därigenom angifva de kulturens rāmärken, inom hvilka man har att söka hans genius. Däremot har det icke varit min afsikt att i detta sammanhang afskugga dessa olika inflytanden emot hvarandra, att visa dem förenade till ett organiskt helt och jämte andra faktorer skapande den Runebergska dikten.

¹ I själfva begynnelsescenen af dramat — fiskarescenen — har man säkerligen en återspeglning af Runebergs eget kära fiskarelif ute på Kroknäs om somrarna.

Möjligen skall en eller annan läsare finna åtskilliga af de ofvan påpekade likheterna allt för allmänna eller allt för subtila, huru man nu vill taga det. Må man då erinra sig den jämförelse, som STRÖMBORG gör mellan Hamlet och Sven Dufva. Sammanställningen är häpnadsväckande, och icke minst förvånande är, att STRÖMBORG gör den — han som eljest alltid positivt förnekar, att hans hjälte lärt någonting af någon annan varelse: allt har han spunnit ut ur sin egen rika själ. Desto mera är man böjd för att antaga hans jämförelse. Den är säkerligen riktig, och hvad mera är — den är typisk för Runebergs sätt att tillägna sig. Just af denna art är alltid hans imitation, om man så vill kalla den. Den är abstrakt; han tager tanken, men kläder om den. Likheten mellan RUNEBERG och WALTER SCOTT är vid första ögonkastet icke alltför påfallande, men den fins där. Eftersom det onekligen finnes en stor allmän likhet mellan GOETHE och RUNEBERG, skulle man vänta, att en kedja af detaljer förbunde dem med hvarandra. Så är ej fallet. Runeberg liknar vålnaden i Hamlet därutinnan, att han är en snäll skansgräfvare: han gräver sig djupt ned, och han kommer fram, där man minst anar det.

Ur Reuterdahls bref till fru Hanna Molbech 1837—45.

UTG. AF

MARIUS KRISTENSEN och R. G:SON BERG.

Den 1—13 juli 1837 vistades professorn och bibliotekarien CHR. MOLBECH och hans fru HANNA f. LANGBERG, i Skåne (Lund, Ausås); vid detta tillfälle knöts mellan professorn och bibliotekarien, sedermera ärkebiskopen dr. H. REUTERDAHL och fru Molbech ett vänskapsband, som i synnerhet under åren 1837—39 gaf anledning till en mycket rik brefväxling, delvis synnerligen intressant. De följande åren (1840—45) blifva brefven få och mindre innehållsrika. Från 1856—57 finnas 3 bref, slutligen ett dat. 17 april 1869, således endast litet öfver ett år före ärkebiskopens död natten till den 29 juni 1870.

Brefven, nu i professorskan MATHILDA MOLBECHS ägo, äro här endast delvis återgifna; en del angår den Molbechska familjens enskilda lif, sönnernas uppfostran, fru Molbechs helsa, Köpenhamnsbekanta o. d. Allt sådant är utelämnadt, likaledes inledning och slut på brefven (ofta börja dessa emellertid utan inledning). Skulle ett och annat vara medtaget som har ringa intresse, tro vi dock, att större delen af utdragen hör till det mera intressanta af svenska bref från tiden omkring 1840. — Särskildt äro de utförliga meddelandena om ESAIAS TEGNÉRS senare år af stort värde, då de utgöra en väns autentiska skildring af den store skaldens lif och karaktär. Men allrämest ge brefven inblick i brefskrifvarens eget inre, hvilken i denna öppna och förtroliga brefväxling visar sig utomordentligt älskvärd och vinnande.

Lund 3:8 1837.

— — — jag har mycken fröjd af den resa vi gjorde tillsammans och af vilstandet i Ausås. De såg sjelf huru jag ofta glädde mig som ett barn och rentaf lefde i det närvarande. Denna glädje varar ännu och skall länge vara. Fru Molbech, Fru Westerström, deras männer, Kullen och mycket mera flyger alltjemt genom mitt hufvud och uppfyller mitt sinne med de behagligaste erindringer. Jag trycker vänligt och tacksamt Deras hand för den icke ringa andel som De deri äger.

Min nattresa gick lyckligt. Omkring kl. 7 voro vi i Lund. Af Fru Westerström hade jag begärt en flaska öl till vederquikelse under natten. I stället för en hade hon inpackat tre. Det missnöje, som Deras man vid ett sådant tillfälle skulle hafva känt, var för mig fremmande. Jag tömde (med tillhjälp af min reskamrat och några skjutsbönder) de 2 flaskorna och kom välbehållen till Lund.

De önskar en gång se mig så lycklig som jag förtjenar vara det. Mensklig förtjenst är aldrig rätt stor och min utan all fråga mindre än min lycka. Jag känner mig väl till kropp och själ. Jag har en verkningskrets, som jag älskar, i hvilken jag kan uträtta så mycket godt som mina krafter tillåta, och hvilken icke blottställer mig för någon oro eller några rätt svåra sorger. Jag har ett stilla förnöjdt sinne som öppet mottager den fröjd, som goda makter skänka, men kan undvara, i det minsta bemödar sig att kunna undvara all annan. Öfverhufvud, goda Fru Molbech, består den största lycka i konsten att undvara. Den som i något utvärtes tillstånd ser enda villkoret för sin lycka, och således bygger på något timmeligt som vore det evigt, den bär fröet till sin olycka inom sig. Och den som bortkastar det goda han har för ett godt som han antingen i inbildningen eller verkligheten saknar, den bringar lätt detta frö till mognad. Förtänk mig icke om jag härföre har undseende, och var viss att jag är lycklig, oaktadt jag saknar mången lycka, som mensklighetens genius beståmit åt de bästa bland sina älskade.

— — — — —

Lund 27/8 1837.

Med stor glädje mottog jag för ett par dagar sedan Deras bref af d. 19 d:s. De gör mycket för mycket af Deras svenske Doctor. Vål äro Deras ord för honom en vederqvickande dagg; men de må akta Dem att genom för mycken godhet förderfva honom, göra honom inbilsk och högfärdig. Han insuger så gerna Deras vänliga ord; tror De att De icke dermed kan skada honom?

För omkring 8 dagar sedan skref jag till Molbech, sade honom att jag ingenting gjort eller kunnat göra, att jag var en lätting o. m. d. Detta bref och en bok sände jag med en resande, som dock näppeligen för storms skuld lär hafva kommit till Köpenhamn. Det torde dock väl snart komma. Sedan dess har det gått mig något bättre. Ett mindre arbete som jag strax derefter började har jag i dag slutat. I nästa vecka fullbordar jag väl ett annat. Och derpå är jag resfärdig. Den storm och regn och köld, som nu rasa efter den förskräckliga hettan, måste först lägga sig. Det är ingen fröjd att komma till Dem i oväder. Möjligtvis kan jag redan d. 1 Sept. sätta mig i båten. Sannolikt sker det dock icke förr än d. 4:de eller 5:te. Och om det sker då eller ett par dagar senare må bero på vädret. Från Westerströms¹ har jag på lång tid ingenting sport; jag vet således icke när de resa. Tusen tack för Deras omsorg om mitt logis. Men denna sak må icke göra Dem någon vidare oro; jag kan bo bredvid köket eller i köket. Jag vill dock icke gerna göra Deras Tante någon oläglighet. Såsnart jag kommer till Köpenhamn, tågar jag åstad till Skindergaden och intager hvad plats som der är ledig. Är ingen der ledig, så finner jag väl någon på nästa. Finge jag råda, så mottoge De blott Westerströms döttrar; och Prosten och jag bodde på ett värdshus. Troligen blifver jag i Köpenhamn något längre än Westerströms; i sådant fall kunde jag, om De så önskar, draga in i den lilla kammaren, sedan flickorna dragit ut, och Deras Tante förblefve ostörd. Deras man må afgöra om icke detta i alla tillfällen är det bästa. Om ett måste vi nemligen vara öfverens, att icke De och Deras man och ordningen i Deras hus förstöres genom de svenska gäster. I sådant fall är ju också all glädjen af dessas besök förstörd och ändamålet af resan för oss alla förfeladt.

¹ NILS PETER WESTERSTRÖM (1783—1853), prost och kyrkoherde i Ausås.
Samlaren 1904.

Från Tegnér har jag haft ett bref sedan vi sist råkades. Han har badat i Göteborg och är nu åter i sitt stift. Hans lynne är icke det bästa. Det är sorgligt att se en så stor natur i förstöring. Familjsorger, ungdomssynder, brist på en bildad och förnuftig omgifning göra honom lifvet tungt. Jag är färdig att gråta när jag tänker på huru mycken rikedom han kunde hafva utstrött bland mänskligheten, och som nu till en stor del är förlorad. Dock är på långt när icke all förlorad. De måste erindra Deras löfte att i vinter läsa något af honom. Jag ville gärna försona Dem med en man, som för mig är mycket dyrbar, ehuru jag långt ifrån i allt kan ära honom¹.

En ung finsk poet har uppträdt, som mycket berömmes (Runeberg). Jag känner ännu intet af honom, men skall väl taga med mig till Köpenhamn ett och annat, som vi kanske kunna läsa tillsammans. Redan för namnets skuld är hans sista dikt mig kär: den heter: Hanna, en Idyll.

Lund 24/9 1837.

Jag har redan haft en af mina föreläsningssaftnar med mina Fruar, under männernas kortspel. Tractaten var en af de nya Heibergska² novellerna; den skall i afton, söndag, slutas.

I morgon borstar sig hela världen för att mottaga Kungen³. Af de liknande tillfällen jag sett i Lund kan jag förutse det rus, hvari alla försättas. Och jag fruktar, att jag sjelf är så barnslig att jag deri deltager. Den gamle mannen har med all sin flärd och allt sitt gascogneri något verkligt imponerande och hänförande. Han blifver här mest två dagar och det obetydliga Lund uppbjuder alla sina krafter för att visa honom ära och tillgifvenhet. Jag ville väl träffa Dem dagen efter, för att berätta Dem allt det högtidligt löjlga, som vid ett sådant tillfälle icke kan uteblifva.

Jag skickar några småting. Om De eller Deras man läser minnestalet öfver den unge Hylander⁴ och dervid stöter på några

¹ Syftar antagligen på, att TEGNÉR genom sin smådevisa öfver MOLBECHS vän LORENZO HAMMARSKÖLD var fru M. osympatisk.

² D. v. s. af J. L. HEIBERG utgifna; författarinnan var Heibergs moder fru THOMASINE CHRISTINE GYLLEMBOURG (EHRENSVÄRD) 1773—1856.

³ KARL XIV JOHAN besökte Lund i september 1837.

⁴ REUTERDAHL'S *Minnestal öfver Mag. Sven Hylander hållit den 3 dec. 1825.*

barnsligheter, så må erindras, att det är tolf år gammalt. I skriften öfver den gamle Hylander tillhöra blott de biografiska anteckningarne mig. Tegnér's porträtt är det bästa som äges, dock långt ifrån godt. I afseende på svenska Psalmboken bör jag säga Dem att *[innehåller upplysningar om en del psalmister.]*

En af de utmärktaste Psalmdiktarne är H. Spiegel, Svensk Erkebiskop i början af förra århundradet. Hans namn är utsatt under hans psalmer. Den svenska psalmboken har verkligen en historia, hvilken jag bland mycket annat skulle vilja författa. Men också i denna punkt fruktar jag att viljan står öfver förmågan och att arbetet kommer att höra till de ogjorda.

[Efter några goda råd, särskildt angående bruket af yllestrumpor om vintern, fortsätter brefskrifvaren:]

Ursäkta min medicinska närgångenhet. Det är icke af hat till Dem och Deras anhörige som jag tillåter mig densamma. »En sund själ i en sund kropp» ansågo de gamle för det högsta, och att de hade rätt behöfver icke med många ord bevisas. Vi efter-såga deras ord, men besinna icke tillräckligt hvad de innebära.

Lund 8/10 1837.

Det är i dag söndag.

Jag har predikat, för första gången efter min hemkomst från Köpenhamn. Jag har haft en rätt behaglig dag. Jag var så stämd, som jag alltid ville vara när jag predikar. I anledning af Matth. 22. 1—14 talte jag om orsakerna, hvarföre så många icke varda delaktiga af Guds rike. Med Guds rike förstod jag icke blott ett gudomligt rike efter tiden, utan ock ett sådant i tiden. Med den stämning som jag trodde mig uppväcka var jag nöjd. Jag vet ej om jag misstager mig, men jag tycker mig förnimma när mina ord göra intryck och när de obesvarade gå tillbaka. Det sista händer mig ej så sällan, utan att jag derföre kan tilldela någon annan än mig sjelf skulden. Folket är sig väl alltid någorlunda likt, i massa taget. Det måste således vara mitt fel, att mina ord icke få någon återklang och att jag otillfredsställd måste lemna predikstolen. Vid andra tillfällen — och så var det i dag — går det mig bättre. Att mina ord måste träffa andra tycker jag mig känna deraf att de träffa mig sjelf. Jag kan bedja, glädjas, sörja med mig sjelf. Jag är en varm åhörare och förekommer mig derigenom också vara en varm predikant. Så i dag. Jag behöfver icke säga huru skön en sådan dag är mig. Jag har varit i psychisk verksamhet sedan kl.

8 på morgonen till kl. 3 efter middagen (De erindrar att jag har 2 kyrkor att predika uti), och jag har derunder icke varit besvärad af någon synnerlig trötthet. Nu är jag dock nästan trött, men jag är tillika fridfull och glad och i denna sinnesstämning infinner jag mig hos Dem, säger Dem några ord, säger Dem att allt står väl till hos och omkring mig, att jag tänker på Dem med den innerligaste tillgifvenhet och högaktning, att ingen ting skulle vara mig dyrare än om jag på några ögonblick kunde förflytta mig till Dem, men att, då jag icke kan detta, jag dock är nöjd och glad i den visshet, att De också med välvilja tänker på mig. Och här med har jag sagt allt hvad jag denna gång kan säga Dem. Det börjar att mörkna. I skymningen går jag gerna några slag öfver mitt golf, tänker på mig sjelf, på de många goda människor som kommit äfven inom min inskränkta spher, på det myckna sköna och herrliga som lifvet äger och tackar Gud för allt detta. Gud signe Dem för i dag. Jag slutar att skrifva till Dem, men slutar derföre icke att med mina tankar vara hos Dem närvarande.

11/10 (*samma bref*).

Jag har nu framtagit mina kyrkohistoriska böcker och papper, börjat att genomgå det gamla och utkasta plan till något nytt. Med anledning häraf läser jag just i dessa dagar Molbechs Danmarks historia, 2:a häftet, och förnöjes mycket öfver dess klarhet och concisa korthet i förening med den noggrannhet, hvarmed alla resultater äro framställda. Mitt arbete¹ kommer att vara olikt Molbechs icke blott i afseende på ämnet utan ock i form och maner, såsom det ock är olikt i ändamål. Jag kan icke nöja mig med resultaten. Så få sådana äro för Sveriges kyrkliga angelägenheter gifne, att jag måste sjelf söka dem och derföre inlåta mig i undersökningar och en mängd detaljer. Härigenom blifver en utförlighet och kanske äfven en torrhet nödvändig, som jag helst ville undvika, men som kanske dock i en framtid kan hafva någon nytta. Af denna anledning är jag mycket glad åt arbetet och förvissad att om det får riktig rot i jorden så skall det icke sakna saft ofvan jorden och också erhålla de blommor, som människorna mest älska, men som dock hafva föga värde, om de icke förebuda frukter. För öfrigt är det ett arbete för mitt lif och vill De tänka Dem mig såsom gammal, så må De tillika tänka Dem mig såsom upptagen af gamla svenska bisko-

¹ REUTERDAHL'S arbete *Svenska kyrkans historia* kom ut 1838—66.

par och kyrkolärare och rotande i dessas af alla andra förglömda postillor

12/10 (*samma bref*)

Från mitt skrifbord gick jag till mina Fruar. Min lilla Ryttmästerska¹ är något sjuklig; vi läste således icke, dels derföre att den bästa åhörarinnan var borta och dels emedan jag för ögonblicket intet hade att läsa. De förstår lätt att brist någon gång måste uppstå, då man icke förstår annat än svenska och danska. Nästa gång, som väl blifver om söndag, hoppas jag att ingen brist skall finnas hvarken i auditorium eller hos lectören. Sedan jag kommit hem från Köpenhamn, tycker jag mig ofta vid dessa föreläsningar hafva en osynlig åhörarinna, som tillvinkar mig med en vänlighet, som ingen annan än jag förstår, men som icke litet bidrager att för mig göra aftonen behaglig.

Jag känner väl att jag kunde vara ännu lyckligare, ännu gladare, att en egen quinna, en egen familj, ett eget hus är mannens bästa lycksalighet, och att man bland fremmande alltid i någon mån är fremmande. Men då säger jag mig: Allt det goda, allt det sköna är ju Ditt. Sök detta hos Ditt eget slägte och hos framfarna släkten, och Du skall lefva i ett bättre äktenskap och en bättre familj än dem jorden kan gifva Dig; och så vandrar jag hem till min mörka och ensliga boning, med en resignation, i hvilken der väl är något vemod, men ingen olycka, och alla, som se mig, säga att jag är den lyckligaste menniska under solen.

Okt. 1837.

Jag skickar Dem tre svenske diktare, men tre af våra olycklige diktare. Stagnelius är utan tvifvel den rikaste. Hans utförligare stycken (med undantag af Martyrerna) höra just icke till hans bästa; men i hans mindre dikter skall De finna mycket som anslår Dem. De underrättelser om författarens lefnad, som finnas i slutet af 3:e delen², visar en melancholisk natur. Till dem kan jag lägga att han förstört sig genom att förtära opium i temligt stora quantiteter. Han var för öfrigt en mycket ädel och förträfflig menniska

¹ LOVISA CHARLOTTA AF MALMBORG (1812—94), gift med VILHELM AF M. (1792—1854).

² Reuterdahl har förmodligen sändt den 1836 af P. A. SONDÉN utgifna upplagan af STAGNELIUS.

älskad af alla som kände honom. Honom sjelf såg jag aldrig men jag känner temligen noga en hans syster, gift med en af mina ungdomsbekanta och boende i Calmar. Det är ett af de hus vi skola besöka på vår resa genom Sverige nästa år. — Också hos Vitalis skall De finna mycket godt, bland annat en ädel biographi af skalden, författad af Deras älskling Geijer. — Lidner tillhör äldre tider, men må såsom en själsförvant åtfölja de öfriga. — Den historiska tractaten är för Deras man, som helsas troskyldigast och vänskapligast.

Kungen och all den oro han förorsakade hafva nu passerat. Den gamle mannen var temligen rask, men gjorde icke samma intryck på mig som förut. Der var i hans väsen något osäkert, vacklande och tillika fremmande, som ej var behagligt. För öfrigt lät han sin nåd regna ned öfver Lund. Tre professorer, Hellstenius¹, Liljewalch² och Engeström³ (jag nämner dem, att Deras man må hafva något att le af) fingo nordstjernan, Biskopinnan Faxe ett rikt guldsmykke, några damer hvar sin kyss på pannan, och de studerande som sistliden vår tumultuerat utan för Biskopshuset fingo nåd och befrielse för sin relegation. Mer kunde man icke begära. Universitet, bibliothek, öfriga institutioner besvärades icke af Hans Majestäts nyfikenhet. För allt sådant gaf han anvisning på Oscar. Framtiden skall uträtta allt; nutiden vill vara fri från omak och bekymmer.

Okt. 1837.

Stor tack för themaskinen. Den kom mig tillhanda i rättan tid och är redan invigd. Tänk Dem! Jag slog mig lös och inviterade Damer på Dansk t tractamente, thé, smörrebröd, Kager. Allt gick förträffligt. En ung Pige (dotter af den rika enkan i Bleking, som jag talte om i Köpenhamn och som vi ju nästa år skall besöka; forlofvad(!) med en af mina förra disciplar, Doctor Billberg) var värdinna för dagen. Den tjocka biskopinnan, den tunna Fru Thomander och den lilla fina ryttmästerskan voro tillstädes och förnöjda. Alla skänkte maskinen sitt bifall, ett bifall som i räkningarne oss emellan är uppfördt i Deras Credit och mitt Debet.

¹ A. J. HELLSTENIUS, prof. i kyrkohistoria, död 1844.

² C. F. LILJEWALCH, prof. i obstetrik, död 1844.

³ J. A. ENGESTRÖM, prof. i kemi, död 1846.

Jag har varit rätt flitig sedan jag sist skref Dem till, läst åtskilligt och skrifvit icke så litet. Bland det förra har varit Grundtwigs Mythologi, om hvilken jag förut blott tagit flygtig kännedom. En underlig bok, full af geni och vanvett. Att det sista alltid skall hänga vid det första! Att detta aldrig kan få vara rent och obesmittadt! Eller kanske är det blott för medelmåttans gåsögon som geniet tyckes hafva sin skefva flygt. Kanske dömmar man sig sjelf i och med detsamma man dömmar geniet.

16/11 1837.

[Söndagsmorgon] är gerna för mig en mycket behaglig tid och upptages merendels af arbeten, som för mig äro de käraste.

Jag hade redan af *Dagen*¹ — det enda danska blad som jag har tillfälle att läsa — sett att Molbech föreläser. Jag hade väl lust att då och då vara hans åhörare. Om historiens litteratur hafva vi någon gång samtalat; aldrig, så vidt jag kan minnas, om historiens materia. Jag hoppas han utgifver sina föreläsningar, när de äro färdiga. För dem må han dock icke glömma sin historia. Det vore efter min öfvertygelse en stor förlust om den förblefve ofulländad. Den är icke tilltagen i större scala än att den kan fulländas, och dock i så stor, att den både som ett sant vetenskapligt arbete och som konstverk har intresse. Och sedan klarheten, genomskinligheten. »Die ist mir N:ro Eins» sade mig en gång en Tysk. Vi hafva desto värre, med all vår goda historiska litteratur, icke något arbete af samma halt. På Geijers Svenska Folkets historia kan ingen sätta större pris än jag. (Vi hafva någon gång talat derom). Men den är väl mycket sibyllinsk. Man behöfver i förväg känna en del svensk historia för att förstå den rätt. Den är, såsom allt hvad Geijer skrifver, dunkel och sväfvande. »Men dunklet hos Geijer», säger Tegnér, »kommer af djup, ej af grummel. Det har samma skäl som verldshafvets dunkelhet. Geijer lider af hvad man kan kalla geniets fullblodighet.»

3/12 1837.

Jag har en af mina behagliga söndagsmorgnar . . . Det är i dag första adventssöndagen. Det gamla kyrkoåret har slut. Ett

¹ Betydande dansk tidning, redigerad af RAHBEK, THAARUP m. fl.

nytt nalkas med jul, med påsk, med vår. För det gamla har jag mycken godhet, liksom i allmänhet för den förflutna tiden. Men det nya är mig ock välkommet. Jag är viss att, om jag lefver, skall det, liksom det gamla gjort det, lära mig mycket och gifva mig mycken sann glädje. För att vinna dess gunst vill jag i dag välkomna det med en predikan. Om ett par timmar begifver jag mig till mitt kära Upåkra. Mitt ingångsspråk skall blifva: De skola alla komma från fjerran länder, frambära guld och rökelse och Herrans lof förkunna. Och i anledning deraf vill jag visa Hvaröfver en christen gläder sig när han hör sin andlige konungs ankomst förkunnas. Han gläder sig öfver konungen, såsom den der redan är kommen och frälsat verlden; han gläder sig åt konungen, såsom den der dagligen kommer och skänker nåd, frid och helgelse; han gläder sig ändtligen åt konungen såsom den der skall komma för att dömma. Och så vill jag ock gläda mig med mina goda Upåkrabönder.

Jag är fullkomligt väl och förnöjd. Mitt arbete går behagligt och lätt framåt. I går afton lade jag sista handen vid en bagatelle, som skall skickas Dem så snart jag får någon lägenhet. Några dagar förut hade jag slutat en afdelning af mitt större arbete. I morgon börjar en ny, ny nästan också för mig sjelf och således fordrande nya studier. Dessemellan embetssysslor, som i synnerhet vid denna tiden hos oss äro många och besvärliga. Vi hafva nu vår examenstid. Jag är mindre i sällskap än förr; jag dricker en kopp the mellan kl. 6 och 7 och går derpå hem till min lampa och min kyrkhistoria, . . . och der sitter jag till omkring kl. 10, och derpå nyttjar jag min ögonspiritus och somnar och kl. 5 är jag åter vid arbetet. Jag kan icke säga Dem huru behagligt detta lif är mig och huru rädd jag är att det genom någon min oförnöjsamhet skall taga slut. Är vädret dertill klart, luften icke för grå, och får jag syn på någon stjerna, när jag går till mina fönster och tittar ut, så är mitt humeur det aldrabästa och ingen punkt i mitt hjerta är tom. Sådana äro mina morgnar och aftnar; om dagarne är icke värdt att tala: vi hafva knapt några dagar och det lilla vi hafva upptages af föreläsningar, spring på biblioteket, besök af studenter o. d., som heldre kunde vara borta, men dock icke kan vara borta och således också måste påpassas.

Rothe, Anfänge der christlichen Kirche, Wittenberg, Zimmermann 1837. Hvarken med bokens tendens i det hela eller med en

del detaljer är jag fullkomligen nöjd, men den är mycket rik på ideer och innehåller mycket, som förtjenar all uppmärksamhet. Molbech bör icke förbise den, hvilket lätt kan hända, då dess titel är så rentaf theologisk och dessutom lofvar föga nytt. Hela massan af boken, hvilken inlåter sig i patristiska detaljer och är temligen dryg, behöfver M. icke genomgå. Författarens hufvudåsigt finner han utvecklad inom de första 138 sidorne. Jag förmodar, att boken redan finnes på kungens bibliothek. I annat fall kan den fås hos Mynster, på hvars bord jag såg den sistl. September månad Således har De åter en portion hoksnack. Men De må också icke göra Dem beredd på annat, då De inlåtit Dem i brevexling med en bibliothekarie.

— — — — —

21/12 1837.

Det gladdde mig innerligt [i Deras sista bref] att se Dem sund och munter. Var icke rädd, att hvad De säger mig om Dem sjelf förefaller mig långt och besvärligt. Tvertom äro just dessa stycken (!) af Deras bref för mig de käraste. Hvad De gör och tänker, huru de lefver och röres omkring den gode Molbech, huru De verkar i Deras för mig så väl bekanta omgifning, huru Deras goda och ädla själ öfverallt uppsöker det ädla och goda och öfverallt blott återgifver detta, derom må De skrifva; det hörer jag gerna. Hvem kan skrifva något classiskt stort, något ohördt genialiskt? Finge intet annat sägas, så borde de flesta af oss vara evigt stumma. Nu sjunger hvar och en fågel med sitt näbb, och den sjunger icke illa, som sjunger af ett rent hjerta och ett Gudi hängifvet sinne. Var viss att så slätt jag förstår annan musik, så väl förstår jag denna och så ljufligt klingar den i mina öron. Förmena mig icke denna förnöjelse. Förtälj för mig Deras inre och yttre hvardagslif, Deras stora och lilla sorg och glädje, Deras erfarenhet af menniskor och Deras erfarenhet af Dem sjelf, och var öfvertygad att hvad som är en glädje eller tröst för Dem att läsa, det är för mig en ännu större glädje och tröst att höra. Jag gör till Dem denna bön icke för Deras skuld, utan för min, och då de så gerna uppfyller andras önskningar, så vet jag att icke min blifver ohörd.

— — — — —

Jag har från morgon till afton sutit i examina. Den största delen af förra veckan användes i cathedralskolan, der jag måste

tjenstgöra för Biskopen. Jag bör dock icke förtiga, att jag hade mycken tillfridsställelse. Af 115 ynglingar syntes de fleste välartade och vakna. Många tycktes äfven lofva ganska mycket. Deras kunskaper voro också rätt goda. Vår närvarande Rector¹ är en utmärkt skollärare och har förstått att också bringa de öfriga lärarne till en verksamhet, som hos lärjungarne bär goda frukter. Hela denna för rättning gaf alltså anledning till rätt mycken glädje. Det är icke första, men väl femte eller sjette gången jag fullgör den samma. Jag är således väl bekant med en stor del af ynglingarne och några af dem har jag med förnöjelse följt ända från deras inträde i skolan. Det har ett eget intresse med sig att på detta sätt följa en ung människa, utan att han själf märker det. Många, kanske den största delen svika de förhoppningar de till en början gifva, andra lofva litet, men hålla mera. Jag har några älsklingar, af hvilka jag väntar mig det aldrabästa. En sådan har i dessa dagar blifvit student: jag är rädd om honom som om min ögonsten. En annan äldre — han är icke uppdragen vid skolan i Lund — blef i går prest och ingår äfven vid universitetet. De skall se honom, om De nånsin mera kommer till Lund. Ett renare fromare ansigte kan icke finnas. Han påminner om det ansigte, som i målning plägar gifvas åt Honom, som var mensklighetens urbild och fulländning. Må min unge vän hafva framgång och välsignelse! Må han verka mycket godt! Han behöfves väl. »Såden är mycken», var det ord, med hvilket vår gamle biskop i går tilltalade dem, som blefvo ordinerade till prester.

..... en man, till hvilken jag står i mångfaldig förbindelse, håller på att lemna detta jordiska.... En stor, af mig mycket afhållen familj försattes derigenom i sorg och till en del äfven i bekymmer. Då den krets, i hvilken jag dagligen umgås, tillhör denna familj, så är väl ingen julglädje att förvänta. Hårtill kommer ett enskilt bekymmer. Mannen är ägare af det hus, i hvilket jag bor. Dör han, så blifver huset utan tvifvel såldt, och jag och mina böcker och min kyrkhistoria och min lampa äro husvilla. Jag bequämer mig väl aldrig att köpa hus, och någon så god lägenhet som den jag har, får jag väl aldrig att leja.

Lund ^{31/12} 1837.

Huru gör jag med häftet af Nordisk Tidskrift? Det gör mig ondt att Deras exemplar skall blifva defect. Vid sådant svider

¹ KARL GUSTAF BERLING (1809—63).

en bibliotekars hjerta. Men jag kan icke skicka det tillbaka. Mitt öfverloppshäfte kan De kanske begagna. Det kommer således vid tillfälle.

Af *Lyckens Yndling*¹ har jag läst något mer än hälften för »mina Fruar». Temligen upptagen och några aftnar utbjuden i större sällskap har jag icke hunnit att läsa allt. Början är liflig; längre fram någon diplomatisk »Kedsonmelighed». Sedan tyckes det åter blifva lifligare. Jag stannade sist midt i Lublinskys kärlekshistoria. På slutet är jag, efter hvad De sagt mig, mycket nyfiken. Mina åhörarinnor visa sig mycket hänrifna af boken och tacka mycket den okända som sändt den.

Hvarmed arbetar [Molbech] nu? Från föreläsningarne är han väl under julen fri. Jag ser af Dagen, att han åter utgifvit en Julegave. Min har jag ännu icke kunnat skicka Dem. De vill få se huru jag tagit skatt af Deras mans, och tillika några spår af mitt Septemberarbete hos Dem. Nästa jul kommer jag väl med något dylikt. Det är ju comiskt, att begge bibliotekarerna gå omkring och utdela julförlustelser åt barn. På det att den svenske icke dermed skulle väcka för mycken undran, har han skyddat sig med Deras mans auctoritet.

[Utom ett par tre dagar i julen] har jag varit hemma och arbetat; det sista temligen flitigt, hvarföre ock något blifvit utträttadt. Jag har haft några rätt behagliga morgonstunder. Mitt the har jag låtit inkomma just vid soluppgången. Och så har jag satt mig framför ett af de fönster, som äro vända åt öster, och sett solen i ansigtet och låtit den skina mig i ansigtet och druckit mitt the och varit glad åt den klara, ljusröda morgonhimmelen, och åt det hopp att den också för Dem, fastän något längre fram åt dagen, skulle vara klar och välgörande.

Mannen, som jag sist skref om är död. Enkan säljer egendomen på landet och flyttar in till Lund. Jag tror dock att hon har nog af nedra etagen i det hus, der jag bor, och att jag får behålla min lägenhet. Så mycket bättre; bättre också derföre att De nu vet hvar jag bor, och att De kanske icke kan uppsöka mig, om jag flyttar.

¹ Berättelse af ANDREAS DE SAINT-AUBAIN (pseud. CARL BERNHARD), utkom 1837. Se H. SCHWANKENFLÜGEL, *Carl Bernhard* (1895).

Lund ¹⁴/₁ 1838.

»Lykkens Yndling» har jag naturligtvis längesedan slutat. Den läses nu af min lilla rara ryttmästerska, som icke tillbragt julen i Lund och således icke fick höra den. Hon är vid slutet och sade mig i går att boken »för sitt ena par förälskade har kärlek till tio sådana». I öfrigt har den visst ingen anstöt väckt, utan tvertom förnöjelse. Sjelf tycker jag om den för dess varma, syd-ländska, jag skulle nästan vilja säga spanska ton och dess simpla oinvecklade machineri. En af Deras anmärkningar var också min, och dessutom kan väl ännu mycket mera vara att på boken utsätta. Mycken tack för noterna¹. De ökade i någon mån bokens intresse. Vet man alls intet om författaren? Man har ju ännu några noveller af samme C. Bernhard? — Boken återgår med en Lundenser, som i dessa dagar reser till Köpenhamn. Mellan Malmö och K. är nu ingen fart.

— — — — —
 Det börjar att blifva för galet med nykterhelen hos oss. Man predikar nu om bränvinet. Den som har det i sitt hus, har en afgud, som öfver huset och alla dess invånare bringar evig fördö-melse. Den som bjuder bränvin åt en människa, bjuder henne till helvete; och mera dylikt. Vi svenskar kunna nu aldrig hålla måtta, hvarken i nykterhet eller fylleri. Jag är i färd med att skriva mot den nya galenskapen. Jag kan göra det, då säkerligen ingen anser mig vara en patron för dryckenskapen. Förnuft är i detta som i annat dock det bästa.

Lund ²¹/₁ 1838.

Ja, jag hade gerna varit hos dem både i Deras lilla och i Deras större sällskap. Och ännu heldre hade jag suttit bakom dörren och lyssnat på Deras samtal med den herrlige Mynster. Till veder-gällning skulle De fått lyssna på ett samtal mellan honom och mig. Jag tänker, vi skulle väl kommit öfverens om den också för mig mycket käre Johannes. Jag är viss att Mynster lika så litet som jag och De vill uppoffra honom. Och äfven om man skulle tvingas att uppoffra något af det utvärtes, icke är derföre Johannes uppoffrad, och än mindre den Christus, som hos Johannes talar. Det har alltid synts mig, som fäste man för liten uppmärksamhet vid

¹ Jfr JULIUS SALOMON, *Carl Bernhards »Lykkens Yndling», i Danske Studier.* 1905, s. 115 f.

denna omständighet. Christi ord, de må stå hos hvilken evangelist som helst, hafva något så slående, så öfvermenschligt, att den som öfverhufvud ser något gudomligt hos menniskorna och i tiden, icke kan misstaga sig om deras ursprung. Men äro nu orden af Christus och, såsom varande af honom, gudomliga, så ligger det mindre vikt på de mellanpersoner, genom hvilka de kommit till oss. Att en af dessa mellanpersoner varit Johannes, den lärjungen som låg vid Jesu^s bröst, det är efter mitt förmenande fullkomligen säkert. Jag känner temligen väl hvad som deremot blifvit anfördt och kan anföras. Scharlings¹ afhandling har jag väl icke läst, men jag hörde i sommar af honom sjelf ungefärligen hvad riktning hans undersökningar tagit. Men om jag också vore af en annan mening, jag skulle icke deraf finna mig mycket störd. I Johannis evangelium har jag säkrare Christus än Johannes. Den som hos Johannes talar, kan icke vara mer än en, denne enes ord må sedermera hafva kommit från hvilkens läppar som helst. Frågan huruvida de kommit från Johannis eller någon annans, är blott en lärd fråga, såsom sådan icke oviktig, men ingalunda af den natur, att den, besvarad på ett visst sätt, behöfver betaga den, som fäst sitt hjertas kärlek vid Johannis evangelium — och hvem har icke gjort detta? Johannis evangelium var för så olika män som Newton, Fichte, Hegel, Herder det högsta — att den, säger jag, behöfver betaga en sådan förmedlet för sin kärlek. Denna kärlek hvilar sannerligen på bättre grunder, än att de af lärdomen, äfven den skarpsyntaste skulle kunna omstörlas.

Lund ¹/₂ 1838.

Jag har ännu mycket att säga Dem, om mina arbeten, mina författareplaner, mina föreläsningar (jag har i dag begynt sådana), om ett nytt hus deri jag börjat förtroligare umgås (Baron Gyllenkroks²) och mera dylikt; men jag hinner ej

Mera kanske om Söndag, i fall det då är mig möjligt. Men jag predikar troligtvis då. Texten är Jesu framställande i templet och Simeons lofsång vid Jesu åsyn. Jag vill i anledning deraf tala om den Christne i templet, hvad som förer honom dit (väntan efter Israels tröst, såsom det heter i evangelium), hvad han der finner

¹ Professor CARL EMIL SCHARLING (1803—1877), jämte C. T. ENGELSTOFT utgivare af *Theologisk Tidskrift*.

² Öfverstekammarjunkaren AXEL GUSTAF G. (1783—1865), gift med MAGDAL. BEATA FOCK (1788—1862).

(Jesum) och huru han begifver sig derifrån (med tack och lof). Det kan alltså hända att jag icke skrifver förr än i dag åtta dagar.

Lund $\frac{4}{2}$ 1838.

Jag har ett nytt arbete — i tankarne. Längre har jag icke dermed hunnit. Min kyrkhistorias första band skall först vara färdigt. I morgon börjar tryckningen. O att jag kunde säga detsamma om sista bandet! Jag skulle då vara nära att sluta ett godt dagsarbete. Under det det första bandet tryckes, skall jag hålla föreläsningar. I theologien har man alltid lagt en mycket stor vikt på det man kallat läran, på vissa satser, vissa begreppsbestämningar. Onelikt förtjena också dessa uppmärksamhet. Men äfven annat förtjänar en sådan. Det sätt hvarpå christendomen gjort sig sjelf till ett samhälle, en kyrka, de sociala gestalter, i hvilka christendomen uttrycker sig, synas mig icke mindre viktiga. Känner man dessa, sådana som de nu finnas, så känner man visserligen icke allt af christendomen, men dock en mycket betydlig del. Jag har begynt att i föreläsningar framställa dessa, att läsa om *Christna kyrkans närvarande författning*; eller rättare, jag har lofvat att läsa härom. Ännu äro nemligen inga studenter samlade och på första föreläsningstimmen (i Thorsdags) blott annonserade jag min plan. Jag har begynt att utarbete ett utkast, som jag under föreläsningarne kan följa. Det är min afsigt att framdeles, när lust och tid skänkas mig, utföra det och lemna ett arbete, som jag skulle vilja gifva något intresse icke så mycket för de lärde, som för enhvar bildad, hvilken har sinne för christendom och historia. I framtiden får De således icke blott höra mig tala om min kyrkhistoria. Jag får ännu en fix idé. Der blir någon omvexling i min barnslighet. Min bok den christna kyrkoförfattningen blir den andra stående artikeln i mina discusser. En handbok i liturgien — jag tror vi talade derom under vår resa i somras — ligger ännu i bakgrunden. Jag svarar Dem dock icke för att den icke en dag rycker fram och blir den tredje. Men dermed skall det ock vara punkt och slut. Jag vill icke räkna några smärre uppsatser, som då och då framslunga sig, såsom den hvilken nu tryckes. Till sådan liten barnslighet är jag berättigad.

Jag nämde ju i mitt sista att jag börjat något förtroligare umgås i Baron Gyllenkroks hus. Jag går dit en eller ett par gånger i veckan, dricker the, talar en timmes tid med de grundhederliga och välvilliga menniskorna och anmodas alltid att komma snart tillbaka.

Baronen är i så hög grad aktningsvärd som man genom ärlighet, välvillighet och godhet kan vara det; men derjemte temligen enfaldig och obildad. Genom vana att umgås med människor och genom sin mildhet och godhet öfverskyler han dock förträffligt sina svaga sidor. Baronessan är ett mycket utmärkt fruntimmer, ehuru väl mycket utrustad med den franska bildning, som en tid ägde så högt värde i Sverige. Finner man intet annat i deras hus, så finner man menniskovärde. Och ett hus, der man finner sådant, bör man icke undvika.

Jag har äntligen gjort bekantskap med den unge Ehrenborg, hvilken Molbech håller så mycket af. Jag träffade honom för ett par dagar sedan på en bal, som min svärjande ryttmästare och min fina ryttmästerska gäfvö. Vi talade mycket om Molbech och äfven om Dem, som han råkat i Köpenhamn. Han bad mycket helsa Molbech. Jag finner som Molbech och De att han är en nätt, anspråkslös och i det enskilda lifvet visserligen rätt älskvärd ung man.

Den stackars Fru Westerström har i dessa dagar visst mycken sorg. Hon har en bror som är prest i närheten af Landskrona. Han hade en ung, vacker, god hustru, hvilken i dessa dagar är död — af koppor — från fyra små barn. Huset är fattigt, pastoratet ett af de slätaste i Skåne. Utom sorgen, som dödsfallet vållat Westerströms, få dessa visst emottaga något af barnen. Westerströms hus läler knapt flera barn än de egna. Det yngsta af de moderlösa är 8 dagar gammalt.

Lund 4/2 1838. Efterskrift.

Jag är tillbaka från Upåkra innan brefvet förseglas. Jag är nöjd med min dag, ehuru jag en gång legat i snödrifvorne. Här är mycken snö. Mitt predikande gick väl. Då jag sagt Dem mitt ämne och De har en svensk psalmbok, må De ock veta min hufvudpsalm. Det var N:o 324, en herrlig gammal psalm af en Gustaf Adolfs hofpredikant. — Dagen var en af de skönaste vinterdagar man kan öfverlefva. Omkring hundrade bondslädar höllo vid den ena kyrkan. Den var proppfull af menniskor. Snön ger liflighet åt folket; alla vilja ut på släde. Detta nöje lemnas Skåningarne så sällan, att de ifrigt begagna det när det kommer. Jag är som bönderna. I morgon gör jag kanske en slädtour till Malmö — för att utforska isen.

Lund 18/1 1838.

Jag kommer hem från en temligen lång spasertour, som jag gjort sedan jag spiset middag. De vet att vi i Lund spisar temligen tidigt. Solen var alltså högt på himlen, när jag gick ut. Jag gick åt norr, för att hafva vinden på ryggen och solen i ansigtet på hemvägen. Detta hör till mina vanliga beräkningar, liksom det i allmänhet hör till min lefnadsphilosophi att så snart som möjligt afgöra det minst behagliga i lifvet. Ett godt slut, en god hemväg är alltid att eftersträfvat. Sådan var min i dag. Solen skinte mig varmt i ansigtet, oaktadt det i sjelfva verket är temligen kallt.

Det förnöjer mig mycket att de gode Herrarne Engelstoft¹ erinrar mig. Säg vid tillfälle dem och Deichmanns² och Hohlenbergs³ och Scharlings och Viborgs⁴ och flera att jag alltid med aktning och tillgifvenhet tänker på dem.

Raumer⁵ har utgifvit två slags bref om England, några äldre rent historiska, förmodligen de af Ewerlöf⁶ menade. Jag känner dem icke noga. De förekommo mig icke rätt viktiga; äro dessutom icke fria från manér och någon affectation. Bättre behagade mig några senare politiska. De lemna en mycket redig och klar underrättelse om det närvarande England. För Dem äro de väl dock för torra med alla utläggningarne af engelska kornlagarne, fattigväsandet, parlamentsreformerna och mera dylikt. Jag lofvar Dem således hvarken af den ena eller den andra Raumerska skriften någon rätt stor förnöjelse.

Jag skäms att jag känner Byron så litet. Och jag vet knapt när jag bättre skall lära känna honom. Men Deras omdöme är ock Thomanders. Denne sätter ett oändeligen högt pris på den engelske skalden och gifver honom en af de aldre högsta platserna bland alla tiders poetiska högheter. Han är ock Tegnér's heros. De ser således att De också hos oss har dem, som dela Deras tillgifvenhet.

Jag är öfverlastad af correctur och andra göromål. Tryckningen går temligen raskt. Af manuskriptet återstå 3 eller 4 ark, hvilka

¹ Biskop CHR. TH. E. (1805—89) och historikern L. E. (1774—1851).

² Bokförläggaren J. D. (1788—1853).

³ M. H. H. (1797—1845), teol. professor.

⁴ CARL V. (1783—1844), professor.

⁵ Tyske historikern FRIEDR. VON R. (1781—1873) utgaf *England im Jahre 1835* och *England im Jahre 1841* (1836—42).

⁶ FRANS ANTON EWERLÖF, generalkonsul och författare (1799—1883).

dock väl knappast behöfvas förrän i början af Maj, då de ock, om allt går väl, skola vara i ordning. Den del som tryckes går nog inemot till 40 ark. Materialierna dertill voro för det mesta färdiga, då vi sist träffades. Redactionen har skett sedermera. Så är det icke med det följande. Dock kommer tid, kommer råd. Jag gläder mig åt arbetet och önskar blott att tryckningen af första delen icke måtte upptaga för stor del af min sommar, hvilken jag ville använda till annat. Mer än 2 ark kan icke medhinnas i veckan: 40 ark göra 20 veckor. Det ser således ut som jag först in i Juni skulle vara färdig. Får vara, blott jag blifver färdig med något som duger.

Lund ²²/₂ 1838.

Vi hafva i dag emottagit en sorglig post. Nästan hela Wexiö stad är afbränd. Biskopsgården är väl frälst, men Tegnér's svårson, en Baron Rappe, har förlorat ett stort hus och mycket af inboet. Likaledes en annan Tegnér's nära släktinge. Och hundratals andra äro utfattiga och husvilla i denna stränga vintern. Jag liksom andra Lundenser hafva åtskilliga goda vänner i Wexiö, som mistat allt sitt. Underrättelsen är således för oss en verklig sorgpost. Gud styrke och hjelpe de olyckliga! I biskopsgården äro så många härbergerade, som der kunna få plats. Vid sådana tillfällen är Tegnér en man, oförsagd, oegennyttig, stark. Jag är viss att han efter detta skall blifva dubbelt kår för Wexiöboarne. Må han blott hafva tillfälle till allt det goda han säkert vill uträtta.

Lund ¹¹/₂ 1838.

Det var kallt i dag att predika, kallare än jag förmodat. Solen uträttar ännu icke mycket mot den skarpa östanvinden. Dock var himmeln klar och åhörarne temligen många och uppmärksamma; hvilket alltid försätter mig i en god stämning. Dertill uträttade jag en god gerning. Jag öfvertalade bönderna till ett sammanskott för de brandskadade i Wexiö. De 2:ne nästföljande söndagarne skall det upptagas. Jag hoppas erhålla 50 à 60 Rd:r b:o; visserligen blott en smula, men små smulor äro också bröd, säger ett svenskt ordspråk. Wexiöboarne hafva redan fått mycken hjelp. Malmö har ensamt gifvit omkring 4000 Rd. b:o (omkring 3000 Riksbankdaler); Lund 1200. Likaledes andra städer icke obetydligt. Vid sådana tillfällen utöfvas här mycken frikostighet. Tegnér har gjort hvad jag förmodade. Han har under nödens svåraste tid härbergerat och

födt omkring 70 personer; dessutom skickat lifsmedel till en mängd som på andra ställen fått tak öfver hufvudet. Derigenom hafva hans matförråder för vintern i det närmaste blifvit uttömda. Jag såg i anledning deraf ett bref till hans son, fullt af skämt och godmodighet. Det som är sorgligast för Tegnér är att elden utkom i hans svärsons hus, troligen genom en drängs vårdslöshet. Värdet af de nedbrunna husen går till 300,000 Rd. b:o. Dessutom en mängd lösho och victualievaror. En min bekant, Lector vid Gymnasium (gift med en ung, intagande quinna, från Lund, hvilken jag confirmerat) har förlorat allt sitt, hvartill hörde ett icke obetydligt parti säd, hvarpå han skulle föda sig till nästa vinter. Vi hafva för honom föranstaltat ett särskilt sammanskott i Lund. Nöden har i dessa dagar ökats i Wexiö. Kopporna hafva der börjat att grassera. Så trångt som nu alla måste bo, kommer visst sjukdomen att göra stor förödelse. Jag säger än en gång: Gud hjelpe de beklagansvärde.

Lund ¹⁸/₈ 1838.

.... jag är vid en hvilopunkt i arbetet. Af det första återstår icke mycket. Jag ser slutet, De må tro att en sådan syn är en fröjd. Vore nu så väl allt tryckt. Men också det skall gå, vill jag hoppas, och jag har en ledig och glad Juli i perspectivet

Jag läser nästan intet om dagarne, uthaspar blott ur mig och böcker hvad jag der kan uppsöka; är derföre temligen tom. Det sista jag läst äro de småstycken af Geijer, som jag menar jag sist omnämde. Jag har nu fått dem och skickar Dem snart. Nätta, kära småting, genomblixtrade af några få stora tankar. Det sorgligaste är att de utgifvas af — penningbehof. Mannens finanser lära vara miserabla och derföre trycker han allt hvad han kan finna i sitt skrifbord. Det är dock i mera än ett hänseende godt, att en literatör skaffar sig också en borgerlig och oekonomisk sjelfständighet. De finner lätt att jag härvid i tankarne prisar Molbech och den som så förståndigt rättar sig efter hans principer och hjälper honom att utföra dem. Tro mig, jag lärde i detta hänseende åtskilligt af hvad jag sistledit år hos Dem såg och hörde.

Lund ¹/₄ 1838.

.... mitt bokskrifveri är slutadt; mitt första band är färdigt i handskrift. Redan i förgår skedde detta. I går ordnade jag mina böcker och papper, hemskickade det fremmande, ställde det egna på behöriga ställen, och fick allt rent och ordentligt, såsom jag gerna vill hafva det

Det har sitt stora behag med sig att se ett arbete, som upptagit en lång tid och kostat en del möda, närma sig sitt slut. Men efteråt komma betänkligheterna, jag kan väl säga tomheten. Så länge jag sträfvade efter förmåga, tyckte jag att jag gjorde något; nu börjar det redan synas mig, som hade jag, såsom Goethe någonstades säger, spelat om toma nötter med toma nötter; som vore det arbete, hvilket framkommit, på långt när icke värdt den tid derpå blifvit använd. Öfverhufvud går det mig alltid på samma sätt. Min vilja är temligen god; mitt sträfvande likså: men när allt är färdigt, så finner jag att jag är en stympare, och att jag borde vara mycket bättre och göra något mycket bättre än hvad jag är och gör. Och så har jag ingen ro, förr än jag kastat mig in i ett nytt arbete, med hvilket det då går på samma sätt. Jag tröstar mig likväl dervid med några vackra och väl äfven sanna ord af Geijer: »Trohet i bemödande är det bästa hos människan. En redlig arbetare är Guds ädlaste verk. Lefve arbetet! Lefve arbetaren!»

Sedan jag nu slutat att skriva, skall jag väl läsa något. Jag vet knapt riktigt hvad. Jag skall väl taga för mig några resbeskrifningar. Skrifter af detta slag hafva alltid haft för mig ett intresse. De visa för mig menskligheten i så oändligt många olika gestalter, och detta lär mig att icke sätta för stort pris på den gestalt, som den för mig själf äger. Öfverhufvud skulle vi kanske vara bättre än vi äro, om vi gjorde oss mera bekanta med det fremmande, om vi mera satte oss in i det, som för andra är viktigt och hufvudsakligt, med ett ord, om vi vore litet mindre människor än vi äro. — Dessutom har jag lagt undan och skall kanske nu framtaga en icke liten samling af skrifter, som angå ett enda ämne: Jesu lefverne. I de sista tiderna hafva theologer och filosofer af de mest olika skolor och systemer dermed sysselsatt sig. Deras hufvudtendens och resultater känner jag någorlunda, men jag skall väl också följa dem i detaljerna. Rätt mycket lofvar jag mig dock icke af denna läsning. Jag väntar mig dels väl mycken prosa, och dels, hvad som i detta stycke är ännu värre, väl mycken poesi. Historikerna öfverflöda på det första, filosoferna på det sista. Dock har denna literatur två eller tre namn, som stå högt i min opinion; bland dessa en Heidelbergerteologs, Ullmanns. Jag lärde känna mannen själf för 3 år sedan, och kände mig starkt dragen till honom. Kanske något mera härom en annan gång. Då De en gång låtit Dem införas i min studerkammare, släpper jag Dem ej, förr än De sett hvad som der upptager mig.

Wexiö har fått mycken hjälp. Medlidandet har nästan varit större än vanligt. Jag utklipper ur en tidning och skickar Dem Tegnér's vackra bön till Smålands presterskap om understöd för de lidande. Från vår lector har jag i dag bref; han tackar kända och okända välgörare.

Lund 12/4 1838.

Från ett något underligt sällskap, eller rättare, från tvenne sådana kommer jag på ett besök till Dem. Jag slutade i går en resa i Turkestan och Bockara med Engelsmannen Burnes¹, och i dag har jag följt en annan Engelsman, A. Smith² på en resa bland Hottentotterna i det inre af Syd-Afrika. Det ser dock der annorlunda ut än hos oss. Och likväl hafva vi äfven der medmenniskor, bröder. Men huru olika äro de icke sinsemellan. Asiaterna stolta, nobla, bildbara; Afrikanarne baksluga, menniskofientliga, i ordets egentliga mening bjodtörstiga. Och dock få icke ens dessa förskjutas ur det menskliga samhället. Mycket prissvärda bemödanden användas för att skaffa dem någon bättre intelligens och någon renare moralitet. Jag har en landsman, som i en mängd af år arbetat som missionär bland Hottentotterna. Tillhörande Herrnhuterförsamlingen har han i dess tjänst som biskop förestått en mängd christna församlingar i Syd-Afrika. Jag mins honom blott dunkelt; han utgick ur Malmö skola, då jag der ingick. Sedan hafva våra vägar varit olika. Nu återfinner jag honom till min stora glädje i Smiths berättelse. Hans verksamhet och nit berömmes. Hvem önskar icke honom och alla hans medarbetare den bästa framgång? Hvem gläder sig icke åt de segrar som på dessa fält vinnas.

Också jag står på en missionsresa, men Gudskelof, icke till Hottentotterna, utan till mina goda ärliga Upåkrabönder. I morgon, skall årets confirmerade ungdom för första gången emottaga den heliga nattvarden. I söndags hölls confirmationen. Jag verkställde den icke sjelf i år. Min förträfflige medhjelpare, som meddelat undervisningen, höll äfven confirmationen. Ett par dagar förut var jag tillstädes vid det sista enskilda förhör, som anställdes med barnen. Det var mig en stor förnöjelse att se och höra dem. Jag tänkte dervid på Dem och önskade Dem tillstädes, för att deltaga i min glädje. Jag vet hvad förnöjelse De kan erfara vid åsynen af en menskligt ren och hoppgifvande ungdom. Min var verkligen sådan.

¹ Sir ALEXANDER BURNES (1805—41).

² Sir ANDREW SMITH (1797—1872).

Af 23 barn voro blott 3 eller 4, hvad kunskaperna beträffar, under medelmåttan, och äfven dessa visade mycken fromhet och god vilja. De flesta hade rätt försvarliga och några mycket vackra kunskaper. Till ett sådant resultat kunde vi icke komma om vi icke använde både stränghet och flit. Den första visas på det sätt att man excluderar, genast vid undervisningens början, dem som äro alltför dåliga. Då en sådan exclusion anses som en stor skam, söka föräldrar och barn genom all möjlig ansträngning att förekomma den. Fliten kommer naturligtvis hufvudsakligen i fråga vid undervisningen. I detta hänseende kan jag icke nog berömma min medarbetare. Han är lika så oförtruten som samvetsgrann. Jag litar på honom såsom på den bäste. I morgon få alla barnen nattvarden. Jag reser sjelf ut och väntar mig en rätt skön dag. Må den ock vara en välsignelserik dag för de unga, som då göra sitt inträde i lifvet.

— — — — —
Till andra bestyr har nu äfven kommit en ny flyttning af bibliotheket. Vi måste nu för ett års tid inrymma det i kyrkan. Början är härmed redan gjord och i nästa vecka fortsätta vi arbetet. Detta och hvad annat som upptager mig skall dock icke hindra mig från att tänka på mitt lilla Upåkra och anläggningarne der. I nästa vecka vill jag börja att grafa och plantera. Detta skall blifva min värförlustelse Sommaren kan jag, så vidt jag nu derom kan yttra mig, använda nästan huru och hvar som helst. Mot slutet af hösten vill jag gerna till Stockholm. För mitt kyrkhistoriska arbete behöfver jag att komma dit och der tillbringa en vinter. Sker det icke i år så vet jag icke när det skall ske. Nästa år och det derpå följande ger mig bibliotheket och dess nya lokal fullt opp att göra. I år måste allt hvila der, för nybyggnadens skuld. Ännu är dock ingenting bestämdt. Jag blott tänker, önskar, utkastar lösa planer. Innan något verkställles, har vi många gånger talats vid i bref och någon gång kanske muntligen.

Lund 16/4 1838.

Äntligen kan jag återsända Dem Deras bok, med många tack-sägelser för lånet.

Ett par andra småting medfölja; således »den blå boken af Geijer», i hvilken De finner mycket vackert (t. ex. stycket sid. 19), något torrt, och något obetydligt; och ett nytt poem af Tegnér. Också en liten bok af mig, i hvilken De träffar gamla bekanta. Slutligen en literaturuppsats, af hvilken inledningen på sin höjd för Dem

är läsbar. Jag vill gerna sända Dem något, och sänder därför sådant som för Dem är utan intresse. För välmeningens skuld ursäktar De ju barnsligheten.

Jag var åter i går (Påskdagen) i Upåkra. Sedan jag slutat mina predikningar anordnade jag ett och annat för min plantering. Jag tror jag får glädje deraf. Ännu är dock jorden för kall och våt att kunna bearbetas.

Lund 17/5 1838.

När jag får andra bref än sådana som angå affärer, när jag får bref af vänskap och tillgifvenhet, är det mig kärt att kunna se brefskrifvaren just i de tids- och omgifningsförhållanden, i hvilka han sysselsatt sig med mig. Det samma tänker jag önskas af dem, till hvilka jag skrifver, och så utmålar jag vidt och bredt hvar jag är och hvad jag gör och när min höghet nedlätit sig att taga till pennan. Jag är allt för historisk att glömma min egen historia. Hvad jag hittills sagt, till en början utan afsigt att dermed försvara mig, är ju för mig det bästa försvar. Jag kan ju icke komma ifrån min egen dyrbara person. Jag ville tala till Dem och om Dem, och jag är ännu blott hos mig sjelf. De sade mig en gång, att alla herrar äro egoister; jag gaf Dem rätt, och jag måste göra det, äfven när jag utforskar mig sjelf. Och härmed må denna materia hafva ett slut.

— — — — —
Jag har dessa dagar haft ett slags sorg. De erindrar att jag talat om en yngling, som gifvit de bästa förhoppningar och af hvilken jag väntat mycket. För några år sedan besöktes hans föräldrar (hans far är en fattig embetsman i Malmö) af en bekant från Finland, en rik man. Denne vann tycke för ynglingen och har nu skrifvit att han helt och hållet vill sörja för hans framtid, om han vill komma till Finland. Föräldrarne våga icke afslå detta tillbud. Den sorgfria framtiden dånar dem. De betänka icke att bekymmer och besvärigheter göra en yngling godt. Och så låta de honom resa. Jag kan naturligtvis icke afstyrka det, än mindre förhindra det, men dermed är den plantan uppryckt åtminstone ur vår jord, der dock så litet vexer. Sådant kan man icke se utan missmod.

Lund 21/5 1838.

Ett nytt bestyr har i dessa dagar fallit på mig. Har jag nänsin nämt för Dem min gamle lärare i Malmö, en Rector och Professor Ahlman. Han är i dessa dagar afsomnad. Han lemnar 2

gamla systrar och en gammal bror, Theologieprofessor i Lund, efter sig; för öfrigt ingen. Brodern (Theologen) har också varit min välgörare. Jag är skyldig honom oändligen mycket. Han är för gammal och svag att sjelf göra anstalt om den aflidnes begrafning. Således har kan kastat hela detta bestyr på mig, och jag bär det med nöje, ehuru tiden är mig knapp. Dertill kommer ännu ett. Jag måste tala vid den bortgångnes graf. Jag har visst mycket att säga; jag kände honom till punkt och prick. Men under begrafningsomsorgerna och resorna mellan Lund och Malmö är det svårt att hafva sina sinnen samlade till författarskap. Det får gå så godt det kan; om Onsdag är begrafningen, först i dag har jag begynt att skriva. I morgon tidigt måste jag till Malmö.

Lund ³/₆ 1838.

Då De är fast i föresatsen att icke komma hit, nåns jag knapt säga Dem, att Tegnér kanske kommer. Han har i ett bref till B. Faxe låtit möjligheten framskymta. Jag har någon anledning att tro möjligheten blifva verklighet, ehuru ock annan att betvifla detta. Att De icke kommer skulle utesägligt gräma mig, om jag icke bestämdt räknade på att få se Dem i Ausås. Dit reser jag, så fort det låter sig göra, med Molbech, och tager denna gången ingen omväg.

Lund ¹⁷/₆ 1838.

Mina svåraste dagar äro nu i det närmaste förbi. Universitetsbestyren, hvar till höra, såsom det värsta, examina, slutas i dessa dagar. Man trycker på sista (33:dje) arket af min kyrkhistorias första del. Jag är också vid slutet af den theologiska tidskrift som jag utgifver jemte Thomander. Jag väntar således snart att hafva fred. Dock ger promotionen ingen sådan. Tegnér kommer; till min stora glädje. Stannar dock blott få dagar. Äfven några Tyskar lära väntas. Gud vet hvad de här kunna finna. Hela saken är dock i sig sjelf ett narrspel. Mig har den åtminstone aldrig uppbyggt och jag vore tusen gånger heldre i en vrå på landet.

Lund ²⁴/₆ 1838.

I fredags kom Tegnér. Han har blifvit betydligt äldre och svagare, sedan jag för 5 år sedan såg honom. Han kan icke en gång dölja sin svaghet. Emedlertid synes den större än den är. De som förr känt honom mena att han betydligt declinerat, men jag kan

icke, som många andra, derföre visa honom mindre tillgifvenhet. Han har skrivit några svaga vers till Biskop Faxé. Han har hållit några ännu svagare tal. Han har låtit undfalla sig några obetänksamheter. Härföre vända honom många, bättre och sämre, ryggen. Jag kan det icke. Jag har visst icke den glädje af honom som jag väntade; snarare sörjer jag, då jag i honom betraktar den ruinerade storheten. Men jag finner ännu hos honom oändligt mycket förträffligt och herrligt, och han skall åtminstone icke i mig finna en kallare vän än fordom.

. Jag reser med Tegnér till Wexiö. Men blott på få dagar. Lördagen d. 30 d:s begifva vi oss åstad. Längre än till Lördagen till 7:de Juli kan jag ej vara borta.

Lund $\frac{1}{7}$ 1838.

Som De ser är jag ännu här. Tegnér reser långsamt. Han är i dag hos en Friherrinna Schwerin, der jag i morgon träffar honom, för att sedan med honom draga vidare. Förr än d. 6 komma vi icke till Wexiö. Jag har redan med honom dagtingat, att d. 10 om aftonen resa från Wexiö. Kortare kan jag icke blifva hos honom. Det håller hårdt att så snart slippa lös.

Lund $\frac{16}{8}$ 1838.

Min plan är följande. I denna och nästa vecka är jag upptagen af något skrifveri, som måste vara färdigt innan min stora resa börjas. Vädret är i alla fall icke gynnande för resor. Liksom förra året stormar och regnar det alla dagar. Måndagen d. 27 eller Onsdagen d. 29 går jag öfver till Köpenhamn. Mån- och Onsdagar äro ångfartygets ordinära dagar till Köpenhamn. Jag bärer ett eller annat smått arbete med mig och kan blifva hos Dem till omkring d. 5 September. Efter denna dag är hvarje timme mig dyrbar. För Stockholmsresan återstår mycket att besörja och jag ser i andan huru trångt och tungt allt blifver mig. Jag önskar knapt nu mera något annat än att jag väl vore i ro i Stockholm. Tanken om att skola för en hel lång vinter skiljas från Lund och Upåkra och utsigten till sundet och många goda och vänskapsfulla menniskor börjar allt att pressa hjertat. Dock det måste ske och här hjälper intet vemod. Jag hoppas De skall finna mig rask och glad, De skall finna »den gamle Reuterdahl» och att vi således skola tillbringa några dagar samman som för oss båda äro vederqvickande och stärkande.

[*Ur Molbechs almanack 1838.*]

August. 29. Kom Dr. Reuterdahl hertil fra Malmö. (Han blev hos os til d. 8:de Septbr.)

1 Sept. Biskop Mynster, Overpræs. Kierulf, Deichmann, Engelsloft sen. og jun., K. Dir. Schönheyder og hans Broder, Hohlenberg, Rosenvinge, Forchammer, Madvig, Kirstein, Heiberg hos os t. Middag.

2 Sept. med Reuterdahl og min Kone om Midd. hos Heibergs.

4 Sept. med R. om Midd. hos Engelstoft.

5:te med Deichmann i Lyngby.

D. 6:te om Midd. med min Kone hos Hohlenbergs p. Frederiksberg.

D. 7:de om Midd. hos Clausen.

Den 5:te kom Prof. Brunius med hans Kone og Svigermoder, Fru Hellstenius med hendes Døttre, Ritmester Malmborg og hans Kone fra Lund hertil. Vi saae med dem Christiansborg Slot om Form. d. 6:te, og kørte med Frøken Hansen ud til Frederiksb.

8:de Brev til Biskop Tegnér, som jeg fra Boye sendte dennes Oversættelse af Axel og Frithiof, med Dr. Reuterdahl, som reiste med Dampskibet til Malmö Kl. 3.]

Stockholm 4/10 1838.

Min resa gick någorlunda som jag i förväg bestämt den. Vid slutet af den andra dagen kom jag till Tegnér. Han var som i somras, snarare sämre än bättre. Att jag nu såg honom med mindre sorg kom väl deraf att jag kände honom. Jag hoppas numera alldeles intet af honom. Han är en stor ruin, som aldrig kan återställas. Han vet det sjelf; han sörjer deröfver; men han har hvarken fysisk eller moralisk styrka att sätta sig emot sin totala undergång. Denna nalkas med stora steg. Om den skall inträffa under en häftig katastroph eller under det vanliga bortdöendet är svårt att säga. Det första kan lätt inträffa; det kan lätt hända, hvad han sjelf fruktar, att han blifver ursinnig och i en mörk stund — sådana har han många — gör slut på sig. Häftigheten af den passion¹ hvaraf han lidit, har aftagit, men följderna deraf äro svåra. Han tror sig vara bedragen, förrådd, och har derigenom blifvit ännu bittrare mot menniskorne omkring sig än han förut varit. Dertill kommer en stygg, en skamlig sinnlighet, icke ovanlig hos gamla välustingar, och hos honom större än att han kan beherrska den. Han är derigenom ofta mycket föraktlig. Men dessemellan framsticker

¹ R. åsyftar möjligen Tegnér's höjelse för doktorinnan SELLDÉN i Växjö.

storheten, och fromheten, och rättrådigheten och det aldrig ålskvärdaste sinne, och dervid glömmar man bort den dålige Tegnér och älskar och beundrar den store och ädle. Jag skulle icke tro att så olika känslor vore möjliga i afseende på samma person, om jag icke med Tegnér själf hade erfårit dem. Hans närmaste omgifning lider af honom mycket. Den enda som har någon makt öfver honom är det englagoda barnet Disa. Hon behandlar honom som ett barn och kan derigenom någon gång bringa honom att le och att vara mild och god. Sjelf är hon sig alldeles lik, en ömtålig, vänlig lilja på en graf. I och med detsamma hon skiljes från denna, dör hon. För världen duger hon icke, och lemna gerna världen när som helst, blott hennes far icke i världen vore alltför olycklig. De finner lätt att man under sådana förhållanden kan vara henne innerligen tillgifven, men omöjligen tänka på henne såsom på sin hustru.

I Wexiö uppehöll jag mig från Tisdagsafton till Söndagsmiddag¹. Under tiden ditkom en Amiral Nordensköld, till väsen icke olik Amiral Schönheider², utan all fråga vår utmärktaste sjöman. I hans och Tegnér's sällskap reste jag till Jönköping, beläget, som De kanske erindrar Dem, vid södra spetsen af sjön Wettern i en alldeles gudomlig nejd. Onsdagsmorgon gick jag ombord på ett ångfartyg. Amiralen var min kamrat i den lilla hytten. Vi trufdes rätt godt tillsamman. Vägen var för honom gammal och sålunda litet intressant. Han är dessutom ingen vän af Götacanal. Den är honom, som är van vid större vatten och större fartyg, alltför trång. Han behöfde således någon annan förströelse. Sjelf förde han ingen lectur med sig. Jag gaf honom således hvad jag hade till hands, nemligen Andersens Roman: Kun en Spillemand. Det var narraktigt att se huru den ärlige, men i hög grad prosaiske sjömannen af pligt och skyldighet genomgick boken, oaktadt han vid hvar tredje eller fjerde sida svor öfver vidlyftigheten och försäkrade att han icke skulle behöfva tio ord för att berätta hvad som i boken upptog tio sidor. Vid en dylik oförmåga att uppfatta och förnötas af form och framställning, kunde jag begripa min oförmåga att riktigt förnötas af musik. På resan behöfde jag ingen annan förströelse än — resan själf. Wettern är mycket skön; ännu skönare är canalen och de flera små sjöar som för densamma äro begagnade. Man glider sakta och bekvämt igenom de herrligaste, de rikaste landskap. På en något smal insjö erindrades jag lifligt om en Rhen-

¹ 18—23 sept.

² Dansk amiral, 1775—1858.

trakt, den, i hvilken furst Metternichs bekanta slott Johannisberg är beläget. Vårt Johannisberg heter Ulfåsa och tillhör en Baron Stjerneld, för det närvarande utrikesminister. I solnedgången gjorde det på mig det aldrabehagligaste intryck. Wädret var alltjemt godt; sällskapet temligen stort och mycket muntert. Sedan vi kommit ur canalen måste vi för tjock luft ligga en half dag för ankar i Östersjön. Amiralen läste och svor, jag smålog och sof (jag hade på flera nätter alldeles icke sofvit), sällskapet söng och drack (det utgjordes till en stor del af Upsalastudenter). Omsider — först Fredags eftermiddag¹ — kommo vi in i Mälaren. Hvilken allvarlig, nästan dyster skönhet! Intet leende, intet småtäckt. Allt stort, djupt, dunkelt. Hög och mörk furskog bekransar alla stränder. Öarne utgöras af klippor, hvilka till en del äro nakna och till en del beväxta med tjock furskog. Här och der framtittar ett kyrktorn eller framskymtar en Herrgård. Hundratetals (!) fartyg af olika storlek öfverforo i aftonsolen den stilla vattenytan. Det var utesägligen skönt och otaliga gånger önskade jag Dem bredvid mig, önskade jag att med Dem midt in i hjertat af Sverige få glädja mig af en riktigt Svensk natur, den jag aldrig tillföre hade sett.

Sth. ⁵/₁₀ 1838.

Under de åtta dagar jag varit här har jag varit mycket bortbuden, men när jag skolat spisa för egen conto, har jag gått i det så kallade lilla Sällskapet, der man för billigt pris får god mat och godt sällskap. Man träffar der i synnerhet embetsmän, höga och låga, goda och dåliga, men i alla fall bättre än högfärdiga köpmän och råa officerare, af hvilka här lär vara stort öfverflöd. Jag spisar der tillsamman med några af mina gamla bekanta. I flera hus (och ett par mycket goda) är jag redan bekant. Jag blifver således icke utan aftonsällskap, hvilket jag så väl behöfver. Det hus, der jag lofvar mig den största förnöjelsen, är en Landshöfding Järtas. Jag tror att han är känd af Molbech; till namnet är han det utan allt tvifvel. Det är en fin, spirituell, mycket kunskapsrik man, af hvars umgänge man har den största glädje. Han har en hygglig, vänlig fru och vuxna söner. Ett annat hus der jag varit tillhör en köpmansfamilj, simpla men goda och oförfalskade och lefnadsglada menniskor. Föröfrigt har jag en mängd gamla bekantskaper och nya göras med hvar dag, så att jag af den sorten snarare har

¹ 28 sept.

för mycket än för litet. Jag skall väl säga stopp i den vägen, när det behöfves. Med mitt arbete har jag gjort en ringa begynnelse; jag ser dock att här är mycket att göra. Vintern är ock lång och något skall väl ock blifva gjordt. Så länge dock vädret är godt, marken grön och vägarne hårda, vill jag icke mura mig inne. Jag är temligen mycket ute och har redan sett en stor del af de vackra ställena kring Stockholm. I går var jag på Djurgården, den af Bellman så lifligt besungna Djurgården. Den är herrlig, öfver all beskrifning herrlig. Den utgöres af två regioner, en bebodd, längs åt stranden, mild och fruktbar, och en annan mera vild och dystert. Det är svårt att säga hvilken som är vackrast. Ännu gifva båda stor fröjd; men snart är det slut, snart kommer regn och köld och då får man hålla sig på Stockholms smutsiga gator. Jag vill icke tänka på det eländet. Jag vill i dag som de förra dagarne förnöja mig åt solsken och blå himmel och grön mark. Ack om jag blott hade Dem här! Om jag blott finge visa Dem all herrligheten! Naturens är utsägligt stor och tör väl mäta sig med den omkring Köpenhamn. Konstens, vetenskapens är åter temligen ringa och i dem stå vi långt tillbaka. Men naturens förstår De så väl och har deraf så mycken tröst och helsa, och derföre ville jag så utomordentligt gerna hafva Dem bredvid mig i dessa årets sista vackra dagar.

I Stockholm är för ögonblicket lugnt, men huru långt det kan räcka vet ingen. Mycket ondt gåser på bottnen. Man hoppas dock det bästa. Jag såg i går kungen; han syntes frisk och munter. Skall dock vara mycket orolig. Icke underligt. Ställningen är icke den bästa och kan mycket förvärras. Gud afvände alla skakningar och vände allt till godo.

Stockholm */11 1838.

Jag återskrifver i afton några ord och säger Dem huru jag lever och trives i den Stockholmska verlden. I allmänhet går det mig godt och jag är förnöjd och glad. Arbete upptager mig för det mesta. Jag har något som jag kan beställa hemma hos mig. Detta upptager mig till omkring kl. 10. Då går jag på biblioteket och är der till 1½3. Der ligger för mig en stor rikdom, hittills föga använd. Jag exciperar och afskrifver mycket och har för fortgångens skuld måst antaga en renskrifvare, hvilken jag dock icke till mycket kan begagna. De skulle se några af de manuskript jag har för mig. Flera äro från Wadstena nunnekloster, hvilket som De kanske känner, stiftades af den heliga Brigitta och var ett af de berömdaste i Sverige. Böckerna bära de omiskänneligaste vittnes-

börd om de quinnors fromhet, för hvilka de skrefvos. En del af dem äro till och med skrifna af nunnorna sjelfve. Några hafva miniaturmålningar, visserligen icke af någon utmärktare beskaffenhet, dock vittnande om ett slags skönhetssinne hos ägarinnorna. Jag kan icke neka att det oändligen mycket rört mig att sålunda se in i de goda quinnornas sysselsättningar. Jag har en stor pergamentscodex för mig, helt och hålLEN skrifven af en nunna. Den är så tung att mången quinna nu för tiden knapt skulle kunna bära den 20 steg. Vid slutet uppgifves, på temligen vanligt sätt, hvem som bekostat pergamentet, huru mycket pergament den innehåller, för hvems bruk den var skrifven o. m. d. och läsaren uppmanas att bedja för dessa. Till slut tillägges: »Och glömmen ej synderskan som allt detta med mycken möda och under mycken trötthet hafver skrifvit.» Hafva icke sådana drag af omisskännelig fromhet och uppoffring något mycket rörande i sig? En annan bok har jag funnit, som innehåller bidrag till några uppgifter af Molbech i hans upplaga af Presten Michaels skrifter. Jag skall derom snart tillskrifva honom. Utom dessa handskrifter ligger för mig en nästan otalig mängd permebref. Jag vet icke noga hvad andra länder i detta hånseendet äga, men det vet jag, att hos oss finnas alldeles otroliga skatter ända från 12:te seklet. Något här af är tryckt, det mesta afskrifvet; men det roar mig dock högligen att genomgå en del af originalurkunderna. Af en del liksom af sigillEN tager jag facsimile. Jag tycker att det skall blifva intressanta bidrag till kyrkhistorien att se huru de gamle erkebiskoparne, biskoparne och abboterna bemödade sig att genom skrift och försegling gifva säkerhet åt sina inrättningar. De finner således att jag både har arbete och intressant arbete för mig, och att jag, om jag får lefva, möjligen kan gifva Dem ett eller annat band, som för Dem kan hafva inemot samma intresse som det första. Hjertlig tack för allt det goda De säger om detta. Sedan jag sålunda arbetat till kl. omkring 3, är jag rätt trött och jag duger icke mycket under de första timarne af eftermiddagen. Det går väl an när vädret är någorlunda klart; men som vi nu haft det en tid är eftermiddagen tung. För regn har jag icke kunnat vara ute. Af trötthet har jag ingen lust till att vara inne. Något synnerligt eftermiddagssällskap har jag icke. Under sådana stunder saknas den gamla förtroliga omgifningen i Lund och äfven i Köpenhamn. Om aftnarne söker jag vanligen opp bekanta; är ofta hos en Landshöfding Järta, hvilken jag menar jag omtalade i mitt förra bref, hos Nyström, hos en President Billberg (bror till Biskopinnan FaxE) och

några andra. Jag gjorde förliden dag bekantskap med en märkvärdig jurist. Kanske De har läst en underlig svensk roman med titeln Spader Dame. Den är skriven af en jurist vid namn Livijn. Mannen har mycken lärdom, mycket hufvud, den yppersta character, men också några underliga sidor. Man ser på honom såsom på en af de blifvande storheterna i vårt samhälle. Det kan väl hända att jag oftare och närmare kommer tillsamman med honom. För ett par dagar sedan hade jag en förnöjelse af ett slag, som De icke tilltror mig: Jag var buden i ett sällskap, der man hade musik. Jag fröjdades högligen af några visor som både till innehåll och ton voro rent svenska. De behandlade sådana ämnen som knapt andra än Svenskar förstå, såsom Skjutsgossen, Kolbrännaren o. d. En af dem var både till poesi och musik af Geijer. I comedien har jag blott ett par gånger varit, den ena gången bjuden af en Theaterdirectör. Det är ju narraktigt att jag också här kommit i närmare bekantskap med en sådan, ett Krigsråd Forsberg¹. Mannen behagar mig just icke mycket, men jag råkar honom ofta i ett hus der jag kommer, och han bevisar mig mycken artighet. För öfrigt synes det mig characteristiskt att i Köpenhamn förvaltas Theatern af Statsmän och esthetiker, i Stockholm af Krigsråd och Öfverstelöjtnanter. De har kanske hört nämnas en utmärkt svensk actör, Hjortsberg. Han glänste redan i Gustaf d. 3:s tid. Nu har han hvilat några år, nära 70 år gammal. Hans omständigheter tillåta honom icke längre att hvila, han skall åter på scenen, för att förtjena sitt bröd. I nästa vecka uppträder han som Orgon i Molieres Tartuffe.

Ett arbete har jag i dessa dagar för händer, som jag ännu icke kommit att omnämna. En af de många Stockholmska Academierna (Historie- och Antiquitetsacademien) har kallat mig till sin medlem. Vid mitt inträde skall jag uppläsa en afhandling. Jag håller på att skriva en sådan om en gammal svensk bibelöfversättning. De vet att Deras man utgifvit en gammal dansk bibelöfversättning med företal och anmärkningar. I Stockholmska biblioteket finnes en handskrift af en svensk. Om denna skall jag säga några ord och min uppsats blifver ett slags motstycke till Molbechs företal och en afhandling af honom i Danskt Magazin. Jag skall icke underlåta att säga den ärade Academien hvad en enskilt Dansk man gjort för utgifvandet af dylika gamla språkmonument. Hos oss är intet gjordt, hvarken af det allmänna eller af enskilda.

¹ CARL DAVID FORSBERG (1793—1858), direktör för ekonomiska förvaltningen vid k. teatr. 1836—43.

Stockholm ¹⁸/₁₂ 1838.

Jag fortfar att befinna mig väl och hafva det godt. Både hemma och på bibliotheket arbetar jag temligen flitigt. Jag har emedlertid nu öfversett mitt fält, hvarigenom detta sålunda förlorat nyhetens behag. Det tyngre arbetet, exciperande, copierande, för-rättas nu som bäst. Det är min afsigt att nu samla så mycket, att jag på en gång kan utarbete två band af kyrkhistorien. Hur långt jag nästa vinter kan hinna med dessa vet jag icke. På sommaren räknar jag nemligen icke. Den går väl åt till recreationer, bibliotheket o. d. Men nästa vinter vill jag redigera, hvad jag nu insamlat och hvad redan förut var för mig tillgängligt. Kan jag så under våren 1840 begynna tryckningen och få 2:ne delar fulländade framåt sommaren, så är mer uppfyllt än jag nästan vågar hoppas, men icke mer än hvad som kan vara möjligt, om annars inga oförmodade hinder uppstå. Sålunda räknar jag — kanske i fåvitska — icke blott på nästa dag utan ock på nästa år, och är rätt lycklig i denna räkning. Slår den icke in, så sörjer jag icke derföre. Allt är godt, när man gör det i en god mening. Arbetet här upptager mig med säkerhet ännu ett par månader. Sedan måste jag till Upsala. Jag längtar verkligen dit. Jag längtar nu att se något annat än dessa alltjemt putsade och fina Stockholmsboarne. Jag har visst af dem all artighet; jag har ock hos många af dem mycken glädje; men jag börjar dock att sakna det allvarligare, stillare universitetslifvet. Det skall för mig blifva curiöst att se detta i en annan form än jag känner det i Lund. Båda dessa universitet lära vara hvarandra temligen olika. Det skall mycket intressera mig att se det fremmande på nära håll och äfven der knyta några angenäma förbindelser.

Jag berättade ju för Dem i mitt sista bref huru man invalt mig i Witterhets- och Historie Academien. Jag gjorde mitt inträde der för några veckor sedan med en afhandling om den äldsta svenska bibelöfversättningen, och blef behörigen incomplimenterad. Det är en artig samling, den academien; goda och dåliga fiskar om hvarandra, liksom, efter evangelium, i Guds rike. Den gamle De la Gardie¹ och Justitieministern² (en gammal förtorkad Herrnhutare som på sina fem fingrar kan uppräknat alla i Sverige sedan Gustaf 1:s tid utkomna författningar) höra icke till de bästa. Deremot kan

¹ General JACOB GUSTAF DE LA GARDIE (1768—1842).

² MATTIAS ROSENBLAD (1758—1847).

kungens favorit Grefve Brahe mäta sig nästan med hvem som helst. Jag har ett par gånger talt med honom och funnit honom både kunskapsrik och förståndig. Alla äro ense derom att, oaktadt all den försmädelse han af tidningarne får uppbära, han dock är något af det allrabästa som det Svenska hofvet kan uppvisa. Bland akademiens prydnader är utan allt tvifvel — ehuru icke egentligen genom sin vetenskap dithörande — Berzelius. Han visar alltid det klaraste förstånd och det bästa vett, ehuru frågan för det mesta alltid är om saker som han icke noga förstår. Jag har mer än en gång i hans yttranden erkänt huru stor skatt der ligger i ett godt modervett. Den intressantaste i Akademien är säkert den gamle Landshöfding Järta. Han är gammal embetsman, har genomlevat mycket, icke alltid behållit jennvigten, men alltid visat sig ädel och stolt, och alltid haft sin vederqvickelse och glädje icke i tidens fåfänglighet och narrwerk, utan i de grundligaste studier. Han är utan fråga en bland Sveriges lärdaste jurister (hvilket icke vill säga så mycket) och bästa historici (hvilket betyder något mera). Det hörer icke till min minsta glädje i Stockholm, att hans hus när som helst står mig öppet. Jag tillbringar der en, ofta två aftnar i veckan, mellan 8 och 10, får en kopp the och smör och bröd (ungefär som aftnarne hos Dem) och har alltid vunnit mycket på samtalet. Det är sorgligt att hans Fru skall vara sjuklig. Det är en gammal stilla, from, huslig dame, full af förstånd och välvilja, mycket enkel i sitt väsende, men med intresse för literatur i allmänhet och historia i synnerhet. Hennes sjukdom är af det slag att man ej kan göra sig förhoppning om hennes återställande. Må slaget icke för snart träffa den gamle hedersmannen!

Jag har ännu något att från Witterhetsacademien berätta Dem. Mitt inträdestal derstädes fäste akademiens uppmärksamhet på Molbech. I förgår antogs han till utländsk ledamot af akademien. Han fick en hederlig medbroder i f. d. Preussiske ministern i Rom, Baron v. Bunsen. Man ville haft Jacob Grimm till den tredje lediga platsen, men den gamle Rosenblad lade sig deremot (justitiestatsministern), af den anledning »att Grimm lagt sig i politiken, hvilket är oanständigt för en professor». Således uppskötts tillsättandet till dess Rosenblad, hvilken man ej vill stöta för hufvudet, är borta. — Tror De att berättelsen härom kan förlusta Molbech, så meddela honom densamma; i alla fall får han snart ett prydligt diplom.

Julen närmar sig. Jag har intet begrepp om hurudan min blifver; jag hoppas fridfull och glad. Jag får icke, som vanligt, predika under densamma för mina goda Upåkraboar, utan kommer väl för det mesta att lefva i mina klosterbref. Också detta är godt.

Sth. $\frac{1}{2}$ 1839.

Min jul har varit så behaglig som den bland fremmande kunnat vara. Jag har arbetat temligen flitigt. En stor del af hvad borde göras i Stockholm är gjordt. Under mitt rödjande i Kungl. Bibliotheket har jag funnit ett och annat som äfven för danska historien är af intresse. Allt är uppskrifvet och jag tänker att med ett och annat deraf underhålla Molbech. För att icke försumma min tid har jag icke derom velat tillskrifva honom; längre fram skall jag antingen skrifva derom eller skola vi derom språkas. Af hvad jag förnämligast här söker, finner jag mycket. Mitt sökande har jag dock i någon mån måst inskränka för att ej för mycket blifva uppehållen. Öfver reformationen kommer jag icke denna gången med mitt samlande. Om 6 eller 7 veckor måste jag vara färdig här, för att hafva någon tid åt Upsala och flera andra ställen, dem jag vill se. Emedlertid har jag litet af Upsala här. En del af professorerna hafva varit eller äro här, och bekantskapen med dem ökar min längtan att komma till dem. Får jag behålla helsan, såsom jag hittills, Gudi vare tack och lof, gjort, så är jag viss att mitt vistande i Upsala skall blifva mig mycket angenämt. Med den herrlige Geijer har jag här förnyat en gammal mycket angenäm bekantskap. En annan historiker, och tillika jurist, Professor Bergfalk är på 14 dagar här; jag träffar honom dagligen och har af honom den största förnöjelse.

För öfrigt må De icke tro att jag blott lefver i biblioteken och i böckerna. Jag har varit och är dagligen i mångt sällskap och har mången vänskap och artighet att erkänna. Jag har ju omtalt den gamle Järta och hans hus. Jag är der nu som förr, en eller ett par gånger om veckan. Julaftonen tillbragte jag med gamla Lundenser. Juldagarne hos nyare bekanta. Hos Nyströms har jag icke mycket varit. De hafva en stor släkt, som mycket upptager dem under julen. Allt är sålunda så godt som det kan vara. Att jag längtar efter sommar och söder, derföre kan ingen förtänka mig.

Jag skrifver blott om mig sjelf. Hvem skall jag ock skrifva om? Stockholm känner jag ännu blott ringa. Jag finner der som öfverallt, godt och ondt om hvartannat. Mycken välvillighet, mycken

glädtighet, mycken cordialitet, men mycken lättsinnighet, mycken fåfånga, mycken flård och tomhet. En ogudaktig luxe bredvid den mest skrikande fattigdom. Mycken osedlighet och råhet. En del mycket utmärkta personer och talenter, men här, som öfverallt och kanske mest i Norden, personerna utmärktare än deras gerningar. Hvarföre skall det som göres öfverhufvud vara så litet? Hvarföre skall så mycken verksamhet gifva så ringa resultater? Jag talar icke om fruntimmerna. De hafva sina hus, sina barn, och att dessa äro sådana de böra vara är ett både skönt och stort resultat af en quinnas verksamhet. (Och i parenthes sagdt: jag har här funnit de aldrakäraste barn, de aldra bäst hållna hus.) Men männen. De fordra mycket, de göra mycket buller och bång, de vilja ock mycket — och resultatet är som oflast noll. Jag fruktar verkligen att det hos oss är något sämre än annorstädes, att, oaktadt anlagen visserligen icke äro sämre, dock gerningarne, lefvernet, allt slags samhälle blifver det. Vi hafva en förunderligt stor gåfva att kunna innesluta oss i våra skal, göra något för oss sjelfva, lefva ett behagligt lif, men göra intet för det stora, gudomliga samhället, åt hvilket dock våra bästa krafter borde vara ägnade. Att se sådant är ingen förnöjelse.

Jag har redan sagt Dem att jag haft och har den bästa helsa, nästan bättre än jag plågade hafva i Lund. Något kommer kanske af en något magrare diet. Man säger också att jag blifvit magrare. Är det så, så har jag intet ondt deraf. Jag känner mig så lätt och frisk som någonsin och tackar därför innerligen Gud. Må det så fortfara under hela min frånvaro. Jag skall då prisa mig mycket lycklig och söka att använda min helsa så godt jag kan. För sjukdom har jag ett slags räddhåga, icke så mycket för det egna lidandets skuld, som därför att man dervid gör andra oro och besvär. Har jag deremot helsa så har jag allt, och är innerligen väl tillfreds. Jag önskar den således innerligen åt mig och åt alla mina vänner.

Sth. ²⁴/₁ 1839.

Månaden har för mig varit temligen bitter, icke så, att jag varit sjuk eller annars något felas mig personligen, utan i annat sätt som De strax skall höra. — — —

Få timmar efter det jag, på nyårsdagen, afsändt mitt bref till Dem, erhöll jag Deras. På samma gång fick jag ett från Lund som icke var godt. Det underrättade mig att den yngre af bröderna Billberg, läkaren, låg sjuk i en farlig nerffeber. Få dagar derefter

fick jag bref om hans död. Ännu har intet dödsfall så smärtat mig. De vet huru nära förenad jag är med den Billbergska familjen. Den unga man, som nu bortgått har jag alltid högt älskat. Jag har följt honom i mer än 22 år, undervisat honom från det han var 6 år gammal, sett honom utbildas från ett svagt, förkjeladt barn till en kraftfull, i lifvet mycket duglig och pålitlig man, och hade nu den förhoppningen att i honom se en lycklig, fullkomligt oberoende och mig mycket tillgifven vän. Och med ens är han borta, borta från en gammal mor, som i honom väntade en ålderdoms glädje, borta från en förträfflig ung flicka, som i honom hade sin enda lefnadsglädje, borta från ett samhälle som aktade honom mycket (han hade som stadsläkare i Lund börjat att förvärfva sig allmän tillgifvenhet och förtroende) och borta från mången enskilt. Min enskilda förlust är mycket stor, och dock är andras ännu mycket större. Jag sörjer äfven deröfver att jag icke kunnat vara till städes hos de arma öfvergifna och lemna dem någon hjälp. Jag har förut vid liknande tillfällen varit temligen behöflig; nu har det pinat mig att vara borta. Deremot har jag måst gripa mig an med brefskrifning så godt jag kunnat, dels för att tillfredsställa mitt eget hjertas fordringar och dels för att gjuta någon droppa balsam i den stackars modrens sårade hjerta. De finner lätt, om jag, under sådana omständigheter, med någon lust kunnat arbeta, eller hafva någon förnöjelse här, eller annorledes än i tanken sysselsätta mig med mina andra vänner. Nu är Gudskelof det värsta förbi; jag har någorlunda lugnande under rättelser från [Lund]; jag börjar ock sjelf lugna mig, och jag kan således äfven i någorlunda god sinnesförfattning i dag göra ett besök hos Dem.

Mitt arbete går åter någorlunda raskt och jag börjar påtänka dess afslutande i Stockholm. Jag vet icke om jag sagt Dem huru jag måst inskränka detsamma. För att icke allt för mycket förströ mig har jag icke velat med mina samlingar gå utöfver den catholska tiden. För den Lutherska får jag en annan gång samla, ifall lif och krafter beskåras mig. För den catholska har jag deremot funnit och finner jag dagligen hvarjehanda. Jag blir fast vid min första plan att stanna i Stockholm till slutet af Februari. Min längtan till Upsala blir dock med hvar dag större. Äfven der är mycket för mig att uträtta.

I såkallade nöjen har jag deremot under den sista månaden nästan alldeles icke deltagit. Om aftnarne har jag för det mesta varit hemma. Det enda hus jag något oftare besökt har varit den

gamle Järtas. Men äfven der är sorg. Järtas son, Lector vid Gymnasium i Westerås, har förlorat sin hustru, som var moder åt fyra små barn. De gode gamle bära sin sorg med christlig undergifvenhet och styrka. Jag fruktar att ett ännu svårare slag snart väntar den förträfflige husfadern. Hans fru har en sjukdom som icke kan botas. — I theatren har jag icke varit sedan jag sist skref till Dem. Jag finner ingen förnöjelse der. — Deremot har jag i denna vackra vintren gjort några större spasertourer. Här är gudomligt skönt om vintern som om sommarn. Jag har hundrade gånger önskat Dem vid min sida, för att kunna visa Dem all Nordens herrlighet. Äfven för mig har den varit öfverraskande, och i den har jag funnit den bästa styrka mot den sorg, hvaraf jag under de sista veckorna varit nedstämd. Man kan nu till fots komma nästan hvar man vill. Ehuru vintern, om man undantager några dagar, hittills icke varit mycket sträng, ligga dock alla vatten. Ett tunnt men tillräckligt snölager betäcker alla marker. Man kan således färdas hvar och huru man vill. Af denna bequämlighet begagnar man sig ock flitigt. Rörelsen på gator och vägar är liflig och de färdandes antal stort. I utfärderna har jag också några gånger deltagit och dervid funnit mig mycket väl.

Sth 12/2 1839.

Från Lund äro tidningarne så [goda?¹] som de kunna vara. Fru Billberg bär sin sorg med förunderlig styrka. Den som hon förlorat var alltid hennes käraste. Han var född några månader efter fadrens död och en lefvande bild af fadren. För hans helsa och öfriga välmåga hade hon en nästan barnslig räddhåga. Hvar gång han var från hennes ögon fruktade hon att något skulle hända honom. Sedan han blef practiserande läkare var isynnerhet hennes ångslan stor. Hon kunde icke sofva om nätterna af fruktan att han skulle blifva hämtad till någon sjuk. Hvarje vagn hon hörde rulla på gatan trodde hon ämna sig till honom för att föra honom ut på landet. Nu har hon, skrifver hennes andre son köpmannen till mig, i detta hänseendet fått ro, men för något dyrt pris. Hon kan sofva om nätterna. Hon kan tänka på sin Gustaf utan den oro som förr nästan aldrig öfvergaf henne. Till hennes frid bidrager mycket att hon sjelf fick sköta honom och se honom dö. Svårare är det för den arma flickan. Hon har ännu ej börjat att hämta sig. Jag undrar knapt deröfver. Hon förlorade ganska mycket. Den bortgångne

¹ Står: kunna.

var verkligen af den beskaffenhet att man på honom kunde bygga en framtids lycka. Hans sinne var starkt, ädelt och rent. Hans naturgåfvor icke utomordentligt glänsande, men betydligt öfver medelmåttan. Hans kropp och helsa alldeles oförderfvad. Också jag inbillade mig att jag en dag skulle kunna hafva honom till ett godt stöd. Att han ville vara mig ett sådant derom var jag säker. Jag hade i mer än 22 år följt honom. Han följde mig på min sista resa. På ett ångfartyg vid Stockholms brygga åtskildes vi, sedan han tillbragt ett par veckor i Stockholm. Jag drömde ej att det var för sista gången. Men Herrans tankar äro ej våra tankar och Herrans vägar ej våra vägar. Jag prisar Herrans namn och verk. Mina öfriga vänner i Lund går det väl. Biskopinnan Faxé är någorlunda rask och skänker mig då och då några rader. Hon har under de sorgliga tiderna varit ett godt stöd för det Billbergska huset, hvilket jag aldrig skall förglömma. — Mig själf går det ock väl. Vintern har varit behaglig, icke för sträng; nu synes det som ville den bryta opp. Den fattar dock väl åter posten. Må Mars blott icke blifva för svår! Några nya saker som jag här funnit uppehålla mig kanske något längre än jag tänkt. Till och med den 24:de i denna månaden kan De med all säkerhet skrifva på Stockholm. Sedan på Upsala. Min helsa är Gudi lof förträfflig, mitt sinne lätt och fritt. Till mitt vanliga umgänge, Järtas, Nyströms, Hildebrand, m. fl. har i senaste tider kommit några nya hus, der jag godt trives. Bland dessa en köpman. Kanske De i Köpenhamn kände en svensk köpman som hette Schartau. Hans son är bosatt här och har en ytterst behaglig familie. — Från Stockholm skrifer jag knapt oftare. De få veckor jag ännu der tillbringa äro för mig mycket upptagna. Men så snart jag kommer till Upsala hör De något från mig. Deremot skall Molbech från Stockholm hafva ett bref. Jag hoppas med nästa post. Hittills har det ena hindret efter det andra afhållit mig.

Sth. 8/8 1839.

Min resa till Upsala har af nödvändiga och tillfällen (!) blifvit något fördröjd. Men i morgon skall den gå för sig . . .

Det är alltså för denna gången slut med mitt vistande i Stockholm. Jag skiljes derifrån icke utan saknad. Jag har der tillbragt en i flera afseenden angenäm vinter. Jag har sett mycket och lärt åtskilligt. Allt detta har varit mig så mycket angenämare som jag derunder haft den bästa helsa. Bland de många hus, i hvilka jag

gjort bekantskap, har intet omfattat mig med mera vänskap än Järtas. Jag skiljes derifrån med stor saknad. Det var för mig en god tillflykt om aftnarne. Der var alltid öppet och alltid samma bemötande. Jag skall en gång beskrifva Dem det när vi träffas. Der kom dessutom mycket folk och folk af den bästa beskaffenhet; alltså alltid en mycket intressant conversation. I går afton var jag der ett par timmar. I afton, sedan jag packat mina saker, går jag åter dit på en liten stund och säger farväl. Jag gör det med så mycket större rörelse, som jag är nästan öfvertygad att jag icke mer finner det sådant som jag lemnar det. Fru Järta är ytterst svag; uppehålles blott af sin lifliga själ, men kan svårigen genomgå den brytning, som våren alltid medförer. Huruvida han kan bära denna förlust är mycket osäkert. Han har varit besvärad af en leversjukdom, som städse å nyo låter förnimma sig. Faller hustrun bort, kan den återkomma med gammal styrka och rycka bort den gamle svage mannen. Det blir en förlust också för Sveriges litteratur. Han skrifver väl numera icke mycket, men han intresserar sig för mycket, förstår mycket, och hans ord gäller mycket. Således blifver ock genom honom en del uträttadt, som när han bortgår skall förfalla och blifva till intet. Särskilt hafva de historiska studierna och deras dyrkare i honom en patron, som icke nog kan värderas.

Jag har allt utseende att få en angenäm resa. Det är kallt, men klart och torrt väder. Jag får se nya landskap, hvilket för mig har ett så stort bebag. Jag kommer att resa i godt sällskap. Prof. Nyström och hans fru göra en liten tour till Upsala. De hafva släktingar icke långt från Upsala. Hos dem tillbringa vi två nätter och en dag och hålla sedan vårt högtidliga intåg i Sveriges första Universitetsstad. Hvad jag der, på det Svenska sättet, skall få många bröder! Huru de gamle professorerna skola gapa på en Lundenser! Hvad de unga skola disputeras med honom. Och huru mycket nytt skall icke Lundensern se och höra!

Sth. ³/₅ 1839.

Slätt har jag uppfyllt mitt löfte att från Upsala tillskrifva Dem. I början ville jag vänta tills jag blifvit något hemmavan på stället och derom kunde säga något mera än att jag var der. Dessutom kommo en mängd göromål som flitigt upptogo mig för att icke nämna de sällskapliga förströelser som på en obekant ort också utfordra sin rätt. — — —

Mot slutet af mitt vistande i Upsala, nedstämdes mitt sinne af nya dödsbud. Jag vill knapt nämna Fru Järtas död. Den var väntad, men rörde mig dock mycket. Hon hade i Stockholm mottagit mig med så mycken godhet och omfattat mig med så mycken vänskap, att jag ständigt skall med stor erkänsla erindra mig henne. Hennes lik blef nedsatt i Upsala, der en son förut hvilat. Sorgligare var ett annat dödsfall. I Stockholm var vid Vetenskapsacademiens samlingar såsom intendent anställd en Professor Fries, utmärkt vetenskapsman, och utmärkt människa och husfader. Han var min ungdomsvän och gift med ett fruntimmer som jag sett uppvexa, en systerdotter af Fru Billberg i Lund och uppfostrad i dennas hus. De hade 5 döttrar, de allrasötaste småbarn man kan tänka sig, de 2 yngsta tvillingar, ännu icke årsgamla. Husfadren är borta från denna för mig rätt kära familj. En rheumatisk feber, som isynnerhet angrep det förut något skadade bröstet, borttryckte honom. Huset är fattigt, enka och faderlösa således i mer än ett afseende beklagansvärdt. Jag vill ej säga Dem huru mycket jag lidit af detta dödsfall. Det satte mig för en tid ur stånd att företaga mig något och påskyndade min återresa till Stockholm. Jag är nu sedan några dagar der, umgås dagligen med de öfvergifna och lemnar dem den hjälp, åtminstone det deltagande, som de så väl behöfva.

Från Lund låter det så godt som man kan vänta. Fru Billberg är sansad och väntar med någon otålighet min återkomst. Från Carolina Winberg (den unge Billbergs förlofvade) har jag haft ett kärt bref, som åter visar mig — jag har väl förut sett det otaliga gånger — huru herrlig, huru ovärderlig en quinna kan vara. Jag hade god lust att skicka Dem detta bref, men kan denna gången icke förmå mig dertill. Jag behöfver då och då omläsa det. Härnäst. Både af detta bref och af andra ser jag att jag behöfves i Skåne. Jag behöfver och (!) sjelf komma dit och göra slut på detta ostadiga lefvernet.

Ännu har De intet fått veta om Upsala. Jag kan säga Dem, att jag trufdes der mycket väl. Jag fann godt arbete och förträffliga människor. Det förra gaf väl icke så mycken vinst som jag väntat, men dock någon. »Små smulor äro ock bröd», säger ett svenskt ordspråk. Större bröd gaf utan tvifvel Stockholm, men människorna i Upsala synas mig bättre, enklare, slädfriare, hjertligare. Geijer är icke blott som författare utan ock som människa utomordentligt mycket. En ärligare, godsintare, kärleksfullare natur har

jag icke känt. Men han lider af ojemnhet och — en dålig ekonomi. Hans fru är god och vänlig, men, som jag fruktar, föga förståndig, åtminstone föga stark, och kan icke hålla huset i den ordning, som för mannen är så triflig (!) och välgörande. Atterbom är ett fromt, älskvärdt barn, fullt af hjertlighet, goda vanor, ädelt tänkesätt och allt hvad hos menniskan är bäst, men utan all practisk duglighet, och bättre passande i ett glasskåp eller i en förtrollad trädgård än i en värld som består af besynnerliga människor. Hvad han saknar, det äger deremot i hög grad hans förträffliga hustru. En bättre Guds gåfva än hon är kan ingen man beskåras. Jag aktar och ärar henne obeskrifligt. De hafva tre de aldrakäraste barn. Ett annat hus, hvari jag mycket umgicks var Botanikern Fries's (icke slägt till den i Stockholm döde Fries). Både han och hustrun voro mina gamla bekanta och upptogo mig med stor hjertlighet. Jag var deras daglige gäst då jag icke på annat ställe var bortbuden. Det är ju narraktigt att jag under nära 2 månaders vistande i Upsala icke en enda gång spisade på vårdshus. En ovärderlig person för Upsala är Landshöfdingen Baron Kræmer. Han är ej blott en rik man och en mycket välvillig och human man, utan ock en förständig man, som håller mycket tillsamman, som utan honom skulle sönderfalla, och kastar solsen öfver mycket som annars skulle vara dunkelt och dystert. Hans fru är högst behaglig, enkel och okonstlad, med ett sinne som är öppet för natur, poesi, musik och goda människors bemödanden; men hon är sjuklig och kommer troligtvis, såsom det bästa i denna världen, icke länge att glädja världen. Bland den bättre personalen i Upsala får jag icke glömma en Öfverstinna Silverstolpe, ett mycket förståndigt och bildadt fruntimmer, som liksom Landshöfdingen håller ett slags hus och utgör ett förträffligt bindningsmedel för partier som annars skulle åtskiljas. Sådana bindningsmedel sakna vi i Lund, der hvar och en får gå sin väg och derigenom mer eller mindre urarta i underligheter och bizarrerier. I Upsala finnas färre sådana än i Lund. I Upsala är tonen god, ädel, här och der fin, någon gång till och med storartad. De veckor jag der tillbragte voro mycket angenäma och jag medtog derifrån många kära minnen.

Om min närmaste framtid kan jag i dag ej vara fullt bestämd. Jag blifver väl här ännu omkring 14 dagar, kanske 3 veckor. Jag gör dervid några utflygter på Mälaren, kanske till och med något längre. Vädret börjar blifva lockande. Vi hafva några dagar haft fullkomlig vår. Elden är utsläckt i kakelugnarne. Ångfartygen börja

att röra sig. På marken framtittar till och med en smula grönt. Ännu kan man dock icke stola på årstiden. Jag är viss att vi ännu hafva mycken köld, regn och storm att vänta. Förr än detta är förbi vill jag ej gerna begifva mig på Skåneresan. Till några småresor har jag deremot god lust. I slutet af Maj eller i de aldraförsta dagarne af Juni beger jag mig deremot utan allt tvifvel nedåt.

Sth. 26/6 1839.

Min afresa från det medlersta Sverige till Skåne är nära förhanden. — — — Jag har tillbragt angenäma veckor sedan jag sist skref. — — — De första veckorne använde jag till avslutande af åtskilligt som förr var börjadt. Sedan gaf jag mig ut på småresor. Jag har sett en del af städerna vid Sveriges praktfullaste insjö Mälaren. Pingstdagen var jag i Strengnäs, en gammal biskopsstad med en ny biskop.¹ Den senare skulle just på pingstdagen invigas. Det skedde af erkebiskopen (Wallin) med stor skicklighet och stor högtidlighet. Bekantskapen med den nye biskopen, som är en högst förträfflig man, var för mig mycket kärt. Stället är som stad högst obetydligt, men har det aldraskönaste läge i en vik af Mälarns södra strand. Från Strengnäs reste jag till Westerås, en annan biskopsstad norr om Mälaren, större än Strengnäs men icke så väl belägen. Också der tillbragtes bland goda och till någon del intressanta menniskor några behagliga dagar. En af lectorerna vid Westerås Gymnasium är den gamle Landshöfding Järtas son, en ganska god historicus. Han var under mitt vistande på stället min värd och gjorde mig förliden Fredag sällskap till Stockholm, der vi båda med mycken hjertlighet mottogos af den gamle Järta. Jag har således för tredje gången hållit mitt intåg i denna präktiga stad. Det sista intåget var det skönaste. Då jag första gången, i September månad förra året, dit anlände höll naturen på att vissna. Då jag för omkring en månad sedan återkom från Upsala låg is på alla vatten och snö här och der på fälten. Nu står våren i sin fulla prakt och klarhet. Avenuen till Stockholm från Mälaren är obeskrifligt skön. Ooh nu då allt är lif och rörelse, då ett halft dussin ångfartyg korsa hvarandra, då hundratals andra större och mindre fartyg spela på den stilla vattenytan (mellan de höga bergen blifva vågorna aldrig rätt stora), nu är det skönare än någonsin att komma till Stockholm. Och på andra sidan ligger Djurgården med all

¹ HANS OLOF HOLMSTRÖM (1784—1855).

sin prakt, all sin utesägligt rika natur, alla sina lustställen och sitt folkhimmel. Tänker jag på allt detta så måste jag vidblifva det gamla att Stockholm är mycket, ovanligt mycket och att det är en herrlighet att hafva sett det. Tänker jag åter på hvad Stockholm är i borgerligt, esthetiskt och moraliskt hänseende, hvilket väl dock är det hufvudsakliga, så har jag icke anledning till så mycken glädje. För min del klagar jag dock icke. Jag har lärt känna flera ypperliga och många goda menniskor. Jag lemnar det således med saknad, jag kan gerna säga med tillgifvenhet, och jag har den tillfredsställelsen att också några der, och icke just de sämsta, sakna mig. Men derföre lemnar jag det icke ogera, och den dagen då jag kommer till Lund skall icke blifva för mig mindre högtidlig än den var då jag kom till Stockholm. Jag reser härifrån om Onsdag (d. 29:de Maj), går med ett ångfartyg till Norrköping, derifrån landvägen till Linköping, der jag för ett biblioteks skuld måste uppehålla mig en eller två dagar, så till Wadstena, i gamla tider Sveriges berömdaste kloster, sätet för den heliga Brigittas fromhet och dyrkan, vidare till Alvastra kloster, till Jönköping och Wexiö, der jag väl hvilar mig en dag. Möjligtvis kastar jag ock ett öga in i Bleking, der jag icke varit på flera år. I Lund vill jag vara senast d. 9 Juni. De vet således nu hvar De skall tänka Dem mig under de närmaste veckorna.

Lund 2/7 1839.

Jag har redan omkring 3 veckor varit i Lund. Jag blef der emottagen både af mycken annan vänskap och af Deras kära bref. Detta oaktadt har De ännu icke fått en rad från Lund. Trött af den för öfrigt rätt behagliga resan, efter ankomsten hit upptagen af mångahanda sysslor och till sinnet nedtryckt af mycken sorg som här mött mig har jag verkligen icke kunnat skriva. — Jag har icke heller idag [fred på mig] att skriva; jag sitter som på nålar. Dock skall De hafva några ord, på det De må se och icke blott tro, att jag icke har glömt Dem, och på det att De också genom mig under Molbechs frånvaro må hafva någon underrättelse om honom.

Jag sitter således åter i den bekanta soffan och vid det vanliga bordet och skrifer till Dem. Det var längesedan detta sist hände. Jag har sedan dess sett och erfårit mycket. Jag tackar Gud för allt, för det angenäma och för det bittra, för det glada och för det sorgliga. Och framför allt tackar jag; honom för det att jag

väl bevarad fätt återkomma till mitt gamla ställe och åter kan begynna min gamla kära verksamhet. Som De vet, har förändringar här skett sedan jag reste från Lund. Fru Billbergs hus är tyst och sorgfullt. Den arma modern bär visst sin sorg med mycken styrka, men att sorgen sitter djupt i hjertat och knapt ett ögonblick låter förjaga sig, derom vittnar hela hennes utseende. Strax innan jag kom till Lund hade ditkommit den arma fästmon. Hon kunde icke trifvas hemma utan ville till Lund för att gifva sitt hjerta något lugn. Också umgänget med henne är nedstämmande. För egen del saknar jag ock mycket den bortgångne. Jag aktade honom högligen för hans förträffliga characters skuld och hade till honom det oinskränktaste förtroende. De finner således att jag har anledning att vara nedstämd. Jag är ock mycket sysselsatt efter en så lång tids frånvaro; men det skall väl blifva bättre. Jag skall väl åter komma »im alten Gleise», och då skall De från mig få gladdare bref; detta märker jag, vill icke blifva annat än melancholi och dysterhet.

Midsommarsdagen predikade jag för första gången efter min hemkomst, i mitt kära Upåkra och hade der en rätt hjertstyrkande dag. Dock äfven der var sorg. De erindrar den hederlige bonden, som vi besökte, då De var hos mig i Upåkra. Han dödde dagarne efter min hemkomst och jag fick icke återse honom. Hans hustru var några månader förut död. Dessa i sitt slag förträffliga människors bortgång har också kostat på mig och jag tänker på dem med stor saknad. För öfrigt är Upåkra sig likt. Min lilla trädgård är temligen rik på blommor, ännu rikare på jordbär, och träden vexa förträffligt. De af Dem hitsända rosenträden, hederan, caprifolium och vinrankan lefva och synas trifvas väl. Jag har förmått Fru Billberg att ett par gånger komma dit och jag tänker att jag i en framtid der skall både sjelf kunna hafva och förskaffa åt andra mången angenäm stund.

Det var mig kärt att återse Molbech, hvilken jag finner raskare än jag efter hans bref väntat honom. Det gör mig dock ondt att jag denna gång skall vara så litet för honom. Sönderhackad som jag är af yttre och inre sysselsättningar måste jag nästan helt och hållet öfverlemna honom åt Brunius, Fru Brunius och i öfrigt åt sitt öde. Det går honom dock godt. Han har gjort en liten resa med hvilken han var förnöjd. Om Thorsdag tänke vi att tillsammans fara till Löberöd för att besöka den gamle De la Gardie. Nästa Måndag vill han åter till Köpenhamn. Han är rask och munter.

Jag vet icke om jag sagt Dem, att jag lämnar mitt logis och flyttar i Fru Billbergs hus. Jag gör det hufvudsakligen för hennes skuld; får det i visst hänseende bättre men i annat sämre än jag haft det här. Flyttningen blir i synnerhet besvärlig, men något får man underkasta sig när man dermed kan uträtta något godt, och det hoppas jag af det mig förestående besväret.

Lund 4/8 1839.

— — — Hela min existens har varit tryckt och besvärad och är det till en del ännu. Det börjar dock att blifva bättre. En del af de bördor, som nedtyngt mig äro borta. Jag har fått vält ifrån mig åtskilliga af de förrättningar som samlat sig under min bortotvaro och som oafgjorda i hög grad besvärade mig. Jag har flyttat in i min nya boning och är der kommen i någorlunda ordning. Jag bor nu näst intill Gleerups, har intet så stort rum som det hvari jag förr arbetade, men deremot fem små, något låga, men för öfrigt rätt trefliga. Jag spisar som förr hos Fru Billberg och har det så bequämligt som jag kan vänta och önska.

Hos Fru Billbergs är det också lugnare och bättre; således som sagdt är, allt tecknar sig till godo.

Det som för det närvarande upptager mig är biblioteksflyttningen. Omkring det halfva är gjordt; men en dryg del återstår, och torde väl upptaga största delen af Augusti månad. Böckerna hafva lidit mycket i kyrkan och måste nu vid inflyttningen i den nya lokalen öfverses och så godt ske kan hjälpas. Jag måste således vara på biblioteket från morgonen kl. 6 till aftonen kl. 7, dels för att sjelf lägga hand vid arbetet, och dels för att anordna och föreskrifva det nödvändiga. Under sådana förhållanden kan jag hvarken läsa eller skriva. Men jag tröstar mig dock dermed, att jag är inne i arbetet och derpå ser ett slut. När detta kommer är jag en annan människa; De skall i mig finna den gamle Reuterdahl, som är tillgänglig för allt det många goda och vackra som för honom erbjuder sig och icke ömtålig och tungsinnad kryper in i sitt skal. Jag känner visst på mig att jag sedan förra sommaren blifvit något gammal, men jag känner ock att icke all ungdom och all lefnadsglädje försvunnit och De skall sjelf få se att ingen annan förändring med mig skett, än att jag fått några flera gråa hår och några flera minnen så väl glada som sorgliga. — — — — —

[För några veckor sedan] var Bölling¹ här. Han lär icke haft det godt, och det förtryter mig. Han kom just på en dag då jag

¹ Bibliotekarie i Köpenhamn.

med Fru Billberg och Carolina Winberg (den aflidne Billbergs efterlemnade fästmö) hade tagit ut till en skog; och nästa dag ville han åter bort. Jag fruktar att han lemnade Lund med någon missförmåelse, hvilket gör mig ondt, ehuru det var mig omöjligt att hjälpa saken.

I Upåkra har jag knapt varit sedan jag sist skref; jag har åtminstone icke der predikat. Jag har icke kunnat. Också har vådret ända tills nu varit slätt. Jag har mången gång beklagat Dem att De i det herrliga Ausås icke skulle hafva vackrare dagar. Jag hoppas dock att De ännu är quar der och kan njuta något af den högsommar som nu återkommit.

Om min närmaste framtid kan jag icke mycket bestämma. Jag har lust till arbete, men släta utsigter att dertill få tillfälle. När biblioteksflyttningen tar slut måste jag företaga och fullborda ett länge påtänkt arbete, som icke längre kan uppsättas. Derefter vill jag till Köpenhamn dels för att efterse något, som från mitt vistande i Stockholm är mig viktigt, och dels för att se och tala med Dem. När denna resa kan ske vet jag icke. I slutet af Augusti eller början af September. Men mer än några dagar kan jag icke blifva borta. Törs jag komma till Dem? Jag har verkligt undseende derföre, i synnerhet derföre att jag var Molbech till så litet nöje under det han var här. Jag var då, som jag alltid är, en stor stackare, men då större än vanligt. Efter min hemkomst skall jag med allvare arbeta dels på en afhandling som jag lofvat Molbech för hans historiska tidskrift, och dels på min kyrkhistoria. På den senare, har jag allt sedan jag kom från Stockholm, knapt kunnat tänka. Den och mina föreläsningar skola upptaga vintern, för hvilken jag således hoppas mycken förnöjelse.

Lund ^{15/9} 1839.

Haf tack för de två behagliga dagar jag tillbragte i Deras hus. Det var mig särdeles vederquickande att göra denna lilla tour, att se Deras goda kära ansigte, att öfvertyga mig om Deras välbefinnande, att åtminstone få en skymt af det gamla för mig mycket kära Köpenhamn och att få tala ett par förståndiga ord med Molbech. Min återresa var angenäm. — — — I Malmö blef jag öfver natten, men möttes der af ett sorgebud. Ett bref från Biskopinnan Tegnér sade mig att hennes dotter (Enkan) var utan hopp, och att om hon dödde, jag måste resa till Wexiö och framföra sorgetidningen till Fadren. Tillståndet har sedan ömsom varit bättre, ömsom sämre:

i dag har jag ett nytt bref som säger att det är så dåligt som det kan vara och att den goda Disa troligen icke lefver dagen ut. Jag håller mig sålunda resfärdig. Så tung en sådan resa i flera hånseenden är, så kan jag dock icke undandraga mig densamma. Den arme mannen går alldeles ensam i Wexiö, har ingen som han aktar eller älskar och behöfver rätt väl någon som han åtminstone kan fördraga. Jag beder innerligen till Gud att han måtte skona den beklagansvärde fadren, hvarigenom ock mig förunnades att blifva i ro. Fallor dock slaget, så är min oro den minsta och jag är lika villig som skyldig att lemna den smula nytta som kan finnas i min förmåga.

Under den tid jag varit i Lund har jag knapt kunnat förelaga annat än småting och öfverhufvud jagas jag för mycket omkring af sådana. Mitt humeur har varit och är godt, på bottnen nemligen. På ytan, på ansigtet synes kanske något grummel, men var viss, att detta ingenting betyder. I djupet af min själ är jag förnöjd och glad som ett barn. Jag känner så väl som någon att jag är ett barn af en god fader, att jag har utesägligen mycket godt att vara glad öfver, att intet, platt intet besvärar mig, att således jag om någon har anledning till glädje och tacksamhet. Stryker detta oakadt en sky öfver min panna, så är den dels helt lätt och försvinner snart åter och dels har den sin grund deri, att jag icke alltid kan vara tillfreds med mig sjelf som jag borde. Då jag nemligen reflekterar till mig sjelf — och detta måste jag nästan hvarit ögonblick af min existens göra — så finner jag icke allt sådant som det borde vara; jag finner icke nog verksamhet, icke nog själsstyrka, icke nog frihet från passion och ojemnhet. Att detta stämmer mig till allvar är helt naturligt. Allvaret är kanske nu något större derföre att reflexionen är något starkare. Men jag kan försäkra Dem både att det icke är större än det bör vara och att det är ett allvar som är genomdrucket af den renaste glädje och således långtifrån att skada mig tvärtom gör mig nytta. De känner mig för väl för att tro att jag kan vara utan detta allvar. Haf således för mig intet bekymmer, ingen oro. Var viss att jag ser mig sjelf och min värld sådana som de äro; icke sämre: dermed skulle jag göra båda orätt; men icke heller bättre: dermed skulle jag betaga mig sjelf förmågan att blifva allt bättre och bättre; och att jag i detta seende är så lycklig och förnöjd, som en förståndig människa kan och bör vara.

Till Molbech sänder jag en af dagarne en bok och kanske något mera med ångfartyget.

— — — — —

Lund ²⁴/₉ 1839.

Jag sänder Dem den lofvade samlingen af Runeberg¹. Den är just icke af stort värde, långtifrån af så stort, som våra svenska critici, Atterbom, Palmblad o. a. förmena; men den må hos Dem eller Deras Christian stå bredvid några andra svenska poëter och då och då framlocka en vänlig tanke på nabolandet.

Disa Tegnér är bättre och jag har således sluppit att resa; hvar-med jag är hjertligen nöjd.

— — — — —

Lund ¹³/₁₀ 1839.

Fru Billbergs ende son, köpmannen, som De ju erindrar Dem, har aldrig haft stor lust för sina handelsförrättningar. Genom brist på påpasslighet, jag kan gerna säga genom lättja, har han saknat nödiga inkomster och är nu på större obestånd än jag kunnat förmoda. Det har väl icke kommit till fornlige bankrutt, och skall väl icke komma dertill, men att hindra detta fordrar både omsorger och uppoffringar. Derjemte skall den arna modren, som redan förlorat så oändligen mycket och som icke tåler också detta slag, så mycket ske kan skonas. Jag behöfver icke säga Dem mera för att låta Dem förstå, hvarföre jag kan vara nedstämd och sakna lust att tänka på annat än det som omger mig. Jag misströstar icke om utväg att för ögonblicket finna den hjälp som behöfves. Mera villrådlig är jag deremot hvad som för framtiden bör göras och tankarne härpå upptaga mig oafbrutet. Jag har all möda att så mycket lösrycka mig från dessa tankar, att jag kan sköta mina dagliga göromål.

Jag tror att jag förut sagt Dem att jag måste hålla föreläsningar öfver ett ämne som jag förut icke behandlat. Detta kostar mig tid, men det har infört mig i studier som icke sakna intresse. Och som det vanligen händer mig, detta intresse har hos mig väckt lust att skriva öfver de ämnen jag föredrager. Det är dock beklagligt att man så skall låta sig smittas af den herrskande tidssjukdomen, skriferiet. Utom annat ondt som det har med sig afleder det mig från det jag ville och borde fullända, min kyrkhistoria. Det smärtar mig mycket att jag ännu ingenting fått göra vid densamma. Får jag blott någon ro i vinter, skall den väl under snön vexas något. Det är dock dumt att man icke skall hafva krafter till allt hvad man vill, eller ock att man skall hafva vilja till mycket mer än man för-

¹ Förmodligen *Dikter*, 2 (1833).

mår. Menniskan är dock, hon må resa hufvudet så högt hon vill, icke mycket mer än en åsna. —

[Jag tackar Dem] för Deras vänlighet mot min Dalkarl, Härads-höfding Roos. Han var högst förnöjd med Dem och Deras hus. Det gläder mig att jag på detta sätt kunde vara en älskling af den gamle Järta till någon nytta och förnöjelse. Hvad som kommer från denne hedersman ligger mig ömt på hjertat.

Från Tegnéér har jag haft ett par bref. Han är frisk och allvarligare än vanligt, men allvarlig på ett mildt kärleksfullt sätt. Må han så fortfara! Hans dotter tillfrisknar, men kommer troligen icke till Lund, innan hon åter med modren begifver sig till Wexiö.

Från Upåkra kan jag knapt helsa Dem. Jag har blott få gånger varit der. Jag har dock gladt mig åt att se min lilla plantering frodas. Träd och blommor trivas godt. Deras rosenbuskar lefva; likaså vinrankan och murgrönan. Det förtryter mig att jag skall hafva så liten tid att använda på detta kära ställe.

Lund ⁸/₁₂ 1839.

Jag har i dag en af mina gamla söndagar. Efter åtskilligt arbete, som icke allt har varit af det behagligaste slaget, har jag i dag haft någon hvila, har i det vackra, milda, temligen klara vinter-vädret gjort en god fottour, har derunder på det gamla sättet låtit mina förnöjda tankar sväfva omkring på många ställen, och har äfven låtit dem besöka Dem. Hemkommen kan jag intet bättre göra än att fortsätta detta besök, än att fixera tankarna på ett blad papper och skicka en vänlig helsning till Dem.

Mitt arbete har varit mycket, men slätt och föga tillfredsställande och nästan alldeles resultatlöst. Nu är ock detta för det mesta förbi och julfreden närmar sig. December och Januari skola användas till kyrkhistorien och till ett par andra arbeten. Af dessa angår det ena på visst sätt Danmark. Jag tror jag sade Dem (åtminstone sade jag Molbech), att jag i Upsala funnit en handskrift af Peder Lolle på Svenska. Jag har aftalat med Gleeurup att utgifva den och skall i jul göra arbetet så mycket i ordning som det här är mig möjligt. Resten måste ske i Köpenhamn, der jag för detsamma behöfver se ett par gamla böcker. Det är sålunda min mening att komma öfver så fort det kan låta sig göra. Förr än fram åt våren blifver det dock väl icke. För vinterresor öfver vattnet har jag något undseende. Dessutom har jag väl lust att se en vårsol i Danmark; jag har så ofta sett höstsolen derstädes, att jag nu längtar att göra be-

kantskap med dess motbild. Till dess hafva vi visserligen långa månader; men de kunna blifva angenäma månader. Af honom som redan gifvit mig mycket godt, hoppas jag ännu mycket godt: jag beder derom för mig och mina vänner.

I Sverige ser det icke väl ut. Här är mycket missnöje, mycket grummel. Den riksdag som närmar sig tyckes vilja blifva mycket hotande. Så liten del jag tager i de borgerliga förhållandena, så måste jag dock vara rädd för de tider som komma. De upplösande krafterna blifva allt flere och mäktigare, de sammanhållande allt färre och svagare. Hos medelklasserna är yrsel och galenskap tillstådes i hög grad; hos de högre svaghet och narraktighet i icke mindre. Utgången känner Gud allena. Må han hjälpa det arma Sverige! Må han utrusta någon man med anda och kraft att tukta den sjelfsväldiga och galna tiden!

Lund ²³/₁ 1840.

Den sista månaden har för mig varit rätt stilla och angenäm. Jag har ostörd fått fullfölja mina arbeten och låtit mina tankar gå sin gång. Ett par gånger har jag varit i Upåkra och predikat, en gång i Malmö och gjort ingenting; för öfrigt på min kammare och bland mina böcker. Detta »Still-leben» går nu till slut. Studenterna börja visa sig och taga en stor del af min tid i anspråk. Det är också godt. Ätminstone är det icke godt att endast lefva i och med sig sjelf och blott från sitt fönster se verlden och människorna. Studenterna skola således vara mig välkomna, blott jag förnimmer att jag med dem kan uträtta något. För öfrigt har jag icke varit alldeles så ensam som De af det ofvanstående kan förmoda. Utom mitt gamla umgänge i Biskopshuset och i Billbergska huset (Malmborgs bo för det närvarande i Malmö och Gyllenkroks har först för kort tid sedan börjat att mottaga besök) har jag gjort bekantskap med en familj, i hvilken jag haft flera behagliga aftnar. En Öfverste Toll har flyttat till Lund, lefver der helt inskränkt, men har för närmare bekanta ett mycket angenämt hus. Hans fru är en mycket bildad dame, och dertill godheten och simpliciteten lifslevande. Tvenne vuxna döttrar läsa åtskilligt, och hafva den vackraste kärlek till allt hvad godt och skönt som literaturen kan för dem hafva passande. Tre yngre barn äro vänliga och glada. Familjen är nära lierad med släktlingar till Wiborgs och Nielsens¹. Deras goda Mathilda

¹ Köpenhamnsfamiljer, nära bekanta till Molbechs.

[Wiborg] känner åtminstone Öfverstinnan och kan säga Dem något om henne. Bland detta goda folk har jag som sagdt tillbragt mången behaglig afton och är rätt glad öfver den närmare bekantskapen. Det är folk som man med glädje kan se in i själen och som icke äro besvärade att låta en se in i deras själ; hvarförutom de genom sin bildning äro alla, med hvilka man här kan sammanträffa, vida öfverlägsna. Jag hoppas att någon gång i sommar få föra antingen Tolls till Dem eller Dem till Tolls eller både det ena och det andra. Bekantskapen skall på båda sidor blifva till glädje och från båda sidor skaffa mig glädje.

En af Lunds herrligaste, ädlaste män, Deras och Molbechs gode vän Florman¹, är borta. Han har hela vintren varit mycket svag. lidit mycket af verk i hufvud och hals, men derunder visat den största sinnesstyrka och frimodighet. I måndags afsomnade han. Hans sjukdom var af en egen art. De mjukare delarne af hufvudet och halsen öfvergingo till ben. Denna ossification lär hafva börjat i öronen och förorsakat hans döfhhet. Hans sjukdom var mycket smärtsam, blef dock mot slutet lindrigare, så att han fick dö i ro. Hans sjuksång och dödssång var den aldraskönaste. Under sin lefnad ärades och välsignades han af alla: äfven efter sin död skall han välsignas. Han har gjort mycket vackra stiftelser, som dock ännu icke äro fullt bekanta. En sådan man kunde icke göra annat än det som var vackert. Ett bättre mönster för lefnad och död än Florman kan en menniska icke tänka sig.

I Lund ser det för öfrigt ut som vanligt. Deras vänner och bekanta, Brunius med Fru, Dahlbom², o. a. må väl. Unga Billberg är i Stockholm som riksdagsman. Modren är någorlunda rask och tapper. Carolina Winberg skrifver någon gång, och är som vanligt kärlek och ädelhet. Thomander är med hela sin familj i Stockholm. Hvad som där för sig går veta vi ännu icke. Må det gå väl! Många stormar äro derifrån att förvänta. Hos oss är det för närvarande lugnt. Må det så förblifva! — — —

Lund 3/6 1840.

Jag är, såsom jag nästan hela vintern varit, rask och munter. Mitt arbete har gått, som jag sjelf tycker rätt väl. Den lilla skönl jag hos Dem gjorde har varit mig till stor nytta och glädje, och jag har flitigt arbetat med densamma ända sedan jag var hos Dem. Nu

¹ Professor A. H. F. (1761—1840).

² Doc., sedermera professorn A. G. D. (1806—59).

är jag färdig och i morgon börjas tryckningen af hvad jag haft för händer. Jag tror det skall förnöja Molbech när jag får det i ordning och derföre förnöjer det mig sjelf dubbelt. Jag känner mig ännu särdeles väl upplagd till arbete och hoppas således att ännu i vår få ett eller annat småting färdigt.

De erindrar Dem ju Baronessan Schwerin på Sireköpinge. Hon har för ett par veckor sedan förlorat sin man, som dog mycket hastigt af nerfslag. Jag kom för 2 dagar sedan från hans begrafning, till hvilken jag fått en mycket smickrande inbjudning. Jag fann Baronessan mycket raskare än jag väntat. Hennes förlust var också icke så stor. Hennes man var en högst obetydlig person, som hon i längden visst mycket väl kan undvara. Hon sjelf är ett fruntimmer af mycket utmärkta egenskaper.

Vår gode, vänlige Kellermann¹ är här. Han har gjort en mycket angenäm och indräktig resa i Sverige, Norge och Finland och slutar den nu i Skåne. Öfverallt har han vunnit mycket bifall och icke så litet pengar. Han var i dag en lång stund hos mig och uttalade sin glädje öfver sitt vistande i Sverige. Vi talade ock om Köpenhamn och han bad mig skicka dit många helsningar, till Dem, till Deras man, till Heibergs², till fru Möller. Han fruktade att den sednare skulle vara vred på honom för det att han varit så försumlig i att tillskrifva henne.

[*Ur Molbechs almanack 1840.*]

20 Juni. Om Eft. Kl. 2 med min Kone til Malmö, hvor vi forefandt Dr. REUTERDAHL, og reiste m. ham til Lund, hvor min Kone og jeg fik Qvarteer i Hr. Kiöbmänd BILLBERGS Huus, som er fraværende v. Rigsdagen. Veiret hele Dagen koldt og med megen Regn. Farten p. Dampskibet god med Medvind. (Min Kone maatte blive inde d. 21. 22. af Nældefeber.)

21. t. Middag hos REUTERDAHL. — D. 24. hos Domprost HELLSTENIUS, Midd. og Aften — et usædvanligt muntert og animeret Selskab. Prof. BRUNIUS bortreist i S. Skåne fra d. 21—26de.

BERZELIUS ankom t. Lund d. 25de. — Den 26de gav man ham en høist splendid Diner p. Stadshuset, hvortil jeg var indbudet. Dog var dette ikke uden Opposition. Hos de Liberale er han falden i Unaade siden Jury-Kiendelsen over CRUSENSTOLPE. Studenterne i

¹ C. L. K. Dansk violoncell-virtuos (1815—66), på konsertturné med OLE BULL 1837, ensam 1839 f.

² Skalden JOHAN LUDVIG och skådespelerskan JOHANNE LOUISE H.

Lund (hvor dog neppe 50 vare tilbage) vilde ikke bringe ham Vivat. Han reiste om Efterm. til Helsingborg, og d. 27de over Helsingør til Frederiksborg.

D. 27de. Om Midd. med min Kone hos BRUNUS.

D. 28de. Om Midd. i stort Præsteselskab hos Biskoppen, hvis Venlighed og Artighed imod os endog gik til at tilbyde os sin Equipage til Malmö. — Vi reiste dertil Kl. 5 om Efterm. og Mand. Morg. [d. 29de Juni] Kl. 7 til Kbhavn.]

Lund ¹⁹/₇ 1840.

Jag reste på den utsatta dagen [d. 29 juni] i det sällskap som De känner. Resan var i det hela behaglig och stördes obetydligt af de regnskurar som då och då kommo. På Stensnäs (Fru Winbergs egendom) tillbragte jag tre stilla dagar. Vädret var sådant att vi icke mycket kunde vara ute. Jag läste temligen mycket för mig sjelf och litet för andra. Jag har på lång tid icke så ostörd fått sysselsätta mig med läsning som under dessa tre dagar. I Lund afbrytes min läsning, om icke af annat, af skrivande. Pennan tränger sig beständigt i handen på mig och vill inbilla mig att den icke för någon rätt lång tid får bortkastas. På Stensnäs lät jag icke narra mig af dylika inbillningar. Pennan var alldeles förvisad. Och deraf fann jag mig rätt väl och började att få smak för ett dylikt Schlaffenleben. Det var sålunda tid att bryta opp och komma längre. Till Wexiö anlände jag Lördagsafton efter min afresa från Lund [o: 4 juli]. Mina Wexiöresor äro icke lyckliga, icke glada. Denna sista har gjort mig stor och djup sorg. Genast vid min ankomst och innan jag ännu träffat Tegnér anförtrorde mig hans Fru att han var sjuk, sjuk till hufvudet, att hon för honom var i dödlig ångest, men att hon hoppades godt af min ankomst. När jag något längre fram träffade honom fann jag honom dels vek och öm (han hade beständigt tårar i ögonen, ofta utan all anledning), och dels — oredig, jag kan gerna säga sinnessvag. Till en början var oredigheten icke svår; han var ute, såg menniskor hos sig och förrättade sina sysslor. Men det onda blef allt värre och då jag kom opp till honom Tisdagsmorgon var jag öfvertygad att han mist sitt förstånd. Hvad han sade visade mycket geni, men ännu mera galenskap. Sorgen och eländet i huset kan De tänka Dem. Vid middagstiden kom ett tämligen häftigt epileptiskt anfall, som för 8 eller 10 minuter beröfvade honom all sans. Vi trodde alla, att det var slut med honom, och vi borde hafva önskat att vi haft rätt i denna tro.

Han återtick dock lif och sans, men icke redighet. Mot aftonen kom ett nytt epileptiskt anfall, häftigare än det förra, men omsider gifvande vika för kalla hufvudbad och varma fotbad. Sedan detta var öfverståndet var han väl något matt, men fullkomligt redig. Om natten sof han godt, vaknade med fullt förstånd, förbättrades med hvarje dag, jag kan nästan säga med hvarje timma, och gaf oss sålunda de bästa anledningar till glädje. Jag trodde mig kunna lemna honom utan någon stor farhåga och utsatte således Lördagen till min resdag. Då jag Lördagsmorgon kom opp till honom, lifvad af de bästa förhoppningar, hade sinnessvagheten återvändt, väl icke i hög grad, men dock omisskännligt. Jag måste lemna honom. Min tid var ute. Med det mest beklämda hjerta ryckte jag mig från honom och hans familj. De arma menniskorna lida ousägligt. Sedan jag reste från dem har jag 2:ne gånger haft bref från dem. Tillståndet är lika beklagansvärdt. Det förvärras snarare än det förbättras. Några nya epileptiska anfall hafva icke infunnit sig, men sinnessvagheten ökas. I dag har jag bref som säger mig att man tänker på att flytta honom till Stockholm, Köpenhamn eller Roskild. Man väntar blott på föreskrifter af en utmärkt Stockholmsk läkare, Tegnér's intima vän, innan man bestämmer sig. Det har alltså händt hvad De vet att Tegnér själf befarat. Det har händt på ett för alla sorgligt, på ett för mig hjertgripande sätt. Jag har varit vittne till hans möjligtvis sista kloka stunder. Att jag aldrig glömmmer dessa, behöfver jag icke säga. Han var under dem, såsom alltid, stor, genialisk, herrlig men han var tillika, såsom också nästan alltid, full af underligheter, ja af vederstyggligheter. Undra icke om jag något glömmmer de senare. Han omfattade mig under dessa dagar med så mycken kärlek, han skänkte mig så oinskränkt förtroende, att han derigenom skulle hafva tillvunnit sig ett mycket kallare sinne än mitt. Jag sörjer honom såsom man sörjer en förlorad fader. Det är troligt att jag ännu får mycken befattnings med honom och hans saker, i synnerhet om man måste föra honom till Köpenhamn. Jag gör allt hvad jag kan, ty jag är skyldig dertill. Må blott någon hjälp finnas, eller om den icke finnes, må hans dagar snart få ett slut. Tegnér död är för alla hans vänner tusen gånger bättre än Tegnér ursinnig.

— — — Snart blifver det väl på vanligt sätt hos mig. Blifva underrättelserna från Wexiö icke för svåra, så hoppas jag att snart vara inne i mitt vanliga stilla arbete. Ett par småskrifter måste

fullbordas innan kyrkhistorien kan angripas, men sedan skall denna gå med full fart. Jag gläder mig riktigt att nu i några veckor få lefva ostörd på mitt bibliotek och i mina egna funderingar. Då jag dock säger detta, återkommer alltid tanken på Wexiö.

Lund 16/8 1840.

För att åtminstone säga Dem att jag lefver, begynner jag till Dem ett bref. Långt blir det icke. Jag är efter en resa till Upåkra, der jag predikat, temligen trött och har dessutom åtskilligt i afstämning; men De skall veta, hur jag har det och således hafva åtminstone några rader.

De föreställer Dem lätt att min hufvudsakligaste tanke under denna tiden varit Tegnér. Jag har om honom endast bedröfligt att berätta. I Wexiö försämrades hans tillstånd. Man tillkallade från Stockholm en utmärkt läkare, som tillika var hans intima vän. Denne medtog honom till Stockholm och har tillhoppa med andra läkare försökt allt möjligt. Förgäfvess. Han synes vara förlorad. Med hvar vecka blir oredigheten större och de kloka mellanstunderna färre och kortare. Man vill dock ännu någon tid försöka i trakten af Stockholm. Han har sålunda fått ett nytt logis, mycket vackert och mycket stilla, mera på landet än i staden. Uträttas härmed intet, så vill man skicka honom till Schleswig eller Sonnenstein. Vet De något om det förra stället? Träffar De någon gång Etatsråd Bang eller någon annan som derom känner något, så fråga hvad man tror om detta Institut och säg mig derom ett ord. Skall en resa företagas, så är det möjligt, att jag kommer att följa den olycklige ut. Fru Tegnér och hans öfriga vänner vilja detta, och sjelf hvarken vill eller kan jag draga mig undan, så svårt uppdraget är. Det förstås att jag icke reser utan i sällskap med en läkare och nödig betjening. Om några veckor kommer det att afgöras. Mycket har, som De lätt kan föreställa Dem, denna Tegnérs olycka rört mig; De må dock icke tro att den rentaf nedtryckt mig. Jag tror mig också deraf hafva lärt åtskilligt; jag kan reflectera deröfver, och detta så mycket bättre som jag så nära känt honom. Mitt hjerta är fullt, men icke förkrossadt af detta ämne, och en gång, när tid blir, kommer jag att derom uttala mig. Mången kunde göra det bättre, men knapt någon kärleksfullare; på det ingen skall göra det kärlekslöst, hvilket mannen med alla sina stora fel icke förtjenar, skall jag, när det kan vara passande, icke försumma att taga till ordet. Må emed-

lertid hans elände icke blifva för långvarigt. Hans anhöriga lida deraf utesägligt. —

I September hoppas jag kunna efter föresats komma till Dem. Det enda som kan hindra mig är den sorgliga resa, hvarom ofvan är taladt. Jag väntar med oro hvarje Stockholmspost.

P. S. Den bästa tacksägelse till Deras Christian¹ för hans vackra bok.² Den har skänkt mig några rätt angenäma stunder. Också Carolina Winberg har deraf haft nöje.

Lund ¹³/₁₀ 1840.

Jag är dock en lycklig menniska. Sällan försvinner det lätta friska sinne, som utgör den egentliga lyckan, sällan går en riktigt tung sky opp på min inre himmel; och när en sådan någon gång kommer (den bör komma, på det vi skola veta hvad vår frid tillhöra(!)), strax bortblåses den af en god anda. För mig är det nu åter klart; jag tänker med förnöjelse på tingen omkring mig och sysselsätter mig dermed såsom tillföre. Och om någon gång det vill blifva dunkelt, så gör mig dunklet ingen skada. Jag gör mig till herre deröfver och kan framkommendera munterhet och intresse. Allt är således godt och skall som jag hoppas blifva det. En hel mängd ting skola under vintern uträttas och våren sedan mottagas med tillfredställelse och glädje.

Om Tegnér hafva vi så goda tidningar som vi kunna vänta. Han kom lyckligen till Schleswig; Jessen³ sade honom samma afton han ditkom hvar han var och hvarföre han var der. I början uppfälmade han väl något, men mottog dock tidningen med större lugn än man väntat, och, hvad som är det märkligaste, medgaf att man gjort rätt i att föra honom dit. Från sönerna skildes [han] utan någon synnerlig rörelse, men också utan någon vrede deröfver, att de fört honom till en Irrenanstalt. Jessen hade goda förhoppningar om hans curerande. Hela anstalten och i synnerhet Jessen och hans Fru uppväckte hos sönerna det största förtroende och tillfredsställelse. Må det gå den beklagansvärde väl!

Det väntade goda Septembervädret har kommit i October; jag gläder mig deråt mycket och begagnar det dagligen till promenader. Dessa göra mig godt och stärka mig till mitt arbete. Jag har för öfrigt vida mindre lust än tillföre att vara ute om aftnarna. Sedan

¹ C. K. F. MOLBECH, skald, 1821—88.

² *Billeder af Jesu liv*, 1840.

³ PETER WILLERS J. (1793—1875).

jag kom hem har jag blott en afton varit hemifrån. Detta är godt för hvad som skall uträttas.

Jag skickar Dem med första lägenhet ett par exemplar af ett häfte af »Läsning för folket», deri De finner en afhandling af mig »Om kyrkans högtider». Den är helt enkel, men dess författande gjorde mig något nöje. Det ena exemplaret är ämnadt åt Deras Hans, som derpå kan öfva sin förmåga att läsa Svenska.

Lund ²/₂ 1841.

På vintren vilja vi icke mycket klaga. Jag har varit temligen mycket ute och dervid funnit mig väl. En gång, strax efter jul, var jag hos en gammal prost Nordström, 7 mil härifrån, och tillbragte bland goda människor fyra rätt behagliga dagar. En annan gång var jag i Grönby hos Mina Kinbergs föräldrar och hade det äfven der godt. Till ännu flera utfärder på snön hade jag god lust, men nu äro Universitetsföreläsningarne började och jag får väl hålla mig hemma och bråka på det gamla sättet. Jag är också nöjd att något hafva fått vara ute och smaka på landets förlustelser om vintern. De må tro, att dessa hos oss icke äro så små. Menniskorna äro sällskapligare, mera vända inåt, hafva mindre anspråk på solsken och vackert väder, och nöja sig mera med hvarandra. Med hvilket allt jag dock icke vill hafva sagt ett ondt ord om sommarn. Ingen skall gladare än jag mottaga både den sjelf och dess förebud, våren. Efter den oändliga hvithet, som nu betäcker all land, skall grönskan blifva en riktig hugsvalelse.

Mitt studerande, mina skrifter ha gått dåligt. Före jul kunde jag icke skriva eller läsa. Efter jul har det varit bättre, men då har jag varit ute och rest. Det får vara. Med lärdomen får det vara, blott man för öfrigt riktigt dugde.

Lund ¹⁶/₃ 1841.

Jag lefver och befinner mig rätt väl. Försättningen af vintern har varit bättre än dess början; sinnet har blifvit muntrare, friskare, jag har kunnat arbeta rätt godt, haft intresse af mitt arbete, och äfven förnöjt mig utom hus. Komma vi nu öfver Mars månad, så är väl den värsta vintren förbi, grönska visar sig åter på marken och sinnet blir ännu gladare, ännu tapprare. —

Med en vagn (eller rättare släda), som Gleeurup för ett par veckor sedan skickade till Köpenhamn, följde ett bokpaket till Molbech, deri också var inlagd en liten packa till Dem. Jag hoppas De fått den.

Den innehöll, utom ett litet häfte, hvori finnes en artikel af mig, om hvilken jag tror mig förut hafva sagt Dem något, ett par af våra nyaste romaner. Mlle Brehmers »Strid och Frid» är ju ett litet rätt älskeligt stycke? Jag tänker att det, med afräkning af några öfverdrifter, rätt mycket förnöjt både Dem och Christian. Palmblads roman¹ är något mera politisk. Så oskyldig den är, så har den dock sina egna, rätt fina hänsyftningar på förhållanden inom Sverige. Hos oss börjar allting blifva politik; så också våra oskyldiga romaner. Stycket är för öfrigt raskt och lefvande. Det skulle glädja mig, om begge dessa bitar skänkt Dem och någon af Deras ett par förnöjda aftonstunder.

Regn och blåst piskar på mina fönster — mig till stor glädje. De jaga nemligen snön från marken och frosten ur jorden. På en spasertour i går upptäckte jag ett par alnars grå, från snö befriad jord. Det var mig en sann glädje. När man ett fjerndelsår blott vandrat på snö och is, hvar gång man kommit ut om sin port, är ett stycke grå jord en stor herrlighet. Grå jord blir snart grön jord och naturen är icke längre ett lik.

Lund 7/4 1842.

En hel lång vinter eller något mer än ett halft år har gått hän, sedan De hörde något från mig eller jag från Dem och Deras hus. Det är en lång tid. För mig har den dock gått temligen fort under arbete och någorlunda ostörd sinnesro och förnöjelse. — — —

Jag har arbetat temligen flitigt och i öfrigt lefvat inne och i stillhet. Ett godt stycke af min kyrkhistoria är färdigt och om icke så lång tid kan jag börja tryckningen. Dessutom hafva flera småting, som för mig haft intresse, blifvit fullbordade. Jag är gladare åt min vinter än jag plägar vara.

Lund 5/6 1843.

Med mig är det alldeles på gamla viset, och dermed är jag väl nöjd. För att litet förfriska mig efter vinterns och vårens temligen stränga arbete, har jag beslutat att tillbringa en månads tid på ett mycket vackert ställe nära vid Malmö. Jag kan der bada, spisa jordbär och för öfrigt göra intet. Det tänker jag skall göra mig godt. Vi hafva då 2 timmars väg till hvarandra. Vi skola väl då någon gång se hvarandra. En sådan resa är ju ingen affär, är blott

¹ *Kärlek och politik* (1840).

en förlustelse. Förr än i slutet af Juni eller början [af Juli?] kan jag icke begynna denna landtlefnad, hvilken jag mycket efterlångtar. Jag tänker att det skall smaka godt att få ombyta bokluft med landluft.

Sth. 2/9 1844.

Var icke missnöjd med mig att jag ännu icke kunnat lemna Deras tafla till Atterbom. Det har ännu icke varit möjligt för mig att komma till Upsala, och än mindre har jag kunnat tänka på att komma till landet deromkring. Genom någon annan har jag ej velat utföra uppdraget. Således står taflan ännu i godt förvar hos mig. Atterbom vet dock att den är i antågande. Snart hoppas jag kunna säga Dem att den är aflemnad. Jag kan icke beröfva mig förnöjelsen att se den emottagas.

Lund 7/7 1845.

Jag ville bedja Dem eller rättare Deras Christian om någon vänskap och välvilja för den unge man, som öfverförer detta. Han heter Bredberg¹ och är anställd i Stockholm vid konungens cancelli. Han tillhör en familj, hvilken visade mig den största vänskap och godhet under den långa tid jag vistades i Stockholm. Till Giengield ville jag förskaffa honom en smula vänlighet i Köpenhamn. Han intresserar sig för konst och kan måske genom Christian få se ett och annat, som annars är för fremlingar otillgängligt, t. ex. de Thorwaldsenska sakerna på Christiansborg. Från Köpenhamn ämnar han sig till Tyskland. Jag behöfver icke säga Dem och Deras Christian mer än att jag unnar den unge mannen, på hvilken jag sätter stort värde, allt godt. Ursäktat att jag i Deras mans frånvaro skickar Dem en fremmande. Jag vet att jag törs det, och det sker af vänskap för den unge mannen, hviken jag i mycket finner lik Christian. De äro äfven deri lika hvarandra, att de begge älska poesi och konst.

¹ H. V. B., sedermera statsråd (1819—77).

Litterära inflytelser på Tegnér's Svea.

AF

BERNHARD RISBERG.

Hvem har ej tilltalats af BÖTTIGERS vackra skildring, huru TEGNÉR'S *Svea* kom till under dennes färd som bruksforman för en dag från Råmen till Filipstad sommaren 1811? »Vill läsaren veta, hvar på han tänker», heter det, »denne allvarlige forman, som skrider fram med sitt lass mellan de bugande tallarna? Han tänker inga vanliga tankar. Rad för rad växer i hans själ ett poem, där malmens klang försmälter med tallarnas sus, och alexandrinens gång målar hans egen.» Och vidare om det färdiga poemet: »Det var diktadt i Råmens skogar».

Denna Böttigers framställning är tydligen fotad på följande ställe i de anteckningar om färdens, som en af deltagarne, den unge brukspatronen G. MYHRMAN, Tegnér's sväger, efterlämnat: »Männe icke grunden till Es. Tegnér's storartade . . . Svea kunnat [märk!] blifva lagd under denna färd? Eller männe icke detsamma, om [märk!] det var påbörjadt, däraf erhöi sin ägande kraftiga gestalt?»¹ Som man finner, är grundvalen för den ifrågavarande anekdoten mycket osäker, och Böttigers uppgift får väl snarare fattas som en effektrik poetisk kombination i hans halft skönlitterärt hållna lefnadsteckning än som en strängt saklig notis. Den har likväl ej blott upptagits och vidare utspunnits i poetiska hyllningar, såsom första afdelningen (»Svea») af WIRSÉN'S *Sång öfver Esaias Tegnér*, uppläst på Svenska akademiens högtidsdag 1882, och SNOILSKYS ungefär samtidigt till hundraårsdagen af Tegnér's födelse författade dikt *Skogscandringen*, utan äfven tagits för god af litteraturhistoriska författare, t. ex. LJUNGGREN, och det till och med — i likhet med framställningen hos Wirsén och Snoilsky — med den ytterligare poängen, att Filip-

¹ Jubelfestupplagan af TEGNÉR'S *Saml. skr.* 7: 69.

stadsfärden rent af skulle framkallat dikten. LJUNGGREN skriver nämligen i *Svea*, inbjudningsskrift till firande af hundraårsminnet af Tegnér's födelse, s. 1: »Allbekant är Böttigers målande skildring af det friska skogsäfventyr, som var närmaste anledning till poemets diktande.»

Att TEGNÉR under sin gång bredvid järnforan hvälfvt sin *Svea* i tankarna, är ju möjligt, ehuru det ej är på något sätt bestyrkt. Men säkert är, att »närmaste anledningen» till diktens tillkomst var rent litterär. Det var *Idunas* första häfte, denna GEIJERS storartade skalde-debut, som gaf Tegnér själfva uppslaget och befruktade hans fantasi, så att den slog ut i blom.

Detta är ock tidigare påpekadt af RUDOLF HJÄRNE, som i sitt arbete *Götiska förbundet och dess hufvudmän* utlåter sig på följande sätt: »På Tegnér synes innehållet af denna dikt [d. v. s. *Manhem*], liksom hela häftet, gjort ett särskildt väckande intryck. Svea, som diktades på hösten 1811, är härpå ett bevis. Det skall ej undgå någons blick, att grundåsikten och vissa tankar i båda dessa skaldestycken äro de samma, ehuru af Tegnér mera utförda i en rikare, mera praktfull diktion, i en uddigare språkform och med en större och just därför ledigare versifikatorisk förmåga.» Hos LJUNGGREN läses äfven på ett annat ställe i hans nyss anförda skrift: »Svea är ända in i enskildheter en poetisk framställning af det program, som Götiska förbundet för sig uppställt», men med detta naiva tillägg: »och om hvilket Tegnér då icke hade någon kännedom». Låt vara att Tegnér först efter sin kallelse till förbundets medlem i november 1811 fick officiell kännedom om Göternas program, det måste dock varit honom bekant långt förut. En af »stamgöterna» var ju hans nyss nämnde svåger Gustaf Myhrman (Hjorvardr), i hvars sällskap han tillbragte sommaren på Råmen och gjorde formansresan till Filipstad. Tvifvelsutän var just denna färd ett utslag af de götiska idéerna, af denna nytända beundran för götisk kraft och enkelhet. Och äfven om Tegnér icke på annat sätt skulle fått kunskap om Göternas program, så var det honom åtminstone bekant genom GEIJERS *Manhem*. LJUNGGREN omnämner¹, att *Idunas* första häfte utkom »i juli», hvilken uppgift torde kunna närmare fixeras till slutet af juni eller de allra första dagarna af juli. ADLERBETH skref nämligen till Tegnér den 1 november, att häftet utkom »vid midsommartiden». Och den 5 juli uttalade PALMBLAD i bref till Hammar-sköld (på latin!) sitt omdöme om detsamma. Säkerligen har Tegnér läst

¹ *Sv. vitt. häfder*, 4: 264.

det i juli. Naturligt nog tog han med första möjliga del af detta »det glädjefullaste fenomen, som vår vitterhet i dessa förbistrade tider på länge haft att uppvisa», såsom han i november skrifver i sitt svar till Adlerbeth. Senare har LJUNGGREN¹ direkt vändt sig mot Hjärnes påpekande af *Manhems* inverkan på *Svea* och ansett sig kunna påstå, »att *Svea* är fullt oberoende af inflytande från både Förbundet och *Manhem*, samt att hon skulle sett dagen, äfven om icke dessa gått förut». Som stöd härför kan han dock blott anföra ett par uttryck ur TEGNÉR'S *Sång till kronprinsen Carl August 1810*, nämligen att vid hans röst

Skall förmultnad storhet resa

Jättelemmar ur sin graf,

hvilket tydligen afser vår storhetstid men ingalunda nordens forntid, samt det därmed likartade, att prinsen är Sveriges hopp, när hämndens dag gryr, och det svenska lejonet reser sig i sin vrede, en häfdvunnen fras, som t. ex. förekommer hos LIDNER i hans *Ode till den finska soldaten* och hos WALLIN i hans *Sång till nationen* (1808), där det heter:

Det svenska lejonet vill bada sig i blod,

Det ryter utaf hämnd och rusar att förkrossa.

Här saknas dock ännu alldeles den af Göterna så kraftigt framhållna tanken om hednatidens nordbor såsom en förebild för den sjunkna samtiden att efterlikna, en tanke som så värtaligt utfördes i Tegnér's *Svea*. Visserligen hade redan de närmaste åren före Götiska förbundets stiftande ett nytt intresse för nordens forntid börjat vakna i vårt land, och genom OEHLENSCHLÄGERS dikter och umgänget med LING hade TEGNÉR poetiskt påverkats i denna riktning. Om ATTERBOMS *Skaldarmål* (1811) uttalar han sig också gynnsamt. Som förebud om den åskådning, som fick uttryck i Götiska förbundet, må slutligen äfven påpekas några uttryck i WALLIN'S *Sång vid kronprinsen Carl Augusts intåg i hufvudstaden den 22 januari 1810* och i den redan 1789 af Svenska akademien krönt NORDFORSS *Sång öfver Carl Augusts död*, som 1810 vann akademiens stora pris. I den förra läses:

Kom åter, gamla dygd! Vid enkla seder

Och manligt mod behåll en återställd nation!

Och i den senare manar Carl Augusts skugga Svea

¹ Ibid., 4: 274.

Att manligt återta de rena, enkla seder,
 Som ägna Svithiods folk, som gjort dess kraft, dess heder
 Den tid, då, skild ännu från veklighet och flärd,
 Du var ditt höga namn för stora dygder värd.

Här är dock ännu ej fråga om nordens forntid, och särskild hafva den romarbildade Wallins uttryck sin förebild hos de latinska skalderna under Augustus, t. ex. i Horatius sekularsång (iam ... pudor priscus et neglecta redire virtus audet), något som ännu tydligare framgår af det närmast följande versparet:

Astræa, kom och sätt dig neder
 Vid furstens sida, delande hans tron!

Mot samtidens flärd och veklighet hade redan CHORÆUS i sin af Göteborgs Vetenskaps- och vitterhets-samhälle 1799 belönade lärodikt *Yppigheten* sagt tänkvärda ord, men som förebilder i dygd uppställer han ej våra nordiska förfäder utan Gustaf Vasa och — spar-tanerna.

Medgifvas må, att Götiska förbundet och *Iduna* icke varit absolut nödvändiga förutsättningar för tillkomsten af en dikt som Svea. Detta hindrar dock ej, att de varit de faktiska förutsättningararna. *Manhem* har genom det intryck det gjorde på Tegnér framkallat *Svea*. Af poemen i Idunas första häfte var *Manhem* förträdesvis ägnadt att uppkalla Tegnér till täflan. Det var en dikt i den retoriska stil, som Tegnér numera med sådant mästernskap behärskade; och Tegnér, som under sommaren lefde i en atmosfär af götiskhet i kretsen af sina svågrar (äfven hans ungdoms lekkamrat OLOF MYHRMAN var göt) och andra göter, såsom bröderna GEIJER, fann i denna dikt en förebild, som äggade honom att med en rikare, tekniskt mera fulländad form utveckla samma ämne i ett längre poem, kanske genast tänkt som täflingsskrift i akademien. Tegnér, som efter flere fäfänga försök ännu 1808 hade täflat med en lärodikt *Fördragsamheten* utan att vinna pris, fick bevitna WALLMARKS och NORDFORSS lysande framgångar 1809 och 1810 med patriotiska dikter (äfven hans landsman GEIJER hade 1810 vunnit sitt andra stora pris), och han kände sig nu lockad att göra ännu ett försök, ett sista. att äfven han erhålla den akademiska hallstämpel, som på denna tid betydde så mycket.

Till den götiska föreställningen om de gamla nordborna såsom manande förebilder för samtiden, Tegnér's utgångspunkt, knöt sig

helt naturligt den äfven i *Manhems* sista rader antydd tanken på ett hämnadekrig mot Ryssland, som nyss aftvungit Sverige en så förödmjukande fred. En segerrik strid mot Ryssland hade Tegnér själf med stor framgång besjungit i sin sång för skånska landtvärnet 1808, och 1810 hade LING offentliggjort sin *Gylfe*, som skildrade, huru den sörjande Gylfe, personifikationen af Sverige och dess regent, låter af sina »modiga män» förmå sig till ett nytt krig mot rövaren af hans »brud», hvilket slutar med Finlands återeröfring. En sådan tanke var vid denna tid högst populär i Sverige, och kronprinsens anslutning till Ryssland 1812 blef ett hårdt slag för de ifrigaste patrioterna.

Till skildringen af segern borde naturligtvis en framställning af dess välsignelserika följder lämpligen anknyta sig, och härför hade Tegnér förarbeten och mönster i sin egen och andras sånger öfver Carl August, för att ej gå längre tillbaka.

Härmed var diktens uppräddning i hufvudsak färdig.

Det är sålunda, såsom redan framhållits, särskildt för uppslaget till *Svea*, som Tegnér står i skuld till *Manhem*. Själfva titeln *Svea* är ett synonymt uttryck till *Manhem*. Båda användes om hvarandra i den tidens diktning¹, ofta i samma stycke, t. ex. i WALLMARKS 1809 prisbelönta *Sång till finska arméns ära* och WALLINS ofvan anförda dikter *Vid Carl Augusts intåg i hufvudstaden* och *Till nationen*. I denna sista förekommer äfven det tredje synonymet *Gylfe*, som Ling upptog.

Jag vill nu närmast påvisa de enskildheter i tankar och uttryck, som *Sveas* första afdelning har gemensamma med *Manhem*, och som tydligen äro beroende på lån eller reminiscenser därifrån. Jag afser därvid helt naturligt den första redaktionen af de båda dikterna.²

¹ *Manhem* har sålunda icke vunnit burskap särskildt genom göterna. I KELLGREN'S satir *Man äger ej snille för det man är galen* (1787) läses:

O *Manhem*, lika nämndt af gammalt mannavett

Som gammalt mannamod,

ett uttryck som synes ha föresväfvat GEIJER, då han skref:

Af dess dygder fordom *Manhem* nämndes.

² Urskriften till *Svea* är tryckt i TEGNÉR'S *Efterlemnade skrifter*, 1: 68 ff., och i jubelfestupplagan.

Svea.

1. Då Nordens son ej än tog andras
seder an
Och njöt, hvad jorden gaf, och
tålte som en man.
2. . . . tomma njutningar från fjärran
stränder förda,
Som suga landets mærg.
3. Här vill naturen se det enkla, all-
varsamma,
Här vill i torftigt bo lion kunga-
söner amma.
4. Omfamnar faran glad och döden
oförfärad.
5. Han slösade ej ord, men väpnade
sin hand.
6. Ej Asien klädde än, ej Indier ho-
nom födde,
För honom söderns folk och ej
dess drufvor blödde.
7. Han sökte ingens skygd och hade
ingen slaf.
8. . . . utan kvinligt knot
Han gick med öppet bröst sitt ödes
storm emot.
9. . . . Ett handslag var hans ed.

Manhem.

1. Och Nordens son Europas slärd
församlar.
. . . Han visste lida
Och lefva som en man . . .
2. Till honom ej från vidt aflägsna
stränder
Med skeppen flöto konstiga behof,
Ej krämarn musten sög utur hans
länder.
3. Är ej den [Norden] med naturens
egen stämpel
Till manlighetens starka boning
gjord? . . .
Och kungasöner växte i hans
hydda.
4. . . . det mod, som emot faran
ler . . .
Han tiggde ej om lifvets usla
lott.
5. Om ej han öfvad var att sirligt
tala . . .
Hans hand bar svärd, men ej hans
tunga gift.
6. Hvad mer, . . .
Om Gallien föder oss med lust
och prakt,
Och Indien klär oss, Cap vårt vin
oss lagar . . .
7. . . . ingens slaf och ingens herre
vorden . . .
8. . . . utan knot . . .
Han bød ett stålsatt bröst mot
lyckans skott.
9. Hans handslag gällde mer än ed
och skrift.

10. Hvar slaf att sitt begär har en
tyrann till herre.	10. Att ej bli slaf och minst af sitt
begär. ¹
En slaf är den, som usla lustar
jaga.
11. Den ej umbära kan, bär lätt en
oväns band.	11. Vår konst att njuta är, hans var
umbära.
12. Och rädda, fallande, åtminstone
din ära.	12. Då skola i vårt fall vi äfven
hämnas.

Den enda punkt, hvori Tegnér's skildring af »fädrens» egenskaper står i motsats till GEJERS, är hans framhållande af deras höga ståndpunkt i forskning och sång. I *Manhem* heter det:

Hans lärdom var ej stor — han visste lida
 Och lefva som en man. Hvad vet' vi mer?
 Vi veta huru sol och stjärnor skrida o. s. v.

Men i *Svea*:

Med samma djärfva mod han tänkte som han stred;
 Och manligt dristig, fri, af ingen fördom fången,
 Steg djupt i forskningen och höjde sig i sången.

Detta passar icke särdeles om hednatidens nordbo, som är afsedd i *Manhem* och väl äfven i *Svea*. Men det har uppenbarligen hämtats ur GEJERS anmälan i första *Iduna*-häftets början, där han säger, att det svenska folket »förde med sig samma mod i forskningen och i sången som i striden», nämligen — under Kristinas tidehvarf. Tegnér synes här hafva begått ett fatalt minnesfel eller misstag.²

I *Sveas* alexandrinska afdelning kunna ytterligare en del påverkningar från främmande håll uppvisas. Från Götiska förbundets *sliftelseurkund*³ härstammar måhända hänvisningen till nordens natur såsom rättensnöre för sederna. Man jämföre verserna

¹ Versen tillhör en sedan utesluten strof.

² Äfven det strax förut förekommande uttrycket om nordbon, att han fruktade sin Gud och fruktade ej annan, en omskrifning af den bekanta versen:

Je crains Dieu, cher Abner, et n'ai pas autre crainte,
 som sedan i följd af ADLERBETHS anmärkning på det språkliga uttrycket fått en korrektare, ehuru helt kristligt-modern form (»förtrodde blott åt Gud» o. s. v.), synes föga passa in på hedendomen. Också rättar sig Tegnér strax efter till:

Hans religion var dygd.

³ Den läses i R. HJÄRNES anf. skrift, s. 98 ff.

Hör på naturens röst. Hon gaf för skilda zoner
 åt sederna sin färg, åt språken sina toner

med följande passus i urkunden: »Folkslagen erhöillo, för sin tillväxt och sitt bestånd, lynne, lagar och seder, ursprungliga från det luftstreck, hvari de lefde . . . Då naturen gaf Nordens inbyggare kroppslig hårdighet att trotsa köldens strånghet», o. s. v. I början af Nordforss ofvannämnda sång förekomma äfven liknande tankar, t. ex.

Ej varma zoners vällust är dess lott . . .

Allt hvaråt ögat skådar,

Allt kringom henne mödans stämpel bär —

Men äfven dygdernas. I från den kalla vind,

Som friskar hennes barm och purprar hennes kind,

Flyr pestens furie. Vekligheten

Den jord med fruktan närmar sig,

Som ägnats blott åt styrkan, manligheten.

Det sista påminner äfven om GEIJERS ord i *Manhem*:

Vid blotta namnet vekligheten skrämdes.

Ytterligare några enstaka uttryck och tankar i stiftelseurkunden återkomma i *Svea*, t. ex. »nit för samhällets själfbestånd», »de antogo en lånad bildning och utländska seder», »den dom, som det obevekliga ödet gifvit hvarje folkslag, att det icke förr skulle genom främmande vapen underkufvas, än det var underkufvadt genom främmande laster».

Skildringen af söderns natur är gjord efter GOETHES ballad¹ *Mignon*, som skalden säkert med förtjusning läst i sina unga år, och som han ännu på ålderdomen beundrade (»hur . . . innerlig Mignon», i *Tillägnet* till Franzén af *Kronbruden*). Man jämföre:

Där himlen jämt är blå, och i en

evig sommar

Orangens gull slår opp och lagrens

krona blommor

Och mellan bäckars sorl och västan-

vindars gång . . .

. . . wo die Citronen blühn.

Im dunkeln Laub die Gold-Orangen
 glühn,

Ein sanfter Wind vom blauen Him-
 mel weht,

Die Myrte still und hoch der Lorbeer
 steht!

Ännu 1840 på resan till vårdanstalten i Tyskland skrifver Tegnér:

Jag går till södern . . .

Där palm, där lager högt sin krona bär,

¹ Påpekadt redan af E. SCHWARTZ i *Esaias Tegnér's ställning till vissa pedagogiska och vitttra tidsströmningar* (1903), s. 45.

Orangens guld och drufvans röda bär
Mot jorden digna . . .

Det kanske mest tankvärda partiet i hela dikten, om ersättandet af de yttre förlusterna genom inre förkofran, från »Farväl, du Sveas värn» till »Betänksamt ödet står» med dess odödliga vers

Och inom Sveriges gräns eröfra Finland åter,
tillhör med undantag af fyra verser (»Blif åter, Svea folk, blif åter hvad du varit» till och med »Hör mänsklighetens röst, om du ej skal-dens hör») icke *Sveas* ursprungliga affattning utan är föranledt af ADLERBETHS å akademiens vägnar framställda anmärkning mot det af honom misstydda, men i hvarje fall misslyckade tillropet till Svea :

dina rof ha farorna förstorat,

hvilket dock, märkligt nog, kvarstod ännu i den i *Handlingarna* 1817 tryckta dikten.

ADLERBETH skriver: »I stället tror jag tanken böra därhän vändas, att ju större förlusterna äro, ju mera bör nationalandan liksom koncentrera sig att försvara hvad öfrigt är, att göra fäderneslandet stort äfven inom trängre gränser [obs.!), att med lif och blod bevara en ännu vördad själfständighet, att genom endrätt mångdubbla styrkan af ett minskadt antal armar, att skapa nya tillgångar till sann välmåga genom renhet i seder, idoghet, hårdighet i mödor, sparsamhet i lefnadssätt, enskilda uppoffringar, egennyttans och egoismens kufvande under patriotismens heliga lag.» Om Tegnér sålunda här i det hela blott har versifierat ADLERBETHS tankar, så har han dock gjort det på ett oöfverträffligt sätt.

I detta parti erinra verserna

Europas gamla form ej längre hålla vill . . .

Hvad troner störtas om, hvad riken sönderstyckas!

om ett par rader i SCHILLERS (af Tegnér 1807 fritt bearbetade) *Der Antritt des neuen Jahrhunderts*:

Und das Band der Länder ist gehoben,

Und die alten Formen stürzen ein,

en tanke, som äfven begagnats i första versionen af *Landtvärns-sången*:

De sekelgamla,

De lagbesvurna

Världsformer ramla.

En märklig reminiscens är versen

Hör mänsklighetens röst, om du ej skaldens hör,
som är en sammangjutning af en vers ur LIDNERS *Ode till finska soldaten* (1789)

Hör mänsklighetens röst, om du ej ärans hör,
och en — förmodligen af denna vers påverkad — vers i LEOPOLDS *Skaldebref till konungen* efter dess hemkomst från kriget 1790

Hör skaldens, mänsklighetens bön,
i hvilka båda verser dock »mänsklighet» står i betydelsen människo-
vänlighet, mildhet, medan man hos Tegnér synes böra fatta ordet i
(den här något öfverdrifna) betydelsen hela mänskligheten. I samma
stycke af LIDNER, där äfven förkortningen »Ehrnsvärd» återfinnes,
förekomma ännu ett par verser, som måhända återklinga i *Svea*:

Hvar är, o folk, du [den?] dygd, som förr dig frejdat har? . . .

O, mina fäders land! O Sverige, Vasars rike!

Man vet, att Tegnér i yngre år varit en stor beundrare af LIDNER,
och ännu i *Frithiofs saga* lånar han en bild ur hans *Spartaras död*.
Kanhända är äfven uttrycket i *Svea* om järnet, som »rodnar
af harm» att smidas till en främlings värn, en anklång af en vänd-
ning i *Spartaras död*, att

Himlen, då hans viggas falla,

Skall rodna för sin oförrätt.

I versen

I klippan växer järn och männer där uppå
och ännu mer i verserna

Så länge bergen än ge järn och hjältar
i senare versionen af *Landtvärnssången* och

Ge bergen icke järn? Ge dalarna ej männer?
i *Nore* (1814) kan man se en reminiscens från KELLGRENS *Kantat*
den 1 januari 1789, där det heter:

Ha dina berg ej järn och hjältar mer?

Ett annat uttryck i KELLGRENS kantat

Och nu från östra Norden,

Spotsk, reser jätten sig på fjället

skymtar i följande rader ur *Svea*:

Allt närmre tränger jätten,

Han står på fjällets spets, och ögat slukar slätten.

Äfven KELLGRENS förut anförda strof till Manhem, där fortsättningen lyder:

Ett år och ännu ett:

Och Bälten skall med blygd ett vidsträckt därhus famna,
har måhända formellt påverkat följande vers i *Svea*:

Se, Bälten kasta än kring dig de fria armar.

Versen

Du man, hvar är ditt svärd? Hvar är din dygd, o kvinna?
är stilistiskt svarfvad efter versen

Du far, hvar är din son? Hvar är ditt barn, o kvinna?
i WALLINS *Uppfostraren* (1805). Fraserna »på branten af ditt fall» och det däremot utbytta »ur skuggan af min dal» äro äfven Wallinska, men torde snarare få anses som en tidens allmänna stilistiska tillhörighet än som ett lån eller en reminiscens.

Den äldste svenske författare, som kvarlämnat ett intryck i *Svea*, är CREUTZ, hvars vändning i *Sommarkvädet*

En klippa öfver branten hänger

återklingar i raden

Utöfver forsens fall förvågna klippan hänger.

Jag fortgår nu att påvisa de — ej heller så fåtaliga — litterära reminiscenser, som möta i diktens senare, s. k. dityrambiska afdelning. Denna har formellt ansetts som en brytning med den gamla smaken och som uttryck för en ny tids förändrade uppfattning. I själfva verket är det dock blott den vanliga kantatformen med dess växlande versslag för recitativ, arior och körer, som här användts i en för sång icke afsedd dikt. Förebilder härför saknades icke inom den föregående tidens litteratur. Inom den svenska poesien äro LIDNERS *Spartaras död* och KELLGRENS *Kantat den 1 januari 1789* klassiska exempel. Därtill kunna läggas WALLINS *Preludium* till sången öfver Gustaf den tredje den 24 jan. 1808 och hans sång vid Carl Augusts intåg 1810, prologen i *Phosphoros* 1810 äfvensom Tegnér's egen landtvärnssång 1808. Bland utländska mönster må anföras SCHILLERS *Der Flüchtling* samt *Die Schlacht*, det sistnämnda stycket med samma ämne som den ifrågavarande afdelningen i *Svea*. Af rytmerna i *Svea* är i själfva verket ingen originell; mindre vanlig, men t. ex. hos SCHILLER förekommande (*Das Mädchen von Orleans*) och väl egentligen en förkortning af ottave rime, är stansformen i det parti, som börjar:

Och Svea sitter å sin tron på fjällen.

Till och med bland krönte akademiska prisskrifter från denna tid återfinnes kantatformen, nämligen i WALLMARKS 1809 med stora priset belönade *Sång till finska arméns ära*, som mellan sina alexandrinska partier har anapestiska och daktyliska och till slut en trokaisk afdelning. Akademien gaf honom vid belönandet det erkännandet att i sin sång hafva iakttagit »smakens och harmoniens fordringar, hvilka sammanstämmande utgöra skaldens konst och värde, och hvilka kunna föraktas eller öfverträdas, men icke ohämnadt». Äfven Svea betecknades af ROSENSTEIN (i bref till Tegnér) med en egendomlig klimax såsom ett »snillrikt, harmoniskt och förträffligt» skaldestycke.

I formellt afseende innebar således senare afdelningen af Svea icke någon »brytning med den akademiska smaken». Själf synes Tegnér ej heller på allvar hafva tänkt på något sådant. Det är egentligen i politiskt afseende han anser poemet djärft, hvarjämte han i svaret till Rosenstein erkänner, »att mycket i afseende på versifikationen kan vara felaktigt». Härmed afser han tydligtvis rent formella brister, sådana som äfven af akademien anmärktes.¹

Att Tegnér låter den stundande drabbningen te sig för honom i en syn, var något som på grund af uråldrig litterär tradition nästan tvingade sig på honom. För öfrigt tillhörde det äfven tekniken i den samtida svenska diktningen; jag nämner blott KELLGREN'S *Kantat*, LEOPOLDS *Det slutande århundradet*, ATTERBOMS *Syn* (1808) och NORDFORSS *Sång öfver Carl August* (1810), ett stycke som synes ej obetydligt hafva inverkat på Svea, ehuru Tegnér — och med rätta — icke hade någon hög tanke om Nordforss som versifikatör. Han skref nämligen i sin *Straffsång öfver Svenska akademien* (1806):

Jag rimmar litet platt — det slår mitt hopp ej ner,
Man har prejudikat i Nordforss och Regnér.

Att Tegnér förlägger sin syn till en norrskensnatt, ehuru dikten är författad på eftersommaren eller tidigt på hösten, är tydligen därför, att norrskenet tänkes påverka skaldens fantasi och liksom förtäta sig till synen af de ridande valkyriorna och de uppståndna hamnarna, af de stridande och de blödande härarna. Samma föreställning finnes annars i ATTERBOMS *Syn*:

¹ De nödrimmande verserna »o lyssnen till orden» och »vägen går framåt. den går ej tillbaka» kunna påpekas som ytterligare exempel.

Djupt i midnattsstunden
— — — — —

Såg min själ en syn
— — — — —

Norrskenslika minnen
Glimtade ur skyn.

Stridsskildringen synes något påverkad af *Håkonarmål*, öfversatt i *Idunas* första häfte. Där talas om Valkyrior »å höga hästar», som säga:

Nu växer gudars samkväm;
Ty Hakon de hafva
Med hären marg
Till gästabud budit.

Där förekomma äfven uttrycken »svärden sprungo» och »blodsströmm rann», desamma som i versen:

Svärds klingor springa och blodströmmar vandra.

Ur SCHILLERS *Die Schlacht* äro andra detaljer hämtade. Jag anför några paralleller.

SCHILLER:

1. Die Losung braust.
2. Nah umarmen die Heere sich.
3. Schwarz brütet auf dem Heer die Nacht.
4. Die Sonne löscht aus.
5. Dumpf brüllt der Donner schon dort.

TEGNÉR:

1. lösen flyger ut.¹
2. Härarna famna i vrede hvarandra.
3. Mörker och damm
Omhölja jorden.
4. Solen är släckt.¹
5. Asa-Thor kör
Smattrande dunder.

Uttrycket »hafvet förskräckt» förekommer i LEOPOLDS *Det slutande århundradet*, och »Bälfvan... hänger bakom dem på flåsande springarn» är influerad af det Horatianska post equitem sedet atra Cura: Frukans svarta spöke sitter bakom ryttarn (Od. III: 1, 40).

Stanserna om fredens välsignelser kunna äfven sägas hafva till äldsta mönster HORATIUS i hans sång till Augustus lof (Od. IV: 5), hvarur senare skildrare af en lycklig tidsålder ofta öst, såsom LIDNER i *Klagodagen*, där raden

På hafvet störtar seglarn fram
är bildad efter HORATIUS vers

¹ Ej i den ursprungliga texten.

Pacatum volitant per mare navitæ

liksom följande vers i *Svea*:

Och skeppen dansa öfver ocean,
vidare LEOPOLD i *Det slutande århundradet*, där motsvarande tanke lyder:

Öppnade haf bära, strand ifrån strand,
Tryggade flaggor,

och WALLIN i hans sång vid Carl Augusts intåg i hufvudstaden, hvilka båda sistnämnda stycken innehålla tankar och uttryck, som återfinnas så väl i Tegnér's egen sång till Carl August som i detta parti af *Svea*. Ur WALLINS sång vill jag citera denna vers:

Vik, tvedräkt, från en jord, som skall bebos af bröder.

Och ur LEOPOLDS strofen:

Slukande yppighet tvinas och dö:
Hjärtan och altaren ges religionen;
Oskuld och seder i dräkter af snö
Skina kring tronen,

som på ett särdeles frappant sätt efterbildats af Tegnér i den sedermera ändrade läsarten i *Svea*:

I stilla dalar sitta glada släkter
Kring tarfligt bord inunder fädrens lind;
Och seder glänsa uti hvita dräkter
Och oskuld rodnar på hvar tärnas kind.

Ännu några smärre efterbildningar i detta parti må påpekas. De första raderna visa ett tydligt intryck från en strof i GEIJER'S *Gustaf Erikson* i första *Iduna*-häftet. Man jämföre:

Då i min barndoms timma,
Jag Skandiens genius såg framför mig
glimma,

Och Svea sitter å sin tron på fjällen
Med stjärnekronan omkring gullgult
hår.

Då uti vinterkvällar
Han syntes mig uppå sin tron af fjällar,
Med stjärnbekransadt hår.

Hon blickar stilla ner i sommarkvällen.

Men måhända hafva äfven inledningsraderna i NORDFORSS ofta citerade sång föresväfvat så väl Tegnér som Geijer själf:

Hvem är den gudadotter, den hjältinna
Jag skådar där i majestätiskt skick,
Med allvar, eld och höghet i sin blick,

Och kring hvars hjässa bleka norrsken brinna?

Hon sitter på en tron af tallbetröta fjäll, o. s. v

I sista stansen ha raderna

Allvarsam, enkel, dristig som naturen;

I harpans strängar stormar hennes hand

anknytningar i FRANZÉNS *Sång öfver Creutz*, där följande uttryck förekomma:

Hvad, om göten, dristig som naturen,

För sitt snille bröt en egen ban?

och

Såsom nordanvinden skarpa

Stormade hans ljud.

Denna sång synes, som naturligt är, hafva gjort ett djupt intryck på den unge Tegnér. Orden »stormbebodda» och »stjärnbeströdda» i *Svea* förekomma äfven här, och vändningen i *Sveas* första afdelning

flammande kring fjällen fästet svänger

är otvifvelaktigt en reminiscens från FRANZÉNS uttryck i sången öfver Creutz:

Stjärnehvalfvet, som kring fjällen

Svängs af en osynlig hand.

Tegnér's dikt *Till min hembygd* (1804) är ju ock rik på reminiscenser från samma håll.

De sista två raderna i denna afdelning af *Svea*:

Hon sjunger kraft och mod i millioner,

Och södern lyssnar till de höga toner

äro möjligen ett eko af följande rader af OEHLENSCHLÄGER i hans inledningssång om *Melodiens Almagt*:

Apollo ak! din Lyres skönnne Toner

Fremlokke Fryd och Held blandt Millioner.

I *Sveas* sista afdelning möter en anklang från VERGILIUS *Encid*, fjärde sången, v. 625:

exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,

i versen

Du ofödde hämnare, kom utan hinder, o. s. v.

Den ofödde hämnaren är dock hos Tegnér ingen person, såsom

LJUNGGREN tyckes mena,¹ utan den dag, då skaldens syn får fullbordan.

De allra sista stroferna med sin apostrof till Sveriges Karlar, som tänkas köra Karlavagnen, innehålla, som bekant, i sluttanken en anknytning till KELLGRENS berömda *Kantat den 1 januari 1789*, där Svea tänkes tala till det nya året; men Tegnér synes närmast vara direkt påverkad af ett parti i NORDFORSS sång 1810, hvilken visserligen å sin sida står i stor skuld till KELLGRENS Kantat. De åsyftade verserna därstädes lyda:

Han [o: Carl XIII] klagar: »Svithiods folk, är då den dag så nära,
Då bland nationerna ditt namn försvinna skall?
Hvad? Jag den siste bli att Gylfes krona bära?
Jag skulle dagen se af fosterlandets fall?

— — — — —
Har fåfängt då en stolt och ärofull nation
För frihet och bestånd i alla skiften lågat?

— — — — —
Men, till sin undergång, om nu din dag är skriden,
Ej nog att himmelen må ända *mina* dar;
Nej, förr'n en hädisk röst dig med det rop skall gäcka:
Se här den stolta föll, som sekler trotsat har!
O, må jemväl dig själf en evig natt betäcka
Och evigt bli förglömdt, att Svithiod nånsin var!

Man finner, huru öfverensstämmande tankegången och delvis äfven uttrycket är i de Tegnériska stroferna

Men var ert minne, var er dygd förgäfvets,
Skall Svea falla här i tidens löst,
En slaf bland folken utan namn, och kväfvets
Er hjältelåga evigt i dess bröst; —

Då styren stjärnbeströdda tistelstången
Mot hafvets afgrund med förtvifladt mod,
Att med vår jord vår skam må bli förgången
Och ingen veta, hvar ert Svea stod!

Men man finner också, hvilken himmelsvid skillnad det är mellan en matt och en glänsande diktion.

¹ *Sv. vitt. häfder*, 4: 277.

Föreställningen om de svenska kungarna Karl såsom sittande på eller styrande Karlavagnen är traditionell. I WALLINS dikt vid Carl Augusts intåg heter det t. ex. om Karl XIII:s död:

när han stiger på Carlvagnen upp.

Härmed har jag slutat min redogörelse för de litterära inflytelser på Tegnér's *Svea*, som jag varit i tillfälle att konstatera. Det framgår häraf nogsamtl, att *Svea* visserligen icke kan betraktas som något dokument af Tegnér's nu uppnådda utveckling till fullt själfständigt skald.¹ Snarare torde dikten kunna betraktas som ett sista öfningsstycke, hvori Tegnér utan någon anspråksfull originalitetsjakt i ett stilistiskt mäterprof nedlade det bästa af hvad hans fantasi från skilda håll uppsamlat af idéer och deras uttryck lämpade för en tidsmässig patriotisk dikt. Men när Tegnér mottagit den ärofulla belöningen för sin *Svea* och af hela Sverige erkännes som en stor skald, då är det, som om hans dittills på sig själf något osäkra genius i medvetande af sin kraft höjde sina vingar till en friare flykt.

Någon djupare skapande originalitet, sådan som t. ex. RUNEBERG och ALMQVIST ägde, fanns dock aldrig hos Tegnér, lika litet som hos ATTERBOM. De båda sistnämndas storhet låg i själfva framställningen, hur olika de än i öfrigt voro sins emellan. Hos ATTERBOM var det den stämningsmåttade clair-obskyren, hos TEGNÉR den fantasiglittrande retoriska kraften, som gaf betydighet åt dikten. Medvetandet om, att en af Tegnér's mest berömda dikter företer en mängd påverkningar och lån från olika håll, förringar därför ej heller den storhet, som med rätta tillerkänts honom, ehuru det ställer hans sätt att dikta i en klarare belysning. Hårom må slutligen anföras ett uttalande af LJUNGGREN i hans skrift om Tegnér och Oehlenschläger, i hvilket jag kan helt instämma²: »Befarade vi icke att missförstås, skulle vi vilja säga, att Tegnér som skald var eklektiker. Emottaglig för intryck från alla håll, tillägnade han sig i njutningen [?] allt, som han fann skönt. Vi hafva sett, huru han behöfde tid för att arbeta sig fram till själfständighet och klarhet; och detta arbete försiggick under en ständigt utvidgad läsning, ett ständigt upptagande af hvad

¹ LEVERTINS yttrande i *Svenska gestalter*, s. 249, om Tegnér's ståndpunkt omkring 1806: »han kände tankarna klarna och formen mista de lånade dragen och blifva hans egen själs spegelbild» har sålunda icke ens för en något senare tid full giltighet.

² *Smärre skrifter*, 1: 79 f.

som tilltalade honom. Men hvad han sålunda upptagit, gjorde han till sin andliga egendom; det gick, så att säga, in uti den sjudande massan, ur hvilken fantasibilderna alstrades, helgjutna, samhöriga, så att intet i dem synes främmande eller från annat håll hämtadt, om än kännaren tycker sig här eller där finna en punkt, en färgbrytning, som erinrar om något han förut sett.»

En tillfällighetsdikt af Tegnér efterbildning från Schiller¹.

Af

BERNHARD RISBERG.

TEGNÉRS idévärld och poetiska alstring var, som bekant, under en viss period af hans lif ganska starkt påverkad af SCHILLERS diktning. Detta inslytande börjar märkbart framträda år 1805, eller samma år Schiller dog. Det torde måhända ej vara för djärft att förmoda, att den store skaldens förtidiga bortgång kom Tegnér liksom mången annan att ägna hans verk en ökad uppmärksamhet och ett däraf följande kärleksfullt studium.

Den äldsta dikt af Tegnér, där Schillerska drag tydligt framlysa, är hans täflingsskrift i Svenska akademien 1805, *Kulturen*. Så väl ämnet som behandlingen är Schilleriserande, och äfven enskildheter äro hämtade från Schiller. Versmättet är nästan detsamma som i dennes *Die Götter Griechenlands*, och det öfverensstämmer fullständigt med en del nya strofer i Schillers andra bearbetning af denna dikt, där sista versraden i strofen är femtaktig. Enskilda vändningar äro äfven lånade från denna bearbetning t. ex. dessa rader i sjätte strofen:

Ädlare gestalter, högre själar
Märkte ut en bättre mänskoätt,

som motsvaras af följande rader i sjunde strofen af SCHILLERS dikt:

Bessere Wesen, edlere Gestalten
Kündigten die hohe Abkunft an.

¹ Sedan denna uppsats, som för ett par månader sedan inkom till red., redan var uppsatt, insändes från kand. ALBERT NILSSON i Lund för införande i nästa årgång af *Samlaren* en afhandling, som bl. a. meddelar i hufvudsak samma iakttagelser. De båda författarna hafva således i denna punkt oberoende af hvarandra gjort samma undersökningar och kommit till samma resultat.

Uppsala i april 1905.

Red.

Början af den närmast följande strofen hos TEGNÉR:

Skön var då naturen, lifvad vorden
Af en gudom i hvar flod, hvar skog.
Sanning, himlens Hermes uppå jorden,
Älskansvärd ur diktens gaser log,

återgår till tredje äfvensom andra strofen hos SCHILLER, där heter:

Da der Dichtkunst malerische Hülle
Sich noch lieblich um die Wahrheit wand,
Durch d'e Schöpfung floss da Lebensfülle.

Och slutligen är början af åttonde strofen efterbildad början af SCHILLERS nittonde strof:

Sköna dar, dem ingen sol mer tänder,	Schöne Welt, wo bist du? — K
	wiede
Snillet jubelfest, naturens vår!	Holdes Blüthenalter der Natur!
Blott i skaldens dröm, i diktens länder	Ach, nur in dem Feenland der L
Lefva ännu edra gyllne spår.	Lebt noch deine goldne Spur.

Följande rader i TEGNÉR'S andra strof:

Utur dvalan till naturens välde
Leddes mänskan fram — och konungslig
Midt i skapelsen sig upprätt ställde
Och med stjärnelvalfvet krönte sig

ha sin förebild i en annan dikt af SCHILLER, *Die Künstler*, där på ett ställe läses:

Jetzt fiel der Thierheit dumpfe Schranke
Jetzt stand der Mensch und wies den Sternen
Das königliche Angesicht.

Dikten *Fridsröster*, som är en slutlig omarbetning af en och 1808 af Tegnér insänd akademisk täflingsskrift, har äfven S lerskt kynne och påminner särskildt om dennes *An die Fre* ehuru några direkta lån ej förekomma. År 1807 skrefs TEG *Nyårsklagen*, som är en imitation efter SCHILLERS *Der Antritt neuen Jahrhunderts*. Och *Det eviga* från 1810 har samma mått som ett antal dikter af SCHILLER, t. ex. *Die Worte des G* bens och *Die Worte des Wahns*, från hvilka båda stycken u hela åskådningen och framställningssättet äfven enskilda partier hämtade, t. ex.

Det rätta är evigt: ej rotas där ut
Från jorden dess trömpade lilja.
Eröfrar det onda all världen till slut,
Så kan du det rätta dock vilja.
Förföljs det utom dig med list och våld,
Sin fristad det har i ditt bröst fördold,

är påverkad af följande rader i *Worte des Glaubens*:

Und die Tugend, sie ist kein leerer Schall,
Der Mensch kann sie üben im Leben,
Und sollt er auch straucheln überall,
Er kann nach der göttlichen streben

följande i *Worte des Wahns*:

Es ist nicht draussen, da sucht der Thor;
Es ist in dir, du bringst es ewig hervor.

ursprungliga — mindre lämpliga — läsarten i denna strof hos
Tegnér:

Och friheten finns, och du rotar ej ut, o. s. v.

tydiligen föranledd af en annan strof i *Worte des Glaubens*,
börjar:

Der Mensch ist frei geschaffen, o. s. v.

nu *Skidbladner* från 1812 röjer något inflytande från en Schil-
lers dikt, *Die Sehnsucht*, hvaraf Tegnér dessutom verkställt en
efterbildning. Och den ungefär samtidiga *Asatiden* (tryckt
i *Skidbladner* 1813 under titeln *Den gamle hedningen*) kan ej fränkännas
till sin hufvudidé vara besläktad med SCHILLERS *Die Götter Grie-
chenlands*, ehuru den öfverförts till den nordiska mytologiens om-
fattning. Verserna

Då var naturen ej ännu en liflös kropp,
En ande rördes i nu förstelnade leder

äfven i någon mån formellt befryndade med dessa rader i SCHIL-
lers dikt:

Ausgestorben trauert das Gefilde,
Keine Gottheit zeigt sich meinem Blick,
Ach! von jenem lebenwarmen Bilde
Blieb nur das Gerippe mir zurück.

Härmed är gränsen nådd för den period, under hvilken Tegnér verhufvud röjer någon större påverkan från främmande håll särskildt från Schiller. En enstaka anklang från *Die Götter Griechenlands* förekommer dock ännu i den 1820 tryckta men tidigt komponerade *Klosterruinerna* (efter motiv från MATTHISSON), där Schillerska tanken:

Einen zu bereichern unter allen
Musste diese Götterwelt vergehn

är använd i de fyra sista stroferna.

Märkligare än alla nu nämnda efterbildningar är dock en imitation, hvars uppvisande är det egentliga ändamålet med denna lilla uppsats. Hvem skulle kunna tro, att en tillfällighetsdikt som Tegnér's hyllning *Till damerna vid magisterpromotionen i Lund 1808* är så godt som översatt från Schiller? Jag vet ej, om någon förut gjort denna iakttagelse¹. I hvarje fall har förhållandet under den tyske författaren ZELLER, som till tyskan översatt denna dikt.

Stycket börjar med ett omnämmande af de yttre politiska förhållandena, och därvid har Tegnér imiterat SCHILLERS *Der Anfang des neuen Jahrhunderts*, som han ju ock året förut bearbetat. derna:

Årets morgon är i storm förliden,
Och dess middag rodnar än af blod

äro en omskrifning af SCHILLERS:

Das Jahrhundert ist in Sturm geschieden,
Und das neue öffnet sich mit Mord.

Tydligtvis har Tegnér äfven från Schillers stycke hämtat värsmått till sin dikt.

Själftva hufvudpartiet af dikten med dess jämförelse mellan mannens och kvinnans karaktärer är däremot en bearbetning af SCHILLERS *Würde der Frauen*. Tegnér har icke iakttagit Schillers sträff till parallellism i framställningen, som hos denne nödvändiggjordes genom värsmåttets omväxling (daktyliska verser om kvinnan och kaiska om mannen), hvarjämte han något omordnat tankarna. Han följer nu TEGNÉR'S dikt och ställer vid sidan de motsvarande stroferna hos SCHILLER:

¹ Se noten sid. 197.

der blick det unga hjärtat fångar;

eden fången genom lifvets land . .

hård är mannen. På den brända

kinden

inner ingen tår för likars väl

ätt, som eolsharpan rörs af vinden,

öres af hvar känsla kvinnans själ.

öfver tiden, öfver världens gränser

ripa mannens vilda planer opp;

ängst där rymdens sista stjärna
glänsar,

rött han jagar sitt förmättna hopp.

en för stundens sköna glädje

buren,

ödd för verklighetens milda ljus,

kvinnan förer honom till naturen,

om en bror hem till sin moders hus.

1. Aber mit zauberisch fesselndem
Blicke

Winken die Frauen den Flüchtling
zurück . . .

2. Streng und stolz, sich selbst ge-
nügend,

Kennt des Mannes kalte Brust,
Herzlich an ein Herz sich schmie-
gend,

Nicht der Liebe Götterlust,
Kennet nicht den Tausch der Seelen,
Nicht in Thränen schmilzt er hin;
Selbst des Lebens Kämpfe stählen
Härter seinen harten Sinn.

3. Aber, wie leise vom Zephyr er-
schüttert,

Schnell die äolische Harfe erzittert,
Also die fühlende Seele der Frau.

4. Ewig aus der Wahrheit Schranken
Schweift des Mannes wilde Kraft . .

Gierig greift er in die Ferne,
Nimmer wird sein Herz gestillt;
Rastlos durch entlegne Sterne
Jagt er seines Traumes Bild.

5. Aber mit zauberisch fesselndem
Blicke

Winken die Frauen den Flüchtling
zurück,

Warnend zurück in der Gegen-
wart Spur.

In der Mutter bescheidener Hütte
Sind sie geblieben mit schamhaf-
ter Sitte,

Treue Töchter der frommen Na-
tur . . .

Aber zufrieden mit stillerem Ruhme
Breachen die Frauen des Augenblicks
Blume . . .

Den sist anförda strofen hos Tegnér förräder äfven intryck af följande strof ur SCHILLERS *Macht des Gesanges*, där om sång såges nästan detsamma, som ur *Würde der Frauen* nyss citerad om kvinnan:

Und wie nach hoffnungslosem Sehnen,
Nach langer Trennung bitterm Schmerz,
Ein Kind mit heissen Reuethränen
Sich stürzt an seiner Mutter Herz:
So führt zu seiner Jugend Hütten,
Zu seiner Unschuld reinem Glück,
Vom fernen Ausland fremder Sitten
Den Flüchtling der Gesang zurück,
In der Natur getreuen Armen,
Von kalten Regeln zu erwärmen.

Den närmast följande strofen i TEGNÉRS dikt:

Så förenas dikten med det sanna,
Skönhet mildrar hvarje kraft till slut
Och på lifvets allvarsamma panna
Plånar lätt hvar tankfull rynka ut

röjer i sin senare del äfven tydligt spår af följande rader ur *Macht des Gesanges*:

Es schwinden jedes Kammers Falten,
So lang des Liedes Zauber walten,

hvaremot förra delen af strofen är utarbetad med ledning af partiet i *Würde der Frauen*, där det heter:

In der Männer Herrschgebiete
Gilt der Stärke trotzig Recht
Aber . . . die Frauen . . . lehren die Kräfte . . . ,
Sich in der lieblichen Form zu umfassen,
Und vereinen, was ewig sich flieht.

Så är det då endast den andra strofen, som bildar öfvergång mellan den första och tredje, samt de två sista stroferna mottas deras till början refererande framtidsvy samt artiga komplimen-

de vid festen närvarande damerna, som äro Tegnér's egen upp-
ing.

Att Tegnér i detta fall efterbildade Schiller, förklaras däraf,
Tegnér just vid denna tid synes ha öfvervägande stått under
illers inflytande, samt att mannens och kvinnans inbördes ka-
tärsolikhet var en af Schillers käpphåstar, som nästan trängde
på Tegnér, då han skulle skriva en dikt till kvinnan.

Att Tegnér likväl ej angifvit sin skuld till Schiller, är — oaf-
t den mindre noggrannhet, som i dylika mål tillhörde hans tid
alldeles naturligt. Hur skulle det i själfva verket ha tagit sig
att uppgifva en tillfällighetsdikt af denna art som efterbildning
en utländsk författare?

Svenska boksamlingar under medeltiden och deras ägare.

SMÄRRE BIDRAG

AF

ISAK COLLIJN.

3. Rester af svenska medeltidsbibliotek i Linköpings, Strängnäs och Västerås stifts- och läroverks- biblioteks inkunabelsamlingar.

Liksom i mina tvänne föregående bidrag till *Svenska boksamlingar under medeltiden* har jag äfven här hållit mig uteslutande inkunabelsamlingarna i de bibliotek jag genomforskat. Klart är, en undersökning omfattande äfven de tryckta böckerna från 1500-ts början och isynnerhet handskrifterna i de svenska biblioteken le blifva mycket gifvande för en materialsamling af detta slag, r uppgifter om bokägare från den svenska medeltiden ju till aldra rsta delen måste hämtas från anteckningar på böckers pärmar och sättsblad. Sådana undersökningar hafva naturligtvis också i någon n blifvit gjorda och begagnade för ett eller annat arbete, såsom x. SILFVERSTOLPES *Klosterfolket i Vadstena* (1893—99), vissa ka- el i ANNERSTEDTS *Upsala universitets historia* (1877), men en kon- vent genomforskning i enbart nu antydda syfte har ej företagits. sådan torde blifva mycket vidlyftig, och särskildt skulle svårigheter ta, när det gällde att uppsöka de böcker, som datera sig från 00-talets första årtionden. Lämpligast kunde ett sådant arbete ske tidigt med upprättandet af en förteckning öfver dessa efter mön- af PROCTORS *Index*, Part 2: Section 1, som utkom strax före s död (1903), och som omfattar British Museums samling af bō- tryckta i Tyskland åren 1501—1520. Ett sådant arbete måste gång utföras äfven i de svenska biblioteken, alldenstund deras edom på böcker från denna tid gör ett sådant företag till en plikt.

Hvad denna förteckning på inkunabler, som en gång varit i svensk ägo under medeltiden, och som nu tillhöra våra tre största stifts- och läroverksbibliotek, beträffar, är det ju tydligt, att endast sådana kunnat medtagas, som innehålla fullt klara och precisa anteckningar om svensk medeltidsproveniens, vare sig de tillhört kloster och kyrkor eller enskilda personer. Naturligtvis finnas många böcker med dylik proveniens, hvilka ej innehålla några som helst anteckningar, hvilka kunna vara till hjälp vid fastställandet af deras äldsta ägare. I min *Katalog öfver Västerås läroverksbiblioteks inkunabler* (1904) har jag därför försökt att med hjälp af gamla biblioteksinventarier bestämma det äldsta bokbeståndet. I de flesta fall saknas dock dylika inventarier, hvarför man uteslutande blir hänvisad till i bökerna befintliga anteckningar. Detta är fallet med biblioteken i Strängnäs och Linköping.

Jag har i denna förteckning lagt hufvudvikten på böckernas ägare och försökt att, så långt de biografiska hjälpmedlen det tillåter, identifiera dessa. Därför hafva här icke medtagits böcker af obestämd svensk proveniens¹ eller sådana, hvars band möjligen skulle kunna tillåta en gissning i denna riktning. Det svenska bokbinderiet under medeltiden är ännu alltför litet känt för att kunna tjäna till vägledning vid dessa undersökningar.

Linköpings domkyrkobibliotek.

1. HUGO DE S. CARO, *Postilla super quattuor evangelia*.

Basel, Bernhard Richel, 10. 1. 1482. Fol. Hain *8975. Proctor 7537. — Linköping.

liber ecclesie cathedralis [Lincopensis]. — Några flere paleotyper, som med säkerhet en gång tillhört detta bibliotek, har jag ej påträffat i Linköping. Däremot finnes en sådan bok (Nr 2) i Strängnäs stiftsbibliotek med den intressanta anteckningen, att biskop Hans Brask år 1516 skänkte densamma till Linköpings [domkyrko]bibliotek. Någon upplysning om, hur denna bok kommit att hamna i Strängnäs, har jag ej kunnat finna.

¹ Ett ex. förtjänar dock att här anföras. I Strängnäs stiftsbibl. finnes en upplaga af JACOBUS DE VORAGINES *Legenda aurea* (AMINSON, s. 664; sign. K 406), hvilken har följande anteckning i bakre pärmen: Anno domini medlxxoctauo jn crastino bartolomej comparabam passionarium ab impressoribus cum preceptorio pro viginti marcis denariorum monete holmensis pro ligatura iiii marcis. — Köparens namn finnes ingenstädes i boken.

3. JUSTINIANUS, *Digestum vetus cum glossa.*

Venezia, Baptista de Tortis, 31. 10. 1494. Fol. Hain *9558. Proctor 4650. — Strängnäs.

På titelbladet: Liber Bibliotece Lincopensis legatus eidem per Reverendum patrem dominum Johannem Brasche episcopum Lincopensem anno domini mdxvj oretis pro eo.

Linköpings franciskanerkloster.

3. BAPTISTA DE SALIS S. TROVAMALA, *Summa casuum conscientie dicta Rosella s. Baptistiana.*

Nürnberg, Anton Koberger, 14. 4. 1488. Fol. Hain *14181. Proctor 2063. — Linköping.

På tre ställen i denna bok finnes anteckningen: Liber conuentus Lincopensis, hvarmed väl afses franciskanerklostret i närheten af domkyrkan, Linköpings enda mera betydande kloster under medeltiden. Domprosten SAMUEL ÄLF († 1799) har förärat densamma åt Linköpings bibliotek, enligt följande anteckning: Hunc librum, feliciter inventum, veteri possessionis jure Bibliothecæ publicæ Lincopiensi restituit, Lincopiæ, Nonis Decembr. MDCCLXXVII, in sui memoriam Sam. Älf. — Jag har ej påträffat flere inkunabler från detta klosterbibliotek.

Liefreds kloster vid Gripsholm.

4. JOHANNES CALDERINUS, *Repertorium juris.* P. 1—2.

U. o., tr. [Basel, Michael Wenssler], 12. 12. 1474. Fol. Hain *4248. Proctor 7461. — Strängnäs.

Hunc librum dedit dominus gotmannus almanus canonicus Stregnensis 1494 nouvelle plantarie cartusiane domus pacis marie cuius anima requiescat in pace.

GOTMANNUS ALMANUS, hvars död väl inträffat år 1494, anträffas icke i någon förteckning öfver Strängnäs-kaniker, ej heller i *Diarium et calendarium ecclesie Stregnensis*, hdskr. i Kungl. bibl., i hvilken flere anteckningar om sådana finnas.

5. JOHANNES CASSIANUS, *De institutis coenobiorum, de origine, causis et remediis vitiorum et de collationibus patrum.*

Basel, u. tr. [Johann von Amerbach], 1485. Fol. Hain *4562. Proctor 7567. — Linköping.

På främre pärmens innersida: liber domus pacis marie. Denna inkunabel har förut tillhört Uppsala universitets bibliotek, men finnes icke upptagen bland de till utbyte med Linköping år 1784 föreslagna. Se nedan Nr 13.

6. CONRADUS DE ALEMANIA, *Concordantiæ bibliorum*.

U. o., tr., å. [Strassburg, Johann Mentelin]. Fol. Hain *5629. Proctor 222. — Västerås.

Liber domus pacis marie. — Sedermera kom denna bok i Västerås-biskopen OLAUS STEPHANI BELLINUS ägo († 1618): Liber Olaj Stephani Bellinij cuj suffixit Pax eius qui æternæ pacis princeps est. Hans son STEPHANUS OLAI BELLINUS, pastor i Husby († 1629), som erhållit den i testamente efter sin fader, skänkte den sedan till Västerås domkapitel enligt uppgift i JOHANNES RUDBECKIUS inventarium.¹

7. ANTONIUS RAMPIGOLLIS, *Aurea biblia*.

Strassburg, Johann Reinhard Grüninger, 6 12. 1496. 4°. Hain *13687. Proctor 474. — Linköping.

[lib]er domus pacis marie. — Om denna boks senare öden upplyser följande anteckning: Favorem et amicitiam testaturus adm. Reverend. et Præclarissimus magister in Hollolla Fennorum Præpositus et Pastor, Dominus Jacobus Krok, hunc librum, antiquitate sua commendabilem, obtulit Chistiano Julio Boliniack Holmiæ D. 20 Septbr. 1765.

Strängnäs domkyrkobibliotek.

8. BAPTISTA DE SALIS s. TROVAMALA, *Summa casuum conscientie dicta Rosella s. Baptistiana*.

Nürnberg, Anton Koberger, 14. 4. 1488. Fol. Hain *14181. Proctor 2063. — Strängnäs.

liber ecclesiæ Strengenensis quem eidem legavit testamentatum in vita nobilis ac eximius vir dominus swarte iohannes akonis Quondam archidyaconus eiusdem ecclesie anno domini mdij^o cuius anima in perpetua pace christi requiescat.

I HALLMANS *Det gamla och nya Strängnäs* (1853) nämnes s. 97 bland ärkedjåkarna en JÖNIS AKONIS 1489 och en SWARTE

¹ Se *Katalog öfver Västerås läroverksbiblioteks inkunabler*, s. 50.

JÖNIS 1496. Det är tydligen en och samme man, som här afses, identisk med ofvanstående SWARTE JÖNS ÅKESSON, son till lagmannen i Södermanland, riddaren ÅKE JÖNSSON SWARTE SKÅNING till Åkerö. I ett den 6 juni 1488 dateradt bref från riddaren Gregers Mattsson Lilje till nämnde Åke Jönsson, omnämnes sonen: »Item ma i vethe thet eder son Swarthe her Jöns kom till Stockholm i onsdaghs ock ær karsk och swndh til sith lifff, Gwd thess loff haffwi». ¹ Ännu tydligare framgår detta af ett Nyköping den 19 juli 1482 dateradt pärm-bref, i hvilket Swarte Age Jönsson, riddare i Agerø och Sudermannas lagman med samtycke af sin hustru Birgitta Gergerssdotter och sin son herr Swarte Jönss, ärkedjåkne i Strängnäs, bortbyter en gård. ² Han synes hafva dött år 1502.

BERNARDUS CLAREVALLENSIS, *Sermones de tempore et de sanctis*.

Speier, Peter Drach, efter 31. 8. 1481. Fol. Hain *2846. Proctor 2339. — Strängnäs.

liber ecclesie strenge[n]sis (m. hand fr. slutet af 1400talet).

NICOLAUS [DE TUDESCHIS] PANORMITANUS, *Lectura super 2° decretalium*. P. 1—3.

Nürnberg, Anton Koberger, 1486. Fol. Hain *12314. — Strängnäs.

liber ecclesie strenge[n]sis per doctorem helgonem [Petri] bone memorie datus.

HELGO PETRI var domprost i Strängnäs 1470, doctor decretorum 1474, † 9 aug. 1494. ³ Han förde ett vapen, som bestod af en fyrdelad snedt slående sköld, hvars öfre högra och nedre vänstra fält äro röda; i de båda andra fälten finnes ett blått hjärtformigt blad på gul grund. Detta vapen förekommer för hand ritadt i förevarande paleotyp.

NICOLAUS [DE TUDESCHIS] PANORMITANUS, *Lectura super 4° et 5° decretalium*.

Roma, Georg Lauer, 28. 4. 1475. Fol. Hain 12331. — Strängnäs.

¹ STYFFE, *Bidr. till Skand. hist.*, 4: 128.

² *Bidr. t. Södermanl. äldre kulturhist.*, 7: 138, Nr 73.

³ HAGSTRÖM, *Strängn. st. herdam.*, 1: 216 ff.

Liber ecclesie Strengnensis relictus post mortem honorabilis viri dominj Olauí Andree Canonici cuius anima per piam memoriam dei requiescat in pace Amen.

OLAVUS ANDREE, notarius publicus, sedan kanik i Strängnäs, dog den 28 nov. 1484. Enligt HALLMAN, s. 104, »hafwer han sin liksten på stora gången under orgorna [i domkyrkan] med sin bild och kalk i handen.»

12. VALERIUS MAXIMUS, *Factorum dictorumque memorabilium libri IX.*

Mainz, Peter Schöffer, 14. 6. 1471. Fol. Hain *15774. Proctor 95. — Strängnäs.

liber ecclesie Strengenensis (m. hand fr. slutet af 1400-talet).

Vadstena kloster.

13. THOMAS DE AQUINO, *Catena aurea s. Continuum in quattuor evangelistas.*

U. o., tr. [Basel, Michael Wenssler], 1476. Fol. 2 delar. Hain *1332. Proctor 1481. — Linköping.

I båda delarne förekommer Vadstena klosterbiblioteks signum, i den förra: Q IIII primus in ordine; i den senare Q 4° 2° in ordine. Banden i brunt kalfskinn med stämplar härröra från Vadstenabokbindaren NIELS [LAURENTII?], om hvilken förra årgången af *Samlaren*, s. 144 f., innehåller en kort notis.¹

Resterna af Vadstenabiblioteket befinna sig nu, som bekant, till största delen i Uppsala universitetsbiblioteks ägo, och äfven denna Vadstenabok har först tillhört U. B. Enligt Linköpings biblioteks *Donations Bok begynd 1784* ägde detta år ett utbyte rum mellan Uppsala och Linköpings bibliotek med anledning af ärkebiskop Uno von Troils donation till sistnämnda bibliotek af böcker »från Sæculo typographico», af hvilka flera icke funnos i U. B:s paleotypsamling. Bland de inkunabler, som då erbjödos i utbyte från Uppsala, var äfven denna.

¹ I dylikt band är äfven en Västerås-inkunabel bunden, hvilken dock ej innehåller någon anteckning om föregående ägare. Se *Katalog öfver Västerås läroverksbiblioteks inkunabler*, Nr 61.

Västerås domkyrkobibliotek.

Om antagliga rester af detta bibliotek se ofvannämnda
Katalog öfver Västerås läroverksbiblioteks inkunabler.

nens Henrici Rytingh, lektor i Stockholms dominikanerkloster
vid 1400talets slut.

CAECILIUS CYPRIANUS, *Epistolæ. Sermo Augustini de S. Cyp-
riano* . . .

U. o., tr., å. [Deventer, Richardus Pafraet, omkr. 1477].
Fol. Campbell 520*. Proctor 8954. — Västerås.

Liber Fratris Clementis Rytinck ordinis predi-
catorum sacre theologie lectoris (öfverstruket). Nästa
ägare är dekanen i Uppsala decretorum doctor MATHIAS¹ († 1495),
som testamenterat boken till Västerås domkyrka: liber ma-
thie decanj vpsalensis legatus ecclesiae Arosiensis
per eundem per testamentum. — Om CLEMENS RYTINGHS
boksamling, som uppgick till omkr. 80 band, och bokdeposi-
tioner se *Sammlaren*, 1903, s. 125—140.

us Johannis, syssloman vid Uppsala domkyrka, kanik, † 1512.²

BARTHOLOMAEUS ANGLICUS, *De proprietatibus rerum*.

U. o., tr. [Heidelberg], 23.5. 1488. Fol. Hain *2507.
Proctor 3130. — Västerås.

Liber Erici Johannis olim yconomj alme Eccle-
sie vpsalensis de proprietatibus rerum dominj
bartholomei anglici. — Boken har sedan öfvergått i en
ERICUS ERICIS ägo: possidet hunc librum Ericus Erici
curatus in tijerp anno dominj 1541. Någon kyrko-
herde i Tierp med detta namn finnes icke upptagen i ärke-
stiftets herdaminne, hvadan genom denna anteckning en lucka
där fylles. Till Västerås domkyrkobibliotek har boken sedan
skänkts af biskop JOHANNES RUDBECKIUS.

nannus Almanus, canonicus Strengnensis, † 1494. Se Nr 4.

s Brask, biskop i Linköping, † 1539. Se Nr 2.

o Petri, domprost i Strängnäs, † 1494. Se Nr 10.

¹ PERINGSKIÖLD, *Monumenta Ullerakerensia*, s. 216.

² Ibid., s. 256.

Johannes Ragvaldi, canonicus Strengnensis. Se Nr 17.

Laurentius Laurentii.

16. THOMAS DE AQUINO, *Commentum in octo libros physicorum Aristotelis.*

U. o., tr., [Venezia, Nicolaus Jenson], 1480. Fol. Hain *1527. Proctor 4128. — Linköping.

Liber laurentii laurentii emptus pro xiiii ore.

Laurentius Petri, prebendatus Nycopensis.

17. JOHANNES DE TURRECREMATA, *Quæstiones evangeliorum tam de tempore quam de sanctis et flos theologiæ.*

Deventer, Richardus Pafraet, 20. 11. 1484. Fol. Campbell 1694.* Proctor 8951. — Strängnäs.

Efter colophon finnes följande anteckning från 1400talets slut: Liber laurencii petri prebendati nycopensis et datus per venerabilem virum dominum johannem ragvaldi canonicum alme ecclesie Strengnensis...

De biografiska upplysningar, som finnas om prester i Nyköping under medeltiden, äro mycket sparsamma. Jag har icke heller lyckats anträffa denne LAURENTIUS PETRI, lika litet som den nedannämnde PETRUS ERICI Nycopensis, båda synbarligen okända i stiftets personalhistoria.

Någon Strängnäskanik vid namn JOHANNES RAGVALDI finnes ej heller upptagen i tillgängliga biografiska källor för Strängnäs stift, däremot finnes en curatus i Häradshammar, Linköpings stift, med detta namn, hvilken år 1488 af Innocentius VIII erhöill ett aflatsbref för Häradshammars kyrka.¹ En JOHANNES RAGVALDI nämnes äfven som aflatskommissarie åt den påflige legaten ANTONIUS MASTH i dennes redovisning af den 16 juli 1491 för resultatet af den af honom i Sverige åren 1489—90 bedrifna aflatshandeln.²

Magnus Ingemari, magister, prebendatus Stokholmensis.

18. LAMBERTUS DE MONTE, *Copulata super libros de anima Aristotelis cum textu eiusdem.*

U. o., tr., å. [Köln, Heinrich Quentell, omkr. 1494]. Fol. Hain *1713. Proctor 1431. — Västerås.

¹ *Link. st. herdam.* 2: 105.

² *Skand. handl.*, D. 18: 201.

Liber magistri Magni Ingemarj prebendati Stokholmsensis (m. hand fr. början af 1500talet). — År 1519 trycktes hos Paul Grijs i Uppsala en latinsk lärobok, *Composita verborum*, som till författare har »Magister Magnus Ingemari rector scolarium necnon canonicus Upsaliensis et Arosiensis.»

hias, dekan i Uppsala, decretorum doctor, † 1495. Se Nr 14.

olaus, kanik i Västerås.

9. **BONIFACIUS VIII**, *Liber sextus decretalium*.

Venezia, Baptista de Tortis, 6. 11. 1484. Fol. Hain *3607. Proctor 4627. — Västerås.

liber magistri nicolai canonici arosiensis (m. hand från slutet af 1400talet). MUNKTELL¹ nämner en NICOLAUS RÅÅD som canonicus Arosiensis år 1487. Hans namn förekommer äfven i urkunder från åren 1492, 1494 och 1499.

olavus, kyrkoherde i Runtuna.

10. **JOHANNES NIDER**, *Præceptorium legis s. expositio decalogi*.

Basel, [Johann von Amerbach], 1481. Fol. Hain *11793. Proctor 7561. — Strängnäs.

På bakre pärmen: Honorabili viro Domino Olauo In Råmthwna plebano amico et fratrj in christo. — HAGBERG² nämner en »herr Olof i Röntuna» 1529, som antages vara samme som OLAVUS ANDREÆ RÅD, kyrkoherde i Runtuna 1539.

olavus Andreæ, kanik i Strängnäs, † 1484. Se Nr 11.

olavus Eriici Nycopensis.

11. **BIBLIA LATINA**.

Venezia, Johannes Herbort, 30. 4. 1484. Fol. Hain *3091. Proctor 4693. — Linköping.

I slutet af boken med hand från 1500talets början: Liber petri ericj Nycopensis. Af SAMUEL ÄLF har den sedan likasom Nr 3 skänkts till Linköpings stiftsbibliotek.

olarte Jöns Åkesson, ärkedjåkne i Strängnäs, † 1502. Se Nr 8

¹ *Westerås st. herdam.*, 3: 517.

² 2: 495.

Svensk litteraturhistorisk bibliografi.

22.

1903.

Upprättad af ISAK COLLIJN.

1. Bibliografier.

qvist, J. A. Samtida berättelser om Sveriges krig. Suppl. 2: s. 65—116 (1679—1814).

I *Kongl. bibliotekets handlingar*, 25.

én, L. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonyma och pseudonyma i svenska litteraturen. 7—8 (Guld-lockiga—Katekes). Sp. 609—800. Upps. 1903—04. 8:o. Ej i bokh.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 17: 6.

n, I. Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 21 (1902). 21 s.

I *Samlaren*, Årg. 24.

e, R. Fornsvensk bibliografi. Förteckning öfver Sveriges medeltida bokskatt på modersmålet samt därtill hörande litterära hjälpmedel. Stockholm. 8:o. xii, 433 s. Pr. 7 kr.

Samlingar utg. af Sv. fornscr.-sällsk., H. 124. — Anm. i *Centralbl. f. Bibl.-vesen*, Jahrg. 20, s. 243 f., af O. FROEHDE; i *Le Bibliographie moderne*, Ann. 7, s. 365, af H. S[TEIN]; i *Literar. Centralbl.*, sp. 1404—05, f —bh—.

, E. Katalog over det store kongelige Bibliotheks Haandskrifter vedrørende Norden, særlig Danmark. Udg. af Det st. kgl. Bibliothek. Bd 1. København. 8:o. v, 328 s.

ek, A. L. Bibliographie der vergleichenden Literaturgeschichte. Bd. 1. Berlin. 8:o. 76 s. Pr. 6 rmk.

Beiblatt zu den *Studien zur vergl. Literaturgesch.*

n, O. S. [Nordisk filologisk] Bibliografi for 1901.

Arkiv f. nord. filol., Bd 19, s. 273—300.

sson, N. P.] Svensk Bokförteckning. Handledning vid inköp af böcker för folkbibliotek, ungdomsbibliotek och enskilda boksamlingar. Göteborg. P. Pehrssons förlag. 8:o. 96 s. Pr. 25 öre.

- Setterwall, Kr.** [Svensk historisk] Bibliografi. 23 (1902). S. 407—436.
 I *Hist. tidskr.*, Årg. 23.
- Svensk kyrkohistorisk bibliografi. 1900—02.
Kyrkohist. årsskr., Årg. 4: Meddel., s. 138—150.
- Årskatalog** för svenska bokhandeln. 1902. Stockh. 8:o. 100 s.

2. Bibliotek och arkiv.

A. Allmänt.

- Carlander, C. M.** Svenska bibliotek och ex-libris. Anteckningar. Andra omarbetade och tillökade upplagan. 4: 2. Stockh. 8:o. S. 433—989: i—lxxxviii. Pr. för hela arbetet 150 kr.
- Handlingar** rörande arkivväsendet.
Meddel. fr. Sr. riksarkivet, N. F., 1: 4. S. 64—84.
- Haverman, E.** Sveriges offentliga bibliotek. Accessionskatalog. Utg. af Kongl. biblioteket. 16 (1901). Stockh. 1902—03. 8:o. vi, 454 s.
- Hildebrand, E.** Om den s. k. ursprungsprincipens tillämpning vid ordnande af offentliga arkiv.
Meddel. fr. Sr. riksarkivet, N. F., 1: 5. S. 85—92.
- Nilsson, Fr.** Folkbiblioteken i Köpenhamn och Kristiania samt några svenska bibliotek, deras organisation och verksamhet. Stockh. 8:o. 56 s. Pr. 25 öre.
- Nyhuus, H.** Bibliotheker for alle. Med 10 billeder.
Ord och bild, Årg. 12, s. 435—447.
- Steenberg, A. S.** Volksbibliotheken in den nordischen Staaten: Schweden. I: E. REYER, *Fortschritte der volkstüml. Bibliotheken*. Lpz. S. 70—73.
- Undersökningen** af de centrala ämbetsverkens arkiv 1901—1902.
Meddel. fr. Sr. riksarkivet, N. F., 1: 6. S. 93—178.

B. Särskilda bibliotek och arkiv.

Göteborg.

- Göteborgs** offentliga boksamlingar. [Stadsbiblioteket. Folkbiblioteken.] Årsberättelser för 1902. Göteb. 4:o. 17 opag. s.

Lund.

- [**Universitets-**]Biblioteket. Kalenderåret 1902. [Redogörelse afg. af universitetsbibliotekarien.]
 I *univ:ts Årsber.* för 1902/03. S. 21—28.

Stockholm.

- Arkivväsen**, Stockholms stads.
Samf. St. Eriks årsbok, 1903, s. 113—135.
- Bokinköp**, K. bibliotekets.
 I *Sv. dagbl.*, Nr 245.

strand, C. K. biblioteket. Ett apropos till öfverbibliotekarie-utnämningen. Undert.: C. F.

Ibid., Nr 155. — Kortfattad historik öfver Kungl. biblioteket.

llingar, Kongl. bibliotekets. 25. Stockh. 8:o. 15 s., sid. 65—116. Pr. 1 kr.

Årsberättelse för år 1902. — J. A. ALMQVIST. Samtida berättelser om Sveriges krig. Suppl. 2 (1679—1814).

delanden om skråafdelningens i Nordiska museet arkiv.

Meddel. fr. Nord. mus., 1901, s. 256—306.

delanden från Svenska riksarkivet. Ny följd. 1: 3—6. Stockh. 8:o. S. 39—178. Pr. 75 öre + 1 kr.

1: 3. Årsberättelse för år 1902. — 1: 4. Handlingar rörande arkivväsendet. — 1: 5. E. HILDEBRAND. Om den s. k. ursprungsprincipens tillämpning vid ordnande af offentliga arkiv. — 1: 6. Undersökningen af de centrala ämbetsverkens arkiv 1901—02.

Uppsala.

ersitetsbiblioteket under år 1902. [Redogörelse afg. af universitetsbibliotekarien.]

I univ:ts *Redogörelse* för 1902/03. S. 54—70.

3. Bok- och urkundsväsen.

dorff, C. G. v. [Finska] Boksamlingar under 1600-talet.

Finska kyrkohist. samf. protok. o. meddel., 3 (1902—03), s. 171—175.

on, S. Stockholms återfunna stadsböcker från medeltiden.

Hist. tidskr., Årg. 23, s. 25—60, 97—154.

n, I. Articuli abbreviati på svenska.

Samlaren, Årg. 24, s. 146—150. — Texten in extenso aftryckt s. 148—150.

— Tvänne korrekturlästa blad af Vita Katherine.

Ibid., s. 141—143, 1 faks.

— Svenska boksamlingar under medeltiden och deras ägare. Smärre bidrag. 2. Clemens Rytinghs boksamling och bokdepositioner.

Ibid., s. 125—140.

— Om svenska klosterband.

Juldagar, s. 21 f.

— Råd och anvisningar till en svensk bokbindare under medeltiden.

Samlaren, Årg. 24, s. 144 f.

matarium, Svenskt, från o. med år 1401 utg. af Riksarkivet. 4. Supplement till åren 1401—1420, utg. genom K. H. KARLSSON. H. 1. Stockh. 8:o. 120 s. Pr. 4 kr.

l, V. Huru man gjorde en bok under medeltiden. Föredrag hållet i Föreningen för bokhandtverk den 12 apr. 1902. Stockh. 8:o. 36 s. Föreningen för bokhandtverk.

llingar, Äldre, angående Vestergötland. 32—65.

Vestergötl. forn.-fören. tidskr., Nr 12—13, s. 89—135.

Samlaren 1904.

Handskriftssamling, En konfiskerad.

Hist. tidskr., Årg. 23, s. 276—282. — Om ERIK SPARRES papper.

Schück, H. Nogle blade af forfatterhonorarets historie.

Samtiden, Aarg. 14, s. 148—170. — Förut offentliggjord på svenska i förf:s *Ur gamla papper*, Ser. 3 (1897), s. 103—136.

4. Universitets-, skol- och lärdomshistoria.**Lund.**

Ljungfors, V. Helsingborgs—Landskrona nation i Lund under professor Martin Weibulls inspektorat [1890—1902]. Biografiska anteckningar. Lund. 8:o. x, 185 s., 1 portr. Pr. 2,50.

Stockholm.

Flodmark, J. Finemanska Lancasterskolan. Hågkomster från 1840-talets Stockholm.

Samf. S:t Eriks årsbok, 1903, s. 72—77.

Uppsala.

Bergman, E. Religionsmålet mot studenten Erik Molin 1734—1739.

Kyrkohist. årsskr., Årg. 4, s. 210—248.

Lundström, Herm. Intriger vid kanslersvalet i Uppsala 1747.

I förf:s *Skisser och Kritiker*. S. 272—285. — Förut offentliggjord i *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 3: Meddel., s. 47—57.

Wahlström, Lydia. Uppsala-lif bland kvinnliga studenter.

Dagny, N. F., Årg. 6, s. 249—257.

5. Kulturhistoria.

Meddelanden från Nordiska museet 1901. Stockh. 8:o. Pr. 4 kr.

Meddelanden ang. museet 1901. — A. HAZELIUS. Sverige. Dikt. — E. HAMMARSTEDT. Fågeln med segerstenen, sprängörten och lufsämnet. — J. ROOSVAL. Studier rör. Storkyrkans Sankt Jöransgrupp. — H. FELT. El norsk billedteppe frå Båhuslen. — P. G. VISTRAND. Svenska allmogedrakter. 2. — G. UPMARK. Meddelanden om skråafdelningens i Nordiska museet arkiv.

Geete, R. Från »Gamla Söderköping». Några kulturminnen.

Sv. turistfören. årsskr., s. 321—352.

Hildebrand, Hans. Sveriges medeltid. Kulturhist. skildring. Del 3: 6. Stockh. 8:o. S. 801—1116. Pr. 7 kr.

Hjärne, H. Blandade spørsmål. Stockh. 8:o. vii, 335 s. Pr. 4,25.

Innehåller uppsatser i hufvudsakl. modern politisk och kulturell historia, hvilka förut till största delen varit offentliggjorda i dagliga tidningar från de sista åren.

Janse, O. Om Olofskult i Uppland.

I *Studier tillägn. Oscar Montelius*. S. 156—164.

Karlin, G. J:son. Några undersökningar om den förhistoriska textilkonsten i Norden.

I *Studier tillägn. Oscar Montelius*. S. 189—211.

ndfors, A. O. Om stenhuggarmärken och deras förekomst å gamla svenska kyrkor.

Kyrkohist. årsskr., Årg. 4, s. 93—108.

fler, L. Fr. Några svenska »talande vapen» på 1200- och 1300-talen.

Personhist. tidskr., Årg. 5, s. 72—86.

nborg, S. Gamla hus och hustyper.

Ymer, Årg. 23, s. 163—194.

sson, Axel. Öfvergångsformer mellan blockhus och korsvirke.

I Studier tillägn. Oscar Montelius. S. 165—181.

udier tillägnade OSCAR MONTELIUS 19⁹/₁₀3 af lärjungar. Stockh. 8:o. 211 s. Pr. 4 kr.

mark, G. Årsbokstäfverna på svenskt guld och silfver före 1759.

I Studier tillägn. Oscar Montelius. S. 71—81.

sbok 1903, Samfundet S:t Eriks. Utg. genom K. HILDEBRAND och G. LINDGREN. Stockh. 8:o. 147 s., 2 pl. Ill. Pr. 5 kr.

Innehåller bl. a. följande kulturhist. uppsatser: F. U. WRANGEL. Anteckningar om Stockholms äldsta rådhus — CL. LUNDIN. Källare och kaffehus i Stockholm under senare hälften af 1700-talet. — K. F. WERNER. Holländare i och om Stockholm. — K. F. WERNER. Stockholms rådhus intecknadt 1783.

6. Svensk litteraturhistoria.

I. Aflidna författare.

A. Allmänt.

handlingar och uppsatser. 16 (1902). Hfors. 8:o. lxxvii, 236 s. Pr. 3 fmk.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 56.

Förhandlingar. — H. PIPPING. Spridda drag ur modersmålets historia. — R. NORDENSTRENG. Finländsk svenska på 1700-talet. — O. GROTEFELT. J. L. Runeberg och landets finska talande befolkning. — TH. WAENERBERG. J. L. Runebergs dikter på holländska. — TH. TIGERSTEDT. Ett femtioårs-minne. — Samspråk med Runeberg, teckningar till minnes af G. M. WAENERBERG, utg. genom C. G. E[STLANDER]. — A. HULTIN. Tillfällighetspoesin under frihetstiden. »Eskola gubbens visor» och deras förf. — K. G. LEINBERG. Finska församlingen i Stockh. — K. G. LEINBERG. Finska medlemmar i sv. vitterhetssamfund. — K. G. LEINBERG. En ämbetsberättelse af A. J. Nordenskiöld. — TH. WESTRIN. Ett bref från Johan Ullwijk 1712. — J. RAMSAY. Munck af Fulkila o. Munck af Sommernäs. — P. E. OHLS. Om bomärken. — E. NERVANDER. En skaldinna i Finland på 1700-talet.

ndlingar, Svenska akademien, ifrån år 1886. Del 17 (1902). Stockh. 8:o. 211 s. Pr. 3 kr.

Direktörens tal. — Inträdestal af CL. ANNERSTEDT. -- Svar af C. T. ODHNER. — Redog. f. sammankomsten. — C. SNOILSKY. Minne af hofrådet CARL GUSTAF WARMHOLTZ. — Täflingsämnen för 1903.

mlaren. Tidskrift utgifven af Svenska litteratursällskapets arbetsutskott genom AKSEL ANDERSSON. Årg. 24 (1903). Upps. 1903—04. 8:o. vii, 157, 21 s. Pr. 4 kr.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. 1: 24. — Anm. i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.* 21¹/₂, af K. W[ARBURG].

Redog. f. årsmötet. — K. WARBURG. C. J. L. Almquists Guldfogel i paradiset och hans egen tolkning däraf. — R. GEETE. Ett hittills okänt Katarina-officium. — SIGRID LEIJONHUFVUD. Några kvarlevor af svensk dramatik från sextonhundratalets slut. — K. WARBURG. Den börjande reaktionen mot ny-

romantiken. (C. A. Hagberg mot Almquist och Atterbom.) — I. COLLIN. Svenska boksamlingar under medeltiden och deras ägare. 2. Clemens Ryttings boksamling och bokdepositioner. — Miscellanea. — I. COLLIN. Svensk litteraturhist. bibliografi för 1902.

Samlingar utgifna af Svenska fornskrift-sällskapet. H. 123—124. Lund o. Stockh. 4:o & 8:o. Medl.-afgift 5 kr. för år.

H. 123. K. F. SÖDERWALL. Ordbok öfver svenska medeltids-språket. H. 21. — H. 124. R. GEETE. Fornsvensk bibliografi. — Årsmöte med Bilaga.

Skrifter utgifna af Svenska litteratursällskapet. Upps. 8:o. Medl.-afgift 5 kr. för år.

1: 24. Samlaren, Årg. 24. — 17: 6. L. BYGDÉN. Svenskt anonym- och pseudonymlexikon. H. 7—8. — 7: 6: 1. 1500- o. 1600-talens visböcker, utg. af AD. NOREEN o. J. A. LUNDELL. 6. K. bibl:ts visbok i 8:o. H. 1.

Skrifter utgifna af Svenska litteratursällskapet i Finland. 56—59. Hfors. 8:o. Medl.-afgift 5 fmk för år.

56. Förhandlingar och uppsatser. 16 (1902). — 57. MIKAEL CHORAEUS. Bref, tal och andra skrifter. Utg. af E. LAGUS. — 58. C. J. LJUNGGREN. Skildring af krigshändelserna i Öster- och Västerbotten 1808—1809. — 59. H. PIPPING. Bidrag till Eddametrika.

Akter rörande ärkebiskopsvalet i Uppsala 1432 samt striden därom mellan konung Erik och svenska kyrkan utgifna af ALGOT LINDBLOM. Upps. 8:o. xv, 150 s. Pr. 2,50 kr.

Skrifter utg. af Kyrkohist. fören., 4: 2.

Berg, R. G:son. Om den poetiska friheten i 1800-talets svenska diktning. Se Afd. 7.

Bygdén, L. Ytterligare om Krembresagan.

Samlaren, Årg. 24, s. 154 f. — Tillägg till förf:ns uppsats i Årg. 23.

Bååth, L. M. Till frågan om en eller tvenne redaktioner af Södermannalagen.

Hist. tidskr., Årg. 23, s. 172—183.

Farley, F. E. Scandinavian influences in the english romantic movement. Boston. 8:o. viii, 250 s.

Harvard univ. studies a. notes in philol. a. literat., Vol. 9.

Finland i Sveriges diktning. Urval och förord af R. G:SON BERG. Stockh. 8:o. xii, 123 s. Pr. 1,50.

Forsstrand, C. Lärda fruntimmer förr och nu.

Vinterbloss, Sv. dagbl. julnr., s. 6—9. — Med portr. af WENDELA SKYTTE o. SOFIA ELISABET BRENNER.

Geete, R. Ett hittills okänt Katarina-officium. Meddeladt.

Samlaren, Årg. 24, s. 25—37. — Officiet är in extenso aftryckt s. 29—37.

Hultin, A. Tillfällighetspoesin under frihetstiden. »Eskola gubbens visor» och deras författare [ALEXANDER HACKS].

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 56 (*Förh. o. upps.*, 16), s. 136—162.

Hungerland, H. Zeugnisse zur Volsungen- und Niflungen-sage aus der skaldendichtung (8—16 jh.).

Arkiv f. nord. filol., Bd 20, s. 1—43, 105—142. — S. 1—43 äfven Ak. afh. Kiel.

l, O. En dopfunt med framställningar ur legenden om den helige Nikolaus?

Sv. forn.-fören. tidskr., Bd 12, s. 58—62.

arelag, Åbo, och fragment af en svensk gillestadga. Efter gamla handskrifter utgifna af R. GEETE. Stockh. 8:o.

Bilaga t. Sv. fornskr.-sällsk.:s årsmöte 1903. S. 55—71.

nhufvud, Sigrid. Några kvarlevor af svensk dramatik från sextonhundratalets slut.

Samlaren, Årg. 24, s. 39—69.

rtin, O. Svenska gestalter. Stockh. 8:o. 322 s. Pr. 4,50.

Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 315, af JOHAN MORTENSEN; i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.* 11/11, af K. W[ARBUR]G.

ström, Herm. Bidrag till de kyrkliga böckernas historia under Karl XI:s regering.

I förf.:s *Skinser och kritiker*. S. 174—223. — Förut offentliggjord i *Kyrkohist. årskr.*, Årg. 1, s. 140—174.

— När utkom Luthers lilla katekes första gången på svenska?

I förf.:s *Skinser och kritiker*. S. 85—101.

oarar och bref, Svenska, utg. af H. SCHÜCK och O. LEVERTIN. 7. Stockh. 8:o. Pr. 3,75 för del.

Ur GEIJERS brevväxling. Familjebref. Utg. af H. SCHÜCK.

er, E. En teologisk strid under frihetstiden.

Kyrkohist. årskr., Årg. 4, s. 249—275. — Om den polemik, som åren 1768—1772 fördes emellan lektor ANDERS KNÖS i Skara och prosten PETRUS MUNCK i Lund.

ck, H. Ett blad ur vår litteraturhistoria. [1]—2.

I *Stockh. dagbl.*, Nr 303, 317. — Om den utländska bokimportens till Sverige storlek under 1500-talet bedömd efter tullräkenskaperna, om tryckerierna, censuren under frihetstiden m. m.

— Ströflåg i sagans värld. 1.

Ibid., Nr 345.

— Sigurdsristningar.

Nord. tidskr., Årg. 26, s. 193—225.

ordning för Stockholms guldsmedsämbe 1622.

Samf. S:t Eriks årsbok, 1903, s. 82—92.

devisor mot hertig Karl, 1602 och 1603.

Vestergötl. forn.-fören. tidskr., Nr 12—13, s. 63 ff.

na, K. Till atlantikans förhistoria. En krönikenotis och dess ursprung.

Finn, utg. af Lukasgillet i Lund, s. 22—25.

an, O. Svensk literatur vid adertonhundratalets midt (1830—1860).

Göteb. 8:o. 388 s. Pr. 3,75.

Popul. vetensk. föreläs. vid Göteb. högsk., 18. — Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 296, af O. L[EVERTIN]; i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.* 23/9, af K. W[ARBUR]G.

dalakter, Svenska, efter 1500-talets ingång. Samlade och utgifna af HERMAN LUNDSTRÖM. H. 1. Protokoll och andra handlingar från stiftsynoder i Upsala ärkestift. Ups. 8:o. 80 s. Pr. 2 kr.

Skrifter utg. af Kyrkohist. fören., 2: 3.

Tänkebok, Strängnäs stads, för 1590-talet. Utg. med inledn. och anmärkningar af ISAK FEHR. Strängnäs. 8:o. xvi, 105 s. Pr. 2 kr.

Bidr. till Södermanl. äldre kulturhist., 12.

Warburg, K. Den börjande reaktionen mot nyromantiken (C. A. Hagberg mot Almquist och Atterbom).

Samlaren, Årg. 24, s. 71—123.

Weibull, L. Den helige Göran och draken. En legend och ett bildverk.

Samf. S:t Eriks årsbok, 1903, s. 78—81.

Westman, K. G. Tolkningar av några ställen i vestgöta- och östgötagarna.

Arkiv f. nord. filol., Bd 19, s. 301—324.

Vetterlund, F. Drag ur Amalia v. Helvigs litterära förbindelser med Sverige.

Nord. tidskr., Årg. 26, s. 27—37.

Visböcker, 1500- och 1600-talens, utg. af AD. NOREEN och J. A. LUNDELL. 6. Kungl. bibliotekets visbok i 8:o. H. 1. Upps. 1903—04. 8:o. S. 111—126. Pr. 1 kr.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 7: 6: 1. — Äfven *Sv. landsm.*, H. 85.

B.. Särskilda författare.

Almqvist, C. J. L.

LEOPOLD, Sv. Almqvist.

I *Politiken*, Nr 358.

WARBURG, K. C. J. L. Almqvists Guldfogel i Paradis och hans egen tolkning däraf.

Samlaren, Årg. 24, s. 1—23.

Atterbom.

HULTIN, A. P. D. A. Atterbom. Hans världsåskådning och poesi.

Finsk tidskr., T. 54, s. 28—44.

Bellman.

LEVERTIN, O. Fredmans epistlar.

I förf:ns *Svenska gestalter*. S. 147—179.

Bergstedt, Carl Fredrik.

WARBURG, K. Carl Fredrik Bergstedt. Ett blad ur vår litterära och politiska historia.

Nord. tidskr., Årg. 26, s. 79—102.

Cederhjelm, Josias Carl.

LEVERTIN, O. En aristokratisk tidningsskrifvare och hans familj.

I förf:ns *Svenska gestalter*. S. 180—228. — Föret offentliggjord i *Ord och bild*, 1900, s. 369—390.

Choraeus, Mikael.

Bref, tal och andra skrifter af Mikael Choraeus utgifna af ERNST LAGUS. Hfors. 8:o. viii, 400 s. Pr. 4,50 fmk.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 57. — Anm. i *Finsk tidskr.* T. 55, s. 232 f., af G. CASTRÉN.

Clewberg-Edelcrantz, Abraham Niklas.

SELLES, JENNY AF. A. N. Clewberg-Edelcrantz och hans omgifning. Ak.
afh. Hfors. 8:o. 363 s. Pr. 2,40 fmk.

Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 180, af O. L[EVERTIN]: Nya arbeten i svensk litteraturhistoria; i *Dagny*, N. F., Årg. 6, s. 289 ff., af S—D.

von Jürgensburg, Johan Adolf.

En religiös dikter af en fången karolin. [1.] [Meddelade af] E. BERGELIN.
Kyrkohist. årsskr., Årg. 4: Meddel., s. 75—84.

Putz, Gustaf Filip.

ERTIN, O. Vår förnämsta herdedikt och dess skald.
I förf:ns *Svenska gestalter*. S. 101—146.

Dahlgren, Carl Fredrik.

EDLUND, K. Hj. Carl Fredrik Dahlgren. Hans lif och diktning. En
litteraturhistorisk studie. 1. Ak. afh. Göteb. 8:o. 233 s. Pr. 3 kr.

Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 180, af O. L[EVERTIN]: Nya arbeten i svensk litteraturhistoria; i *Nord. tidskr.*, Årg. 26, s. 408—410, af O. SYLWAN; i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.* 2/2, af K. W[ARBURG].

la Gardie, Jacob.

SÜCK, H. Ur Jacob De la Gardies papper.
I *Stockh. dagbl.*, Nr 212, 219, 247.

Blad, Christoffer Johansson.

Der Vår på vers. Tryckt i Frankfurt a. O. 1643. Meddeladt af AKSEL
ANDERSSON.

Sammlaren, Årg. 24, s. 156 f.

Franzén.

SÜCK, H. Franzén och Wallin.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1.
S. 532—536.

Geijer, Erik Gustaf.

En vår tids inre samhällsförhållanden i synnerhet med afseende på fäderneslandet. Tre föreläsningar . . . med förord [utg.] af S. J. BOËTHIUS.
Stockh. 8:o. 121 s. Pr. 1,25.

Geijers brevväxling. Familjebref af Erik Gustaf Geijer. Utg. af H. SCHÜCK.
Stockh. 8:o. xx, 226 s. Pr. 3,75.

Sv. memoarer o. bref, 7. — Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 350, af JOHAN MORTENSEN.

LIN, A. L. Geijers förhållande till Rousseau och Schiller.

Nord. tidskr., Årg. 26, s. 185—192.

— Erik Gustaf Geijer och Anna Lisa Lilljebjörn. Ur Geijerska papper.
Ord och bild, Årg. 12, s. 561—574. — Referat i *Stockh. dagbl.*, Nr 310:

Erik Gustaf Geijers frieri.

SÜCK, H. Geijer och den svenska historieskrifningen.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1.
S. 587—592.

TERLUND, F. En episod efter Geijers »affall».

Nornan, Årg. 31, s. 42—55.

Lenborg, Gustaf Fredrik.

ERTIN, O. Dygdens sångare.

I förf:ns *Svenska gestalter*. S. 70—100.

Hedvig Elisabeth Charlotta.

Hedvig Elisabeth Charlottas dagbok, öfversatt och utg. af CARL CARLSSON BONDE. 2 (1783—1788). Stockh. 8:o. xviii, 501 s., 1 portr. Pr. 6 kr.

Anm. i *Ord och bild*, Årg. 12, s. 59—63, af N. ERDMANN: En furstinns dagbok; i *Nord u. Süd*, Bd 104, s. 359—371, af OLA HANSSON: Das Tagebuch einer schwedischen Königin; i *Sv. dagbl.*, Nr 353, af O. LEVERTIN; i *Stockh. dagbl.*, Nr 345, af V. SÖDERBERG; i *Dagny*, N. F., Årg. 6, s. 126—136, af LYDIA WAHLSTRÖM: Drottning Charlotte och hennes dagbok.

Johannis Gothus, Petrus.

En Andeligh vijsa om the tree märckeliga Daghar i Vekone. Meddelad af JOSEF HELANDER.

Sammlaren, Årg. 24, s. 151—153. — »Visan» antages vara förf. af PETRUS JOHANNIS GOTHUS.

Leopold.

Valda smärre dikter utg. af E. HEDÉN. Stockh. 1902 [omsl.: 1903]. 8:o. 84 s. Pr. 60 öre.

För skola och hem, 24.

Lidén, Johan Henrik.

J. H. Lidéns dagboksanteckningar om Blekinge och Skåne år 1768. [Utg. af] O. AHNFELT.

Hist. tidskr. för Skåneland, Bd 1, s. 254—306.

SCHÜCK, H. Ur en resejournal 1768. [1]—2.

I *Stockh. dagbl.*, Nr 37, 44. — Anteckningar från Lidéns resa 1768 såsom innehafvare af det Guthermuthska stipendiet.

Matthiae Gothus, Johannes.

HOLMQUIST, HJ. D. Johannes Matthiae Gothus och hans plats i Sveriges kyrkliga utveckling. Studie- och läraretiden (1592—1643). Ak. afh. Upps. 8:o. ix, 239 s. Pr. 3 kr.

Nordenflycht, Hedvig Charlotta.

LEVERTIN, O. Fru Nordenflycht.

I förf:s *Svenska gestalter*. S. 1—69.

Olavus Petri.

LUNDIN, C. FR. Olavus Petri och Laurentius Andreæ, tecknade för svenska folket. Stockh. 8:o. 80 s. Pr. 75 öre.

Svenskt folkbibl., Ser. 3: 2.

LUNDSTRÖM, HERM. Skrifter om och af Olaus Petri.

I förf:s *Skisser och kritiker*. S. 326—335. — Anmälan af *Olaus Petris reformatoriska grundtankar* af J. E. BERGGREN (1898) och *Olavus Petris undervisning om människans ärliga skapelse* . . . af O. AHNFELT (1898).

Qvanten, Emil v.

SCHYBERGSON, M. G. Emil v. Qvanten. Med portr.

Finsk tidskr., T. 55, s. 421—425.

Runeberg.

GROTENFELT, O. Johan Ludvig Runeberg och landets finska talande befolkning.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 56 (Förh. o. upps., 16). s. 85—112.

SYLWAN, O. Johan Ludvig Runeberg. En öfversikt af hans utveckling. Stockh. 8:o. 39 s. Pr. 30 öre.

Studentfören. Verdandis småskrifter, 112.

- HJELM, W. Några nyare uppsatser om Runeberg.
I *Euterpe*, Nr 26. — Hufvudsaktl. anmälan af Runebergsuppsatserna i svenska litt.-sällskapets i Finl. *Förh. o. uppsatser*, 16.
- STEDT, TH. Ett femtioårs-minne.
Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 56 (*Förh. o. upps.*, 16), 128 f. — Om EHRSTRÖMS melodi till Runebergs poem *Den öfvergifna*.
- ERBERG, G. M. Samspråk med Runeberg, [utg. af] C. G. E[STLANDER].
Ibid., s. 130—135.
- ERBERG, TH. J. L. Runebergs dikter på holländska.
Ibid., s. 113—127.
- erg, Viktor.
R. G:SON. Viktor Rydberg som språkkonstnär. [2.]
I *Stockh. dagbl.*, Nr 37.
- debrand, A. F. Excellensen greve A. F. Skjöldebrands memoarer.
Utg. af H. SCHÜCK. Del 1—2. Stockh. 8:o. x, 239 s., 1 portr.; 75 s. Pr. 4 + 3 kr.
Anm. i *Hist. tidskr.*, Årg. 23: Öfers. o. gransk., s. 75—78, af EHD
O: E. HILDEBRAND]; i *Stockh. dagbl.*, Nr 324, 342, af V. S[ÖDERBERG]: En redlig
annal gustavians minnen.
- sky.
R. G:SON. Carl Snoilsky.
Svea, Årg. 60, s. 119—135.
- ATH, O. H. Carl Snoilsky.
Varia, Årg. 6, s. 327—329.
- ANDER, C. G. Carl Snoilsky.
Finsk tidskr., T. 54, s. 475—481.
- NE, H. Professor Hjärnes tal öfver Snoilsky [i Svenska akademien].
Ref. i *Sv. dagbl.*, Nr 346.
- RTIN, O. Till Carl Snoilsky. På Snoilskys sextioårsdag. — På Snoil-
skys dödsdag.
I förf:ns *Svenska gestalter*. S. 253—266.
- Carl Snoilsky. †
I *Sv. dagbl.*, Nr 134.
- EN, E. G. Carl Snoilskyn kanssa eri maissa. [Med Carl Snoilsky i
kilda länder.]
Liitto, Suomen kaunokirjailijaliiton albumi, s. 52—81.
- u, W. Vid greve Carl Snoilskys bår i Jakobs kyrka den 26 maj 1903.
Upps. 8:o. 17 s. Pr. 30 öre.
- STRÖM, J. A. Carl Snoilsky. Några minnesord.
Nord. tidskr., Årg. 26, s. 591--605.
- NGEL, D. Carl Snoilsky.
Norden, Aarg. 4, s. 2—5. — Denna artikel framkallade ett genmäle i
amma tidskrift, s. 60—62: Snoilsky og hans Eftermæle, undert. N. N., hvarpå
öljde ännu en artikel, s. 77 f., af D. SPRENGEL med titel: Min artikel om
Carl Snoilsky.
- RMAN, S. Carl Snoilsky. [Undert.:] S. S—n.
I *Stockh. dagbl.*, Nr 134.
- Carl Snoilskys ungdomsdiktning. [Undert.:] S. S—n.
Ibid., Nr 144.

VIKSTRÖM, A. Christian Winther och Carl Snoilsky. [1—]2.

Ibid., Nr 177, 191.

WAHLIN, K. Carl Snoilsky. Några minnesord. Med 1 bild.

Ord och bild. Årg. 12, s. 351—359.

ÖDMAN, N. P. Carl Snoilsky. Några minnesord af en ungdomsvän.

Nornan, Årg. 31, s. 1—19.

Spegel, Haqvin.

LEVIN, H. Bidrag till Visby stifts historia. 2. Visby stift under Spegels ledning.

Kyrkohist. årsskr., Årg. 4, s. 276—320. — Fortsattes.

Stiernhielm.

Valda skrifter utg. i ny förändrad uppl. av FR. TAMM. [Med] Glossar. Ups.

8:o. 62 s.; 36 s. Pr. 1 kr. + 75 öre.

Swedenmark, Catharina Charlotta.

En skaldinna i Finland på 1770-talet. Meddelande af E. NERVANDER.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 56 (*Förh. o. upps.*, 16) s. 222—236.

Tegnér.

LEVERTIN, O. Tegnér's ungdomsutveckling.

I förf.ens *Svenska gestalter*. S. 229—252.

SCHWARTZ, E. Esaias Tegnér's ställning till vissa pedagogiska och vilttra tidsströmningar. Stockh. 8:o. 129 s. Pr. 2 kr.

Sv. humanist. förb. skrifter, 7.

TEGNÉR, ELOF. Esaias Tegnér's hem i Lund.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1. S. 562—567.

WRANGEL, E. Tegnér's »Gerda».

Finn, utg. af Lukasgillet i Lund, s. 1—7.

Wallenberg, Jakob.

GOBER, J. W. Författaren till »Min son på galejan». Några anteckningar.

[Undert.:] J. W. G.

Personhist. tidskr., Årg. 5, s. 7—13.

Wallin.

SCHÜCK, H. Franzén och Wallin.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1. S. 532—536.

Warmholtz, Carl Gustaf.

SNOILSKY, C. Minne af hofrådet Carl Gustaf Warmholtz.

Sv. ak. handl. ifr. år 1886, D. 17, s. 129—208.

Wennerberg.

ANNERSTEDT, CL. [Gunnar Wennerberg.] Inträdestal i Svenska akademien den 20 dec. 1902.

Sv. ak. handl. ifr. år 1886, D. 17, s. 9—119.

Wikner.

EKLUND, J. A. Pontus Wikner. Stockh. 8:o. 25 s., 1 portr. Pr. 20 öre.

Fören. Heimdals folkskrifter, Nr 80.

II. Våra dagars författare.

A. Allmänt.

k, Fr. Svensk berättarkonst.

Ord och bild, Årg. 12, s. 616—624.

— Svensk lyrik.

Ibid., s. 296—304.

rén, Gunnar. Svenska böcker.

Dansk Tidsskr., s. 201—208.

negger, A. Schwedische Lyrik.

I *Beilage z. Allg. Zeitung*, Nr 265. — Anmälan af *Schwedische Lyrik* (1903), hrsg. von HANNS v. GUMPTENBERG.

er, A. Skandinavische Bücher.

Das literarische Echo, Jahrg. 6, s. 472—480.

engren, J. Några ord om den svenska litteraturens framtid.

Finsk tidskr., T. 54, s. 142—155.

ne, H. Nysvenska historiedramer.

I förf:s *Blandade spörsmål*. S. 317—327. — Förut tryckt i *Sv. dagbl.*,
15 11 1900.

man, H. Svensk litteratur i Holland.

Ord och bild, Årg. 12, s. 229—232.

burg, K. Litteraturbrief från Sverige.

Samtiden, Årg. 14, s. 460—470. — Öfversikt öfver svensk litteratur och
litteraturhistoria under år 1903.

lebrand, R. F. v. Våra böcker och vårt språk.

Finsk tidskr., T. 54, s. 451—461.

B. Särskilda författare.

berg, Frans.

GREN, HELEN. Frans Hedberg. Några ord till sjuttiofemårsdagen.

²/₃ 1828—²/₃ 1903.

I *Idun*, Nr 10.

berg, Tor.

ERMAN, S. Tor Hedberg.

I *Idun*, Nr 51.

lfeldt, Erik Axel.

G, R. G:SON. Erik Axel Karlfeldt.

I *Idun*, Nr 19.

TERLUND, FR. Erik Axel Karlfeldt.

Tilskueren, Bd 20, s. 641—657.

, Ellen.

TESEN, EVA. Nogle Betragtninger over Ellen Key

Dansk Tidsskr., s. 229—238.

erlöf, Selma.

G, R. G:SON. Selma Lagerlöf. Ett stycke af en monografi.

Norman, Årg. 31, s. 92—117.

- Böök, Fr. Några ord om Selma Lagerlöfs »Jerusalem».
Ord och bild, Årg. 12, s. 673—675. — Skrifvet med anledn. af efterföljande uppsats:
- JOHANSON, KLARA. Från »Gösta Berling» till »Jerusalem». Med 1 bild.
Ibid., s. 503—510.
- KEY, ELLEN. Selma Lagerlöf.
Vinterbloss, Sv. dagbl. julnr., s. 5 f.
- LEINO, E. Selma Lagerlöf. Muutamia mietelmiä. [Några reflexioner.]
Valvoja, Vuos. 23, s. 248—254.
- LEVERTIN, O. Selma Lagerlöf.
 I förfns *Svenska gestalter*. S. 267—322.
- PAULI, G. Omkring Gösta Berlings saga. Gösta-Berlings-studier i bild och ord.
 I *Julkvällen*, Årg. 23.
- WALLINDER, J. Ur Sverges modärna skönlitteratur. 8. Selma Lagerlöf.
För kirke og kultur, Bd 10, s. 453—467, 521—536.
- WILLEBRAND, R. F. v. Selma Lagerlöf. 1—2.
Finsk tidskr., T. 54, s. 199—207, 405—416.
- Strindberg, August.**
 Svenske Forfatterprofiler. 1. August Strindberg.
Norden, Aarg. 4, s. 33—38.

7. Metrik och stilistik.

- Språk och stil**, Tidskrift för nysvensk språkforskning. Utg. af B. HESSELMAN, O. ÖSTERGREN, R. G:SON BERG. Årg. 3. Upps. 1903[—04]. 8:o. 236 s. Pr. för årg. 4 kr.
- J. PAULSSON. Den daktyl. hexametern hos August Strindberg. — J. E. HYLÉN. Två svenska språkregler. — E. ROSENGREN. En viktig prosodisk fråga. — A. NOREEN. Två sällsynta naturvet. ordförteckningar fr. 1700-talet. — G. KALLSTENIUS. Kvantitet o. accent. — E. BRATE. Anmärkningar om A. Palmgrens förslag till reform af konnateringen. — A. NOREEN. Bidrag till språkpedagogikens historia. — N. BECKMAN. Klassiska teorier och svensk metrik. — E. A. MEYER. Till frågan om dynamiska accentens natur. — H. PIPPING. Kvantitet och dynamisk accent. — R. G:SON BERG. Lexikaliska bidrag till finländskan i våra dar. — Upprop. — Smärre bidrag. — Å. W:SON MUNTHE. Ett par ordförklaringar. — O. ÖSTERGREN. Brefstil och stridsstil fr. 1800-talets början. 1. — J. PAULSSON. Svar. — Protokoll vid Nordiska rättskrifningsmötet 1869.
- Berg, R. G:son.** Om den poetiska friheten i 1800-talets svenska diktning. Studier i svensk värs. Ak. Afh. Upps. Göteborg. 8:o. 346 s. Pr. 4,75.
 Ur *Göteborg. K. vet.- o. vitterh.-sammh. Handlingar*, Följd 4: 5. — Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 180, af O. L[EVERTIN]: Nya arbeten i svensk litteraturhistoria.
- Coderschiöld, G.** Rimlista till Eufemiasvisorna och Erikskrönikan. Göteborg. 8:o. xiv, 275 s.
 I *Göteborg. högsk. årsskr.*, Bd 8.
- Hylén, J. E.** Två svenska språkregler.
Språk o. stil, Årg. 3, s. 11—29.

on, Finnur. Vers i gamle nordiske indskrifter og love. Et foredrag, holdt ved det 6. filologmøde i Upsala.

Arkiv f. nord. filol., Bd 20, s. 76—90.

a, S. Studier i svensk metrik. 1. Ak. afh. Ups. 8:o. 80 s.

on, A. Vårt språk. Nysvensk grammatik i utförlig framställning.

Bd 1: 1—2. Lund. 8:o. 260 s.

Nysvenska stilblommor med gamla anor.

I förf. *Spridda studier*, Saml. 2. S. 52—58.

son, Joh. Den daktyliske hexametern hos August Strindberg. En metrisk studie.

Språk o. stil, Årg. 3, s. 1—10.

ng, H. Bidrag till Eddametriken. Hfors. 8:o. 118 s. Pr. 3 fmk.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 59.

rgren, O. Brefstil och stridsstil från 1800-talets början. 1.

Språk o. stil, Årg. 3, s. 156—221.

8. Folklore, Mytologi o. d.

ng, Nyare, till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folk-

f. Tidskrift utg. på uppdrag af landsmålsföreningarne i Uppsala, Hel-

ingfors och Lund genom J. A. LUNDELL. H. 78—80. Stockh. 8:o.

r. för årg. 5, 25.

H. 78. E. GRIP. Drag av Upplandsdialekt hos Ericus Schroderus. —

H. 79. Ad. TISELIUS. Ljud- och formlära för Fasternamålet i Roslagen. — A.

ULRICH. Simidrottens ordförråd och fraseologi. — — H. 79. E. MODIN. Härje-

dalens ortnamn och bygdesägnar. S. 265—304. — L. FR. LÄFFLER. Den gott-

ländska Taksteinarsägnen. — — H. 80. E. HELLQUIST. Svenska sjönamn.

S. 3—130.

sson, N. Melodier från Jemtland, Dalarne och Skåne.

Finn, utg. af Lukasgillet i Lund, s. 78—82.

marstedt, E. Om fröns användning inom folksed och döds kult.

I *Studier tillägn. Oscar Montelius*. S. 25—36.

- Fågeln med segerstenen, sprängörten och lifsämnat.

Meddel. fr. nord. mus., 1901, s. 166—208.

or, L. Fr. Den gottländska Taksteinarsägnen.

I *Sv. landsm.*, H. 79.

n, E. Härjedalens ortnamn och bygdesägnar. S. 265—304 (Reg.).

I *Sv. landsm.*, H. 79.

nd, T. Svenska medeltidsmelodier.

Finn, utg. af Lukasgillet i Lund, s. 20 f.

, B. Heimskringlas tradition om asarnas invandring. Ett arkeolo-

giskt-religionshistoriskt utkast.

I *Studier tillägn. Oscar Montelius*. S. 133—141.

9. Anmälningar af tidigare utkomna arbeten.

qvist.

HOLM, A. H. Studier öfver C. J. L. Almqvist. 1902.

Anm. i *Göteborg. handels- o. sjöfartstidn.* 9, af K. W[ARBURG].

Bremer, Fredrika.

NYBLÖM, C. R. Minne af Fredrika Bremer. 1902.

Anm. i *Dagny*, N. F., Årg. 6, s. 81--84, af L[OTTEN] D[AHLGREN].

Calonius, Mathias.

Mathias Calonius bref till H. G. Porthan 1793 --1800. Utg. af W. LAGUS. 1902.

Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 55, s. 75 ff., af M. G. SCHYBERGSON.

Franzén.

CASTRÉN, G. Frans Michael Franzén i Finland. 1902.

Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 54, s. 428--441, af A. HULTIN: F. M. Franzén i litteraturhistorien.

Rudeen, Torsten.

HULTIN, A. Torsten Rudeen. 1902.

Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 54, s. 181 ff., af F. G[USTAFSSON].

Runeberg.

ESTLANDER, C. G. Runebergs skaldskap. Kritiska studier. 1902.

Anm. i *Euterpe*, Nr 3, af R. FURUHJELM: Ny literatur om Runeberg: i *Finsk tidskr.*, T. 54, s. 111--121, af ERNST LAGUS.

VEST, E. Johan Ludvig Runeberg. 1902.

Anm. i *Euterpe*, Nr 3, af R. FURUHJELM: Ny literatur om Runeberg: i *Finsk tidskr.*, T. 55, s. 485--490, af E. LAGUS; i *Stockh. dagbl.*, Nr 30, af S. S[ÖDERMAN].

1890.

Sammlaren. 11. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 2 (1501—1518). Ej i bokhandeln.
Bref rörande Nya Skolans historia. H. 4.
Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 1. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.

1891.

Sammlaren. 12. Pris i bokh. 4 kr.
Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 3 (1518—1527). Ej i bokhandeln.
Bref rörande Nya Skolans historia. H. 5.

1892.

Sammlaren. 13. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 4 (1527—1530). Ej i bokhandeln.
Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 2. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
Personregister till Bref rörande Nya Skolans historia. Pris i bokh. komplett 5 kr. 75 öre.

1893.

Sammlaren. 14. Pris i bokh. 3 kr.
Wivallius. 1. » » » 6 kr.
trah. Sammlaren. Extrahäfte. Pris i bokh. 3 kr.
Skrifter från Reformationstiden. 3. Pris i bokh. 3 kr.
» » » 4. » » » 1 kr.

1894.

Sammlaren. 15. Pris i bokh. 4 kr.
Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård. Pris i bokh. 2 kr.
Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 3. Pris i bokh. 50 öre.

1895.

Sammlaren. 16. Pris i bokh. 4 kr.
Wivallius. 2. » » » 2 kr.

1896.

Sammlaren. 17. Pris i bokh. 5 kr.
Johan Wellander. Litteraturhistorisk studie öfver skiftet mellan frihetstiden och den Gustavianska åldern. 1. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1897.

Sammlaren. 18. Pris i bokh. 5 kr.
1500- och 1600-talens Visböcker. IV. Pär Brahes Visbok. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
Holofernes och Judit. Ett drama från reformationstiden. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1898.

Sammlaren. 19. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
Johan Wellander. Litteraturhistorisk studie öfver skiftet mellan frihetstiden och den Gustavianska åldern. 2. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonyma och pseudonyma i den svenska litteraturen. H. 1.
Skrifter från Reformationstiden. 5. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
» » » 6. » » » 1 kr.
» » » 7. » » » 2 kr. 50 öre.

1899.

- 1:20. Samlaren. 20. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
- 17:2. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 2.
- 18:1. Ur Hans Järtas litterära brefväxling. I. Bref till och från C. G. Brinkman. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
- 19:1. Thomas Thorilds bref. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1900.

- 1:21. Samlaren. 21. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
- 17:3. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 3.
- 18:2. Ur Hans Järtas litterära brefväxling. I. Bref till och från C. G. Brinkman. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
- 19:2. Thomas Thorilds bref. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1901.

- 1:22. Samlaren. 22. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
- 7:5. 1500- och 1600-talens Visböcker. V. K. Bibliotekets Visbok i 16:o. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
- 17:4. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 4—5.

1902.

- 1:23. Samlaren. 23. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
- 17:5. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 6.
- 19:3. Thomas Thorilds bref. H. 3. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1903.

- 1:24. Samlaren. 24. Pris i bokh. 4 kr.
- 17:6. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 7—8.
- 7:6:1. 1500- och 1600-talens Visböcker. VI. K. Bibliotekets Visbok i 8:o. H. 1. Pris i bokh. 1 kr.

1904.

- 1:25. Samlaren. 25. Pris i bokh. 5 kr. 50 öre.
- 17:7. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 9. Härmed är 1:a bandet färdigt. Pris i bokh. 15 kr. Lösa häften säljas ej.

Samlaren 3, 5 och 7 ff. äro utgifna hvardera i ett häfte. — Af sällskapets öfriga Skrifter äro 2, 3—6, 9 och 12—16 afslutade.

För angelägenheter rörande tidskriften samt sällskapets öfriga publikationer hänvände man sig till vicebibliotekarien AKSEL ANDERSSON, Uppsala.

Uppsala i Maj 1905.

Svenska Litteratursällskapets Arbetsutskott.

RIFTER UTGIFNA AF SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET. I: 21—25.

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

ÅRGÅNGARNE 21—25.

1900—1904.

**Register till Samlaren, årg. 21—25 (1900—1904),
och öfriga af Svenska Litteratursällskapet dessa
år utgifna skrifter.**

A) Författare-register.

SSON, AKSEL. Fader Vår på vers af Christoffer Johansson Ekeblad .	24: 156.
Johan Salberg	23: 141.
AN, E. En skolkontrovers med politiskt efterspel. Ett bidrag till Olof Bergklints ungdomshistoria	22: 85.
AN, N. Några ord om det fornsvenska legendariet	22: 81.
R. G. Tre bref af Christian Molbech	25: 59.
Se KRISTENSEN, M.	
US, HILMA. Gessners inflytande på svenska litteraturen	22: 65.
N, L. Konung Krembres i Giöotaland och Konung Augis i Upp- sala Saga	23: 83.
Ytterligare om Krembresagan	24: 154.
Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. 3—9. . . Bil. t. 21—25.	
N, I. Articuli abbreviati på svenska	24: 146.
Tvåanne korrekturlästa blad af Vita Katherine	24: 141.
Råd och anvisningar till en svensk bokbindare under medeltiden	24: 144.
Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 20 (1900—01)—22 (1903). 23—25.	
Svenska boksamlingar under medeltiden och deras ägare. 1—3. 23: 125, 24: 125, 25: 205.	
N, O. v. Olavus Petris egenhändig afskrift af den s. k. Hedna- lagen i Ängsöcodex af Upplandslagen	23: 109.
CK, G.] Lyckönskan till grefve Carl Gyllenborg af Olof v. Dalin .	22: 99.
Marionettspel af Olof v. Dalin	22: 95.
N, A. Bidrag till kännedomen om de under Gustaf III herskande estetiska åsikterna. 2. Leopolds »Critiska anmärkningar vid hjeltedikten: Tåget öfver Bält»	21: 78.
R. Ett hittills okänt Katarina-officium	24: 25.
OFF, G. Bidrag till kännedomen om de under Gustaf III herskande estetiska åsikterna. 3. De estetiska åskådningarna vid universiteten	21: 91.
DER, J. En Andeligh vija om the tree märckeliga Daghar i Vekone	24: 151.
UND, H. Mörks »Prins Theodorik» under kanslikollegii gransk- ning. Ett bidrag till censurens historia under Frihetstiden	22: 108.

HERNLUND, H. Stiernhielmiana	22: 106.
— — — En supplikation af Sam. Columbus	22: 104.
INGERS, E. Satirikern Rabener och hans svenska bearbetare	23: 37.
KARLSSON, K. H. Lars Romares Berättelse om den heliga Birgittas kanonisering	22: 1.
KRISTENSEN, M., och R. G. BERG. Ur Reuterdahls bref till fru Hanna Molbech 1837—45	25: 119.
LEIJONHUFVUD, SIGRID. Några kvarlevor af svensk dramatik från sex- tonhundratalets slut	24: 39.
LEWENHAUPT, E. Ur hans Järtas literära brefväxling. 1: 2.	Bil. t. 21.
LIND, E. H. Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 18 (1898)—19 (1899). 21, 22.	
LUNDELL, J. A. Se NOREEN, A.	
LUNDSTRÖM, H. Om Petrus Ionæ Angermannus förmenta deltagande i 1600 års bibelkomité m. m.	21: 102.
MEYER, E. Smärre bidrag till den senare Frihetstidens litteraturhistoria. 1. Kexél	23: 131.
MORTENSEN, J. Lars Johan Hiertas medarbetareskap i tidningen Argus Till Runebergs förebilder	23: 69. 25: 73.
NOREEN, A., och J. A. LUNDELL. 1500- och 1600-talens visböcker. 5—6: 1 Bil. t. 22, 24.	
PALM, Å. En bortglömd skrifvelse af Joh. Henr. Kellgren. [Meddel. af] ALM	22: 93.
RISBERG, B. Litterära inflytelser på Tegnér's Svea	25: 179.
En tillfällighetsdikt af Tegnér efterbildning från Schiller	25: 197.
RUDBECK, J. G. Bibliografiska anteckningar om Olof Rudbeck den äldres anatomiska skrifter och striden med Thomas Bar- tholin	25: 37.
SYLWAN, O. Bidrag till kännedomen om de under Gustaf III herskaude estetiska åsikterna. 1. De vittra tidskrifternas kritik	21: 68.
SÖDERBERG, V. Bidrag till kännedomen om Kellgrens studier	23: 1.
WAHLSTRÖM, LYDIA. Petrus Lagerlöfs kollegium i svensk metrik	21: 1.
WARBURG, K. C. J. L. Almquists Guldfoget i paradiset och hans egen tolkning därpå	24: 1.
— — — Dalin och Ulrika Eleonora	23: 49.
— — — Kellgrens sista vilja	23: 139.
— — — Den börjande reaktionen mot nyromantiken (C. A. Hagberg mot Almquist och Atterbom)	24: 71.
WEIBULL, L. Thomas Thorilds bref. 2—3 Bil. t. 21, 23.	
— — — Thorildiana	21: 50.
WENNSTRÖM, A. L. Astrils och Dödens Pijlebyte. En dikt af Samuel Columbus	21: 40.
WESTERBLAD, C. A. Lingiana	25: 23.
WIESELGREN, H. Almquist-bref från Amerika	23: 113.
WILNER, P. O. Förteckning öfver svenskar inskrifna vid tyska univer- siteten under 1500-talens senare hälft	25: 7.
WRANGEL, E. Bidrag till svenska dramatikens historia från utländska källor	21: 30.

WRANGEL, E. Forskningar om svenskarnes universitetsstudier i Tyskland	25:	1.
— Tysklands litteratur under 1700talet före Klopstock och dess förhållande till den svenska	22:	47.
ÅKERBLOM, A. Bidrag till den blandade värsens historia i Sverige (Lu- cidor, Runius, Dalin)	22:	17.

B) Kronologiskt register.

1. Allmänt.

rag till den svenska dramatikens historia från utländska källor. Af E. WRANGEL	21:	30.
rag till den blandade värsens historia i Sverige (LUCIDOR, RUNIUS, DALIN). Af A. ÅKERBLOM	22:	17.
skningar om svenskarnes universitetsstudier i Tyskland. Af E. WRANGEL	25:	1.
nskt anonym- och pseudonym-lexikon. Af L. BYGDÉN. 3—9. Bil. t. 21—25.		
nsk litteraturhistorisk bibliografi. 18 (1898)—19 (1899) af E. H. LIND. 20 (1900—01)—22 (1903) af I. COLLIN	21—25.	

2. Medeltiden.

ra ord om det fornsvenska legendariet. Af N. BECKMAN	22:	81.
s ROMARES Berättelse om den heliga Birgittas kanonisering. Med- del. af K. H. KARLSSON	22:	1.
hittills okänt Katarina-officium. Meddel. af R. GEETE	24:	25.
culi abbreviati på svenska. [Meddel. af] I. COLLIN	24:	146.
enne korrekturlästa blad af Vita Katherine. [Meddel. af] I. COLLIN	24:	141.
och anvisningar till en svensk bokbindare under medeltiden. [Meddel. af] I. COLLIN	24:	144.
nska boksamlingar under medeltiden och deras ägare. Smärre bi- drag af I. COLLIN. 1—3	23: 125, 24: 125, 25: 205.	

3. Reformationstiden.

us PETRIS egenhändig afskrift af den s. k. Hednalagen i Ängsö- codex af Upplandslagen. Af O. v. FRIESEN	23:	109.
Andeligh vijsa om the tree märckeliga Daghar i Vekone. [Af PETRUS JOHANNIS GOTHUS.] Meddel. af J. HELANDER	24:	151.
er Vår på vers af CHRISTOFFER JOHANSSON EKEBLAD. Meddel. af Aks. ANDERSSON	24:	156.
PETRUS JONÆ ANGERMANNUS förmenta deltagande i 1600 års bibel- komité m. m. Af H. LUNDSTRÖM	21:	102.
eckning öfver svenskar inskrifna vid tyska universitet under 1500- talets senare hälft. Af P. O. WILNER	25:	7.

4. Stormaktstiden.

Stiernhielmiana. Meddel. af H. HERNLUND	22: 106.
Astrils och Dödens Pjlebytte. En dikt af SAMUEL COLUMBUS. Meddel. af A. L. WENNSTRÖM	21: 40.
En supplication af SAM. COLUMBUS. Meddel. af H. HERNLUND	22: 104.
PETRUS LAGERLÖFS kollegium i svensk metrik. Af LYDIA WAHLSTRÖM	21: 1.
Bidrag till den blandade vårsens historia i Sverige (LUCIDOR, RUNIUS. DALIN). Af A. ÅKERBLÖM	22: 17.
Bibliografiska anteckningar om OLOF RUDBECK den äldres anatomiska skrifter och striden med Thomas Bartholin. Af J. G. RUD- BECK	25: 37.
Konung Krembres i Giöotaland och Konung Augis i Uppsala saga. Meddel. af L. BYGÉN. — Ytterligare om Krembresagan	23: 83, 24: 184.
JOHAN SALBERG. Af AKSEL ANDERSSON	23: 141.
Några kvarlevor af svensk dramatik från sextonhundralets slut. Af SIGRID LEIJONHUFVUD	24: 39.
1500- och 1600-talens visböcker utg. af A. NOREEN o. J. A. LUNDELL. 5. K. Bibliotekets Visbok i 16:o. — 6: 1. K. Bibliotekets Vis- bok i 8:o. H. 1. Bil. t. 22, 24.	

5. Frihetstiden.

Lyckönskan till grefve Carl Gyllenborg af OLOF. v. DALIN. Meddel. efter G. FRUNCKS afskrift	22: 99.
Marionettspel af OLOF v. DALIN. Meddel. efter G. FRUNCKS afskrift	22: 95.
Bidrag till den blandade vårsens historia i Sverige (LUCIDOR, RUNIUS, DALIN). Af A. ÅKERBLÖM	22: 17.
DALIN och Ulrika Eleonora. Af K. WARBURG	23: 49.
MÖRKES »Prins Theodorik» under kanslikollegii granskning. Ett bidrag till censurens historia under Frihetstiden. Meddel. af H. HERNLUND	22: 108.
En skolkontrovers med politiskt efterspel. Ett bidrag till OLOF BERG- KLINTS ungdomshistoria. Af E. BECKMAN	22: 85.
Smärre bidrag till den senare Frihetstidens litteraturhistoria, hufvudsakl. hämtade ur den Lidénska brevsamlingen i Ups. univ. bibl. Af E. MEYER. 1. KEXÉL	23: 131.
Tysklands litteratur under 1700talet före Klopstock och dess förhållande till den svenska. Af E. WRANGEL	22: 47.
GESSNERS inflytande på svenska litteraturen. Af HILMA BORELIUS	22: 65.
Satirikern RABENER och hans svenska bearbetare. Af E. INGERS	23: 37.

6. Gustavianska tidehvarfvet.

Bidrag till kännedomen om de under Gustaf III herskande estetiska åsikterna. 1. De vittra tidskrifternas kritik. Af O. SYLWAN. — 2. Leopolds »Critiska anmärkningar vid hjelledikten: Tå-	
---	--

get öfver Bält». Af A. GAUFFIN. — 3. De estetiska åskåd-	
ningarna vid universiteten. Af G. GJÖRLOFF	21: 68.
bortglömd skrifvelse af JOH. HENR. KELLGREN. Meddel. af [Å. P]ALM	22: 93.
LGRENS sista vilja. Meddel. af K. WARBURG	23: 139.
rag till kännedomen om KELLGRENs studier. Af V. SÖDERBERG	23: 1.
OMAS THORILDS bref. Utg. af L. WEIBULL. 2—3. Bil. t. 21.	23.
irildiana. Af L. WEIBULL	21: 50.

7. 1800-talet.

HANS JÄRTAS litterära brefväxling. Utg. af E. LEWENHAUPT. 1: 2. Bil. t. 21.	
giana. Af C. A. WESTERBLAD	25: 23.
erära inflytelser på TEGNÉR Svea. Af B. RISBERG	25: 179.
tillfällighetsdikt af TEGNÉR efterbildning från Schiller. Af B. RISBERG	25: 197.
S JOHAN HIERTAS medarbetarskap i tidningen Argus. Af J. MORTENSEN	23: 69.
QVIST-bref från Amerika. Meddel. af H. WIESELGREN	23: 113.
J. L. ALMQUISTS Guldfogel i Paradis och hans egen tolkning däraf.	
Af K. WARBURG	24: 1.
börjande reaktionen mot nyromantiken (C. A. HAGBERG mot ALMQUIST	
och ATTERBOM). Af K. WARBURG	24: 71.
REUTERDAHLs bref till fru Hanna Molbech 1837—45. Utg. af M.	
KRISTENSEN O. R. G. BERG	25: 119.
bref af CHRISTIAN MOLBECH. Meddel. af R. G. BERG	25: 59.
RUNEBERGS förebilder. Af J. MORTENSEN	25: 73.

teckning öfver Svenska Litteratursällskapets medlemmar år 1901	22.
ogörelse för Sällskapets årsmöten 1900—1904	21—25.

f Svenska Litteratursällskapet såsom Bilagor till Samlaren år. 1900—1904 utgifna skrifter.

BYGDÉN. Svenskt anonym- och pseudonymlexikon. H. 3—9. Uppsala 1900—	
1905.	
HANS JÄRTAS litterära brefväxling. Utg. af E. LEWENHAUPT. 1. Bref till och	
från C. G. BRINKMAN. H. 2. Uppsala 1900.	
OMAS THORILDS bref. Utg. af L. WEIBULL. H. 2—3. Uppsala 1900, 1902.	
0- och 1600-talens Visböcker. Utg. af A. NOREEN o. J. A. LUNDELL. 5. K. Bi-	
bliotekets Visbok i 16:o. — 6: 1. K. Bibliotekets Visbok i 8:o. H. 1.	
Uppsala 1901—04.	

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine of five cents a day is incurred
by retaining it beyond the specified
time.

Please return promptly.

APR 30 1934

DEC 26 1937

A

2044 105 200 471